

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL V, Nr. 11—12

NOIEMBRIE—DECEMBRIE, 1960

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL V, Nr. 11—12

NOIEMBRIE—DECEMBRIE 1960

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALT PEA SFÎNȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

Pag.

PASTORALE ARHIEREȘTI

- † NICOLAE Mitropolitul Ardealului: Pastorală la Nașterea Domnului (1960) 791—795
† TEOFIL, Episcopul Clujului: Pastorală la Nașterea Domnului (1960) . . 796—801
† VALERIAN, Episcopul Oradiei: Pastorală la Nașterea Domnului (1960) . 802—809

Biserica și Problemele Vremii

- REDACȚIA: „Nu există o inevitabilitate fatală a războiului” 810—817
Pr. Prof. SP. CANDEA: Mesajul păcii — mesajul fericirii popoarelor . . 818—820

STUDII

Teologie exegetică

- Diacon GHEORGHE PAPUC: Despre familie în Vechiul Testament . . . 821—835

Teologie istorică

- ȘT. METEȘ: Din relațiile noastre cu Rusia 836—862

Teologie sistematică

- Pr. Prof. Dr. CORNELIU SÎRBU: Din trecutul unității ortodoxe 863—880

Teologie practică

- Pr. Prof. Dr. DUMITRU BELU: În legătură cu pregătirea și mijloacele omiletice ale preoților ortodocși din Ardeal în prima jumătate a secolului XIX 881—893

INDRUMĂRI OMILETICE

- Pr. Prof. D. BELU: „Unde este pizmă ... acolo este neorînduială și orice lucru rău” (predică) 894—896
Prot. AUREL RADU: Ce este Sfînta Liturghie? (predică) 896—899

(Continuare în p. III a copertei)

† NICOLAE

Din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe
Române de Alba-Iulia și Sibiu și Mitropolit al credincioșilor
ortodocși din Ardeal, Crișana și Maramureș

*Iubitului cler și dreptcredincioșilor noștri creștini :
Har, milă și pace de la Dumnezeu = Tatăl și de la Domnul
nostru Iisus Hristos.*

„Nașterea Ta, Hristoase, Dumnezeuul nos-
tru, răsărit-a lumii lumina cunoștinței...”.

(Din troparul Nașterii Domnului)

Iubiții mei fii sufletești,

Ca și în alți ani, în seara de ajun ne-am desfătat inimile ascultând străvechile cântări cu care colindătorii ne-au cercetat pe la casele noastre. Iar acum, după rînduiala Legii noastre ortodoxe, ne-am adunat în acest sfînt locaș de închinare, ca să dăm mărire Părintelui ceresc pentru dragostea Lui cea fără de margini cu care ne-a scos, prin Fiul Său, din „laturea și umbra morții”.¹ Aceluiași bun Părinte ceresc îi mulțumim că ne-a învrednicit să ajungem în pace, cu sănătate și bucurie, luminatul praznic al Nașterii Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Obșteasca bucurie care învăluie acum pe toți credincioșii se oglindește în seninătatea feței noastre, în strălucirea privirii noastre, în veșmintele noastre gătite de sărbătoare, în cuviința mișcărilor noastre și mai ales în mulțumirea care ne stăpînește sufletele. Această bucurie se revarsă cu însuflețire mai ales în îndătinatul tropar de Crăciun care răsună azi din inimile noastre ale tuturor: Nașterea Ta, Hristoase, Dumnezeuul nostru, răsărit-a lumii lumina cunoștinței; că-ntru dînsa cei ce slujeau stelelor de la stea s-au învățat, să se-nchine Ție, soarelui dreptății și să Te cunoască pe Tine, răsăritul cel de sus. Doamne, mărire Ție”!

¹ Luca 1, 79.

Iubiții mei fii sufletești,

Mare cu adevărat este bucuria Crăciunului, fiindcă „astăzi s-a născut, Cel fără-de-nceput, cum au spus proorocii”. Astăzi „Cuvîntul trup s-a făcut”.² Ingerii, păstori și magii l-au văzut și i s-au închinat. Astăzi ne-a răsărit nouă, credincioșilor „lumina cunoștinței” marilor adevăruri cuprinse în învățătura Sfintei noastre Biserici dreptmăritoare: Dumnezeu ne este Tată atot-știitor, bun și iubitor, iar noi, făpturile mîinilor Sale, sîntem fiii Lui și sîntem frați întreolaltă. În aceste adevăruri mari se adună dumnezeiasca învățătură a Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, ca și pilduitoarea Lui viață de pe pămînt.

Tatălui celui din ceruri ne rugăm și Lui ne închinăm acum. Nu ne mai închinăm la idoli, ca cei de dinainte de întruparea Cuvîntului dumnezeiesc. Idolul e păcat și păcatul duce la moarte.

Pe Tatăl ceresc îl iubim, că și El ne iubește pe noi. El așa a iubit lumea, încît și pe Fiul Său cel unul născut l-a dat, ca tot cel ce crede într-însul să nu piară, ci să aibă viață veșnică.³

Iubirea noastră față de Tatăl ceresc ne-o arătăm ascultîndu-l. Prin neascultare a căzut strămoșul nostru, Adam, în păcat, iar prin păcat în osînda morții, după cuvîntul dumnezeiescului Apostol Pavel care ne învață că „plata păcatului este moartea”.⁴ Pe de altă parte, prin ascultare desăvîrșită, Fiul Omului ne-a împăcat cu Tatăl cel din ceruri, ai cărui fii sîntem iarăși — nu prin vrednicia noastră, ci prin jertfa lui Hristos.

Ascultarea noastră de Dumnezeu trebuie să fie ca ascultarea lui Hristos de Tatăl cel din ceruri, care l-a trimis în lume să se facă om, să se coboare pînă la urgisita stare de „rob”, adică pînă acolo unde a căzut omul din neascultare. Pe cît de adînc s-a prăbușit omul prin trufașa sa neascultare de Dumnezeu, pe atît de adînc s-a coborît Hristos ca să-l ridice la starea din care căzuse.

Prin nașterea Sa din Preasfînta Fecioară Maria — cum spune Sfîntul Grigorie de Dumnezeu cuvîntătorul — „ceea ce era (adică Dumnezeu), a rămas, iar ceea ce nu era (adică om), s-a făcut”.

Noi știm, dragii mei, că nimeni nu coboară bucuros din înălțimea unei osebite stări, la care a izbutit a se ridica. Dimpotrivă, fiecare se silește să tot suie, să crească, să propășească în toate cele bune și de folos. Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos ne-a arătat, însă, și cu cuvîntul,⁵ și cu pilda vieții Sale vremel-

2 Ioan 1, 14.

3 Vezi Ioan 3, 16.

4 Romani 6, 23.

5 Vezi Matei 20, 26—27.

nice — cînd a spălat picioarele Apostolilor Săi⁶ — că cine vrea să fie cel mai mare trebuie să slujească tuturor.

Iubiții mei fii sufletești,

„Cu adevărat, mare este taina creștinătății: Dumnezeu s-a arătat în trup, s-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, s-a propovăduit între oameni, a fost crezut în lume și s-a înălțat întru slavă”,⁷ deschizîndu-ne iarăși porțile veșnicei împărății a cerurilor.

Cu adevărat, mult ne-a iubit Dumnezeu pe noi și osebită grijă arată El fapturilor Sale în toată bunăvremea.

„Dacă Dumnezeu așa ne-a iubit pe noi — zice Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan⁸ — atunci și noi datori sîntem să ne iubim unul pe altul”. Același dumnezeiesc Apostol, cînd se afla la adînci bătrînețe și după ce multe petrecuse de la oameni, spunea: „Fiii mei, să nu iubim numai cu cuvîntul, sau cu limba, ci cu fapta și cu adevărul”.⁹ Indemnul acesta își trage puterea din cuvîntul Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos: „Nu tot cel ce-mi zice: Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui meu, care este în ceruri”.¹⁰

„De va zice cineva: Iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este; că cel ce nu iubește pe fratele său, pe care-l vede, cum poate să-l iubească pe Dumnezeu, pe care nu-l vede”?¹¹

Păcatul, dragii mei, așa cum ne-a umbrit cugetul că sîntem fii ai lui Dumnezeu, ne-a întunecat și încredințarea că sîntem frați întreolaltă. De aceea Cain s-a făcut ucigaș de frate.

Acum aproape două mii de ani, ne-a trimis Tatăl din cer pe însuși Fiul Său preaiubit, ca să ne arate cum trebuie să ne purtăm cu frații de oriunde, de orice stare și chemare ar fi și orice limbă ar grăi.

Prin întruparea lui Hristos „am trecut din moarte la viață, pentru că iubim pe frați. Cel ce nu iubește pe fratele său, petrece în moarte”.¹²

Pe deaproapele nostru îl iubim purtîndu-ne cu el așa cum s-a purtat samarineanul milostiv. Purtîndu-ne astfel, vom trăi în

6 Vezi Ioan 13, 3 urm.

7 I Timotei 3, 16.

8 I Ioan 5, 11.

9 I Ioan 3, 18.

10 Matei 7, 21.

11 I Ioan 4, 20.

12 I Ioan 3, 14.

pace cu toți oamenii, spre bucuria Părintelui ceresc și spre folosul nostru vremelnic și veșnic, căci o astfel de purtare iubitoare sporește și fericirea noastră, și fericirea oamenilor de pretutindeni și de totdeauna. Atunci, într-un cuget și într-un glas vom da mărire lui Dumnezeu, căci pe pământ va fi pace și bunăvoie — adică se va împlini îndemnul din cântarea cetelor îngerești, care a răsunat în preajma Vifleemului la nașterea Mântuitorului.¹³ Atunci vom împlini și porunca lui Hristos, de atâtea ori dată nouă. Vom împlini astfel și porunca cea mare a vremii noastre: Să zidim o lume fără războaie!

Pentru tihnită și spornică noastră viețuire pe pământ, nimic nu-i mai de preț decât pacea și bunăvoirea între oameni. De aceea, încredințați că Părintele ceresc e cu noi, luptăm pentru pace ca să avem dreptul să ne chemăm „fiii lui Dumnezeu”¹⁴ și să ne zidim o Patrie înnoită, în care viețuim fericiți cu toții, în libertate și dreptate.

Evangelhia Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos așa ne învață: „Toate câte voiți să vă facă vouă oamenii, faceți și voi lor asemenea”.¹⁵

Noi, românii, sîntem un popor care abia am apucat să scăpăm de robie și nu o dorim nimănui. Dimpotrivă, ne bucurăm frățește de izbînzile tuturor popoarelor care se silesc să-și dobîndească și ele libertatea și dreptatea ce li se cuvin. Căci nici de libertatea și nici de dreptatea ta nu te poți bucura deplin decât știind că de binefacerile acestor mari bunuri se bucură și semenii tăi, de orice limbă, de orice lege și de orice culoare ar fi ei. Cînd va fi așa, se va împlini cu adevărat cuvîntul Proorocului, care zice că „pacea va fi lucrul dreptății, roada dreptății va fi liniștea...”,¹⁶ iar „dreptatea și pacea se vor săruta”.¹⁷ Și apoi, săvîrșind și voia lui Dumnezeu, și voia tuturor fiilor Săi credincioși, cu inimă hodinită putem să prefacem săbiile în fiare de plug și lăncile în seceri¹⁸ — și toate celelalte arme ucigătoare de oameni să le ardem pe un rug uriaș, a cărui vîlvătaie, ca o jertfă bine primită să se suie pînă la cer — ca în viziunea lui Iezechiil: „Atunci, locuitorii cetăților ... vor ieși și vor aprinde foc, vor arde armele, scuturile și pavezele, arcurile și săgețile, lăncile și sulitele...; nu vor aduce

13 Vezi Luca 2, 14.

14 Vezi Matei 5, 9.

15 Matei 7, 12.

16 Isaia 32, 17.

17 Psalm 84, 11.

18 Vezi Isaia 2, 4.

lemn din cîmp, nici nu vor tăia din pădure, ci vor arde numai arme”.¹⁹

Către această lume a păcii depline, fără arme — pe care și Dumnezeu și oamenii vor s-o vadă sălășluindu-se cît mai degrabă pe pămînt — este călăuzită înțelepțește și Patria noastră înfloritoare, Republica Populară Romînă, de osîrduitorii ei ocîrmuitori de astăzi.

Iubiții mei fii sufletești,

Siliți-vă să purtați sarcinile unii altora, trezind în sufletele tuturor celor ce vă înconjoară simțăminte de tărie sufletească și bucurie a vieții.

Bunul Dumnezeu să Vă poarte de grijă tuturor și să Vă învrednicească a petrece sfintele sărbători ale Nașterii Fiului Său ca și ale Anului Nou și Bobotezii, în pace, cu sănătate și cu duhovnicească îndestulare și a le ajunge întru mulți fericiți ani!

Darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu Voi, cu toți!

Data în reședința Noastră mitropolitană din Sibiu, la Praznicul Nașterii Domnului din anul 1960.

Al vostru al tuturor, de tot-binele voitor,

† NICOLAE
arhiepiscop și mitropolit

¹⁹ Iezechiel 39, 9—10.

† TEOFIL

Din mila lui Dumnezeu, dreptcredinciosul Episcop
al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului

Iubiților cler și binecredincioșilor creștini: Har și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos.

„Și Cuvîntul trup s-a făcut și s-a sălășluit între noi și am văzut mărirea Lui, mărirea ca a Unuia Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr“ (Ioan 1, 14).

Iubiții mei fii sufletești,

Deodată cu întreaga lume creștină sărbătorim din nou nașterea cea după trup a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Sfînta Biserică iarăși ne înfățișează fapta plină de iubire a Tatălui ceresc, care pentru binele nostru a trimis în lume pe Unicul Său Fiu.

De aceea ne îndeamnă: „Hristos pe pămînt, înălțați-vă!“. Înălțați-vă mintea cu recunoștință către Părintele luminilor. Ridicați-vă inimile cu bucurie către Dumnezeu a toată mîngîierea.

Prin a Lui nețărmurită dragoste, și prin lucrarea Duhului Sfînt, „Cuvîntul trup s-a făcut“ (Ioan I, 14). Aceasta înseamnă că Fiul lui Dumnezeu, numit și Cuvîntul sau Logos, singurul născut din Tatăl, mai înainte de toți vecii, s-a făcut om adevărat, întru toate asemenea nouă, afară de păcat.

Ca Dumnezeu, Domnul Hristos s-a născut din Tatăl, fără de mamă, afară din timp. Ca om El s-a născut din Mamă Prea Curată, fără de tată — în cuprinsul timpului —, la plinirea vremii în peștera Betleemului.

Dar ce a urmărit Dumnezeu prin întruparea Fiului Său? De ce s-a făcut om unul din Treime, Cuvîntul cel veșnic? Pentru ce Hristos, avînd chipul lui Dumnezeu, s-a despuat pe Sine luînd chipul robului, și s-a smerit prin ascultare, pînă la moartea Crucii?

Răspunsul se poate cuprinde într-un singur cuvînt: iubirea! Iubirea Ziditorului față de zidirea Sa, față de lumea sufletelor.

„Pentru că așa a iubit Dumnezeu lumea, încît și pe Fiul Său Cel Unul Născut L-a dat, ca tot cel ce crede într-Însul să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan III, 16).

S-a coborît Cel Prea Înalt ca să-l înalțe pe om. S-a înomenit Dumnezeu ca să îndumnezeiască pe cel muritor. S-a despuiat Făcătorul ca să îmbrace făptura Sa cu daruri și cu demnități nespuse de mari și să o readucă la starea în care se găsea mai înainte de căderea în păcat.

Luînd asupra Sa întreagă firea omului, intrînd în familia omenească, Cuvîntul ne-a înălțat la rangul de copii adoptivi ai Tatălui din ceruri. Lucrul acesta minunat ni-l înfățișează marele Apostol Pavel, prin cuvintele: „Dar cînd a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie..., ca să dobîndim înfierea... Așa că nu mai ești rob, ci fiu; și dacă ești fiu, ești și moștenitor, prin Dumnezeu” (Gal. IV, 4—7).

Dar înainte de a fi propovăduit înfierea noastră Sfîntul Apostol Pavel, ne-a asigurat despre ea Sf. Ioan, la începutul Evangheliei sale, unde scrie: „Dar tuturor celor ce L-au primit, adică celor ce cred în numele Lui, le-a dat putere ca să fie copii ai lui Dumnezeu, născuți nu din sînge, nici din voia firii lor, nici din voia vreunui om, ci din Dumnezeu” (Ioan I, 12. 13).

Oricît am fi de mici și slabi, noi, urmașii lui Adam cel greșit, oricît de mult l-am supărat pe Dumnezeu prin păcatul strămoșesc și prin păcatele noastre personale, să nu descurajăm. Dumnezeu nu ne-a uitat și nu ne-a părăsit. Iată: în persoana Fiului Său El s-a apropiat de noi, a venit la noi, a rămas cu noi.

Numele simbolic de Emanuil, pe care l-a proorocit Isaia despre viitorul Mesia, s-a adeverit pe deplin în Nașterea din Betleem. În înțelesul deplin al cuvîntului, Iisus Hristos este „Dumnezeu cu noi” (Isaia VII, 14; Matei I, 23).

Apoi se înțelege de la sine că Dumnezeu este cu noi ca să ne sprijine, nu să ne pedepsească, este cu noi ca să ne mîngîie, nu să ne mîhnească, ca să ne izbăvească, nu să ne dosădească.

De aceea, ori de cîte ori ni s-ar părea că ne părăsesc puterile în vîltoarea ispitelor; ori de cîte ori ni s-ar părea că ne împresoară durerile morții și chinurile iadului, să ne aducem aminte că Dumnezeu ne este aproape în Iisus Hristos.

Dacă atunci cînd îl chemăm în ajutor din toată inima, El ne va răspunde și ne va întinde mîna Lui izbăvitoare: „Atunci tu vei chema, și Domnul va răspunde, tu vei striga și El va zice: iată-Mă!” (Isaia LVIII, 9).

Rămînînd om pentru vecie, Domnul Hristos — Adam cel nou, Adam cel sfînt, se află în strînsă legătură cu noi, cu fiecare dintre noi în parte.

Sf. Ioan, unul din cei ce au văzut mărirea Lui, spunea: „Și noi am văzut mărirea Lui, mărirea ca a Unuia Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr” (Ioan I, 14).

Vorbind în numele Sfinților Apostoli, Ioan are toată autoritatea martorului ocular. „Ce era dintru început, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și ce am pipăit cu mîinile noastre despre Cuvîntul vieții, aceea vă vestim” (I Ioan I, 1).

Apostolii au văzut mărirea lui Hristos, atunci cînd au privit minunile Lui cele multe, cînd au ascultat vorbirile Lui pătrunzătoare, cînd au auzit — la rîul Iordanului și pe Muntele Taburului — glasul autoritar al Cerului, cînd au pipăit după înviere trupul preamărit al Biruitorului iadului, cînd s-au desfătat cu duhul privind mărita înălțare la cer a blîndului lor Dascăl.

O, cît sînt de multe și de mari motivele de bucurie și de încredere în dragostea și grija ce ne-o poartă nouă Dumnezeu! Cuvîntul, care trup s-a făcut, n-a pierdut nimic din puterea și bogăția sa dumnezeiască. Pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire el a rămas „plin de har și de adevăr”.

Fiul Unic al lui Dumnezeu pogorîndu-se între noi pămîntenii, n-a părăsit nici o clipă sînurile părintești: „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată, singurul Lui Fiu, care este în sînul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut” (Ioan I, 18).

Ajungînd să fie „Fiul Omului”, adică om adevărat, Hristos n-a încetat nici un moment să fie „Fiul lui Dumnezeu”, prezent în cer și pe pămînt, deodată. De aceea Scriptura zice: „Care este în sînul Tatălui”. Ar fi o greșală din partea noastră să zicem că „a fost” în sînul Tatălui. Timpul prezent al verbului vădește legătura neîncetată a Fiului cu Tatăl, vădește nemărginirea dumnezeiască a Mîntuitorului.

Înțelegînd pe deplin acest mîngîitor adevăr, Sf. Pavel nu s-a sfiit să vestească Colosenilor că în Hristos „locuiește trupește toată plinătatea Dumnezeirii”, — că în El „sînt ascunse toate comorile înțelepciunii și ale științei dumnezeiești” (Col. II, 9).

Din această plinătate a Lui, „noi toți am luat” (Ioan I, 16). Ea stă la îndemîna noastră ca să luăm mereu, să luăm din belșug „har peste har”, să dobîndim un șir neîntrerupt de binefaceri. Această plinătate alcătuiește pentru noi un izvor nesecat de ajutoare sufletești spre mîntuire.

În persoana Cuvîntului întrupat, Creatorul însuși s-a lăsat văzut și atins de creatura Sa. „Eu sînt în Tatăl și Tatăl în Mine este... Tatăl locuiește în Mine. De aceea, cine M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl” (Ioan XIV, 10, 9).

Această apropiere a îngăduit-o Domnul cu scopul ca toți cei ce se lasă încorporați întru Hristos să se împărtășească cu pri-sosință „de har și de adevăr”. Nespusa bunătate părintească a rînduit ca „unde s-a înmulțit păcatul, acolo să prisosească darul” (Rom. V, 20).

Hristos este capul, noi mădularele trupului Său tainic (I Cor. XII, 27). El, capul Bisericii, noi fiecare în parte mădularele Lui. El este izvorul și din apa vie pe care ne-o dă, noi toți sîntem aduși la viața cea duhovnicească (Ioan IV, 14).

Iubiții mei fii sufletești,

În cele vestite pînă aci, văzînd îngrămădirea de dragoste pe care Tatăl îndurărilor a revărsat-o asupra noastră nu vom găsi oare că este îndreptățit ca să întrebe: „Ce aș mai fi putut face viei Mele și nu i-am făcut ei”? (Isaia V, 4). O, Doamne, Tu ai făcut totul pentru noi, mărire Ție!

Coborîrea nespus de mare a lui Dumnezeu are de scop ridicarea noastră la o viață nouă, curată și desăvîrșită: „Fiți dar voi desăvîrșiți, precum Tatăl vostru cel ceresc este desăvîrșit” (Mat. V, 48).

Creștini fiind noi, înseamnă că sîntem învățăceii lui Hristos. Ba mai mult, sîntem chiar frați din adopțiune ai lui Iisus.

Această ucenicie și această înfrățire ne îndatorează să ne asemănăm cu Dascălul și cu Fratele nostru. Hristos este „chipul lui Dumnezeu” (Col. I, 15). El este strălucirea măririi și icoana ființei Lui (Evrei I, 3). Noi creștinii trebuie să fim asemănători Lui, să fim chipul Lui. „Căci pe aceia pe care Dumnezeu i-a cunoscut mai dinainte, pe aceia i-a și hotărît mai dinainte să fie asemenea chipului Fiului Său, ca El să fie cel dintîi născut între mai mulți frați” (Rom. VIII, 29).

Iubiții mei fii sufletești,

Ce frumos ar fi ca noi toți să putem spune împreună cu Sfîntul Apostol Pavel, care mărturisea despre sine: „Trăiesc, dar nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (Gal. II, 20).

Să năzuim cu tot dinadinsul a-L urma pe Hristos cu toate gîndurile și cu toate faptele noastre.

El așteaptă ca viața Lui să se oglindească în viața noastră. El dorește să învățăm de la Dînsul a fi blînzi și smeriți cu inima, să privim mereu la pilda ce ne-a dat-o în timpul trăirii Sale printre noi. Hristos ne-a învățat să fim supuși față de stăpînirea de stat. El a fericit pe cei curați cu inima, pe cei însetați de dreptate, pe cei făcători de pace.

Să ne amintim mai ales cît de mult a stăruit El asupra poruncii de iubire față de semenii noștri.

Cele mai mari porunci din Legea lui Dumnezeu sînt două. Cea dintîi și cea mai mare este: „Să iubești pe Domnul Dumnezeu-tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău”. Porunca a doua este asemenea ei, adică egală cu cea dintîi, și ea sună astfel: „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși” (Mat. XXII, 35—40). Mărimea dragostei față de semenii noștri va să se măsoare după mărimea dragostei față de noi înșine.

În preajma despărțirii dintre prieteni și rudenii, oricine stăruie asupra a ceea ce îi zace mai mult la inimă. În ajunul Patimilor Sale crîncene, Mîntuitorul cu duioșie le spune Apostolilor Săi: „Fiilor, puțin timp mai sînt cu voi... Vă dau o poruncă nouă: să vă iubiți unii pe alții. Din aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii pentru alții” (Ioan XIII, 34, 35).

Dacă această iubire frățească ar fi urmat-o toți ucenicii lui Hristos, în decursul celor 19 veacuri și jumătate ce s-au scurs de la nașterea Lui, istoria n-ar fi înregistrat atîtea nedreptăți, atîtea certuri și războaie între neamuri și popoare. Dacă porunca iubirii ar fi fost mai respectată în decursul acestor secole, fața lumii de astăzi ar fi alta. Dar să nu ne tînguim. Ceea ce atîrnă de noi, s-o facem fără preget. Lupta pentru înfrățirea între neamuri, pentru înțelegere și coexistență pașnică este în toi. Năzuința pentru înlăturarea cotropirilor și a vrăjmășiilor, strădania nobilă pentru dezarmarea generală și totală a ajuns să fie o mișcare de masă, o acțiune a sutelor de milioane de oameni.

Mesajul îngeresc din noaptea Nașterii Domnului: „Pe pămînt pace și între oameni bunăvoie” are darul de-a însufleți inimile noastre, cu încredințarea că sfînta cauză a păcii poartă cu sine binecuvîntarea Cerului și sorții ei de izbîndă sînt prin aceasta și mai întemeiate.

Cerul, prin solii săi, ne cheamă la pace și bună voie. Pămîntul, cu noianul lui de iubitori ai păcii și ai înfrățirii, ne face să credem că pacea poate fi apărută și consolidată, că războiul

nu este inevitabil, că i se poate pune stavilă o dată pentru totdeauna.

Mulți conducători de popoare, mari și mici, și alături de ei mulțime de fruntași ai vieții publice, au înscris în programele lor de guvernământ și de viață, îndatorirea de a lupta pentru apărarea și întărirea păcii pînă la biruința totală.

De aceea este firesc să ne pătrundă un sentiment de ușurare și să ne sporească nădejdea că această arzătoare dorință a tuturor popoarelor lumii, luată acum în mîini bune și sigure, va putea fi salvată pentru binele și fericirea întregii omeniri.

Nașterea împăratului păcii să fie lumii întregi temei și izvor de pace, iar nouă să ne fie nou îndemn în strădania pentru pace. În acest înțeles nașterea lui Hristos să ne fie de folos.

Împărtășindu-vă cu dragoste părintească aceste gînduri și povește rog pe Bunul Dumnezeu să vă învrednicească să petreceți Sfintele Sărbători ale Crăciunului, ale Anului Nou și ale Bobotezii în pace, cu sănătate, și să le ajungeți întru mulți și fericiți ani.

Darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți.

Al vostru, de bine voitor și către Dumnezeu pururea rugător,

† TEOFIL
Episcop

Data în reședința noastră din Cluj, la praznicul Nașterii Domnului din anul 1960.

† VALERIAN

Din milostivirea lui Dumnezeu, Episcop al Oradiei

Iubitorului de Hristos cler și tuturor dreptcredincioșilor creștini, din această de Dumnezeu păzită Eparhie, har și îndurare de la Dumnezeu, Părintele nostru al tuturor, iar de la smerenia Noastră arhierescă binecuvîntări !

„Căci nu fire de înger a luat, ci a luat fire de om, din sămînța lui Avraam“... „ca să izbăvească pe aceia pe care frica morții îi ținea în robie, toată viața“.

(Evr. II, 16 și 15).

Iubiții mei fii sufletești,

„Astăzi s-a născut Hristos,

Mesia, chip luminos:

Lăudați și cîntați

Și vă bucurați!”.

Ne bucurăm toți astăzi, prăznuind Nașterea Mîntuitorului lumii. Că la plinirea vremii, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, s-a făcut om, ca să-l ridice pe om și să-l apropie de Dumnezeu. Acesta „fiind strălucirea slavei și chipul lui Dumnezeu” (Evrei I, 3), „ne-a răscumpărat din blestemul Legii” (Gal. III, 13), și „s-a făcut pentru noi înțelepciune de la Dumnezeu și îndreptățire și sfințire și răscumpărare” (I Cor. I, 30).

Omul, prin neascultare și lăcomie, a căzut sub osînda păcatului și a morții, dar dragostea lui Dumnezeu s-a coborît la om, ca să-l scoată din prăpastie, din ghiarele morții și să-l redea iarăși vieții. „Atît de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît pe Unul Născut Fiul Său L-a dat, ca tot cel ce crede întru El, să nu piară, ci să aibă viață veșnică”.

În vremea cînd Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat, oamenii, — orbiți de apăsarea păcatului și răutăților de tot felul — trăiau mai rău ca fiarele. Învîrtoșarea inimii, silnicia, lăcomia, omorul, asuprirea celui slab de către cel puternic, ajunseseră la culme.

Cel tare și mai bogat își cumpăra sclavi, — oameni asemenea lui —, ca și cum ar fi cumpărat vite în tîrg, și dispunea de

viața lor nu numai ca un stăpîn absolut, ci ca un tiran fioros. Îi puneau să tragă la jug ca animalele de povară, să învîrtească pietre de moară sau erau aruncați spre mîncare fiarelor din circuri sau peștilor din bazinele grădinilor lor de plăcere. Sclavia a fost cea mai rușinoasă pată pe obrazul lumii vechi. Femeia era înjosită și umilită de către bărbat, neavînd nici un drept, iar copiii aveau de asemenea o stare de inferioritate. Ura șovină intrase în sîngele oamenilor. Între triburi și caste se dădeau mereu lupte de junglă, iar cei căzuți prizonieri erau torturați, măcelăriți sau făcuți sclavi.

Pe plan religios, omul îl uitase pe Dumnezeu cel adevărat și se închina la idoli, la șerpi, la animale, la soare, la stele și la tot felul de zei inventați de închipuirea omenească. Omenirea se zbătea deci într-o cumplită rătăcire și o noapte spirituală adîncă se lăsase peste tot pămîntul.

În aceste timpuri, pe meleagurile unei țărișoare asuprite, s-a aprins o lumină, și un glas puternic a răsunat în adîncuri:

— Opriți-vă oameni și nu vă mai ucideți! Lăsați calea răutății și nu vă mai asupriți! Păcatul vă întunecă mintea ca să nu vă vedeți și să nu vă suferiți unul pe altul.

— **Dumnezeu e Părintele vostru** al tuturor, Care vă rabdă și vă iubește pe toți, și voi sînteți fiii Lui, deci frați sînteți unul cu altul. Înaintea Lui nu mai este „nici iudeu, nici elin, nici rob, nici slobod”, ci toți una sînteți. Dumnezeu n-a lăsat bogați și săraci, nici stăpîni și sclavi, ci toți deopotrivă au primit dreptul la viață, la libertate, la înfruptare din bunătățile pămîntului.

— **Dumnezeu este duh** și Lui trebuie să vă închinați în duh și întru adevăr, adică nu întru fățarie, nu în jertfă sîngeroasă, ci aducîndu-I ca jertfă inima voastră curată, lipsită de răutate, care știe să iubească și să ierte pe tot omul.

— **Dumnezeu este iubire**, El revarsă soarele peste toți. De nu veți trăi în această iubire, nu L-ați cunoscut pe Dumnezeu.

— **Dumnezeu este dreptate supremă** și vă cere să fiți și voi drepecți; măsurați cu aceeași măsură cu care doriți să vă măsoare și vouă alții. Nu căutați paiul în ochii altora, în timp ce bîrna zace în ochii voștri. Nu faceți altora decît ceea ce doriți să vă facă vouă alții.

Iată, dar, cîteva învățăături simple, dar, în același timp, atît de adînci și atotcuprinzătoare, încît ele au răscolit puternic conștiințele și au deschis zările luminoase pe cerul întunecat al existenței omenești. Ele au avut darul să înobileze sufletele înrăite, să înduioșeze inimile împietrite, să îndrepte pașii rătăciți, să

schimbe din temelii viața omului. Milioane și milioane de suflete s-au adăpat din izvorul curat al acestor învățături, reînnoindu-și și determinându-și un rost mai înalt și mai frumos sub soare.

De aceea astăzi, când sărbătorim Nașterea Celui ce a propovăduit aceste înalte învățături și care ne-a deschis calea mântuirii sufletești, în calitate de creștini, cuvine-se să-I închinăm inimile și gândurile noastre calde și recunoscătoare, împreună cu hotărîrea fermă de a urma aceste învățături mergînd pe calea ce ne-a arătat-o El.

Dragii mei fii duhovnicești,

La ieslea Vifleemului unde s-a născut pruncul Iisus, au venit trei crai de la Răsărit și I s-au închinat, aducîndu-I ca daruri aur, smirnă și tămîie. Steaua I-a luminat peștera, iar îngerii I-au adus cîntarea; păstorii I-au adus daruri de la stîna lor. Dar oare noi, creștinii de astăzi, ce-I oferim Pruncului dumnezeiesc? Cu ce daruri Il primim și cu ce daruri Il întîmpinăm?

Desigur, Mîntuitorul nu ne cere aur, sau pietre scumpe; El nu ne cere sacrificii mai grele decît puterile noastre. Hristos ne cere un singur lucru: **inima noastră.**

Iisus ne cere o inimă plină de iubire. O inimă prin care să-L iubim pe Dumnezeu, Părintele nostru ceresc, de la Care vine: „toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit”. O inimă prin care să iubim pe fiecare om ca pe un frate bun, căci cine nu iubește pe fratele său, nu poate afirma că iubește pe Dumnezeu.

Iisus ne cere o inimă curată, ferită de păcat și întinăciune, căci celor curați cu inima, El le-a făgăduit fericirea de a-L vedea pe Dumnezeu.

Iisus ne cere o inimă care iubește dreptatea, căci „pe cărarea dreptății este viața și pe calea pe care ea o înseamnă, nemurirea” (Pilde XII, 28).

Iisus ne cere o inimă iubitoare de pace, căci pacea este lucrul dreptății și „roada dreptății va fi liniștea și nădejdea în veci” (Is. XXXII, 17).

Celui ce s-a născut în peștera Vifleemului să-I dăruim o astfel de inimă, curată, plină de pace, de iubire, de dreptate și atunci harul și binecuvîntarea lui Dumnezeu se vor revărsa din belșug asupra noastră și a copiilor noștri, și astfel vom putea gusta roadele unei vieți creștine, feriți de primejdii, de încercările grele ale vieții pămîntești: „**de potop, de foc, de sabie... și de războiul cel dintre noi**”. Ducîndu-I Domnului în dar inima

noastră, ferită de păcat, să alergăm și noi cu colindele din bătrîni, închinîndu-ne și zicînd:

*„Veniți astăzi credincioșii să săltăm,
De nașterea lui Hristos să ne bucurăm.
Ingeri și păstori cîntare l-au adus,
Și noi să-I cîntăm cîntare întru cei de sus,
Pace și bunăvoină pe pămînt,
Căci azi s-a născut în iesle Domnul Sfînt!”*

Iubiții mei în Domnul,

Cu adevărat pacea și bunăvoința între oameni sînt condițiile principale ale existenței noastre. Pacea și bunăvoința — sau cum se spune astăzi: oamenii de bunăvoință — formează temelia sigură pe care se poate clădi edificiul măreț al unei vieți fericite și prospere. Hristos a venit să semene această pace și bunăvoință în suflete și să le apropie prin duhul dragostei Sale sfinte pentru oameni. Pe calea păcii și bunei înțelegeri năzuiesc să meargă toți creștinii de bunăvoință și de bună credință, bine știind să legămîntul cu Domnul este „**viața și pacea**” (Mat. II, 5).

Creștini fiind, nu putem decît să ne bucurăm că anul 1960, pe lîngă toate frămîntările și vrăjmășiile din lume, a fost și un an bogat în acțiuni pentru salvarea și întărirea păcii, pentru apropierea și colaborarea popoarelor. Dîndu-și seama de grozăvia și urmările dezastruoase ale războiului, noroadele lumii și-au împreunat ca niciodată eforturile pentru împrăștierea norilor amenințători ai războiului atomo-nuclear.

Popoarele au ajuns la convingerea că trebuie să se pună capăt înarmărilor grele, cerînd desființarea armatelor și distrugerea armelor aducătoare de moarte, care pot duce omenirea la pieirea definitivă.

Năzuința aceasta a popoarelor de a se descotorosi pentru totdeauna de armele interuciderii umane, a trecut ca un fir roșu prin toate frămîntările și acțiunile mai de seamă din lume, în cursul anului 1960. Lupta aceasta, de o înaltă noblețe umană, a fost dusă mai ales de țările socialiste, ai căror fruntași au mers în corpore la tribuna O.N.U., de unde au atras atenția lumii întregi asupra pericolului general ce o paște, dacă armele nu se azvîrlă pe pustii.

De la aceeași tribună, conducătorii noroadelor din tabăra păcii au cerut și eliberarea tuturor popoarelor ce încă mai gem

sub orînduirea nedreaptă a colonialismului, precum și îndepărtarea definitivă a șovinismului și rasismului, fără de care lumea nu-și poate găsi un echilibru, care s-o facă să prospere în condițiile păcii universale.

Iată, dragii mei, cîteva idei mari și generale, care, dacă ar fi traduse în fapt, ar constitui o temelie solidă pe care s-ar putea clădi viitorul fericit al urmașilor noștri.

Aruncarea la gunoi a armelor morții atomice, desființarea bugetelor militare și o bună întrebuințare a banilor rezultați din anularea cheltuielilor pentru război, ar putea ajuta la progresul științei, ar dirija energiile oamenilor în scopuri pașnice, la eliberarea și ajutorarea popoarelor înapoiate și neajutorate.

Realizarea acestor idei și principii, de înaltă moralitate și umanitate, merge pe același drum cu principiile fundamentale ale Evangheliei lui Iisus Hristos, a Cărui naștere o serbăm, Care a propovăduit pacea, iubirea și bunăvoința între oameni și între popoare.

Hristos binecuvîntă pe toți iubitorii și ostenitorii păcii, pe toți cei ce ajută la așezarea unei vieți mai bune, mai drepte și mai fericite pentru toți. De aceea ne bucurăm de toate strădaniile ce se depun în interesul bunei conviețuiri, al înseninării și prosperării vieții, și sîntem datori să sprijinim toate eforturile înalte și drepte, ale conducătorilor patriei, fiind alături de ei cu umane și să ne ajute a ajunge la măsura omului desăvîrșit. El poporului și a păcii.

Hristos a venit să trezească în noi conștiința demnității umane și să ne ajute a ajunge la măsura omului desăvîrșit. El ne-a arătat valoarea unui suflet desăvîrșit, împodobit cu virtuțile credinței, blîndeții, hărniciei, cinstei, bunătății și dragostei de oameni. A venit să ne învețe că, dacă avem datorii către Dumnezeu, în aceeași măsură avem datorii către semenii noștri și către patria din care facem parte, dînd lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu și patriei cele ce sînt ale patriei.

În învolburările vieții și ale vremurilor pe care le trăim și în eforturile care se depun pentru crearea unei lumi noi, cuvine-se să ne dăm și noi contribuția în sprijinirea a tot ce se face pentru bunul mers al vieții omenești, îndeplinindu-ne conștiincios datoriile noastre de creștini, ca și datoriile de cetățeni ai patriei noastre scumpe, Republica Populară Romîna.

Să ne scoatem din suflet simțămintele urite și necurate care-i învrăjbesc pe oameni, făcînd astfel loc simțămintelor curate și

binevoitoare, care-i apropie pe oameni și-i fac să se aibă ca frații.

Să ne împodobim sufletele cu frumoasele virtuți creștinești, care întăresc demnitatea noastră de oameni și ne fac mai buni, mai drepți, mai umani, mai plăcuți lui Dumnezeu.

Să renaștem și noi într-un om nou, în duhul și dragostea Mântuitorului, care într-o iesle săracă s-a coborât la noi din slăvile cerului, ca să se pună model desăvârșit al vieții noastre.

Să-I aducem — de Crăciun — lui Hristos în dar inima noastră, și împreună cu îngerii de la Vifleem să-I cîntăm neîncetat cîntecul păcii și iubirii între oameni, rugîndu-L fierbinte să facă să se sălășluiască pe pămînt acea viață fericită, în care nu vor mai fi războaie, nici zăngănit de arme, nici vrăjmășii și asupriri între oameni, ci pacea și bunăvoirea să cuprindă inimile tuturor oamenilor.

Dragii mei fii sufletești,

Zilele vieții noastre trec ca umbra și ca visul, și întocmai ca fumul se împrăștie. Ca floarea și ca roua de dimineață, care nu rezistă vîntului, așa va trece și anul 1960, cufundîndu-se în oceanul veșniciei.

În pragul anului 1961, ca orice gospodar bun și înțelept, se cade să facem și noi o socoteală a celor ce am îndeplinit în anul 1960, și ceea ce ne propunem să îndeplim, atît pe teren cetățenesc, cît și pe cel duhovnicesc în anul ce începe.

Sfîrșitul anului 1960 se marchează cu sărbătoarea împlinirii a treisprezece ani de viață nouă în cadrul Republicii Populare Romîne. Ca cetățeni buni și devotați patriei noastre, ne bucurăm din suflet de toate roadele bogate pe care anul 1960 le-a adus. Multe și bogate realizări a avut patria noastră în cursul acestui an, iar mulțimea și bogăția lor grăiesc de la sine.

În orînduirea aceasta nouă, în care forțele și energiile tuturor sînt canalizate spre binele și fericirea obștii omenești, s-au îndeplinit multe și minunate lucruri, la realizarea cărora în trecutul nostru nici n-am fi visat. Orașe noi s-au ridicat, iar cele vechi s-au înnoit; uzine, fabrici, școli, cămine, spitale, hidrocentrale noi au răsărit ca din pămînt, iar cele mai vechi au fost înnoite și aduse la nivelul cerut astăzi de progresul științific și tehnic. Cei care în trecut considerau că poporul nostru este moale și fără inițiative, își pot da acum seama de nedreptatea judecății lor greșite, poporul arătînd că, dacă este condus cu înțelepciune și cinste, poate realiza minuni, în scurt timp.

Bogăția înfăptuirilor și realizărilor din patria noastră n-ar fi fost posibilă, dacă noi nu ne-am fi într-ajutorat cu țările din tabăra păcii, în frunte cu marea noastră vecină din Răsărit.

Prietenia sinceră care s-a legat între țările din tabăra păcii este de folos tuturor și ea va da în viitor roade bogate, și exemplul acestor țări, care au pus prietenia la temelia lor, poate servi tuturor popoarelor doritoare de progres și fericire.

Biserica Ortodoxă binecuvîntează și prețuiește prietenia între popoare și între oameni, îndemnîndu-ne la cinstirea și înfărire ei, după cuvintele Sfîntului Ioan Gură de Aur: „**Înainte de a-ți construi casa, înainte de a-ți procura alte lucruri, fă-ți prieteni!...**”. „Nu socotiți că este lucru rușinos a avea nevoie de alții. Aceasta este opera nespusei înțelepciuni a lui Dumnezeu”.

În calitate de buni creștini, avem înalta datorie ca, în anul care începe, să contribuim și mai mult la sporirea acestor realizări din viața obștească, muncind cu străduință. Munca este o binecuvîntare și nu o osîndă. „**Orice muncă adevărată este sfîntă, în orice muncă adevărată este ceva dumnezeiesc**” (Carlyle). Cel ce nu muncește este ca și cum n-ar exista. Nimic nu se aseamănă mai mult cu moartea, decît trîndăvia. Pentru aceea spune Sf. Ap. Pavel: „**Cine nu muncește, acela nici să nu mănînce**” (II Tes. III, 10), sau „**Mîna celor harnici va stăpîni, dar mîna leneșă va plăti bir**” (Prov. III, 24). Cu nimic, deci, nu putem contribui la progresul și întărirea patriei și a păcii, mai mult decît cu munca noastră cinstită.

Ca un arhiepiscop ce mă aflu, sînt dator să atrag atenția preoților și creștinilor asupra îndatoririi ce o au de a îndeplini întocmai și a se supune tuturor legilor și orînduielilor ocîrmuirii patriei noastre. Neascultarea stă la originea căderii neamului omenesc și astăzi ea duce pe mulți pe calea pierzării.

O țară și un popor nu pot trăi fără orînduiri și legi, fără îndeplinirea și respectarea prevederilor acestora. Cît cît este mai respectată legea, cu atît este mai sigură propășirea și întărirea acelei țări.

Legile sînt date pentru binele și prosperarea tuturor, încît o societate fără legi este ca o grădină fără de gard. O societate în care fiecare își face de cap și nu respectă nimic bun, este ca o noapte adîncă, în care la fiecare pas ești amenințat să ajungi în prăpastie. Pentru aceea, Scriptura ne îndeamnă zicînd: „**Să păzești toate legile..., toate rînduielile să le plinești**” (Lev. XIX, 37). „**Căci povața este un sfeșnic și legea o lumină, iar îndem-**

nurile care dau învățătură sînt calea vieții" (Pilde VI, 33), și „cel ce păzește legea este un fiu înțelept" (Pilde XXVII, 7). Sf. Ap. Pavel adaugă: „Cel ce face ale legii, prin ele va fi viu" (Gal. III, 12).

Legile patriei noastre trebuie respectate și îndeplinite, cu atît mai mult cu cît ele astăzi emană de la popor și apără interesele întregului popor.

Fericiți sînt cei ce respectă legea. Respectînd și îndeplinind prescripțiile legii, fiecare creștin poate avea conștiința împăcată că a ajutat la bunul mers al vieții obștești și al patriei din care face parte.

Priveghiați și vă rugați și osteniți neîncetat pentru izbăvirea voastră sufletească. Intrebuințați bine zilele vieții, făcîndu-vă pe deplin datoria de creștini buni și devotați cetățeni ai patriei noastre dragi, Republica Populară Romînă.

În această zi mare și sfîntă, să ne rugăm cu toții Pruncului dumnezeiesc, spunînd:

„Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, Care Te-ai născut în peștera rece a Vifleemului, pe care ai luminat-o și încălzit-o cu razele Dumnezeirii Tale, luminează și încălzește și peștera rece, întunecoasă și neprietenoasă din sufletele noastre, împodobind inimile noastre cu darul sfințeniei, al bunătății și iubirii Tale. Dă-ne Doamne țaria să sporim în lucrurile bune și să învingem toate ispitele și vicleșugurile celui rău, ca izbăviți fiind cu puterea Ta, să bineplăcem Ție, să Te preamărim și să Te iubim în toate zilele vieții noastre. Amin!”.

Sărbătorile Crăciunului și ale Anului nou să vă aducă tuturor numai bucurie, sănătate și deplină mulțumire în toate casele și familiile voastre. Pacea, belșugul și binecuvîntarea lui Dumnezeu să fie cu voi cu toți; Măicuța Sfînta și toți sfinții să vă ocrotească pașii și cărările vieții în anul 1961.

Al vostru rugător către Dumnezeu,

† VALERIAN
Episcopul Oradiei

24.XII.1960.

„NU EXISTĂ O INEVITABILITATE FATALĂ A RAZBOIULUI”

A trecut mai mult de un deceniu de cînd omenirea contemporană a pus în mișcare cele mai bune energii ale ei pentru a transforma în evidență, în realitate năzuința universală spre o lume fără războaie.

Precum se știe, în luna noiembrie s-au întrunit la Moscova reprezentanții partidelor comuniste și muncitorești din lumea întreagă și au făcut o analiză cuprinzătoare a drumului pe care merge astăzi omenirea. Analiza aceasta este de-o desăvîrșită competență politică și totodată de-o covîrșitoare însemnătate actuală chiar pentru cei ce nu sînt comuniști, pentru oamenii de toate orientările politice, de toate credințele religioase, de toate stările sociale și culturale. Forțele socialismului biruitor într-un mare grup de țări din Europa și Asia — cărora le datorăm această analiză științifică — cuprind laolaltă, astăzi, mai bine de o treime din populația planetei noastre. Ele se afirmă prompt și viguros pe arena internațională în cele mai arzătoare probleme ale epocii noastre. Ele se dovedesc mai presus de toate, cu o consecvență exemplară, supremul rezim al luptătorilor pentru pace de pretutindeni.

Aceste forțe cresc mereu atît ca număr, cit și ca putere de dirijare a destinului omenirii actuale înspre zări de viață din ce în ce mai prielnice dezvoltării ei multilaterale. Este concludentă în această privință următoarea comparație: În noiembrie 1957, cînd a fost elaborat și lansat Manifestul Păcii de-o consfătuire analoagă, ținută tot la Moscova, existau în lume 70 de partide comuniste și muncitorești. De-atunci încoace numărul lor a sporit atît de substanțial încît la consfătuirea recentă, din noiembrie a. c., și-au trimis reprezentanți partidele comuniste și muncitorești din 81 de țări. Prin amploarea ei, recenta consfătuire de la Moscova este cea mai largă consfătuire internațională de la apariția mișcării muncitorești.

Creșterea la care ne referim echivalează cu sporirea forțelor păcii care activează în zilele noastre. Pe de altă parte, ea dovedește că crește atracția pe care sistemul socialist o exercită asupra conștiinței politice și social-morale a omenirii actuale.

Creșterea e explicabilă, deoarece atracția e din ce în ce mai irezistibilă. „Comunismul — cum se arată în Declarația Consfătuirii recente de la Mos-

cova — le asigură oamenilor eliberarea de teama războiului, o pace trai-nică, eliberarea de asuprirea și exploatarea imperialistă, de șomaj și mi-zerie, bunăstarea materială generală și un înalt nivel material de trai; eli-berarea de teama crizelor economice, dezvoltarea vertiginoasă a forțelor de producție pentru binele întregii societăți, eliberarea personalității din stăpînirea sacului cu bani, dezvoltarea spirituală multilaterală a omului, în-florirea tuturor talentelor, progresul științific și cultural nelimitat al socie-tății. De pe urma victoriei noii orînduirii sociale au de cîștigat toate pătu-riile populației, în afară de un mîunchi de exploatare...”.

„Mișcarea comunistă mondială este cea mai influentă forță politică a vremii noastre, cel mai important factor de progres social al timpului nostru” (Rev. „Veac Nou”, nr. 49 a. c.). Tocmai de aceea, recenta consfă-tuire de la Moscova reține atenția lumii întregi și cele două documente ela-borate de ea — o Declarație și un Apel către popoarele din lumea întreagă — se bucură de-o publicitate excepțională, fiind studiate cu atenție și în-teres de toți oamenii de bine, de pretutîndeni.

*

În lucrările Consfătuirii de la Moscova un loc central l-au ocupat proble-mele apărării păcii. Mișcarea comunistă s-a arătat din nou la înălțimea încre-derii popoarelor prin fermitatea și destoinicia cu care ține în mînă flamura luptei pentru pace, prin spiritul de răspundere de care se dovedește ea pă-trunsă pentru destinele omenirii, prin consecvența pilduitoare și fără egal cu care luptă pentru eliminarea războiului din viața omenirii. „Comuniștii văd misiunea lor istorică — se subliniază în Declarație — nu numai în în-lăturarea exploatării și mizeriei pe scară mondială și în eliminarea pentru totdeauna din viața societății omenestii a posibilităților oricărui război, dar și în izbăvirea omenirii încă în epoca actuală de coșmarul unui nou război mondial. Partidele comuniste din toate țările vor consacra realizării acestei mărețe misiuni istorice toate forțele și toată energia lor”.

Acest lucru e sigur. Angajamentul e vechi și modul în care a fost res-pectat pînă acum e cheazășie a neabătutei lui îndepliniri prezente și viitoare.

Consfătuirea de la Moscova constată că cea mai arzătoare problemă a timpului nostru este problema războiului și a păcii.

Războiul este un însoțitor permanent al capitalismului. Capitalismul, prin faptul însuși că există, generează războaie, stîrnește conflicte inter-naționale. „Sistemul exploatării omului de către om și sistemul extermi-nării omului de către om sînt două laturi ale orînduirii capitaliste. Impe-rialismul a dezlănțuit pînă acum asupra omenirii două războaie mondiale pustiitoare și în prezent amenință s-o arunce într-o catastrofă și mai în-grozitoare. Au fost create mijloace monstruoase de nimicire și distrugere în masă. Folosirea acestor mijloace într-un nou război poate cauza distru-

geri fără precedent unor țări întregi și poate transforma în ruine cele mai mari centre ale producției și culturii mondiale. Un astfel de război ar însemna pieire și suferințe pentru sute de milioane de oameni, inclusiv din țările care n-ar participa la război. Imperialismul poartă în sine un pericol serios pentru întreaga omenire” — spune Declarația.

Astăzi — în perioada de după cel de al doilea război mondial — forța principală a agresiunii și războiului este imperialismul american. El este secondat de imperialiștii din Anglia și Franța, precum și de primejdioșii revanșarzi militariști din Germania occidentală. Pretinzând că „apără” așa-zisa „lume liberă”, capitalistă, de primejdii iluzorii, imperialismul contemporan a împințit țările dependente de el cu o rețea de baze militare și a antrenat anumite guverne în blocuri militare care reprezintă un pericol evident pentru pacea și securitatea generală.

Primejdia unui nou război mondial n-a trecut încă — constată Consfătuirea de la Moscova de pe poziția realistă din perspectiva clară și obiectivă a căreia analizează actuala situație internațională. Continuarea cursei înarmărilor, creșterea amenințătoare a stocurilor de arme nucleare, provocările militare la care se dedau periodic imperialiștii duc la creșterea pericolului de război.

Provocările la care se dedau imperialiștii împotriva păcii au stîrnit indignarea și împotrivirea popoarelor lumii. Imperialismul american și-a smuls masca cu propria lui mină și influența lui pe arena internațională a primit lovituri repetate și serioase.

Cu toate că imperialiștii perseverează pe calea primejdioasă care poate duce la război, războiul nu este inevitabil, „nu există o inevitabilitate fatală a războiului”, cum formulează deslușit și concis situația textul Declarației de la Moscova. Această constatare a Consfăturii de la Moscova reprezintă cea mai prețioasă și mai îmbucurătoare solie de care s-au împărtășit sutele de milioane de partizani ai păcii din lumea întreagă pe parcursul luptelor duse de peste un deceniu pentru frinarea pornirilor războinice ale imperialiștilor.

Nu mai încapă îndoială că dacă lucrurile ar fi depins de imperialiști, ei ar fi prăvălit demult omenirea pe povirnișul unui nou război mondial. „Dar a trecut timpul cînd imperialiștii aveau posibilitatea să decidă după bunul lor plac — să fie sau să nu fie război” — spune Declarația. „În ultimii ani, prin dezlănțuirea unor războaie locale, imperialiștii au adus nu odată omenirea în pragul unei catastrofe mondiale. Poziția hotărîită a U.R.S.S., a celorlalte state socialiste, a tuturor forțelor iubitoare de pace a pus capăt intervenției anglo-franco-israeliene în Egipt, a preîntîmpinat invazia militară a imperialiștilor în Siria, Irak și într-un șir de alte țări... Experiența confirmă că se poate duce o luptă eficientă împotriva războaielor

locale dezlănțuite de imperialiști, că se pot lichida cu succes focarele unor astfel de războaie”.

Imperialismul; reacțiunea, agresiunea — dușmanii păcii popoarelor peste tot — se izbesc astăzi, pentru prima dată în istorie, de uriașe forțe organizate, capabile să-i țină în frâu, să le dejoace uneltirile beliciste, să le impună pacea: puternica Uniune Sovietică, a cărei întințitate mondială în domeniile hotăritoare ale științei și tehnicii este recunoscută; întregul lagăr socialist, care a pus în slujba cauzei păcii uriașa sa forță materială și politică; numărul mereu crescând al statelor iubitoare de pace din Asia, Africa, America Latină, vital interesate în menținerea păcii; clasa muncitoare internațională și organizațiile ei, în primul rând, partidele comuniste; mișcarea de eliberare națională a popoarelor din colonii și din țările dependente; mișcarea mondială a luptătorilor pentru pace; țările neutre care nu sînt de acord cu orientarea imperialistă spre dezlănțuirea unui război și care se manifestă pentru coexistență pașnică. Aceștora li se adaugă „o anumită parte a burgheziei din țările capitaliste dezvoltate, care apreciază în mod lucid raportul de forțe și consecințele grave ale unui război modern”.

Prin acțiunile unite și energice ale tuturor acestor forțe, pacea poate fi apărută și un război poate fi preîntîmpinat. Categorie și convingător, Declarația Consfățuirii de la Moscova arată că: „A sosit timpul cînd se poate pune capăt încercărilor agresorilor imperialiști de a dezlănțui un nou război mondial. Prin eforturile unite ale lagărului mondial socialist, ale clasei muncitoare internaționale, ale mișcării de eliberare națională, ale tuturor țărilor care iau atitudine împotriva războiului și ale tuturor forțelor iubitoare de pace, războiul mondial poate fi preîntîmpinat”.

...Poate și trebuie să fie preîntîmpinat!

Convingerea exprimată în documentele Consfățuirii de la Moscova că există posibilitatea preîntîmpinării războiului mondial nu pleacă de la nesocotirea sau minimalizarea naturii agresive a imperialismului — această agresivitate se menține intactă — ci de la evaluarea obiectivă a forței co-vîrșitoare pe care o reprezintă frontul mondial al apărătorilor păcii. Acest front e realmente capabil să zăgăzuiască tentativele agresorilor imperialiști de-a împinge omenirea într-o nouă conflagrație mondială. Frontul uriaș al apărătorilor păcii este încredințat că dacă imperialiștii s-ar încumeta să provoace un conflict armat de proporții planetare, acesta s-ar solda cu dispariția imperialismului. Nu trebuie să se ajungă, însă, la război, pentru ca imperialismul să piară. El poate pieri și pe răgaz, măcinat de contradicțiile sale interne cu neputință de lecuît. Și va pieri.

Înfrînarea la timp a agresorilor e îndatorirea de căpetenie a luptătorilor pentru pace din lumea întreagă. Dacă așteptăm pînă cînd ar începe să cadă teribilele bombe atomice și cu hidrogen, va fi prea târziu. Consfă-

tuirea de la Moscova atrage atenția opiniei publice mondiale asupra urgenței acestei sarcini de căpetenie care se impune de la sine tuturor oamenilor de bine, tuturor guvernelor conștiente de menirea lor, tuturor popoarelor lumii.

„Toate forțele democratice și iubitoare de pace n-au acum o sarcină mai arzătoare decât de a feri omenirea de o catastrofă termo-nucleară mondială” — spune Declarația. „Caracterul distrugător fără precedent al tehnicii militare contemporane cere imperios ca principalele acțiuni ale tuturor forțelor iubitoare de pace, antirăzboinice să fie concentrate asupra preîntîmpinării războiului. Lupta împotriva războiului nu poate fi amînată pînă în momentul cînd acesta ar izbucni, deoarece atunci pentru multe regiuni ale lumii și pentru populația lor ar putea fi prea tîrziu. Lupta împotriva primejdiei unui nou război mondial trebuie desfășurată fără a aștepta pînă cînd vor începe să cadă bombe atomice și cu hidrogen. Această luptă trebuie dusă acum, sporind eforturile zi de zi. Principiul este de a înfrîna la timp pe agresori, de a preîntîmpina războiul, de a nu-l lăsa să izbucnească”.

Țările lagărului socialist — noi toți, cei ce facem parte din ele — apără cu atîta convingere și fermitate pacea pentru că prețuiesc roadele ei și vreau să se bucure de ele. Socialismul este un sistem social-economic superior. El va învinge în mod inevitabil capitalismul în întrecere pașnică. El nu are nevoie, deci, de război, ci de pace, spre a putea munci cu spor, spre a-și asigura o dezvoltare economică în ritm susținut, spre a chezașui celor ce muncesc un nivel superior, din ce în ce mai înalt, de civilizație materială și spirituală.

Acum, cînd lumea e împărțită în două sisteme, unicul principiu sănătos în relațiile dintre state și popoare îl constituie principiul coexistenței pașnice a statelor cu orînduiri sociale diferite. Astăzi, problema se pune numai așa: Coexistență pașnică a popoarelor cu orînduiri diferite, sau un război nimicitor. Trebuie respinsă cu hotărîre doctrina americană a „războiului rece”, a balansării „în pragul războiului” ca o politică ce duce spre o catastrofă termonucleară. Țările lagărului socialist luptă pentru triumful coexistenței pașnice, pentru încetarea deplină a „războiului rece”, pentru dizolvarea blocurilor militare, lichidarea bazelor militare, pentru dezarmarea generală și totală sub un control internațional, pentru rezolvarea prin tratative pașnice a problemelor internaționale litigioase, pentru respectarea egalității în drepturi a statelor, a integrității lor teritoriale, a independenței și suveranității lor, pentru neamestecul unora în treburile interne ale altora, pentru dezvoltarea largă a legăturilor comerciale, culturale și științifice între popoare. „Politica coexistenței pașnice corespunde intereselor funda-

mentale ale tuturor popoarelor, ale tuturor celor care nu vor noi războaie sîngeroase și luptă pentru o pace trainică” — spune Declarația Consfătuirii de la Moscova.

Consfătuirea de la Moscova a relevat însemnătatea istorică pentru destinele omenirii a programului de dezarmare generală și totală propus de Uniunea Sovietică. Ideile de bază ale acestui program — sintetizate în lozinca „o lume fără arme, fără armate și fără războaie” — au prins rădăcini adînci în conștiința oamenilor iubitori de pace de pretutindeni. Stă în puterea acestor forțe care apără cu consecvență și cu tărie pacea ca, acționînd solidar și hotărît, să frîgă rezistența îndîrjită a imperialiștilor, să izoleze tot mai mult cercurile militariste și să le silească să accepte un acord de dezarmare generală. Trebuie să se înțeleagă că disputele ideologice și politice între state pot fi soluționate altcum decît prin război, iar pentru a lichida însași posibilitatea de ducere a războaielor între țări este necesar să se obțină realizarea programului de dezarmare generală și totală propus de Uniunea Sovietică. Destinele omenirii ar fi cruțate astfel de cea mai mare primejdie care a planat vreodată asupra lor: primejdia unui război termonuclear. Cursa înarmărilor nu este un factor de frînare a războiului și nici un factor de folosire în grad înalt a brațelor de muncă și de bunăstare a populației. Ea duce la război. În cursa înarmărilor este interesat numai un mînunchi înșim de monopolști și de speculanți de război. Efectuarea dezarmării ar lovi numai în interesele meschine ale acestora, iar pe de altă parte ar aduce profituri materiale și morale imense întregii omeniri. Exemplul Uniunii Sovietice — care a procedat unilateral la reducerea forțelor sale armate și a armamentelor — este cea mai grăitoare dovadă a dorinței de pace a U.R.S.S. Acolo, precum am arătat și cu alte prilejuri în revista noastră, ofițeri superiori ieșiți din cadrele active ale armatei au devenit tehnicieni, conducători de unități industriale sau de sectoare agricole.

Consfătuirea de la Moscova a dovedit că clasa muncitoare internațională este conștientă de marea răspundere pentru preîntîmpinarea unui nou război mondial, pe care istoria i-a încredințat-o în primul rînd ei. La uneltirile imperialiștilor împotriva păcii, clasa muncitoare internațională, prin documentele elaborate de Consfătuirea de la Moscova, răspunde chemînd întreaga omenire să-și strîngă rîndurile pentru a preîntîmpina catastrofa unui nou război mondial. „Nici un fel de deosebiri în problemele politice, religioase și de altă natură nu trebuie să împiedice unirea strînsă a tuturor forțelor clasei muncitoare împotriva pericolului de război”. Toate organizațiile obștești, „indiferent de convingerile lor politice și religioase”, sînt chemate ca prin lupta lor de masă să dea o ripostă hotărîtă

oricăror acțiuni agresive ale imperialiștilor. Posibilitățile de preîntîmpinare a războiului nu trebuie subapreciate, deoarece ele sînt încă de pe-acum imense și de nebiruit. Convingerea aceasta trebuie să ne însuflețească pe toți. Mișcarea partizanilor păcii, așa cum arată Declarația de la Moscova, „este cea mai largă mișcare a contemporaneității, ea cuprinde oameni cu cele mai diferite convingeri politice și religioase, aparținînd diferitelor clase ale societății, însă uniți prin năzuința nobilă de a împiedeca noi războaie, de a asigura o pace trainică”.

Noi facem parte din această largă mișcare contemporană ca popor care-și construiește o viață luminoasă și fericită și pentru noi, creștinii, lupta împotriva „războiului rece” și pentru preîntîmpinarea celui alt, a războiului mondial termonuclear, este îndatorire permanentă. A o duce cu toate puterile de care sîntem capabili, înseamnă a lupta efectiv pentru pace. Iar „a lupta pentru pace astăzi — în formularea competentă și explicită a Consfătuirii de la Moscova — înseamnă a păstra cea mai mare vigilență, a demasca neobosit politica imperialismului, a urmări vigilent uneltirile și mașinațiunile ațîțătorilor la război, a ridica mînia sfîntă a popoarelor împotriva acelor care urmează linia războiului, a întări organizarea tuturor forțelor iubitoare de pace, a intensifica neîntrerupt acțiunile hotărîte ale maselor pentru apărarea păcii, a întări colaborarea cu toate statele care nu sînt interesate în noi războaie”.

„Pentru omenire nu există în zilele noastre o sarcină mai urgentă decît lupta împotriva primejdiei unui război racheto-nuclear, pentru dezarmarea generală și totală, pentru menținerea păcii. Nu există în zilele noastre o datorie mai nobilă decît participarea la această luptă” — spune Apelul Consfătuirii de la Moscova. „Dacă mijloacele imense cheltuite pentru înarmare ar fi folosite în scopuri pașnice, aceasta ar permite să se îmbunătățească situația maselor populare, să se reducă șomajul, să crească salariul și nivelul de trai, să se mărească numărul construcțiilor de locuințe, să se dea amploare asigurărilor sociale” — precizează același document de maximă importanță actuală.

Calea salvării de cea mai cumplită primejdie care a amenințat vreodată omenirea — un război racheto-nuclear — este calea luptei pentru pace. „Pacea nu vine de la sine. Ea poate fi apărută și consolidată numai prin lupta comună a tuturor forțelor iubitoare de pace”.

*

Cele două documente elaborate de înțelepciunea colectivă a reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești întruniți la Consfătuirea recentă de la Moscova au crescut din răsadul voinței de pace pe care a exprimat-o faimosul Decret asupra Păcii, dat de Lenin, primul act de guvernămînt al făuritorilor Revoluției din Octombrie. Toate actele de Stat ale

marii Uniuni Sovietice de-a lungul celui aproape o jumătate de veac de prosperă existență a ei sînt în ultimă analiză lujeri ale acestui răsad.

Recenta Consfătuire de la Moscova — ca și cea care a precedat-o în noiembrie 1957, ca și lupta pe care Uniunea Sovietică o duce pe plan internațional, fără contenire, pentru pace și progres — ne dau dreptul să vorbim de un spirit director al năzuințelor ce însușeșc astăzi pe toți oamenii de bine, de pretutindeni, cu privire la viitorul omenirii. Recunoștința obștească recunoaște în el pe paznicul de căpetenie al tihnei de care ne bucurăm astăzi și totodată pe cel mai încercat făuritor al tihnei definitive de care trebuie să ajungă a avea parte prea mult încercata omenire a vremii noastre, omenirea aceasta dornică de progres și capabilă să-l construiască la scară de nebănuite posibilități dacă i se asigură climatul normal trebuincios în acest scop: pacea.

„Războiul nu este inevitabil, războiul poate fi preîntîmpinat, pacea poate fi apărută și consolidată”! Iată certitudinea de la Moscova care înserinează inimile noastre și ne ușurează grijile de viitor!

REDAȚIA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

MESAJUL PĂCII — MESAJUL FERICIRII POPOARELOR

Cu prilejul nașterii lui Iisus Hristos însuși Dumnezeu a vestit pământului mesajul cerului, a comunicat oamenilor vrerea Sa dumnezeiască, cuprinsă în cuvintele: „*Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu, pe pământ pace și între oameni bunăvoie*” (Luca 2, 14).

Pacea și bunăvoirea dintre oameni a fost bunul cel mai de preț, comora cea mai mare și urarea cea mai sfântă pe care cerul a putut s-o facă pământului, cu prilejul celui mai însemnat act din istoria creștinismului, cu prilejul nașterii Mântuitorului.

Pacea și bunăvoirea dintre oameni este mesajul celor mai sfinte doriri pentru viața și fericirea întregului neam omenesc, cu care Dumnezeu-Tatăl însoțește nașterea Fiului Său.

Pacea și bunăvoirea dintre oameni este prefața dumnezeiască scrisă cu litere de aur, prin mijlocirea cetelor îngerești, la începutul Testamentului Nou.

Pacea și bunăvoirea dintre oameni este fila cea dintâi a unei cărți necunoscute pînă atunci omenirii.

Pacea și bunăvoirea dintre oameni este cea mai grandioasă chemare scrisă pe bolta cerului de însuși Dumnezeu, pentru ca noi oamenii să o vedem mereu, să o citim neconținut și mai ales s-o realizăm cu însuflețire sfântă în viața noastră.

Pacea și bunăvoirea dintre oameni este torța de lumină veșnică, aprinsă la începutul creștinismului, pentru a lumina toate drumurile credincioșilor.

Pacea și bunăvoirea dintre oameni este una dintre condițiile programului divin, a cărui realizare aduce cu certitudine bucurie, fericire și mîntuire.

Pacea și bunăvoirea dintre oameni este cel dintîi pas în istorie al creștinismului.

Nici un condei de pe lume nu poate descrie și nici penelul celui mai talentat pictor din univers nu poate să zugrăvească întreagă durerea sutelor de milioane de mame care și-au pierdut copiii din cauza războiului,

durerea zecilor de milioane de văduve și de orfani care și-au pierdūt soții și părinții în nebuneasca urgie a războaielor, durerea și chinurile morale și fizice ale tuturor infirmilor, ale tuturor invalizilor și ale tuturor nenorociților rămași în urma tuturor războaielor din istoria omenirii. Alături de toate acestea, pierderea atîtor comori artistice și a atîtor bunuri materiale, prefăcute în scrum, în cenușă și ruine sînt un alt capitol dureros al războaielor.

Nu mai departe decît în veacul nostru, în veacul așa zis al luminii și al celor mai mari descoperiri, am avut pînă acum două războaie mondiale. Ele s-au soldat cu zeci de milioane de morți și răniți și cu distrugeri de bunuri materiale enorme.

Toată lumea este astăzi de acord că provocatorii acestor războaie au fost niște inconștienți, au fost niște nebuni și adevărați monștri ai omenirii. Și cu toate acestea se mai găsesc astăzi încă destui inconștienți, destui nebuni, care stau zi și noapte gata să dea foc lumii, gata să dezlănțuie al treilea război mondial din atît de scurta și zbuciumata noastră viață pămîntească. Oameni nesătui, figuri lugubre din lagărul imperialist, în pofta lor nesocotită de cîștig și îmbogățire, în dorințele și în planurile lor nebune de a ajunge stăpîni pe întreg universul și a robi toată popoarele lumii, fac uz de toate mijloacele posibile și imposibile pentru declanșarea celui de al treilea război mondial. Ei n-au desprins nici o învățătură din tragedia celor două războaie mondiale și din sfîrșitul lamentabil și rușinos al provocatorilor acestor războaie. Ei se opun cu încăpăținare tuturor dorințelor de pace, tuturor manifestărilor de pace, tuturor demersurilor făcute pentru pace. Ei nesocotesc și calcă cu brutalitate în picioare dorința sinceră și nobilă a sutelor de milioane de oameni din toate țările și din toate continentele globului pămîntesc, de a fi pe pămînt pace și între oameni bunăvoire. Ei nesocotesc faptul că toate popoarele lumii sînt sătule de orgiile războiului, ei nesocotesc mai ales realitatea cea nouă, conștiința maselor largi ale popoarelor lumii, care s-a trezit și face ca nimeni să nu mai vrea astăzi să se bată și să moară pentru binele și fericirea unui pumn de dictatori nemiloși și bancheri nesătui să huzurească, sfidînd toate dorințele de pace, libertate și independență a popoarelor.

Ei amenință omenirea dornică de pace cu bombe atomice și cu bombe cu hidrogen. Ei uită însă că cea mai formidabilă bombă este voința sutelor de milioane de oameni, care cer pace, care vor pace și nu mai vor război.

Adevărații reprezentanți ai omenirii întregi sînt aceia care vor pace, sînt aceia care luptă din toate puterile lor pentru pace. Lagărul păcii, în avangarda căruia stă Uniunea Sovietică, este potrivnică lagărului imperialist și ațîțător la război. Lagărul păcii vrea cu adevărat pace și luptă în

chip sincer ca în lume să domnească pacea și între popoare să fie bună-înțelegere.

În zilele noastre, spre sfârșitul anului 1960, a apărut cel mai autentic document pentru pace. Reprezentanții partidelor comuniste și muncitorești de pe cele cinci continente ale lumii, care s-au întrunit la Moscova cu prilejul celei de a 43-a aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombire, pătrunși de sentimentul răspunderii pentru destinele omenirii, au lansat un apel către popoarele din lumea întreagă, chemându-le la pace, la colaborare, la luptă deschisă împotriva războiului. Apelul acesta de la Moscova este un mesaj nou de pace și bunăvoință, este mesajul fericit al secolului XX, pe care reprezentanții maselor muncitoare îl adresează lumii întregi, chemând-o la dezarmare generală și totală, la colaborare sinceră și pașnică și la întrecere în muncă și în producție îmbelșugată pentru o viață mai bună. Apelul de la Moscova este documentul rațiunii sănătoase a omului conștient, a omului senin, a omului nerobit de patimi și ură. Apelul de la Moscova este documentul luminos al vieții care luptă împotriva morții, documentul libertății care luptă împotriva robiei și a exploatării omului de către om.

Fie ca întâlnirea acestor două mesaje să aducă omenirii întregi bunul cel mai de preț al vieții, bunul după care însetează cu adevărat omenirea veacului XX: pacea, bună-înțelegerea, belșugul și fericirea tuturor popoarelor lumii!

Pr. Prof. SP. CÂNDEA

DESPRE FAMILIE ÎN VECHIUL TESTAMENT

Dacă cineva își va arunca privirile-n natură va constata că atât plantele cât și animalele, cu puține excepții, trăiesc în grupuri mai mici sau mai mari. Va constata cum animalelor mai ales, datorită unui instinct sădit în ele de Marele Ziditor, le place să ducă o viață comunitară.

Interese materiale și spirituale au făcut ca și omul să apară în istorie organizat în grupuri mai mici sau mai mari, care, de-a lungul veacurilor, au luat diferite numiri, ajungându-se pînă la statele moderne de astăzi. La baza tuturor acestor organizații sau societăți omenești a stat și stă o societate mică, o societate în miniatură, care este **familia**. „Familia este celula socială prin excelență”.¹ Societatea care are la baza sa o viață familială sănătoasă, morală și materială, aceea societate este ea însăși sănătoasă și cu largi perspective de viitor. Și invers, societatea ale cărei celule au început să se destrame, acea societate este sortită pieirii. Imperiul roman ne servește de exemplu în acest sens.

În înțelesul cel mai restrîns al cuvîntului, familia este conviețuirea legală dintre un bărbat și o femeie, cu respectarea drepturilor și obligațiilor ce decurg din această conviețuire. Ea cuprinde în sine logodna, căsătoria, raporturile dintre soți, dintre soți și copii. Și pentru că vom vorbi de o familie veche, adăugăm și raporturile dintre familie și ceilalți viețuitori.

În decursul istoriei, familia, ca primă formă de organizare a oamenilor, a îmbrăcat diferite aspecte, după diferitele concepții care stăpîneau diferitele societăți omenești.

Poporul iudeu, înainte de Iisus Hristos, fiind în legătură directă cu „Viul Dumnezeu”, deși cu unele scăderi, a avut totuși,

¹ André Baudrillart: *Moeurs païennes — Moeurs chrétiennes*, vol. I, Paris 1929, p. 33.

cum se oglindește în Vechiul Testament, o familie destul de superioară, în comparație cu viața familială a antichității.

În cele ce urmează vom căuta să arătăm trăsăturile esențiale și specifice ale familiei Vechiului Testament, lăsând la o parte unele abateri de la aceste reguli, pe care Vechiul Testament le înregistrează.

În ceea ce privește epoca patriarhilor în deosebi, vom face unele comparații cu „Codul lui Hammurapi”,² care provine din același izvor: viețuirea comună a semiților și hrănirea lor din aceeași revelație primordială din care pricină prezintă multe asemănări cu Biblia. La plecarea lui din Babilon, Avraam duce cu el din tradițiile popoarelor semitice.

I. Origina familiei. La Facere 1, 27—28 se spune: „Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat și femeie — și Dumnezeu i-a binecuvântat, zicînd: Fiți rodnici și să vă înmulțiți și umpleți pămîntul și-l stăpîniți și domniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele și peste toate vietățile ce se mișcă pe pămînt și peste tot pămîntul”. Se vede deci că dintru început a zidit Dumnezeu bărbat și femeie, formînd prima familie, pentru ca sub forma aceasta să-și realizeze menirea lor în lume: rodnicia, înmulțirea și stăpînirea pămîntului.

În starea paradisiacă, familia a cunoscut desigur cea mai frumoasă perioadă din viața ei. Colaborarea, respectul și buna înțelegere, domneau deplin la prima familie, cu căderea în păcat însă, echilibrul sufletesc se zdruncină, cu repercursiuni și asupra vieții familiale. De unde pînă acum, ambii soți trăiau într-o egalitate și armonie deplină, după cădere, prima repercursiune este aceea că, prin cuvintele Domnului: „Atrasă vei fi de bărbatul tău și el te va stăpîni” (Facere 3, 16), soția este pusă deja într-o stare de oarecare dependență față de soț, situație de care soțul va abuza, dînd naștere la ceea ce în istoria familiei se cheamă **poligamie**.

II. Despre căsătorie. Căsătoria este poarta de intrare în familie. Ea este actul liber consimțit, prin care un bărbat și o femeie se angajează într-o comuniune de viață, în vederea procreării, sprijinirii și desăvîrșirii reciproce, în vederea realizării fericirii de aici și a celei viitoare.

² Este cea mai veche legislație pe care o cunoaște lumea. Acest cod a fost găsit de expediția franceză, condusă de I. de Morgan, care a făcut săpături la Susa (Persia) în 1901. Autorul acestor legi nu este Hammurapi, ci el doar le-a codificat.

După cum constatăm în V. T. principiile căsătoriei le trasează tot Dumnezeu când spune: „Nu e bine să fie omul singur; să-i facem ajutor potrivit pentru el” (Facere 2, 18). Și a zis Adam: „Iată acesta-i os din oasele mele și carne din carnea mea; ea se va numi femeie pentru că este luată din bărbatul său. De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amîndoi un trup” (Facere 2, 23—24). Fer. Augustin spune că Adam a rostit aceste cuvinte inspirat fiind de Dumnezeu.³ Tot de aici se mai desprind și următoarele principii care stau la baza căsătoriei și prin aceasta la baza familiei ce rezultă din această căsătorie: egalitatea, atașamentul deplin, unitatea desăvîrșită, monogamia și monoandria.

În pericopa de mai sus, necesitatea căsătoriei apare ca o poruncă divină: omul va lăsa totul, chiar familia în care el s-a născut, pentru a întemeia o nouă familie, bazată pe legătura strînsă care trebuie să existe între cei doi soți, legătură care unește fără rezervă corpurile și inimile lor, făcînd din două ființe una singură. Prin căsătorie, soții se dăruiesc, se acceptă și se angajează față de datoriile noi care li se impun.

Avînd în vedere originea sa, căsătoria este sfîntă prin însăși natură sa.

a) **Condiții și impedimente la căsătorie.** Pentru ca o căsătorie să se declare validă și legitimă, trebuia să întrunească anumite condiții și să respecte anumite impedimente. Acestea sînt:

1. Cei doi soți să fie de aceeași naționalitate, dar mai ales de aceeași religie. Se admitea căsătoria cu femei sau bărbați străini care trăiau în sînul poporului iudeu, cu condițiunea ca aceștia să treacă la legea mozaică. Exemplul clasic este căsătoria lui Booz cu moabiteanca Rut. Nu se admitea sub nici o formă, însă, căsătoria cu popoarele cananitice,⁴ care, pentru idolatria și fărădelegilor lor, erau căzute sub judecata lui Dumnezeu și pentru ca nu cumva prin legăturile familiale ce s-ar încheia cu aceste popoare, poporul care avea o misiune specială să fie atras la idolatrie (Ieșire 34, 15—16).

Bărbații egipteni și idumei care trăiau printre evrei, după a treia generație, se puteau căsători cu fiicele evreilor (Deut. 23, 7—8).

2. Era oprită căsătoria între ascendenții și descendenții direcți. Între consîngenii și încuscriții colaterali, era oprită căsă-

³ De genesi ad litteram, 1. IX. 36.

⁴ Amorei, hetei, ferezei, hevei, gherghesei și iebusei.

toria pînă la gradul trei. Se oprea deci căsătoria cu soția tatălui, cu sora, fie că era sau nu din aceeași părinți, cu soacra, cu nora, nepoata de fiu sau fiică. Se oprea de asemenea cu mătușa, adică sora tatălui sau a mamei, cu femeia unchiului, cu cumnata, cu două surori deodată (Levitic 18, 6—18). Cei ce nu respectă asemenea impedimente, fie că sînt amenințați cu moartea, fie că-și vor purta păcatul și vor muri fără prunci (Levitic 18, 29—30; 20, 14).

3. Fiica unui iudeu care nu avea frați, după moartea părinților ei, moștenea toată averea lor. Era obligată însă a se căsători numai cu un bărbat de seminția sa, pentru ca proprietatea familiei să nu treacă pe seama altei seminții a lui Israil (Numeri 36, 6—9).

4. Preoții, fiind sfințiți ai Domnului, nu aveau voie să-și ia de soție femeie desfrînată sau necinstită, nici femeie lepădată de bărbatul ei (Lev. 21, 7), ci o fecioară sau o văduvă cu moravuri bune. Mai târziu li s-a permis, afară de fecioare, numai cu văduve de preoți (Iezechil 44, 22). Arhieriei numai cu o fecioară israelită.

Impedimente de castă, Vechiul Testament nu cunoaște.

b) **Logodna.** În mod normal, la evrei, căsătoria era premeară de logodnă.

După datina patriarhală, de căsătoria tinerilor iudei se îngrijeau părinții lor. Tatăl băiatului (Fac. 38, 6), iar dacă acesta era mort sau nu exista, mama (Fac. 21, 21), se îngrijeau să-și caute noră. Din însărcinarea stăpînului, uneori se îngrijea de aceasta chiar și un servitor mai credincios (Fac. 24).

Dacă se întîmpla ca fiul să-și fi ochit vreo fată, atunci părinții lui o pețeau de la părinții ei (Fac. 34, 4).

Vechiul Testament ne dă și cazuri cînd băieții singuri își luau mirese (Fac. 29, 18; Ieș. 2, 21). Principiul general însă era primul. Acesta era valabil și la babilonieni.⁵

Era obiceiul însă ca pe lîngă învoirea părinților să se ceară și aprobarea fratelui mai mare (Fac. 24, 49—50; 34, 11). Uneori, nu se neglija nici chiar consimțămîntul fetei (Fac. 24, 58; Num. 36, 6). De aceea, din multe teorii care circulă în jurul acestei teme, cea mai verosimilă pare a fi a lui P. Schegg și I. Werthmüller care susțin că la încheierea logodnei era valabil consensul unanim al părinților, fratelui mai mare și al miresei.⁶

5 Cf. Codul lui Hammurapi, § 166.

6 A. Eberharter: Das Ehe — und Familienrecht der Hebräer, Münster, 1914,

Logodna deci consta în învoirea părinților miresei, al fratelui mai mare și chiar al miresei și între părinții băiatului, învoire care adeseori se pecetluia chiar prin jurământ (Iezechil 6—8). Cu logodna, căsătoria, din punct de vedere juridic, era încheiată, nu însă și de fapt.⁷

Era obiceiul ca atunci cînd se încheia logodna, mirele să aducă daruri bogate, constînd din diferite lucruri, atît pentru mireasă, cît mai ales pentru părinții și frații ei (Fac. 24, 17; I Sam. 18, 25). Alteori se presta o muncă, cum slujește de pildă Iacob șapte ani pentru a primi pe Rahila, fata cea mai mică a lui Laban (Fac. 29, 18).

Datorită acestui fapt, s-a tras concluzia de către anumiți cercetători,⁸ cum că aceste daruri ar constitui prețul de cumpărare al miresei, potrivit obiceiului care exista la fenicieni, indieni, babilonieni,⁹ obicei care a persistat mult timp la popoarele orientale. Este adevărat că aceste daruri puneau soția într-o situație subordonată soțului, totuși, la evrei este mai greu să vorbim de o vînzare, în adevăratul înțeles al cuvîntului. Aceasta se vede mai ales din faptul, că soțul nu putea dispune oricînd și oricum de soția lui, ca de o marfă cumpărată. De aceea verosimilă pare să fie părerea după care aceste daruri ar constitui prețul fecioriei fetei, dar nu al persoanei.

De zestre pentru fete se fac mai puține mențiuni.

c) **Nunta.** De la logodnă pînă la căsătoria propriu-zisă se lasă să treacă un interval de timp. Se pare că aceasta se făcea pentru a se proba castitatea miresei.¹⁰ În acest interval însă, ea era tratată ca o femeie căsătorită.

Așa cum am mai amintit, logodna avea aceleași puteri ca și căsătoria, totuși în drepturile lor firești tinerii intrau de abia după ziua nunții.

Nunta avea un anumit fast, din care s-a transmis pînă în vremea Mîntuitorului, așa după cum se vede la nunta din Cana Galileii.

Sosită ziua nunții, mireasa se scâldea, își punea hainele și podoabele sale cele mai alese, iar pe cap i se mai adăuga o cunună, din care motiv se numea încununată.

Mirele se îmbrăca și el în haine de sărbătoare și înspre seară, însoțit de prietenii săi, pleca la socrii spre a-și aduce mireasa în

7 Idem op. cit., p. 157.

8 V. *Tarnavski*: *Arheologia biblică* — 1930, p. 176.

9 Codul lui Hammurapi, paragr. 159.

10 Is. de *Onciul*: *Arheologia biblică*, p. 149.

casa părintească. Imaginea acestei scene este fidel redată de Mântuitorul Iisus Hristos în pilda cu cele 10 fecioare (Matei 25, 1—12). Mireasa era predată mirelui de către părinții ei cu o binecuvîntare (Fac. 24, 60; Rut 4, 11—12). Binecuvîntarea pare a fi fost toată ceremonia religioasă, prin care cei ce se căsătoreau se puneau sub ocrotirea lui Dumnezeu și se angajau la îndeplinirea voii Lui.

De la casa părintească, mireasa învoalată, însoțită de prietenele sale, cu candelă și făclii aprinse, în cîntece, muzică și jocuri, era condusă la casa mirelui (Ieremia 7, 34; 16, 8—9) unde urma ospățul (Fac. 29, 22).

Moise prescrie avantaje deosebite pentru cei proaspăt căsătoriți: „Dacă cineva și-a luat femeie de curînd, să nu se ducă la război și să nu i se pună nici o sarcină; lasă-l să rămîină slobod la casa sa timp de un an, să veselească pe femeia sa pe care a luat-o” (Deut. 24, 5).

III. Felurile căsătoriei. Vechiul Testament cunoaște trei feluri de căsătorii: între liberi, între sclavi și de levirat.

a) **Căsătoria între liberi**, *connubium*, era o căsătorie deplină. Ea se încheia cu binecuvîntare, între fiii lui Israel.

b) **Căsătoria între sclavi**, *côntubernium*, care nu era o căsătorie propriu-zisă, ci mai mult o viață în comun, un concubinaj. Aceasta datorită situației lor sociale.

c) **Căsătoria de levirat.** Este o căsătorie specifică Vechiului Testament, asupra căreia vom insista mai mult. Numele îi vine de la levir, care însemnează cumnat. Era în obiceiul poporului evreu, ca atunci cînd un frate se căsătorea cu o femeie și dacă se întîmpla ca el să moară, soția lui era obligată să se recăsătorească cu fratele soțului mort, adică cumnatul ei, care era de asemenea obligat să o ia, pentru a ridica urmași fratelui său. Și anume, primul copil care se va naște va purta numele fratelui răposat. Acesta se pare că era un obicei străvechi la evrei, pentru că îl găsim încă pe vremea patriarhului Iacob, cînd fiul său Iuda poruncește lui Onan să ia de soție pe Tamara, văduva lui Ir, fratele său mort (Fac. 38, 8—9).

Moise legiferează această formă de căsătorie, cu anumite amendamente însă. El spune: „De vor trăi frații împreună și unul din ei va muri, fără să aibă fiu, femeia celui mort să nu se mărite în altă parte după străin, ci cumnatul ei să intre la ea, să și-o ia de soție și să trăiască cu ea. Întîiul născut pe care-l va naște ea să poarte numele fratelui lui cel mort, pentru ca numele acestuia să nu se șteargă din Israil”. Și adaugă Moise, lucru care

pînă acum pare a nu fi fost permis: „Iar dacă el nu va voi să ia pe cumnata sa, cumnata sa să se ducă la poarta cetății, înaintea bătrînilor și să zică: cumnatul meu nu vrea să păstreze numele fratelui său în Israil, nevrînd să se căsătorească cu mine. Iar bătrîinii cetății lui să-l cheme și să-l sfătuiască, și dacă el se va ridica și va zice: nu vreau s-o iau, atunci cumnata lui să se ducă la el acolo, în fața bătrînilor să-i dezlege sandala din piciorul lui, să-l scuipe în obraz și să zică: așa se cuvine omului, care nu vrea să zidească fratelui său casă în Israel — și casa acestuia se va numi în Israil: casa desculțului” (Deut. 25, 5—10).

Văduva deci, care e refuzată de cumnatul ei la căsătoria de levirat, avea dreptul de a-și răzbuna jignirea, prin scuiparea și descălțarea cumnatului; încălțămîntea la orientali simbolizînd puterea.

Temeiul sau originea căsătoriei de levirat pare a consta în părerea evreilor că „imortalitatea numelui și onoarea eternă se cuprinde în genealogii”.¹¹ După relatarea Sf. Evangheliști, această formă de căsătorie s-a perpetuat pînă în vremea Mîntuitorului (Matei 22, 25).

IV. Raporturile dintre membrii familiei. a) **Raporturile dintre soți.** Am văzut că raporturile dintre soții primei familii înainte de cădere, erau caracterizate printr-o egalitate deplină; ei proveneau din mîinile aceluiași Ziditor, din același material, aveau aceleași calități și același destin. Deși prin cădere aceste raporturi s-au zdruncinat, totuși, după Vechiul Testament, raporturile dintre membrii familiei iudaice s-au menținut pe o treaptă mai superioară, în comparație cu celelalte popoare ale antichității.

„Noi — spune Demostene — avem o curtezană pentru plăcerile noastre, o concubină pentru a primi de la ea îngrijirile pe care le reclamă sănătatea noastră, ne luăm o soție pentru a avea copii legitimi și o păzitoare credincioasă peste ceea ce constituie casa noastră”.¹² Afară de curtezane, care se bucurau de o situație strălucitoare, femeia greacă nu avea libertăți. Ea era totdeauna sub puterea unui stăpîn, a unui tată, a unui soț sau a unui tutor. Aceasta se întîmpla în societatea greacă, care, oricum, era mai avansată. Copiii erau și ei la cheremul tatălui, iar selavii erau într-o situație cu totul dezastruoasă.

La evrei însă, femeia soție făcea parte integrantă din familie, cu îndatoriri și drepturi.

¹¹ V. Tarnavski: op. cit., p. 336.

¹² Demosthène: Plaid de Thèomnestes et Appollodore contre Nèera, t. II, p. 351. La: A. Baudrillart, op. cit., p. 39.

Astfel, printre altele, femeia avea drepturi cu privire la proprietate; dacă ea primea avere cînd se căsătorea, această avere nu trecea pe seama ambilor soți, ci rămînea mai departe proprietatea sa. La fel sclavele stăteau sub ocrotirea stăpînei casei.

Raportul dintre soții familiei Vechiului Testament cunoaște totuși o serie de abateri de la ideea familiei primordiale. Prima abatere de această natură este poligamia. În Vechiul Testament se întîlnesc multe cazuri, cînd bărbatul avea mai multe soții legitime, precum și concubine.

Primul caz pe care Vechiul Testament îl amintește este acela al lui Lameh, care avea două soții (Fac. 4, 19). Această stare de lucruri se continuă și după potop, la patriarhi. Acest lucru pare a fi fost răspîndit, pentru că se întîlnește și în Codul lui Hammurapi, numai că aici se face o precizare foarte importantă și anume aceea că a doua soție este îngăduită numai cînd prima nu naște copii sau este bolnavă.

„Dacă cineva și-a luat o soție, care a căzut bolnavă de boala lahbu,¹³ dacă intenționează, în acest caz să-și ia o a doua soție, poate să și-o ia. Pe soția care a căzut în boala lahbu nu poate să și-o gonească, ci o va interna într-o casă, pe care i-o va construi. Aici va locui ea și va fi întreținută pe tot timpul cît va trăi”.¹⁴ Aici se poate vorbi de o căsătorie intermediară între monogamie și poligamie.

Moise, cînd apare în istoria poporului evreu, găsește forma de familie poligamică și, pentru că nu putea s-o stîrpească dintr-o dată, ia unele măsuri de restricție, așa cum va face și cu divorțul. Printre altele, interzice favorizarea copiilor proveniți de la o soție mai preferată, în defavoarea altora, proveniți de la alte soții, lucru care se practica și pe care îl găsim chiar la Avraam, care alungă pe Agar și pe fiul ei, precum și pe alți copii proveniți de la o altă soție pe care și-a luat-o el. De asemenea, dacă o fecioară cumpărată ca sclavă va fi dată de concubină fiului, aceasta să nu mai poată fi tratată ca sclavă, ci ca fiică, iar dacă fiul mai tîrziu își va lua o soție legitimă, prima să nu fie îngăduită în drepturile sale, iar dacă nu se va respecta aceasta, să i se redea libertatea (Ieșire 21, 9—11).

Poligamia s-a continuat și mai departe, mai ales la cei mai bogați (I Regi 1—2) și la unii conducători ai poporului evreu. Astfel despre David se spune că pe lîngă prima soție și-a mai

¹³ Neidentificată.

¹⁴ Paragraf 148.

luat femei și țiitoare din Ierusalim (II Regi 5, 13), iar Solomon a avut șapte sute de femei și trei sute de țiitoare, care la bătrînețe „i-au smintit inima lui”, abătîndu-i-o de la Domnul Dumnezeuul său de la care primise atîtea daruri (III Regi 11, 3).

Se pare că după exil, probabil și din motive economice, această boală a poligamiei s-a rărit foarte mult.

Vechiul Testament însă ne dă și cazuri de familii în care unitatea dintre cei doi soți a rămas neștirbită. Isac a avut o singură soție; Elimefec din cartea Rut de asemenea o singură soție, Noemia; iar fiii lor la fel monogami; Urie, ofițerul lui David, de asemenea avea o singură soție (II Regi 12, 3).

Notă deosebită în familia Vechiului Testament, în ceea ce privesc raporturile dintre soți, forma credința conjugală, fapt care o ridică mult deasupra vieții familiare păgîne. Încălcarea acestei credințe sau fidelității se considera adulter și se pedepsea cu moartea. Pedepsa era valabilă pentru ambii soți. „De se va găsi cineva dormind cu femeie măritată, pe amîndoi să-i dați morții. Și bărbatul care a dormit cu femeia și femeia și așa să stîrpești răul din Israil. De va fi vreo fată tînără logodită cu bărbat și cineva o va întîlni în cetate și se va culca cu dînsa să-i aduceți pe amîndoi la poarta cetății aceleia și să-i uciideți cu pietre; pe fată pentru că n-a țipat în cetate, iar pe bărbat pentru că a necinstit pe femeia aproapelui său” (Deut. 22, 22—25). Cel ce necinstea o fată necăsătorită și nelogodită trebuia să o ia de soție, plus cincizeci de sicli pentru tatăl ei.

Cam aceleași pedepse prevede și Codul lui Hammurapi. „Dacă cineva și-a întins degetul contra unei vestale sau contra soției altuia, omul acela va fi dus în fața judecătorilor și i se va tunde părul de pe fața capului” (paragraful 127). „Dacă soția unui bărbat a fost prinsă asupra faptului, cînd se afla cu un alt bărbat, ambii vor fi aruncați în apă” (paragraful 129 și 130).

Soțul care din diferite pricini își acuza soția de lipsă de feciorie, iar această acuzație se adevărea ca fiind nedreaptă, se pedepsea punîndu-se asupra lui gloabă 100 sicli de argint, pe care-i dădea tatălui fetei pentru că a defăimat o fată israiliteană, iar el nu se mai putea despărți toată viața de acea femeie (Deut. 22, 13—20).

Dacă bărbatul își presupunea soția de infidelitate, avea dreptul să verifice această presupunere, prin ceea ce se numea jurămînt de curățenie. Actul acesta se petrecea în felul următor: Fe-

meia presupusă de această vină, trebuia să meargă la cortul sfânt, mai târziu la templu, cu a zecea parte de efa (un efa=31 kg) de făină de orz, închipuind presupusul păcat, pentru a aduce sacrificiul zelofipiei. Preotul îi lua vâlul, o despletea, îi puneă în mână sacrificiul și o așeza înaintea Sfintei. El lua un vas mic cu apă curată de izvor sau din lavoarul preoților, puneă puțin praf de pe pământul sanctuarului și rostea un jurământ înfricoșător cu blesteme cumplitе, la care femeia răspundea: amin. Pe urmă scria aceste blesteme pe o hîrtie, spăla hîrtia în vasul cu apă pe care-l ținea în mână, lua sacrificiul din mîinile femeii din care ardea o parte pe altar, simbolizînd invocarea dreptății divine, iar pe urmă apa în care s-a spălat hîrtia cu blesteme se dădea femeii spre a fi băută, urmînd ca aceste blesteme să-și facă efectul în cazul cînd femeia era vinovată (Num. 5, 12—28).

Codul lui Hammurapi spune: „Dacă femeia unui bărbat este învinuită de bărbatul său, dar nu a fost prinsă cînd dormea cu un alt bărbat, atunci va jura în fața unui zeu și se va reîntoarce la casa ei” (paragraful 131).

O altă boală destul de răspîndită, care săpa la temelia bunelor raporturi între soții familiei Vechiului Testament, era aceea a despărțirii sau a divorțului.

Ca și poligamia, această boală pare a avea o obîrșie destul de veche pentru că Moise la apariția sa o găsește destul de îndătinată în sînul poporului evreu. Originea ei constă într-un abuz pe care soțul, în calitatea lui de cap al familiei, l-a practicat. În orice caz, dintru început n-a fost așa. Divorțul a apărut cu timpul, s-a răspîndit și s-a împămîntenit din cauza „învîrtoșării inimii poporului”, cum spune Mîntuitorul (Matei 19, 8).

Prima măsură de îngrădire, pe care Moise o ia împotriva despărțirii soților, este introducerea **cărții de despărțire** (Deut. 24, 1). Dacă soțul intenționa să se despartă de soție, trebuia să-i dea ei în mână cartea de despărțire. Cum arta scrierii era foarte puțin răspîndită și de obicei preoții erau aceia care o răspîndeau, cel ce dorea o asemenea carte trebuia să alerge mult pentru a găsi un scrib, ceea ce determina pe mulți să renunțe la acest gînd. Preoții înșiși duceau muncă de lămurire cu asemenea solicitanți, pentru a-i determina la nedespărțire.

Despărțirea, apoi, nu era deplină decît numai după ce femeia părăsea casa bărbatului (Deut. 24, 4), pentru că de multe ori femeia trăgăna să plece, mai ales dacă era gravidă, copilul aparținînd bărbatului.

Despărțirea a urmat să fie totuși frecventă la evrei, pentru că prin gura prorocilor Mihea și Maleahi Dumnezeu ceartă poporul de abuzurile pe care le face în acest sens: „Voi dați afară pe femeile poporului meu, din casele lor plăcute” (Miheia 2, 9; Maleahi 2, 14).

Această stare s-a perpetuat pînă la venirea Mîntuitorului, care a precizat că singurul motiv de despărțire între doi soți este **adulterul**.

În general, îndatoririle soției constau în nutrirea și creșterea copiilor, hărnicia casnică, economia internă și atitudine respectuoasă față de soțul ei, pe care-l numește domn iar pe sine servă. Bărbatul trebuia să cîștige cele necesare casei și să îngrijească de paza copiilor.¹⁵ În această problemă Codul lui Hammurapi spune: „Dacă însă ea (femeia) nu se îngrijește de casă și pleacă, își ruinează casa și-și neglijează soțul, atunci femeia aceea va fi aruncată în apă” (paragraful 143).

b) Despre copii și raporturile lor cu părinții. Binecuvîntarea cea mai mare a familiei Vechiului Testament și în special a mamei era numărul copiilor. Mîndria cea mai mare a unei familii era numărul cît mai mare al urmașilor și nu era o rușine și o necinste mai mare pentru o familie, decît lipsa de copii. Vechiul Testament ne dă destule exemple în care soțiile mai ales roagă pe Dumnezeu să facă să rodească pîntecele lor, pentru a se spăla rușinea și ocara care apasă asupra familiei lor. „Atotputernice Doamne, Dumnezeule — se ruga Ana, mama lui Samuil — de vei căuta la întristarea roabei tale și-ți vei aduce aminte de mine și de nu vei uita pe roaba ta, ci vei da roabei tale un copil de parte bărbătească, îl voi da ție și nu va bea el nici vin, nici siheră, nici brici nu se va atinge de capul lui” (I Regi 1, 11).

Se cunoaște de asemenea cîntarea Anei de mulțumire pentru că a dobîndit fiu.

Copiii erau considerați ca o binecuvîntare a lui Dumnezeu (Deut. 28, 14; Psalm 112, 8), iar lipsa de copii o pedeapsă dumnezeiască (Fac. 16, 2; I Regi 1, 6).

Mai la început, cînd un prunc venea pe lume, tatăl îl lua la sînul său, ceea ce însemna că-l recunoaște de fiu al său (Iov. 3, 12). La fel făceau și femeile sterpe care își însușeau copiii sclavelor oferite bărbaților lor. Atunci Rahela a zis către Iacov.: „Iată roaba mea Bilha; intră la ea și ea va naște pe genunchii mei și voi avea și eu copii printrînsa” (Fac. 30, 3). Acesta era un pro-

15 V. Tarnavski: op. cit., p. 340.

cedeu prin care soțiile fără copii voiau să scape de ocara care plana asupra lor.

La început numele pruncului se punea imediat după naștere, iar după ce s-a introdus circumciziunea, numele se punea odată cu acest act. În timpurile mai vechi, aceste nume se luau fie din împrejurări ale nașterii, fie de la dorințele și speranțele mamelor. Se mai puneau nume de animale (Rahel=miel; Iona=porumb); nume teofore (Eldad=pe care îl iubește Dumnezeu; Elimeleh=căruia Dumnezeu îi e rege); nume profetice (Abraam=părintele mulțimii), etc. Când erau două nume de același fel, pentru a se deosebi, se adăuga și cel al tatălui, iar cu timpul, nume propriu rămîne al tatălui (Bartolomeu=fiul lui Tolomeu).

Educația copiilor trecea pe seama ambilor soți. Autoritatea părintească asupra copilului înceta numai cînd acesta devenea independent, prin întemeierea căminului propriu. La familiile bogate creșterea copiilor se încredința unui sau mai multor educatori (IV Regi 10, 1).

De școli publice, în perioada anteexilică cel puțin, nu se face pomenire. Un fel de școală era instrucția religioasă ce se făcea în sinagogi. În preajma venirii Mîntuitorului au apărut bărbați învățați, la picioarele¹⁶ cărora se instruiu tinerii dotori de carte. Educația mai de seamă însă se făcea tot în familie. De aceea cărțile Vechiului Testament, Pildele lui Solomon în special, sînt pline de sfaturi către părinți, cum să-și crească copiii, și către copii să-și asculte părinții.

Scopul educației era frica de Dumnezeu ca început al înțelepciunii (Pilde 1, 7), hărnicia, munca cinstită, precum și respectul față de părinți. Moise spune că respectul și ascultarea de părinți este condițiunea de seamă pentru fericirea copiilor: „Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți pe pămînt” (Ieșire 20, 2). „Păzește, fiule, povața tatălui tău și nu lepăda îndemnul maicii tale” (Pilde 6, 20). „Cel ce cinstește pe tată se va curăți de păcat. Și ca cel ce strînge comori, așa este cel ce cinstește pe mama sa. Cel ce cinstește pe tatăl veseli-se-va de fii, și în ziua rugăciunii sale va fi auzit. Cel ce mărește pe tată se va îndelunga în zile și cel ce ascultă pe Domnul va odihni pe mama sa” (Înțelep. lui Iisus Sirah 3, 3—6).

Pedepsirea fiilor și netolerarea greșelilor lor sînt unele dintre metodele pedagogice ale Vechiului Testament. „Pedepsește pe

¹⁶ Cf. F. Ap. 22, 3. Profesorul stătea pe un loc mai ridicat iar elevii la picioarele lui.

feciorul tău căci mai e nădejde (de îndreptare)” (Pilde 19, 18). „Nu cruța pe feciorul tău de pedeapsă” (Idem 23, 13). Dacă fiul persistă în neascultare față de părinți, pedeapsa ajungea pînă la a fi omorît. „De va avea cineva fecior rău și nesupus — citim în Deuteronom — care nu ascultă de vorba tatălui său și de vorba mamei sale și aceștia l-au pedepsit, dar el tot nu-i ascultă, să-l ia tatăl lui și mama lui și să-l ducă la bătrînii cetății lor și la poarta acelei cetăți către preoții cetății lor să zică: Acest fiu al nostru este rău și neascultător, nu ascultă de cuvîntul nostru și este lacom și bețiv. Atunci toți oamenii cetății lui să-l ucidă cu pietre și să-l omoare” (Deut. 21, 18—21). Dacă fiica unui preot se făcea vinovată de desfrîu, pentru că necinstea numele tatălui ei, trebuia să fie arsă (Lev. 21, 9).

Codul lui Hammurapi în această privință spune: „Dacă un copil va lovi pe tatăl său să i se taie mîinile” (paragraf 195).

Copiii, indiferent că locuiau sau nu cu părinții, erau obligați, cînd aceștia erau bătrîni, să-i ajute. Neîngrijirea lor atrăgea grave sancțiuni din partea lui Dumnezeu. „Ascultă pe tatăl tău, care te-a născut și nu disprețui pe mama ta, cînd ea a ajuns bătrînă” (Pilde 23, 22). „Fiule sprijinește pe tatăl tău la bătrînețe și nu-l mîhni în viața lui” (Iisus Sirah 3, 18).

În ceea ce privește îndatoririle părinților față de copii, legea lui Moise spune că bărbatii să nu nesocotească pe nici unul din fiii săi, iar dreptul de întîi născut să i se acorde aceluia care era în mod real, indiferent de la ce soție ar proveni el (Deut. 21, 15—16). Cel întîi născut avea dreptul la două părți din moștenire: dacă erau patru frați, averea se împărțea în cinci părți, din care două le lua cel întîi născut. În privința fiicelor, tatăl putea să le vîndă, dar nu la un popor străin (Ieșire 21, 7—8).

c) **Sclavii.** Multe familii ale Vechiului Testament aveau printre membrii lor și sclavi. Căile prin care cineva devenea sclav erau mai multe. Pe noi ne interesează însă care erau raporturile lor cu familia și în general cu societatea iudaică.

Plecînd de la ideea că toți oamenii provin din aceeași părinți și că toți sînt fiii aceluiași Tată-Dumnezeu, evreii considerau pe sclavi drept frați ai lor, tratîndu-i într-un mod cît se poate de uman.

Mai întîi, stăpînii nu aveau dreptul de viață și de moarte asupra sclavilor, cum se obișnuia la alte popoare.

În privința sclavilor proveniți dintre evrei, se ordonau următoarele:

1. Dacă sclavul se putea răscumpăra singur sau dacă altcineva ar fi voit să-l răscumpere, atunci stăpînul era obligat a-i reda libertatea (Lev. 25, 48).

2. La începutul anului al şaptelea al sclaviei sale, sclavul primea libertatea, făcîndu-i-se daruri însemnate în vite, cereale, vin şi ulei (Deut. 15, 12—14).

3. În anul jubiliar sclavii evrei împreună cu pruncii lor primeau de asemenea libertatea (Lev. 25, 50).

Legi severe de protecţie erau şi pentru sclavii proveniţi dintr-o străini:

1. Stăpînul care şi-a bătut sclavul său aşa încît a murit, imediat se pedepsea de către judecător cu moartea.

2. Dacă unui sclav i se scotea un ochi sau un dinte, sau pentru orice altă vătămare ce i se aducea, sclavul primea libertatea.

3. Dacă un sclav din cauza cruzimii stăpînului său fugea în altă parte, nimeni nu avea dreptul să-l readucă.

Sloboziri de robi se făceau şi cu ocazia unor evenimente mai deosebite.

În general spus, sclavii făceau parte integrantă din familia stăpînului.

Sclavul cumpărat şi tăiat împrejur avea voie să mănînce din mielul pascal. Din bunurile familiei se împărtaşea şi sclavul. „Să te veseleşti înaintea Domnului Dumnezeului tău, tu, fiul tău şi fiica ta, robul tău şi roaba ta, levitul din cetăţile tale şi străinul, orfanul şi văduva, care vor fi în mijlocul tău” (Deut. 16, 11).

Se bucurau de asemenea de repauzele sărbătorilor, ba se înţîmplau chiar relaţii de căsătorie, între robi şi stăpîni.

*

Din cele arătate pînă aci, am văzut ce este familia şi rolul deosebit pe care ea îl joacă în viaţa sănătoasă a unei societăţi. Am văzut instituirea divină a familiei şi principiile care stau la baza ei.

Datorită legăturii pe care poporul ales a avut-o cu Dumnezeu, Vechiul Testament, deşi cu unele abateri, oglindeşte o viaţă familială cu un nivel destul de ridicat, ale cărei frăsături mai de seamă le-am văzut pe scurt în cele de mai sus, bazaţi fiind cu deosebire pe Vechiul Testament.

Norme precise care privesc reglementarea vieţii familiale, înainte de darea Legii, nu avem. După darea Legii, viaţa fami-

lială a început să se mai consolideze, ea însă nu se va realiza în mod deplin, decît în creștinism.

Mîntuitorul reasează familia în starea și cu rosturile ei inițiale.

Diacon GHEORGHE PAPUC

B I B L I O G R A F I E :

- 1 A. *Baudrillart*: Mœurs païennes — Mœurs Chrétiennes. La famille dans l'antiquité et aux premiers siècles du christianisme — vol. I. Paris 1929.
- 2 *Codul lui Hammurapi*: Traducere de T. Negoită — București 1935.
- 3 Dr. A. *Eberharder*: Das Ehe — und Familienrecht der Hebräer. Münster 1914.
- 4 I. M. *Lambert*: Les jeunes gens de L'ancien Testament — Paris 1904.
- 5 Is. de *Onciul*: Arheologie biblică, 1884.
- 6 V. *Tarnavski*: Arheologia biblică, 1930.
- 7 C. *Verschaffel*: Le mariage d'après Sainte Ecriture — Studiu în Dictionnaire de Théologie catholique. Vol. X, col. 2045—2056. Paris 1927.
- 8 M. *Dupin*: Regule de drept și morală scoase din Sf. Scriptură. Trad. de M. N. Pacu — Galați 1935.

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

DIN RELAȚIILE NOASTRE CU RUSIA

FRAȚII DAVID ȘI TEODOR CORBEA DIN BRAȘOV ÎN SLUJBA POPORULUI
ROMIN CA LUPTĂTORI CONTRA UNIRII CU ROMA, CA DIPLOMAȚI
ȘI SCRIITORI

FAMILIA CORBEA DIN BRAȘOV

Din informații strânse o viață întreagă, desprind o parte, pentru a prezenta în câteva pagini activitatea fraților brașoveni David și Teodor Corbea, în domeniul luptelor religioase contra unirii silnice a românilor cu Roma papală, apoi ca diplomați cu însărcinări politice foarte însemnate și extrem de dificile, care cer cunoștințe și dibăcie specială în a trata cu conducători de țări și popoare cu totul deosebite de al tău — și în urmă despre opera literară a lui Teodor Corbea în Țara Românească și în Rusia.

Familia Corbea e privită între cele mai vechi din Brașov,¹ dar ea se remarcă în special numai în secolul 17, după cum se vede din Istoria bisericii lui Radu Tempea.²

Cel dintii, din această familie, pe care-l cunoaștem cu numele e Florea Corbea, care încă înainte de 1659 avea demnitatea de gociman la biserica Sf. Nicolae din Schei. Cronica citată a lui Tempea ne spune:

„Și tot într-acel an s-au sculat Ion feciorul Florei Corbea să se facă popă, fără voia orășenilor și fără a părintelui protopop Smadul, și au mers în țara românească și au venit nepreoțit, deci au mers la Bălgrad, și tot au venit nepreoțit”.

Ion Corbea nu s-a oprit aici. Fiind și logofăt al magistratului orașului Brașov, acesta a intervenit în favoarea lui, căci cronica continuă: „Trimis-au orașul și pe Ion sin Florea Corbe gocimanul” împreună cu Vasii Hobă dascălul „și s-au preoțit la

1 C. Mușlea, „Biserica Sf. Nicolae din Scheii Brașovului“ I, Brașov 1943, p. 109 și studiul lui A. Murășeanu, în „Gazeta Transilvaniei“, Brașov, 1941, nr. 76.

2 Ediția lui St. Stinghe, Brașov, 1899, p. 8—19.

părintele Sava mitropolitul din Belgrad și pentru rugămintea orașului, au preoțit și pe Ion fiu Florei gociman împreună cu Vasii dascălul”. Această a fost în mai 1659. Încă în acest an o mare nenorocire l-a lovit pe tânărul preot, bîntuind ciumă în oraș; „tot pre acea vreme au murit și preoteasa popii lui Ion fiul Florei gocimanul”. A slujit la altar abia 2 ani; „după aceia popa Ion Corbea fiind văduv și tânăr s-au ertat de preoție și s-au însurat”... Acesta a rămas însă dascăl la biserică, ajungînd în conflict acut cu protopopul Vîlcu, vinovat de multe nereguli, — dovedite de Ion; — a fost scos din protopopie la hotărîrea soborului cel mare din Bălgrad și a craiului Apafi.

În locul gocimanului Văsii Neamțu, trecut în Țara Românească, chemat de Șerban Vodă Cantacuzino, poporul dreptcredincios rînduiește pe Ion dascălul, care a purtat de grijă marilor bogății în odoare, odăjdii, etc. ale bisericii, pe rînd cu doi gocimani: Petru Marcea și Comșa Inașul. Gocimanul Ion avea slujbă de mare răspundere, fiind om de o cinste exemplară, purta cont cu strictetă de avutul sfîntului lăcaș, ca nimic să nu se înstrăineze din el și de nimeni. Iată ce lămuriri precise ne dă în privința aceasta cronicarul Tempea:

„După cîtăva vreme, ducîndu-se Ion dascălul și gocimanul în țara rumînească pentru trebile sale (avea și vii în Cernătești, jud. Buzăn), dat-au o samă de odoare pe sama protopopului Staicu, despărțindu-le într-o ladă și într-alta, pus-au într-o ladă și mai mică o samă de arginturi, împreună cu catastiful și cu alte scrisori vechi ale sfîntei biserici și hrisoave, și rămaseră pe mîna protopopului Staicu, și trecînd cîtă-va vreme au venit Ion dascălul și gocimanul din țară, și întrebînd de socoteală făcutui-s-au au nu, și nefiind făcută s-au făcut, cerînd pe rînd toate, și le aduseră, iară lada ce zicem că au fost cu catastiful, nu să află fiind perită, de care lucru multă socoteală s-au făcut, împreună, și mare jale și preoților și juraților și la tot orașul pentru acea pagubă, deci socotindu-se cum au ales cu sufletele lor preoții și gocimanul și jurații, ca să plătească acea pagubă protopopul Staicu și au plătit”.³

Interesul pentru paza bună a bunului obștesc bisericesc, ca și cinstea și devotamentul curat în slujba publică, ori unde a fost dascălul și gocimanul Ion Corbea, le-a transmis-o și fiilor săi, cărora le-a dat o educație aleasă și învățătură înaltă, calități dis-

3 Ibid, p. 20.

tinse care i-au ridicat la posturi de mare încredere și răspundere, cum vom vedea mai jos. Aceste însușiri, altoite în sufletul și mintea lor încă din familie, se văd și din următoarele cuvinte, pe care le notează David Corbea pe cel mai vechi inventar al bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului (1693):

„Am strigat rugându-l și zicînd: Doamne, deschide oame-nilor tăi înțelepciunea să poată păzi biserica ta, și toate ce sînt ale tale să plinească. Strigarea mea iaste după cum strămoșul meu Florea Corbea au învățat pe fii săi, acest moș Florea au învățat pe tatăl meu Ion Corbea și dascăl gociman, tată-meu Ion m-au învățat pre mine, și așa de la dînși curgînd învățătura obiceiului bisericii ca un izvor, ajungînd și la noi, încît ne iaste puțința am învățat, de vreme ce alt lucru mai mare nu am putut să facem, am făcut aceasta de s-au scris toate cu amănuntul, cîte una cîte una, să se poată păzi și chivernisi de acești frați ce sînt acum, iară mai vîrtos și-n urma noastră pre cei ce Domnul îi va orîndui să-i îndestoinicească a fi însutit mai vrednici decît noi, și celea ce au fost în inimile noastre și cu mare fierbînteală am pohtit să se facă și nu s-au putut, a căroră nume bine vrînd Domnul va deschide slujitorilor săi ochii cunoștinței și mintea înțelegerii și îndată cu osîrdie se vor apuca, și cu bună ostenință vor isprăvi”.⁴

Loviturile dureroase nu-l cruță pe gocimanul Ion Corbea cum înseamnă Tempea:

„Intr-aceia vreme murind lui Ion dascălul și gocimanul și femeia a doua, eșit-au înaintea preoților și a juraților de ș-au dat sama precum se cade și s-au lăsat de gocimănie, și mergînd în țara rumîneasă s-au călugărit”.⁵

Om cucernic, lepădîndu-se de toată grija cea lumească, intră în mănăstirea Sinai, unde-și petrece viața în post și rugăciune pînă la finea vieții. De aici, în 25 octombrie 1691, dăruiește bisericii Sf. Nicolae din Schei — unde servise cu credință și lăsase cele mai bune amintiri, — opt pogoane de vie ce avea în satul Cernătești în dealul Negovanilor, cu condiția să i se facă „slujbă cu colivă și cu lumînări în mijlocul bisericii”. Actul de danie îl semnează cu numele călugăresc ce-l luase: „Ermonah Iosif qt schit Sinai”.⁶

⁴ Mușlea, o. c., I, p. 109.

⁵ Tempea, o. c., p. 20.

⁶ Preotul Ioan Prișcu, „Slove vechi în ziarul Gazeta Transilvaniei”, Brașov, 1920, nr. 221.

Aceasta-i ultima știre pe care o avem de la el, dar părintele Iosif va trăi și mai departe prin fiii săi vrednici, asupra cărora ne oprim acum pentru a pune în lumină fapte puțin cunoscute, sau cu totul necunoscute din viața lor.

Gocimănul Ion Corbea a avut trei fii: David, Teodor și Matei, care au trecut cu toții în Țara Românească, când părintele lor a părăsit Brașovul, pentru a intra în tagma monahală. Ei, însă, au păstrat cele mai intense relații cu românii din Brașov, venindu-le totdeauna în ajutor cu fapta și cu vorba, intervenind la Domnul țării și la sași chiar în favorul lor, la fel pentru aceștia din urmă la Vodă,⁷ care i-a primit pe cei doi frați la curtea sa domnească, unde în timp scurt s-au impus prin calitățile lor morale și spirituale ca oameni de încredere deplină, îndeosebi David și Teodor. Cel dintâi e amintit, se pare, încă în 1693, ceauș spătăresc la curte,⁸ și al doilea, secretar de corespondență latinească al lui Brîncoveanu. Deci, amîndoi în preajma Domnului, dar înainte David fusese omul de casă și încredere al influentului boier spătarul Mihai Cantacuzino, — unchiul lui Vodă Brîncoveanu — care-l pretuia în mod special și-i deplînge moartea, ca o mare pierdere pentru el și pentru țară, cum vom vedea mai departe.

ACȚIUNEA LUI DAVID CORBEA CONTRA UNIRII ROMINILOR CU ROMA

Vom prezenta activitatea lui David Corbea sub două aspecte:

1. Luptător pentru legea ortodoxă a neamului său și adversar ireductibil al unirii cu Roma;

2. Diplomat cu însărcinări importante și foarte complicate în Ungaria, Polonia și îndeosebi în Rusia.

În Transilvania se petrec lucruri cu totul neobișnuite. Armata austriacă cucerește această provincie și preoții iezuiți, care o însoțeau, încep, la adăpostul și cu sprijinul baionetelor, marea și dureroasă acțiune de convertire a românilor de aici la legea Romei. Viața bieților români devine imposibilă, se întrebuintează toate mijloacele și cele mai absurde, ca aceștia să-și lepede credința strămoșilor. Se lucra pe două fronturi care urmăreau același scop, însă pentru cei neinițiați în tainele imperiale și papale se par deosebite și contrazicătoare.

7 Vezi cele trei scrisori care privesc pe David Corbea în acțiune la Brașov în 1701 și 1704 la N. Iorga, „Brașovul și Romîni”, București, 1905, p. 325—6, nr. 5, 250—1, nr. 1, 403—4, nr. 7.

8 Mușlea, o. c. I, p. 109.

De o parte, împăratul Leopold dă patru decrete (în 1698, 1699 și 2 din 1701), prin care face cunoscut tuturor celor interesați, deci în special românilor, că „voia pozitivă a împăratului e ca Români să fie liberi a primi oricare din cele patru legi primite în Transilvania și a se bucura de privilegiile și imunitățile aceleia, iar dacă voiesc să rămână în riturile ce observă pînă acum, să fie liberi a face”.⁹

Decretele și ordinele acestea și altele de acest fel, erau de suprafață numai, ele n-au adus nici o liniștire și nici o îndreptare în situația de pîns a românilor ortodocși, direct amenințați, căci stăpînirea nouă austriacă, păcătoasă și mincinoasă, era așa fel construită încît ce da cu o mîna, lua cu cealaltă, după expresia cronicarului secui contemporan Mihai Cserei. Această atitudine imperială echivocă mai avea un scop ascuns: să tragă pe sfoară pe diplomații străini care interveniseră pentru suspendarea sau sistarea completă a persecuțiilor religioase. Acest Cserei, foarte bun cunoscător al metodelor perfide de guvernare austriacă, ne mai spune „că a avut sub ochi un act secret, pe care împăratul Leopold în taină a scris cu mîna sa și sub pecetea cea secretă generalului Rabutin, ca să nu gîndească cu patentul cel mai dinainte, că numai silit de religiile acatolice din Transilvania l-a dat, ci din toată puterea lui să se nevoiască ca preoții cei romînești nu cu alta, fără numai cu religia catolică să se unească”.¹⁰

Generalul Rabutin, un catolic fervent, s-a conformat întru totul poruncii secrete a împăratului său.

Papa, șeful suprem al Bisericii Romano-Catolice, nu se remarcă vizibil în această frămîntare excepțională bisericească prin nici un act public de îndrumare sau de aprobare, ci totul e lăsat în seama ordinului feroce al iezuiților, în frunte cu cardinalul Kolonitsch, Hevenesi, etc., care nu cruțau nici un mijloc pentru a crește turma credincioșilor papali cu nefericitele oi valahe. În toate direcțiile se îndreaptă o vie propagandă pentru noua lege: la curtea vlădicească din Alba Iulia, tratative secrete cu vlădica, protopopi, preoți și cu credincioși nobili și boieri. Se pun în circulație acte de aderență cu iscălituri ale clerului din tot cuprinsul provinciei și plăzmuiesc adunări și sinoade de primire a noii legi papale, care n-au fost niciodată, sau în orice caz nu pentru confirmarea conștientă și deplin lămurită a unirii cu Roma. Toate

9 N. Iorga-Hurmuzaki, „Documente” XV, nr. 2819, 2821.

10 Reprodusă la Șincai, „Cronica Românilor”, vol. III, ed. II, Buc. 1886, p. 304.

actele ce ni s-au păstrat relativ la această unire jalnică, sînt opera plăsmuită și falsificată a călugărilor iezuiți, cunoscuți în toată Europa ca cei mai dibaci și mai temerari falsificatori de acte publice. De aceea, astăzi, istoriografia romînească critică și serioasă nu le mai dă nici o importanță, fiind considerate ca falsuri ordinare, care n-au o bază reală și legală.¹¹

Poporul refuză pretutindeni noua credință, ceea ce bucură pe vechii stăpîni încă tot calvini și luterani. Interesul material și rangul de nobil promis își făceau drum între numeroși preoți și protopopi, care voiau să fie la nivelul celor patru religii recepte, scutite de multe dări publice și domnești. Insuși vlădica Atanasie credea că poate scăpa cu vorbe goale, amînînd neconținut aderarea sa publică la noua lege.

Pentru rezistență, Brîncoveanu îi dă tot felul de ajutoare materiale și morale: îi tipărește „Evanghelia învățătoare” în 1699, la Alba Iulia, îi dă în iunie 1700 moșia Merișani din jud. Argeș și alte danii, care veneau și de la boieri, etc. Insuși Atanasie, într-o scrisoare adresată către Constantin Vodă — pe care protopopul Avram din Bălgrad și tipograful Nicolae ne spun: că au văzut-o — înfățișează actul unirii cu Roma ca un lucru de formă numai, făcut cu singurul scop de a scăpa pe preoții săi de sarcina grea a multor dări,¹² iar omului de încredere al Domnului muntean, Dindar, îi răspunde categoric că „nu-i unit”.¹³

Afirmațiile acestea nu corespundeau realității, zăbovirea lui nu va mai fi tolerată. Trebuie necondiționat — și pe față — să se declare unit, Atanasie făcînd toate formele și depunînd toate jurămintele cerute, ca ierarh catolic. Iezuiții nu se dau în lături de la nici o presiune: Atanasie ori pleacă la Viena pentru sfințirea sa din nou, ca episcop român unit cu Roma, ori va fi arestat.¹⁴

La această amenințare brutală și neașteptată fostul mitropolit român ortodox din Alba Iulia se supune și pleacă la Viena, unde, după toate formele cerute și un examen riguros, e sfințit a doua oră acum însă de episcop unit, în 25 martie 1701, lepădîndu-se definitiv de credința neamului său. Se întoarce acasă, fixîndu-i-se data de instalare pe ziua de 25 iunie 1701.

11 Vezi recenta analiză a actelor sinodului din 7 octombrie 1698 de Dragomir S. în studiul său din publicația Academiei R. P. Romîne: „Studii și materiale de istoria medie”, București 1959, vol. III, p. 323—337.

12 Nilles, „Symbolae”, etc. I. Innsbruck, 1885, p. 261.

13 Ibid, p. 267.

14 Mihail Dan, în studiul său despre Unirea cu Roma și rolul lui Neurauter în revista „Mitropolia Banatului”, VIII, Timișoara, 1958, nr. 7—9, p. 296—328.

Mare durere și revoltă cuprinse inima poporului român subjugat la primirea acestei vești, de o parte, și dorința impusă, de altă parte, ca să fie de față la instalarea oficială toți protopopii și preoții din fiecare parohie, cu câte 2—3 credincioși.

Preoții bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului — fiind vorba de ei în legătură cu David Corbea — au fost bănuți că n-au avut o atitudine precisă și dîrză de ortodocși siguri față de acțiunea de unire a lui Atanasie, — care i-a cercetat în martie 1699 — fiind pîrîți și la mitropolitul Teodosie și Brîncoveanu.¹⁵ Acum li se cere să participe la instalarea a doua a lui Atanasie la Alba Iulia. Ce vor face și ce atitudine vor avea acolo? Hotărâsc să se adreseze, pentru un sfat bun și îndrumare sănătoasă, la această răscruce cu grea răspundere, prietenului sincer și cu credință tare Constantin Vodă Brîncoveanu și mai ales la David Corbea, care în toate nevoile și cererile lor i-a sprijinit efectiv, dar pe care ei nu l-au prețuit la timp și îndeajuns, cu toate că el s-a dovedit ca un frate bun și clar-văzător.

Corbea fusese bine informat despre toate tratativele secrete între Atanasie și iezuiți, de aceea le răspunde cuminte, muștrîndu-i aspru pentru neîncrederea lor față de el în repetate rînduri în această importantă chestiune. Trecînd peste purtarea lor necuviincioasă și nefrățească, le dă sfaturi cum să procedeze la sinod, trimițîndu-le și trei formulare de scrisori și proteste pe care să le copieze și apoi, în numele întregii populații romînești din cuprinsul orașului Brașov, să expedieze: 1. guvernului Transilvaniei; 2. protopopului Vasile Grid, care era la sinod, sau în drum spre Alba Iulia, însoțit de cîțiva preoți, gocimani și negustori din Brașov și țara Bîrsei; 3. vlădicului Atanasie, trimisă prin un om special, care va da-o, „cartea” în mîna vlădicului, rugîndu-l s-o cetească cu glas tare la sobor în auzul tuturor”. Iată însuși graiul lui Corbea, la scrisoarea brașovenilor, cu o oarecare ironie meritată:

„Mă întrebați dv. ca să vă învăț ce veți face și cum vă veți chivernisi, de vreme ce acum cunoașteți la ce va să vie lucru, ce să auzia pînă acum pentru schimbarea legii, eu ce vrednic că să vă învăț pe dvs., și la ce cale să vă pui, cînd nimeni nu este, care să prinză în seamă cuvîntul meu, au nu mi-am bătut destul capul în tot chipul, scriind și descoperind lucrul cum este, iar dvs. rîdeați și vă băteați joc de cuvintele mele, și mă chemați tîlpiz (?)

și cum vreți ... și apărați, zicînd, că toate minciunile eu le scornesc, iar sfinția sa părintele vlădica nu este cum zic pizmași, etc. Așa dar, acum de la mine ce învățătură mai așteptați dv. desful sînteți învățați, ca cei ce sînteți în vîrsta și în toată firea, legea desăvîrșit știți, cunoașteți și binele și răul, pre cela ce veți pofti pe acela veți merge, căci nimeni nu este puternic a vă opri voia și a zice, aceasta faceți și aceasta lăsați. Iar încă și de vreme ce mă întrebați pentru sfat, măcar cum zisei mai sus, toate cuvintele cîte am zis mai de demult, ca o nimica au fost înaintea dv., cît și răspuns nici odată nu m-am învrednicit a lua scrisorilor, ce am trimis”.

Dar trecînd peste aceste necuviințe și jigniri nemeritate, Corbea continuă așa răspunsul său, dîndu-le sfatul:

„Căutînd la dragostea pravoslaviei și datoria ce am, ca să fac pentru biserica lui Christos aceasta zic: sfințiilor voastre preoților și dv. orășenilor, după scrisoarea, ce a trimis vlădica aici, puteți să mergeți la sobor, însă mai întîi de ați vrea fără de făgăduire a cerca acest lucru, mai întîi s-ar cădea ca să vă uniți și să vă sfătuiți și să vă legați la un cuvînt cu preoții din țara Bîrsei, și mergînd la sobor să luați oameni ajutor din toate satele, precum pofteste vlădica, ca să răspundă cu îndrăzneală în sobor, și nu trebuiește ca să luați pe cari i veți vrea ci pre aceia cari vor vrea să meargă și vor avea dragoste să fie măcar și preoți, iar Dzeu le va deschide mintea și le va limpezi limba a grăi pentru dreptate”. Să se adune vreo 50 preoți și oameni de la sate.

Preoții rămași acasă să facă „sărindare cu acastisturi și cu paraclise”, asemenea și cei „în drum spre sobor pentru învingerea vrăjmașilor văzuți și nevăzuți”.

Le mai spune: „Cărțile ce au fost trimise la măria sa Vodă li-am dat, pentru răspuns încă am nevoit de s-au dat dintre care ce este învățătura M. Sale veți putea înțelege”. Eu pentru această chemare la sobor, ce voiu să zic, știu că pentru vre-un folos al pravoslaviei nu va fi...

Sosind la sobor acolo ... să nu vă înstrăinați de biserica răsaritului ci veți socoti, ca să trăiți ca strămoșii și părinții noștri în ... pravoslavie pînă la sfîrșit”, nu primiți alte dogme sau învățături nouă, căci împărăția n-a dat nimănui voie să vă silească pentru schimbarea legii. „Crez, că de nu veți vrea a primi sfatul și învățătura vlădicăi, aceea pentru el nu va avea, ca să vă strice ceva, adecă nu vă va munci, nu vă va omorî... Mergeți dar cu Dzeu la sobor, a cărui milă să vă păzească cu pace, și să vă în-

tărească să nu cădeți de pe temeiul cel vechiu ... să vă întoarceți înapoi greci, iar nu papistași...".¹⁶

Brașovenii s-au conformat întocmai sfaturilor lui Corbea trimițând și cele trei scrisori către autoritățile indicate, și care ni s-au păstrat.¹⁷

În scrisoarea către guvernator și mărișii domni ai țării Ardealului cer să „ne întindeți ancora cea de liniște, pentru că noi nici de cum nu vom, să ne împreunăăm cu altă biserică și să băgăm puncturi nouă în biserica noastră cea grecească”. Corbea le și explică de ce-î necesară și utilă „această rugare, la gubernium și aceasta socotesc, că vă va fi de ajutor, de vreme ce știu, că domni ungurești nu iubesc aceste înnoiri”. Avea perfectă dreptate Corbea că, de fapt, conducătorii politici cu mare putere și influență ai provinciei de atunci erau aproape toți protestanți și dușmani ai unirii românilor cu Roma, punând toate piedecile posibile ca ea să nu se execute. Această atitudine știm că a revoltat până și pe împăratul din Viena, care a luat măsuri în consecință contra lor și pentru promovarea unirii prin toate autoritățile statului.¹⁸

În scrisoarea către delegații la sobor în frunte cu protopopul Vasile Grid, „toți pravoslavnicii creștini cîți sîntem locuitori aici în Brașov” între altele spunem:

„...După purcesul dv. de aici la sobor, ne-am adunat iarăși noi frații sfintei biserici după obicei de am mai sfătuit și am mai socotit pentru mersul la sobor”, nu mai repetăm ce v-am spus și legat la plecare, dar „am socotit de am trimis acum în urmă cu această carte împreună și o carte la părintele vlădică, în care i-am scris tot gîndul și sfatul nostru. Căutați ... de vedeți ca nu cumva să vă luați după voile și socotelile altora și să primiți puncturile cele ce despart biserica noastră de a Rîmului, căci ... cum știți dv. ne-am socotit și ne-am legat, aici la noi nu aveți ce mai veni, fără cît preoții să-și caute alte parohii acolo să păstorească, iar noi ne vom găsi alți păstori”.

A treia, adresată în numele acelorași credincioși brașoveni către vlădica Atanasie, e scrisă cu respect, delicat, dar și ironic, de cineva care știe ce trebuie spus și cum și cui, însă precis și curajos prezentate lucrurile în discuție, care să fie lecție și îndrumare și pentru și ceilalți participanți, pentru că „totdeauna noi

16 *Stinghe*, „Documente privitoare la trecutul Românilor din Schei”, (1700—1783), vol. I, Brașov, 1901, p. 17—21, nr. IX.

17 S-au publicat de *Stinghe*, o. c. I, p. 22—28, nr. X—XII.

18 Vezi ordinul Împăratului Leopold din 13 febr. 1702 la Alex Pop, „Desbînarea Bisericii Românești” din Ardeal, București 1921, p. 69.

mai întâi ne-am găsit sosiți la sobor”, la fel am voit și acum. La afirmația din convocare a vlădicului că soborul e chemat „pentru ca să se îndrepteze lucrurile, ce se află neașezate în biserica noastră” se răspunde cuminte așa:

„Noi pentru aceasta la mare îndoială sîntem, socotind aceasta ce este, ca să fi fost pînă acum în biserica lui Christos ... de o mie și atîtea sute de ani lucrurile neașezate și neisprăvite și acum la sfîrșitul veacului adevăr în biserică să se așeze”. „Noi știm că sfinții apostoli toate tainele legii ne-au descoperit” și soboarele a toată lumea toate hulele și neisprăvile le-au sfîrșit și hotărît. „Pentru aceia sfatul nostru către preoții noștri și cinstitul sobor este, dacă sfinția ta ai de gînd, „să îndreptezi lucrurile după îndreptariul bisericii noastre cei grecești, în care au trăit și au murit părinții noștri și nevoiești să faci folos bisericilor și preoților, nimic strămîtînd din dogmele bisericii răsăritului, lăudăm și binecuvîntăm numele sfinției tale, iar de este, ca să se schimbe legea răspundem categoric: „Noi popistași morți iar vii nu vom fi. Altă lege, altă învățătură nu primim ... știm și credem, că nici împărăția nu ne va pierde, pentru că nu voim să primim semnele credinței bisericii Rîmului... Dacă preoții noștri de la sobor se vor uni acolo, ...aici la noi n-au ce căuta, că cum zicem gata sîntem sîngele să ni se verse, decît legea părinților noștri să pierdem”.

Atitudinea hotărîtă ortodoxă, pentru păstrarea legii strămoșești a delegaților brașoveni, la care s-au alăturat și cei veniți de la Făgăraș, a avut un mare răsunset și a pricinuit perturbare între cei veniți la sobor, cum ne arată cronicile scrise și publicate ale preoților din Brașov.¹⁹ Efectul declarațiilor acestora e ușor de înțeles, fiindcă protopopul Brașovului era cel dintîi dintre protopopii mitropoliei Transilvaniei, avînd un rol și importanță specială și prin relațiile strînse cu Domnii, ierarhii și boierii Țărilor Romîne și deci reprezenta dorința nezguduită a întregii Ortodoxii romînești de a păstra legea strămoșilor în contra credinței papale. Astfel, majoritatea țăranilor delegați, o parte din preoți și unii protopopi, auzind în sobor cuvintele protopopului Vasile Grid s-au întors acasă hotărîți să persiste și mai departe în legea părinților nîu numai ei, ci și toți consătenii lor. De fapt, așa s-au și petrecut faptele, mai departe, căci autoritatea noului vlădică unit Atanasie a tot scăzut pînă la dispariție.

19 *Tempea*, o. c., p. 26—27, *Sulică*, „Inștiințări”. Cîteva capitole din trecutul Romînilor din Scheii Brașovului, Brașov 1906, p. 19—20. N. Iorga, „Insemnări de cronică ale clericilor din Scheii Brașovului” în *Buletinul Comisiei Istorice a Romîniei*, XII, București, 1933, p. 74—75.

Corbea desigur cunoștea și personal pe vlădica din Bălgrad, încă din vremea cînd stătuse vre-o 6 luni la București, pentru sfințirea sa de mitropolit ortodox. Se poate chiar să-l fi cercetat, în taină, din însărcinarea lui Constantin Vodă Brîncoveanu, la reședința sa mitropolitană din Alba Iulia, ori să-l fi întîlnit într-un sat oarecare din ținutul Făgărașului sau Brașovului, cînd acesta făcea vizitații canonice cu scopul de a se informa relativ la rezistența credincioșilor contra tentativelor de unire cu Roma. În orice caz, Corbea și-a dat seama foarte bine că vlădica nu-i un om dintr-o bucată, ci navighează prețum bate vîntul, neavînd o credință cu temei sigur. De aceea le și scrisese brașovenilor să nu se teamă de vlădică; acesta nu-i va „munci nici omorî”; deci în sobor să-și spună răsplatat cuvîntul de aprigi ortodocși. Corbea s-a dovedit că a avut perfectă dreptate și în această chestiune, că după oarecare manifestare ostilă, comandată contra brașovenilor, vlădica îi poștește la discuție contradictorie, după ședința soborului, în prezența și a oficialităților catolice-iezuite. Brașovenii rămîn neschimbați la punctul de vedere din sobor, declarînd din nou „pe Sfinția ta nici cum nu te vom pomeni, nici blagoslovenie nu voim, că toate ale legii noastre vom avea de la mitropolitul Țării Romînești”. Atanasie, văzînd că nici cum nu-i poate convinge și cîștiga pe recalcitranții de brașoveni, le răspunde de încheiere: „Cum știți și cum vă place, să faceți, că de la mine nu veți avea nici o nevoie”.²⁰

Instalarea aceasta oficială de episcop unit n-a crescut prestigiul lui Atanasie, care — după o frămîntare și în colaborare cu iezuiții săi, notate și în cîteva acte publice din cei 2—3 ani de la început, — se cufundă tot mai mult în disprețul poporului și în întunec, neremarcîndu-se prin nimic de seamă, ceea ce constată și sprijinatorii lui catolici convinși că s-au înșelat în noul lor aderent.

La măcinarea trecerii lui Atanasie au contribuit fără îndoială și împrejurările politice schimbate, moartea tuturor protectorilor săi, puternici și cu răspundere, dar îndeosebi acțiunea neobosită și fără frică a ortodocșilor de pe ambele laturi ale Carpaților de a împiedeca orice progres al unirii și a-i anihila în toate ținuturile acțiunea de propagandă și convertire a populației romînești ortodoxe.

După intervenția cu rezultat a mitropolitului din București — de origine din Veștemul Sibiului — la țarul Rusiei, Petru cel

Mare, și la cei doi patriarhi de acolo, Ioachim și Adrian, în chestia silirii Romînilor din Transilvania de a trece la legea papei din Roma,²¹ urmează acum aceea a celor doi frați brașoveni, cu rosturi și influență în ascensiune. Iată ce acțiune întreprind ei, după soborul citat de la Bălgrad:

În 6 septembrie 1702, David Corbea, ceaușul, sosește la Moscova în fruntea unei delegații trimisă de Constantin Brîncoveanu.²² Din delegație făcea parte și fratele său Matei. În 6 decembrie 1702 David ceaușul prezintă cancelarului rus Feodor Golovin o lungă și deosebit de importantă scrisoare, cu 34 puncte, compusă și scrisă de fratele său, secretarul domnesc Teodor Corbea în urma unei consfătuiri secrete între patriarhul Dosoftei al Ierusalimului, Constantin Vodă Brîncoveanu și influenții frați: Constantin și Mihai Cantacuzin.²³ E vorba de o colaborare politică secretă romîno-rusă. Extragem aici numai punctele care privesc ajutorul cerut de ei de la țarul Petru cel Mare contra persecuțiilor catolice în Ardeal:

„Pct. 26: Toți ortodocșii care sînt sub domnia împăratului din Viena, sârbii, romîni din Transilvania și alții sînt împinși cu forța la unire, dîndu-le privilegii pe care imperialii nu le observă, ci fac mult rău și violări ortodocșilor decît înșiși Turcii, de aceea roagă pe Maiestatea Sa Țarul să binevoiască a scrie împăratului, să le lase credința lor, în care au trăit de veacuri sub domnia turcilor în credința lor nesguduită”.

„Pct. 27: Deși episcopul din Transilvania și mulți popi au primit unirea, totuși mulți preoți ortodocși roagă cu lacrimi pe M. S. Țarul să binevoiască a scrie împăratului ca el să le acorde dreptul de a trăi în credința lor și de a le permite să-și aleagă un episcop la mitropolia din Bălgrad, care a fost fondată de strămoșii țărilor moscoviți și ai domnilor romîni, astfel ca cei trecuți la uniți să se ducă la episcopul unit, iar cei ortodocși să meargă la cel ortodox”.

„Pct. 28: Biserica din Brașov, care a fost întemeiată de strămoșii țărilor moscoviți și de domnii romîni, să rămîie și mai departe în ortodoxie; dar ea are contra ei mulți dușmani calomnia-

21 Dragomir, „Relațiile bisericii romînești cu Rusia în veacul al XVII-lea, în An. Acad. Romîne, secț. ist., vol. XXXIV/1912, p. 1118—1124 — 54—60, și 1222—1229 — 158—165, nr. XLIX.

22 Alex. Sturdza, „Constantin Brîncoveanu Principe de Valachie” (1688—1714). Son regne et son époque, vol. III, Paris 1915, p. 28—31, nr. 15—19 (acest volum n-a fost pus de vînzare).

23 Ibid, III, p. 31—34, nr. 20.

tori, pentru aceasta roagă cu lacrimi pe M. Sa Țarul să binevoiască a scrie împăratului ca ea să rămână independentă de episcopul unit și iezuiții săi, și nimeni să nu se mai atingă de ea și să-i dea protopop investit cu drepturi”.

„Pct. 29: In orașul Făgăraș, asemenea este o biserică ortodoxă fondată de Domnul meu, episcopul unit Atanasie a distrus pereții și oficiază cu forța în biserică, domnul meu (al Țării Românești) roagă ca M. Sa Țarul să binevoiască a scrie împăratului relativ la aceste două biserici din Brașov și Făgăraș, să dea fiecăreia libertate să trăiască cum ele vreau. Dacă cele două biserici sînt în ortodoxie, toți creștinii de acolo vor deveni și mai puternici”.

Din cele povestite mai sus și din ce urmează aici se poate afirma că țarul Petru cel Mare a intervenit prin ambasadorul său, pe cale diplomatică, la împăratul din Viena, ca cererile juste prezentate de David Corbea din memoriul citat să fie satisfăcute. De altfel e sigur că la publicarea celor 4 decrete de „libertate” religioasă ale împăratului Leopold a contribuit și intervenția diplomatică a țarului rus, Petru, în favoarea ortodocșilor români.²⁴

Situația din Transilvania ia o întorsătură gravă. Stăpînirea catolică austriacă de aici e amenințată cu prăbușirea de revoluționarii „curuți” ai lui Fr. Rakoczy, la acțiunea cărora participă românii din aproape toate ținuturile provinciei, în credința că starea lor nenorocită sub raport material — iobăgesc și moral-bisericesc se va schimba în mai bine.²⁵ David Corbea din București — unde ridicase biserica Icoanei — omul intim al lui Brîncoveanu, urmărea de aproape evenimentele din provincia sa de naștere și caută să tragă toate foloasele de pe urma lor, pentru neamul său și în special pentru Biserica Ortodoxă grav ultragiată.

Dieta ardeleană, convocată pe data de 8 iulie 1704 la Alba Iulia, alege cu mare însuflețire ca principe al Transilvaniei pe Francisc Rakoczy. Mulțimea de popor și nobilimea concentrată aici înarmată, erau convinși că vor fi eliberate de austriaci și provincia își va putea continua viața independentă de prinții sec 17.

În această zi memorabilă și de cumplete frămîntări politice David Corbea e în Alba Iulia, urmărind de aproape discuțiile, tratînd cu fruntașii politici maghiari chestiunea îndreptării situației romînilor. În aceeași zi, tot de aci, scrie stolnicului Cons-

24 Vezi pe larg la Hans Uebersberger, „Russlands Orientpolitik in den Letzten zwei Jahrhunderten“ I, Stuttgart, 1913, p. 100 și urm.

25 Alex. Marki II, „Rákoczy Ferencz fejedelem“ I, Budapest, 1907, p. 484—489.

tantin Cantacuzino că i-a mai trimis două scrisori și-l roagă să informeze pe „Domnul și stăpînul nostru” Brîncoveanu.²⁶ E regretabil că pînă azi n-au fost descoperite aceste scrisori de excepțională valoare informativă despre tratativele avute cu nobilii de seamă, care în urma dezastrului lui Rakoczy s-au refugiat, o parte, în Țările Romînești, trăind mulți ani acolo.²⁷

Din Alba Iulia în fierbere, David Corbea a trebuit să plece urgent la Moscova, dar totuși avem știri sigure despre cele petrecute acolo de la un delegat, tovarăș al său, care și-a putut prelungi șederea în capitala transilvană. Iată ce-i scrie din București, lui David Corbea din Moscova, însuși stolnicul Constantin Cantacuzino, învățatul și omul deosebit de influent la curtea domnească (în 20 iulie 1704):

„Ceașul Sava Brancovici — (un strănepot al mitropolitului martir Sava Brancovici din sec. 17) — ne scrie din Bălgrad relativ la dietă, că el a mers la Rakoczy pentru multe chestiuni sîrbe, romînești și transilvâne, relativ la acest subiect vei fi pus în cîrrent la întoarcere”.

„Mulțumită lui Dumnezeu, în prezent toată Ungaria este debarasată de uniții din Transilvania, i s-a spus lui Sava, că Domnul nostru trebuie să caute un bătrîn onest și bun pentru a fi ridicat la demnitatea de vlădică și trimis la Bălgrad. În ce privește pe Satanasie (Demon) înaintașul, dacă va fi prins, el va fi trimis la patriarhul Ierusalimului (Dosoftei) pentru a fi judecat. În ce privește pe bătrînul Meletie (fost vicar), care a fost făptuitorul întregii uniri, l-au prins aici și ungurii stărue pentru a fi spînzurat, se crede că așa va și fi”.²⁸

Cum se vede din această scrisoare, încă din vara anului 1704 Atanasie a dispărut de pe arena publică a vieții bisericești, s-a ascuns undeva prin orașe sau sate, unde încă stăpînea armata austriacă. El, de-aici înainte, vegetează, iar sfătuitorul său mai intim, vicarul care l-a însoțit și la Viena, e prins și poate va fi fost și executat, căci i se pierde de tot urma și pomenirea în actele ieșite la iveală pînă acum. Principele Rakoczy scrie lui Constantin Cantacuzino să e în căutarea unui om vrednic, cu care să se poată înțelege pentru a-l face vlădică la Alba Iulia, dar

²⁶ Sturdza, o. c., III, p. 97, nr. 82.

²⁷ Vezi N. Iorga, Francisc Rákoczy al II-lea și Romîni; în An. Acad. Romîne, sect. ist., vol. XXXIII/1910, p. 4—29.

²⁸ Sturdza, o. c., III, p. 93, nr. 76.

nu-l găsește în Transilvania.²⁹ În fine, totuși apare unul, care fusese la curtea ortodoxă încă a lui Atanasie. El va ocupa câțiva ani scaunul vlădicesc din Alba Iulia, în timpul ce înaintașul său, acum unit, dispăruse. Acesta e Ion, sau Iov Țirca, care reușește în efemera lui păstorire de-aici, să cîștige pe cei trei colaboratori de seamă ai lui Atanasie: notarul soborului Vasile, fratele acestuia protopopul din Daia și curatorul mitropoliei Ștefan Rațiu și să-i reîntoarcă la vechea lor lege. Prin ei, apoi, ajutați de alți preoți și protopopi, în vara anului 1711, înduplecă și pe Atanasie să părăsească unirea, iscăbind și un act în acest sinod, care rămîne să fie descoperit cîndva și undeva.³⁰

Ceașul David era și un cărturar care se interesa îndeaproape de cărțile bisericești tipărite în diferite limbi, și de răspîndirea lor între popoarele ortodoxe, pentru fortificarea lor sufletească în credința strămoșească, într-un timp cînd catolicismul se furișă tot mai persistent în mijlocul lor.

Cînd era încă în Rusia, în delegație, primește de la Constantin Cantacuzino o scrisoare, din 20 sept. 1704, în care acesta îi face cunoscut într-altele:

„...În curînd se va publica aici o carte contra acelor care spun că sînt ortodocși și nu sînt, în realitate, decît îmbibați de dogme papistașe; îndată ce aceasta carte va fi tipărită, eu vă voi trimite cîteva exemplare în grecește.

Noi vom traduce-o apoi în limba slavă și după cum asigură oamenii de știință, această carte va fi utilă pentru toate popoarele ortodoxe”.³¹

Cartea amintită de stolnicul Cantacuzino este cea apărută în grecește, la București, cu titlul: „Învățătura dogmatică a bisericii răsăritene” compusă de învățatul profesor Sevastos Trapezuntiul Chimenitul de la școala domnească din București și „afierosită” de patriarhul Dosoftei al Ierusalimului, cu cheltuiala boierului postelnic Gheorghe Castriotul, „spre a se da în dar Ortodocșilor” și cu osteneala tipografului Antim ieromonahul din Iviria (viitorul mitropolit al Țării Românești). E interesant că unele exemplare din această carte se dedică lui Petru Alexeievici, împărat a toată Rusia mare, mică și albă.³²

29 Nilles, o. c., I, p. 373—5 (data nu poate fi 1708, ci mai dinainte) Rákoczy vrea prietenia lui Brîncoveanu, spune C. Cantacuzino către D. Corbea. *Sturdza*, o. c., p. 83—5, 89—90 (din mai—iulie 1704).

30 Șt. Meteș, „Relațiile Bisericii ort. din Ardeal cu Principatele Romîne în veacul al XVII-lea”, Sibiu, 1928, p. 16—17.

31 *Sturdza*, o. c., III, p. 109, nr. 89.

32 *Bianu-Hodoș*, „Bibliografia romînească veche”, I, București, 1903, p. 450—451, nr. 140.

Poate la aceasta sau altele aduse din Rusia se referă David Corbea într-o scrisoare către Constantin Cantacuzino (din 30 ianuarie 1706), când scrie:

„Cărțile care sînt date colonelului Serbianine, eu le-am pus într-o oarecare mănăstire, pentru că nu este momentul a le transporta acolo în Serbia”.³³

Francisc Rakoczy II, în planurile sale cunoscute pune pe sîrbii și romîni ortodocși din Ungaria în atîrnarea ierarhică directă de Rusia.³⁴ Nu știm dacă la temeiul acestora nu e cumva și influența și informația lui David Corbea, de o parte spre a mîntui pe frații săi ortodocși de cucerirea catolică în atac, iar de altă parte spre a apropia și mai mult pe Rakoczy de atotputernicul țar Petru cel Mare, care în acel moment pregătea în taină ofensiva armată contra turcilor și putea frîna, dacă nu distruge, propaganda agresivă catolică între ortodocși, prin intervenția sa diplomatică la împăratul din Viena, care și el era în luptă cu turcii.

DAVID CORBEA CA DIPLOMAT

Venim acum la activitatea diplomatică a lui David Corbea, care îl situează între cei mai iscusiți diplomați din vremea sa în țările europene răsăritene, aflate în necontenită frămîntare și nesiguranță. Om cu învățătură aleasă, vorbea patru limbi: latina, germana, greaca, rusa, poate și turceasca — ca și fratele său Teodor — căci după spusele protopopului din Brașov, Florea Baran, la facerea unui inventar, în 1693, de 115 cărți ale bisericii Sf. Nicolae în cele mai felurite limbi, cel care l-a ajutat, mai precis cel care l-a redactat a fost însuși David Corbea.³⁵ Acest fapt dovedește de atunci cunoștințele de limbi ale lui D. Corbea, pe care, pe urmă, dată fiind slujba lui, le-au tot întregit și perfecționat. Cariera lui diplomatică ni-l prezintă ca un om simpatic, deștept, cu largă experiență și cunoscător adînc de oameni și situații politice, cu ascutit simț și intuiție politică. Insușirile acestea îl ajutau să disece și prețuiască faptele după valoarea lor reală, distingînd ce-i esențial de ceea ce-i secundar și efemer, om de convingeri și curaj, luînd răspundere pentru ceea ce face și vorbește. De aceea era și foarte prețuit, dar și foarte invidiat, iubit și urît de cei mari, precum le cereau interesele.

Încă în 1697 îl vedem ca delegat al lui Brîncoveanu la încoronarea regelui Poloniei, August al II-lea. La întoarcere, are o întrevedere cu căpitanul Constantin Turculeț, staroste în serviciul polonilor ocupanți ai Moldovei nordice în vremea războiului turco-polon. Fratele său, Teodor Corbea scrie într-un raport diplomatic:

33 Sturdza, o. c., III, p. 117, nr. 96.

34 Márki, o. c., p. 489 și II, p. 408.

35 Mușlea, o. c., I. p. 252.

„Insemnare pentru solia mai marelui meu frate David Corbea, pentru voroava ce a avut cu Turculeț, rohmistru și cu alți rohmîștri moldoveni și pentru răspunsul ce a luat acum, cînd a fost să se întoarcă”.

De fapt, David a discutat cu Turculeț importante secrete politice, modul de scăpare de ocupația polonă prin ajutorul Domnului Țării Romînești, Constantin Brîncoveanu.

În Rusia are misiuni politice tot mai dese și mai importante în ce privește relațiile lui Brîncoveanu cu Țarul Rusiei, eventual și încheierea unui tratat politic de colaborare între acești doi stăpînitari în mijlocul unei lumi nesigure turco-polono-austriacă. Pentru acest scop îl vedem pe ceașul David din nou în Rusia. Ministrul Golovin din Moscova scrie Țarului Petru, în 8 febr. 1703, că trimite la curtea țarului din Voronej pe oamenii lui Brîncoveanu, ceașul David și căpitanul sîrb de infanterie Arsenie, însoțiți de tîlmaciul Nicolae Milescu spătarul.³⁶ Stă aici mai multe luni, are cu el și pe fratele său Matei, primește scrisori de informații și însărcinări, prin diferiți trimiși, de acasă, de la Vodă și boieri și prin fratele Teodor;³⁷ e în mișcare și lucrare permanentă la țar și la înalții săi demnitari, care din ce-l cunoșteau mai bine cu atît îl prețuiau mai mult; vizitase și pe hatmanul Cazacilor, Mazepa, care-l notează de „om nobil”.³⁸

Aici e urmărit de aproape și denunțat la Poartă ca mare dușman al turcilor. Const. Cantacuzino îi și atrage atențiunea la întoarcerea în țară să nu vină prin Moldova și Bugeac, ci să-și aleagă alt drum.³⁹ Corbea era din convingere pentru o alianță militară romîno-rusă contra turcilor, în care vedea pe cei mai ireductibili dușmani ai țării și domnului său. Această convingere și-o formase prin cercetările sale personale și prin informațiile sigure și reale ale capuchehaiei Toma Cantacuzino de la Constantinopol, care are această caracterizare justă a turcilor, încă din aprilie 1706, dovedită exact mai ales prin omorîrea barbară a întregii familii a Domnului Țării Romînești Constantin Brîncoveanu (15 august 1715):

„Sultanul de acum (Ahmed al III-lea) e lacom ca un țigan invidios, fricos, prost, mare dușman al creștinilor, și tot ce e împrejurul lui nu plătește nimic, începînd cu Vizirul și cu toți ceilalți, cari nu ascultă nimic, nu știu cine e căpetenia, cine e supusul, și nu gîndesc decît să fure și să jăfuiască. Mîna lui Dumnezeu e asupra lor și toți se învoiesc a spune că „Împărăția, aceasta turcească o va lua Dracul în curînd”... Nădăjduim în Dumnezeu că această putere păgînă va pieri peste puțin, numai Dumnezeu să îndrepte asupra ei un nimicitor și biruitor, și acesta nu poate fi decît „domnul nostru” Petru, cînd va isprăvi cu ereticii”.⁴⁰

Prestigiul și valoarea de diplomat abil și cuminte a lui David Corbea în urma discuțiilor avute la Moscova, a crescut neașteptat, așa că însuși cancelarul Golovin îl consideră de amicul său iubit.⁴¹ Țarul are toată în-

36 Vezi studiul lui G. S. Ardeleanu cu 106 regeste din anii 1696—1708 (extrase din cele șase volume rusești: „Scrisorile și hîrțile lui Petru cel Mare”), publicat în Studii și cercetări de istorie medie, vol. I, ediția Acad. R. P. R., București 1955, p. 180—222, nr. 17.

37 Sturdza, o. c., III, nr. 24.

38 Ibid, nr. 23 și nr. 21, 24—30.

39 Ibid, nr. 26.

40 Ibid, p. 106.

41 Ibid, III, p. 140, nr. 132 și nr. 63 (din 25 iulie 1705).

crederea în el și-l consideră ca indispensabil la curtea sa și în aranjarea mulțumitoare a treburilor externe așa de dificile și variabile de la o zi la alta în haosul de intrigi care năvălesc din toate părțile, cu scopul de a distruge bunele relații, când există, între popoare, state și domnitori diferiți.

În ianuarie 1704 îl aflăm iarăși în Moscova, când Golovin informează pe Brîncoveanu despre primirea agreabilă a lui David Corbea la țar, care-l prețuiește și dorește să rămână aici în Moscova; fratele său Teodor vă va comunica prin grai viu cuvintele țarului în această privință.⁴² Intrigile și persecuțiile grecilor răi și intriganți se grămădesc asupra capului lui D. Corbea și vreau să-i zădărnicească influența și primirea prietenească din ce în ce mai solidă în capitala imperiului rusesc și între înalții demnitari cu răspundere din jurul țarului. Patriarhul Dosoftei scrie din Iași Moldovei (în 4 sept. 1704) către Golovin:

Să trimită de urgență pe D. Corbea acasă, că a făcut acolo destăinuiri și s-au aflat acestea la Poartă, care considera pe Brîncoveanu de trădător și are mari și periculoase năcazuri. Știrile au sosit la Țarigrad prin negustorii sosiți acolo din ȋrgul rusesc Baturin.⁴³ Țarul Petru, după două luni, răspunde patriarhului (în 30 noiembrie 1704) că trimite pe David, „om prea bun, credincios și isteț”, dar să fie imediat retrimis de voevod cu știri amănunțite despre războiu al Turcilor.⁴⁴

Învățatul spătar Nicolae Milescu, de la curtea împărătească moscovită, cunoscuse îndeaproape pe David Corbea în cei câțiva ani, în care au tratat împreună multe chestiuni complicate, s-au împrietenit, destăinuindu-și multe secrete și în judecarea lor s-a putut convinge că are în fața sa o persoană de o valoare superioară și foarte utilă în soluționarea problemelor de politică externă. Milescu atrăsese atențiunea lui Golovin (în 4 oct. 1704) asupra importanței lui David Corbea și pierderea suferită de Rusia în urma rechemării și a întoarcerii acestuia la București, în aceste cuvinte judicioase:

„Corbea ar putea să se întoarcă contra rușilor și în favoarea turcilor, ceea ce ar fi fost foarte periculos, avîndu-se în vedere influența lui asupra romînilor, bulgarilor, sîrbilor și asupra lui Rakoczy (Francisc), asemenea și relațiile sale cu familia Cantacuzino din Valahia”.⁴⁵

Ceașul David a mai zăbovit cîteva luni în Rusia. În ianuarie 1705 încă nu se întorsese acasă, fiind reclamat de Brîncoveanu de la Golovin să-l retrimită, că-i suspiciat pentru cele vorbite acolo.⁴⁶ Țarul Petru scrie și lui Brîncoveanu (în 28 febr. 1705), că trimite pe David Corbea „credincios și apt pentru treburile noastre comune” și-l roagă să-l retrimită.⁴⁷ În martie același an D. Corbea e întors la București, aducînd și portretul țarului Petru, pentru Brîncoveanu, împodobit cu diamante „ca semn al gra-

42 Ibid, p. 48—49, nr. 32.

43 *Ardeleanu*, o. c., nr. 29.

44 Ibid., nr. 33.

45 P. P. Panaitescu, „Nicolae Spătaru Milescu” (1636—1708) în *Melanges de l'ecole roumaine en France*, 1925, I, Vălenii de Munte, p. 146, nr. 3.

46 *Sturdza*, o. c., III, p. 51—52, nr. 37.

47 *Ardeleanu*, o. c., nr. 34 și nr. 2, „Țarul avizează din nou pe patriarhul Dosoftei, că a trimis pe D. Corbea”. Ibid. nr. 36.

ției imperiale față de el".⁴⁸ Țarul îi trimite o sută de galbeni lui D. Corbea, ca dar pentru serviciile sale, prin Golovin.⁴⁹ Acest cancelar scrie lui Vodă despre David Corbea, „acesta fiind un servitor credincios, inteligent și cu adevărat demn de serviciile sale”.⁵⁰

În Moscova se simte mare lipsă de David Corbea. Insuși țarul Petru scrie lui Golovin (7 martie 1706): „Ar fi fost foarte bine ca D. Corbea să se găsească acum la noi”.⁵¹ Peste câteva zile cancelarul cere lui Brîncoveanu să trimită cât mai repede pe D. Corbea, căci îl primește cu dragă inimă.⁵² În aceeași zi (19 martie 1706) Golovin scrie: „Dragă prietene, domnule David Ivanovici, Am primit a doua scrisoare secretă, ce mi-a fost înmînată de căpitanul Mihalache și-ți mulțumesc pentru bunăvoința ta față de noi. Conform dorinței tale am scris o scrisoare oficială atît stăpînului tău cît și ție, din care reiese ce ai de făcut. Nu fii neliniștit, scrisorile tale sînt aici păstrate în taină... Cînd va sosi fratele tău, fii sigur că nu va pleca fără răspuns”.⁵³

În cursul acestei frămîntări și chemări a merituosului și credinciosului delegat al lui Brîncoveanu din partea celor mai mari demnitari ai Rusiei, D. Corbea e înclinat să satisfacă dorința acestora, cum ne spune în două scrisori adresate „prietenului” și protectorului său sincer: Feodor Al. Golovin. În prima (din 20 aprilie 1706) îi spune: „Eu sînt gata a lăsa casa mea, femeia mea și copiii pentru a-mi respecta cuvîntul față de țar și dvoastră”, dar Vodă mă reține”.⁵⁴ În a doua îi scrie (29 aprilie): „Aștept aici în București un oarecare curier, cu care voiesc a-mi trimite fiul meu la Moscova pentru studii, sperînd că Măria Voastră va binevoi a-i acorda grația sa”.⁵⁵

Cu toate insistențele, David întîrzie și în locul lui pleacă fratele său, pentru care vodă îi scrie lui Golovin (în 25 aug. 1706) că „Teodor este un bun și credincios servitor... Măria ta va fi bine informat”.⁵⁶ La fel îl roagă din nou și Mihai Cantacuzino (27 aug.), să aibă toată încrederea în Teodor.⁵⁷ Din același oraș și din aceeași zi David Corbea îi scrie tot lui Golovin și-l roagă „să acorde grația sa fratelui meu Teodor, care în serviciul său totdeauna e devotat ca și fratele Matei”.⁵⁸

Noul cancelar Golovchin raportează din Kiev (18 sept.) țarului că logofătul Teodor a sosit în locul lui David, reținut, fiindcă e bănuț de turci — după spusa lui Brîncoveanu — din acest motiv îl trimite pe fratele său. David, însă, în scrisoare secretă ne roagă să-l concediem, ceea ce se și face, cerînd din nou lui Vodă să le trimită pe D. Corbea spre a ne servi la treburi

48 Ibid, p. 203, n. 3, „Dispoziții pentru paza lui la întoarcere”, ibid, 72—3, nr. 69.

49 Sturdza, o. c., p. 66, nr. 59 (28 martie 1705).

50 Ibid, p. 64, nr. 55.

51 Ardeleanu, o. c., nr. 41.

52 Ibid. nr. 42 și Sturdza, o. c., III, p. 142, nr. 136.

53 Ardeleanu, o. c., nr. 44 și 43, „unde iscălește prietenul tău Feodor Golovin”.

54 Sturdza, o. c., p. 123, nr. 106.

55 Ibid. p. 125, nr. 108; (îi mai scrisese în febr.-martie 1706) 3 scrisori lui Golovin. Ibid, p. 119—121, nr. 100, 102—103; în mai, acest an, scrie aceluiași că a lipsit din București, deoarece a fost în Transilvania pentru treburile sale personale. Ibid, p. 127, nr. 112.

56 Sturdza, o. c., p. 129, nr. 114.

57 Ibid, p. 131, nr. 116 (din Tîrgoviște, 27 august).

58 Ibid, p. 131, nr. 117.

foarte importante".⁵⁹ Aceasta încă în vreo cinci scrisori către Vodă și D. Corbea insistă să vie necondiționat la Moscova, unde e mare nevoie de el și-l dorește mult însuși țarul".⁶⁰

D. Corbea, vara și toamna, o petrece la curtea domnească din Tîrgoviște, unde situația pentru el era tulbură și neplăcută, căci domneau intrigiile. Insuși mitropolitul Chrisant, grec, care poposea în acest orașel de reședință, intervine la Constantin Cantacuzino, indicînd și motivele sale ca D. Corbea nicicum să nu plece la Moscova.⁶¹

Cancelarul Golovchin, intrigat de nesosirea lui D. Corbea reclamat de atîtea ori, scrie direct lui D. Corbea (Dec. 1706):

„Sîntem îngrijorați de starea voastră. Să ne scrieți ori de cîte ori veți avea posibilitate și orice s-ar întîmpla. Nădăjduim, că Luminăția Sa, stăpînul D-voastră, nu va interzice aceasta”.

David se grăbește să-l liniștească pe cancelar, scriindu-i din Tîrgoviște, rîndurile următoare (20 dec.):

A înțeles grația arătată față de el din partea țarului și a lui Golovchin, comunicate de fratele său Teodor. „Eu am aflat un negustor, Rodion, de origine din Brașov, unde sînt născut și eu. Noi îl trimitem secret cu scrisorile, pentru a vă anunța cauzele, care ne-au împiedecat de a vă scrie pînă acum. El dorește să meargă în Rusia la țar și Golovchin, lăsîndu-și familia în țară”.⁶²

Trebuie să relevăm faptul important că cei doi cancelari Golovin și Golovchin, — prieteni cu D. Corbea — erau factorii principali ai europenizării Rusiei, dorința fierbinte a lui Petru cel Mare și idealul său. Cel dintîi își trimite în febr. 1702, prin Transilvania, cerînd protecția autorităților de aici pentru fiii săi, care mergeau în străinătate.⁶³ Al doilea, ceea ce e foarte interesant și prețios, își trimite 2 fii ai săi la București ca să învețe limba romînă și grecească, iar Constantin Vodă Brîncoveanu îi răspunde (ian. 1707) că se îngrijește de ei și de toate cele necesare și ca să aibă buni profesori.⁶⁴

Explicarea întîrzierii lui D. Corbea consta în faptul pe cît de dureros pe atît de condamnat că între Brîncoveanu și cei doi unchi ai săi, frații Mihai și Constantin Cantacuzino, s-a ivit un conflict, care pe urmă s-a tot adîncit. Aceștia voiau să înlăture din scaunul domnesc pe nepotul lor, înlocuindu-l cu Ștefan Cantacuzino, fiul lui Constantin Stolnicul. În acest mediu de intrigi asfixiante, D. Corbea nu mai putea trăi, fiind omul intim al lui Vodă. El și-a exprimat în repetate rînduri dorința de a pleca, protectorilor săi din Rusia, și în scris, și prin oamenii săi de încredere, ca și prin acel grec din Liov, om bun și ortodox, în care — zice David — Golovchin poate avea toată încrederea în cele ce-i va comunica.⁶⁵ Frații Cantacuzino

59 Ardeleanu, o. c., nr. 55—56.

60 Sturdza, o. c., p. 147—149, nr. 148, 150, 152 (din sept.-oct. 1706) și Ardeleanu, o. c., nr. 57, 60 (oct.-dec.) și 46 (din iulie).

61 Sturdza, o. c., nr. 118 (din 25 august 1706).

62 Ibid. p. 138—139, nr. 127.

63 Ibid. p. 73, nr. 70.

64 Ibid. p. 152, nr. 157.

65 Ibid. p. 156, nr. 160 (din 16 ian.). În 4 și 6 ian. 1707 scrie D. Corbea lui Golovchin să-l cheme din nou în Rusia, de unde apoi nu se va mai întoarce. Ibid. nr. 156.

nu vedeau cu ochi buni atitudinea dușmănoasă a lui D. Corbea față de turci.

În fine, a sosit și ziua plecării lui David „azi în 24 febr. 1707”, la curtea țarului, cum o anunța stolnicul Constantin lui Golovchin; el pleacă cu aprobarea lui Vodă, care era convins că acolo unde merge va avea un sprijinitor sigur și devotat și în cele mai grele împrejurări. Nu încapă nici o îndoială că date fiind legăturile întinse și puternice ale lui David, pe care le cunoaștem în parte, și dacă ar fi trăit, ar fi scăpat de la moartea tragică pe bunul său Domn Brîncoveanu și familia (din 15 aug. 1715) chiar dacă ar fi trebuit să-și sacrifice tronul acest Voevod.

Brîncoveanu se scuza atât lui Golovchin cât și țarului relativ la zăbava trimiterii lui David. El o justifică în aceste rînduri semnificative și adevărate, adresate țarului la 24 febr. 1707:

„Întîrzierea întoarcerii lui Corbea la picioarele Maiestății Voastre imperiale nu trebuie atribuită neglijenței și nedorinței mele, ci învolburării vremurilor și împrejurărilor, căci am fost împiedecat de diferite greutăți și dușmani, de cari nici pînă astăzi n-am scăpat, în care situație grea și cu ce cheltuieli mari numai Domnul Dumnezeu știe, cum ne mai menținem. David care cunoaște toate le va aduce la cunoștința M. Voastre mai pe larg și mai bine”.⁶⁶

Sosind Corbea la Moscova, țarul scrie lui Brîncoveanu: „am fost informat despre toate prin raportul său oral”.⁶⁷

David e primit oficial în serviciul rusesc prin patentă din 20 april 1707, dată de însuși țarul Petru cel Mare, în care precizează:

„Am socotit de cuviință să primim în slujba noastră pe nobilul David Corbea, care mai înainte a slujit la gospodarul Țării Românești și a făcut servicii mari treburilor noastre, precum și datorită demnității sale l-am ridicat, cu îndurare la rangul de „consilier aulic”, iar pentru ca el să ne slujească cu credință în treburile și corespondențele cu Moldova și Țara Românească, am hotărît să i se dea un salariu lunar de 70 de ruble ... să se poarte și să acționeze astfel în toate treburile ce i-au fost încredințate conform rangului său, cu credință, pe care ne-o datorează nouă și gospodarului său. De aceea ordonăm ca și consilierul nostru aulic mai sus amintit să fie pretutindeni respectat, conform funcțiunii sale și rangului său”.⁶⁸

Familia lui Corbea a rămas la București. Țarul se grăbește să roage pe Vodă și Constantin Cantacuzino (30 april 1707) „să aveți în buna voastră grijă casa servitorului nostru David, ca ea să fie în afară de orice pericol și jignire, ca și înainte, căci numai astfel vom fi cu totul mulțumiți”.⁶⁹

A doua zi după numirea sa în slujba de „consilier aulic”, țarul îi încredințează lui David Corbea o mare, grea și importantă însărcinare politică (21 april): „Instrucțiune dată Domnului Consilier David Corbea. Să plece în țara ungurească, unde se află principele Rakoczy (Francisc al II-lea) și ajungînd acolo să-i comunice în taină că a fost trimis din partea M. Sale Țarului în chestiuni de cea mai mare importanță, cerîndu-i audiență se-

66 Ibid, p. 161—2, nr. 167 și *Ardeleanu*, o. c., nr. 63.

67 Ibid, nr. 64.

68 Ibid, nr. 68.

69 Ibid, nr. 73—74 și *Sturdza*, o. c., p. 148, 186, nr. 202—3 și 210.

cretă. Obținind audiența, să-i predea scrisoarea M. Sale Țarului și să-i propună următoarele” (precizate în 9 puncte), la cari se mai adaugă alte 7 puncte (în 1 iunie).⁷⁰

Această însărcinare dificilă și de răspundere specială s-a comunicat și lui Brîncoveanu, care se bucură și răspunde în iunie 1707 cancelarului Golovchin astfel:

„Precum ne-ați scris, David pleacă ca ambasador al țarului la Rakoczy în cauza numeroaselor afaceri, pe care el nu ni le poate scrie, înainte ca ele să fie sfîrșite. Noi îl lăudăm pentru aceea, pentru că el știe să păstreze secretul, cînd acesta este necesar. Noi îl vom lăuda și mai mult, dacă va păzi secretul față de alții, ca și pentru noi”.⁷¹

Brîncoveanu avea tot interesul ca tratativele lui Corbea cu Rakoczy să reușească, cum știm, și pentru binele romînilor din Transilvania, de a scăpa pe aceștia de persecuțiile catolice, susținute de împăratul din Viena.

Corbea își îndeplinește însărcinarea anevoioasă — care avea să-l coste viața — cu toată credința față de țarul său și cu cea mai curată conștiință a sa. Intr-o trăsură pompoasă, aurită, trasă de 6 cai, apare la castelul princiar din orașelul Szerencs (în jud. Zemplén). Rakoczy îl primește aici cu alai deosebit, discutînd cu el personal pe larg condițiile și chestiunea primirii tronului regal al Poloniei, protejat de țarul Petru. După etapa înfrîia a discuțiilor Corbea se prezintă personal la țar, raportîndu-i cele discutate. Petru scrie lui Rakoczy, în 1 iulie, din Lublin:

„A primit scrisorile sale aduse prin consilierul nostru aulic D. Corbea, cît și prin trimisul vostru Alex. Nedecki”. Trimite din nou la el pe D. Corbea, cu cele 7 puncte noi adause, „și să-i dea deplină crezare relatărilor făcute din partea noastră și să le dea întreaga rezolvare”.⁷²

Intors la Rakoczy, reluînd noile discuții cu el, raportează din Ungvar cancelarului Golovchin (20 iulie) despre stadiul discuțiilor particulare și publice cu Rakoczy și miniștrii săi, apoi cu ambasadorul Poloniei, înainte de a raporta pe larg, din nou, țarului, — pe care nu avea să-l mai vadă — fiindcă, zice el de încheiere în acest ultim raport oficial al său: „În aceste zile m-a apucat din nou vechea mea boală și abia am rămas în viață”.⁷³

În drum spre Moscova, pentru a raporta țarului cum și-a îndeplinit misiunea diplomatică la Rakoczy, David Corbea moare pe neașteptate în 11 august 1707 în Varșovia. Moartea lui a surprins pe toți cei care l-au cunoscut și au avut de lucru cu el. Lumea politică interesată a rămas consternată de moartea acestui diplomat român brașovean în slujba țarului rusesc. Toți îl deplîng scoțînd în evidență marea pierdere a acestui om cu eminente calități diplomatice. Insuși țarul, foarte afectat de moartea lui David Corbea, credinciosul, capabilul său consilier aulic, dispune să fie adus din Varșovia și înmormîntat cu deosebită pompă într-o vestită mănăstire din Kiev, unde păstorise și odihnea somnul de veci renumitul mitropolit Petru Movilă. Cancelarul Golovchin, personal, comunică trisfa veste lui Vodă Brîncoveanu și lui Constantin Cantacuzino stolnicul. Din ordinul

70 Ardeleanu, o. c., nr. 72.

71 Ibid. nr. 80 și Sturdza, o. c., p. 173, nr. 184.

72 Ibid. nr. 82 și cele 7 puncte, nr. 83.

73 Ibid. p. 210—218, nr. 84, rapoartele reproduse nr. 72—74 și 80 și la Sturdza, o. c., nr. 167, 218.

țarului corpul răposatului va fi transportat la Chiev, și îngropat în mănăstirea Pecersca, după obiceiul pios cu slujba îndătinată, cu participarea țarului însuși împreună cu toată curtea sa și cu toți generalii de seamă. „Țarul și noi sîntem foarte mișcați de moartea acestui om excelent, cu-minte, pios și credincios”.⁷⁴

Mare cinste pentru răposatul, care a servit cu deosebită credință și pri-cepere pe conducătorii celor două țări: Rusia și Țara Românească. Ei n-au uitat să poarte de grijă de familia orfană a aceluia, care fusese în ser-viciul lor.

Cancelarul Golovchin roagă în două scrisori (din 11 oct. și 7 nov. 1707) pe Brîncoveanu și în una (tot din 7 nov.), pe Const. Cantacuzino să aibă grijă de familia regretatului D. Corbea, „care a fost un credincios al țarului și Vouă”. Fiul său, din ordinul țarului, urmează acum la școală pentru studiul limbii latine și germane, avînd și întreținerea convenabilă.⁷⁵

În București, moartea lui D. Corbea încă a avut răsunetul cuvenit. Constantin Cantacuzino răspunde cancelarului (în 3 ian. 1708), că va purta grija de familia lui D. Corbea. „În ce privește pe copilul său (Sebastian), care se găsește la școală cu bursă din ordinul țarului, ceea ce este o mare onoare, Dumnezeu să dea să rămînă acolo pînă la urmă; aceasta este rugă-ciunea fietei sale mame; dacă va veni aici nu va pierde nici timpul, nici mulțumirea pentru toate aceste binefaceri și protecții, pe care binevoiti a le acorda celor umili și săraci; amintirea D-voastră va fi pururea vie”.⁷⁶

Spătarul Mihai Cantacuzino, în serviciul căruia D. Corbea a fost mulți ani, scrie țarului (23 ian. 1708) că „moartea neașteptată a lui D. Corbea ne-a cauzat o mare durere”, iar cancelarului îi spune: „Moartea neaștep-tată mi-a pricinuit o supărare mai mare ca oricare altă, m-a lăsat bolnav. Ea a produs o durere enormă la toată lumea, dar a cauzat multe dificultăți în special mie, care mă găsesc astăzi în imposibilitatea de a corespunde în țară cu binefăcătorii mei, aducîndu-le la cunoștință amărăciunile și obli-gațiile mele”.⁷⁷

Familia Corbea, îndurerată, era mai mult legată de familia Cantacuzino decît de oricare alta; de aceea, acesteia se adresează în lipsurile ei pentru a fi ameliorate și satisfăcute. Stolnicul C. Cantacuzino, după o jumătate de an, scrie cancelarului Golovchin (6 martie 1709):

„Vă fac cunoscut Măriei Voastre, că văduva răposatului David Corbea a venit la mine și m-a rugat cu mare durere, a vă scrie M. Voastre și a vă ruga în chestia efectelor rămase de la defunct și a obține grația marelui țar. Dacă și voința voastră este astfel, să se dea ordin ca să se permită fra-telui văduvei, numit Ghioki, trimis de ea acolo, ca să facă o slujbă divină la mormîntul răposatului, pentru odihna sufletului său, urmînd obiceiul creștin. El îi va aduce restul rămas pentru necesitățile sale și consolația sa și a orfanilor. În ce privește pe fiul de se află la școală sub grija zilnică foarte pioasă a țarului, ea are aici o fiică mai mare și un alt fiu mai mic.

74 Sturdza, o. c., p. 189—190, nr. 217—218.

75 Ibid, p. 190—194, nr. 219, 220, 223—224.

76 Ibid, p. 202, nr. 229.

77 Ibid, p. 211, nr. 233—234.

Se roagă pentru grația omului ce vine pentru mîngîierea sa și a orfanilor săi”.⁷⁸

Deci amintirea și prețuirea lui D. Corbea și a urmașilor lui n-a fost uitată de puternicii celor două țări prietene de atunci.

TEODOR CORBEA DIPLOMAT ȘI SCRITOR

Acest brașovean învățat, cunoscător al mai multor limbi — știa și limba maghiară — în scris și vorbă, ca și fratele său mai mare, David, e secretarul de corespondență latinească al lui Constantin Vodă Brîncoveanu. El a fost trimis adeseori cu scrisori secrete în Rusia, în timpul cînd era David acolo, dar și cînd nu era, fiindcă îl considerau cei din București, — Vodă, Cantacuzinii și alții, — ca om de cea mai sigură încredere, păstrător de secrete și transmițător al acestora numai unde trebuiau comunicate. De aceea îl și vedem adeseori în misiuni tainice în Rusia. Pentru Teodor, moartea fratelui său David a fost o grea lovitură și cu urmări grave. Mediul de la curte, cu intrigile interminabile, al căror izvor și interes servite el le cunoștea în amănunt, îl dezgusta și căuta să evadeze de aici, unde nu se mai simțea în siguranță, cum de-altcum făcuse și regretatul și vrednicul său frate. Prin bogata corespondență domnească, redactată de el, către Domni și demnitari însemnați din țările vecine sau mai îndepărtate, secretarul Teodor a ajuns depozitarul celor mai de seamă și mai periculoase secrete politice, a căror destăinuire putea duce la pieire și înlăturare din viața publică înalți demnitari, ba chiar și domni. Teodor Corbea mai era un adversar ireductibil al turcilor. Brîncoveanu avea cea mai deplină încredere în el și nu ezita a-i încredința cele mai secrete tratative politice, după moartea fratelui său, în primăvara anului 1711, cu Domnul cel nou al Moldovei. În privința aceasta aflăm la Dimitrie Cantemir, în cartea sa: „Evenimentele Cantacuzinilor și Brîncovenilor din Țara Muntenescă” (ediția tradusă de G. Sion, București, 1878, p. 13—14) următoarele informații:

§ 19. „Împăratul Germaniei din contră, văzînd purtarea bună a lui Cantemir, a disprețuit denunțările lor cu o înțelepciune și o perspicacitate măreață; și l-a îndemnat pe acesta să se înțeleagă cu Domnul Țării Muntenesci pentru ca cu puteri unite să facă cauză comună pentru creștinătate. Tot deodată a trimis invitațiuni și către Brîncoveanu ca să părăsească ura sa cea veche, fiindcă Cantemir este sub protecțiunea sa imperială”.

Și continua așa: § 20. „După această știre a trimis Brîncoveanu către Dimitrie Cantemir „pe secretarul său intim Corbea” (Teodor), care atunci petrecea la Chiev, cu propunerea ca să se înțeleagă cu el și să-i ureze noroc bun: (acestea însă nu prin scrisori, ci prin graiu) că el s-a pus sub protecția împăratului Petru și a făcut convențiuni pentru așezarea lui și a domniei lui, precum se cuvine unui creștin, și n-a negat că va da ajutor la această faptă de mult dorită.

Pe lîngă acestea a cerut să afle cu ce condițiuni s-a supus Cantemir pe sine și pe supușii săi împăratului Germaniei”.

Mai departe zice: § 21. „Dimitrie Cantemir știind bine că Brîncoveanu cu mulți ani mai înainte promisesse fidelitate cu jurămint împăratului Ger-

maniei, i-a trimis răspuns prin numitul Corbea, că el este credincios acestui împărat și s-a jurat să-i serve cu credință ori cînd trebuința ar cere. Tot deodată i-a dat consiliu ca să se păzească de cursele turcilor, făcîndu-i cunoscut fără ezitațiune că el este rînduit să-l prindă și să-l trimită legat la Constantinople, etc.”.

În urma destăinuirii de mai sus Teodor Corbea, văzînd ce nesigure sînt împrejurările și ce nestatornică e credința oamenilor, se decide să părăsească țara, trecînd în tabăra rușilor, în toiul războiului ruso-turc. În 18 iunie 1711 e în Iași, unde peste cîteva zile avea să sosească și țarul Petru cel Mare la care fusese mai înainte de cîteva ori ca trimis politic al lui Brîncoveanu. Această hotărîre așa de gravă a lui T. Corbea se pare, că a fost luată și cu știrea — dacă nu și la îndemnul — vechiului său protector Mihail Cantacuzino al cărui nepot, Toma, mare spătar, urmează același drum împreună cu ceașul Ghinea și alții, adăpostindu-se cu toții în Rusia.⁷⁹

În martie 1712 Teodor era în Moscova, sau la Kiev, cu Toma Cantacuzino, căruia cancelarul Golovchin, îi scrie indicîndu-i că scrisorile ce le va primi i le va traduce Teodor Corbea, dacă e încă acolo.⁸⁰

Nu mai avem nici o informație despre activitatea „diplomatică” a lui T. Corbea, nici despre relațiile lui cu Țara Romînească, cu Domnul și boierii ei, în timpul așezării sale definitive în Rusia. El, însă, din depărtarea sa voită, sau silîță, a urmărit evenimentele din țara sa cu mulțumire sau cu întristare, după cum se desfășurau.

Să ne oprim acum asupra activității sale literară-științifică, desfășurată în timpul cînd a trăit în Țara Romînească și Rusia.

Din însărcinarea episcopului cărturar de Buzău — fusese și la Huși — Mitrofan, Teodor Corbea scrie cel dintîi „Dicționar latin-romîn”, pe la 1700. Dicționarul are 377 foi cu circa 34.000 articole. Se află în biblioteca centrală din Blaj. A fost cumpărat cu 300 floreni renani.⁸¹ Poate chiar și „Psaltirea” a început s-o traducă tot din îndemnul acestui episcop, cu care fusese în cele mai bune raporturi. Această din urmă lucrare a terminat-o numai în Moscova, ca „vel pisar și cancelar al prea puternicii Imperatorii Moschicesfi”, dăruind un exemplar în manuscris, datat 10 mai 1725, Sfintei Biserici din Scheii Brașovului, unde-și trăise copilăria și servise ca preot tatăl său Ioan. În prefața „Psaltirii” în rusește, spune (are una și romînească mai scurtă) că ortodocșii vād în țarul Petru cel Mare pe eliberatorul lor de sub turci, iar romîinii transilvani, de papistași, căci „țara Ardealului, care e patria mea, poartă jugul unirii blăstămată”.

Dr. Vasile Pop în prefața la „Psaltirea” lui Ioan Pralea (tipărită la Brașov în 1872) ne spune într-o notă: „Al doilea care a făcut Psaltirea în versuri a fost Teodor Corbea, Transilvăneanul, care a scris Psaltirea în Chiev, fiind în slujbă rusească la 1720, și s-a tipărit la Bălgrad în Transilvania”.⁸² Probabil s-a tipărit după manuscrisul de la Brașov, dar cînd?

79 N. Iorga, „Viața și Domnia lui Constantin Vodă Brîncoveanu”, București 1914, p. 199.

80 N. Iorga, „Documente privitoare la familia Cantacuzino”, București 1902, p. 272.

81 Cf. Crețu, „Cel mai vechiu Dicționar latino-romînesc”, București, 1905.

82 Bianu-Hodoș-Simonescu, „Bibliografia romînească veche”. Vol. III, București 1936, p. 547, nr. 3.

Pînă astăzi nu s-a descoperit nici un exemplar tipărit din Psaltirea lui Corbea, pomenită de V. Pop. De-altfel, între acest timp (1725—1827) nu se cunoaște nici o carte românească tipărită în Bălgrad, unde nici nu era tipografie.

Se pare că Corbea a tradus Psaltirea după original, nu după model străin (ca mitropolitul Dosoftei al Moldovei după polonul Kochanowski), de aceea e mai exactă, deși n-are frumusețea limbii predecesorului său moldovean, dar e mai aproape de exprimarea poporului.

Nicolae Iorga credea că „trebuie să admitem ca îndreptățită afirmația lui V. Pop cu tipărirea Psaltirei lui Corbea⁸³ deși pînă azi n-avem nici o dovadă”.

De la Teodor mai avem și o altă operă literară-istorică și anume o cronică de proporții și valoare mai redusă, socotită anonimă: „Istoria țerei românești de la 1689 încoace pînă la 1714”.⁸⁴ Ea cuprinde evenimentele din domnia lui Constantin Brîncoveanu. Autorul ei, cum rezultă din cercetarea atentă a conținutului, a fost un personaj cu rosturi însemnate la curtea lui Vodă Brîncoveanu, care a văzut și știe multe lucruri, unele secrete, desfășurate în jurul Domnului cu sfîrșit așa de tragic.

Înainte cu șase decenii N. Iorga a publicat un studiu important despre „Cronicele muntene în sec. al XVII-lea” în care, făcînd o comparație între cronică noastră anonimă și cea cunoscută a lui Radu Popescu, spune că amîndouă au de autor pe același Radu Popescu, fiul lui Hrizea Vistiernicul.⁸⁵

Din citeva fapte avem dovada precisă că autorul acestei cronici, „anonyme” nu poate fi altul decît Teodor Corbea, al cărui rost la curtea domnească și în negocieri diplomatice le-am arătat mai sus, vorbind despre el și fratele său David.

Iată acum dovezile:

Teodor își trăiește tinerețea în Brașov, ca și familia lui, între sași, de la care neamul său de acolo suferise și încă mai avea să îndure multe asupriri. Amintirea aceasta se vede și în cronică sa, unde apare ca potrivnic al nemților. Despre aceștia, el scrie:

„Nemții sînt un neam rău și tirani, Dumnezeu să-i judece după faptele lor, care răsplătire socotesc că, sau noi, sau după noi alții, o vor vedea asupra nemților de la Dumnezeu”.

Dă știri despre poloni și regele lor August, primite de la „cei ce au fost în țara leșească la coronația craiului acesta” în 1697, adică de la fratele său David, trimis acolo oficial de Brîncoveanu, cum am arătat mai înainte..

Informațiile intime despre Rusia și despre caracterul lui Petru cel Mare, pe care le dă el, fac parte din cunoștințele personale ale autorului

83 N. Iorga, „Istoria literaturii românești din secolul al XVIII-lea”, vol. I, București 1901, p. 436. O altă copie a „Psaltirii” lui T. Corbea se păstrează în biblioteca centrală din Blaj, cu data de 10 mai 1755. Cf. N. Comșa, „Manuscrisele românești din biblioteca centrală din Blaj”, Blaj 1944, p. 80—82 (aici se reproduc versurile lui Corbea închinare țarului Petru cel Mare și împăratului David).

84 Publicată în „Magazinul istoric pentru Dacia”. Vol. V. București 1847, p. 93—179.

85 Vezi analiza și comparația între aceste două cronici publicate de Iorga în studiul din *Analele Academiei Romîne*, secț. ist., vol. XXI/1900, p. 368—377 și Iorga, „Istoria literaturii românești din sec. XVIII”, vol. I, p. 170—195.

și de la fratele său David, care mai înainte se așezase în Moscova și unde avea să meargă și autorul cronicii și să rămână pînă la sfîrșitul vieții sale.

Condamna pe Cantacuzini, unchiul lui Brîncoveanu, — din cauza că-rora, în parte, s-au refugiat în Rusia și frații Corbea — care „tuturor Dom-nilor s-au arătat cu vicleșug și cu răutate”, fiindcă ei au fost unii dintre factorii principali care au contribuit la omorîrea lui Brîncoveanu, comuni-cînd turcilor cîorespondența secretă a acestuia cu austrieii și cu rușii.

Pentru Domnul său are frumoase cuvinte de înțelegere și prețuire, ca unul care a făcut parte dintre intimii lui, redactîndu-i cîorespondența se-cretă cu domnitorii și curțile străine.

Pe baza celor citate mai sus — mai sînt și alte amănunte — se poate afirma cu siguranță că cronica domniei lui Brîncoveanu, de care am vorbit mai înainte, a fost scrisă de logofătul Teodor Corbea, iar Radu Popescu a utilizat-o în cronica sa oficială — sub Nicolae Vodă Mavrocîrdat — schimbînd unele din spusele lui Corbea, care nu se mai potriveau cu inte-resele lui Radu și ale noului domn.⁸⁶

Nu cunoaștem nimic din activitatea lui Teodor Corbea, ca „mare pisar-și cancelar” al țarului, deși ea va fi fost rodnică și destul de întinsă. Nu știm dacă s-a mai întors acasă, fie în oarecare delegații oficiale, fie pentru a-și vedea rudele, sau a-și aranja ceva treburi personale. Ne lipsesc orice știri relativ la anul morții și locul unde odihnesc osemintele lui, cum am văzut că avem despre fratele său David. Asemenea nu cunoaștem nimic din relațiile lui Teodor cu Dimitrie Cantemir în timpul cît au trăit în Rusia și cînd acesta din urmă avea agenți trimiși în Transilvania pentru infor-mații ce le serveau apoi țarului.⁸⁷

Tăcerea relativ la T. Corbea se explică prin părăsirea țării în forma arătată — în frunte cu spătarul Toma Cantacuzino — pentru care e aspru condamnat, ca și tovarășii săi, de însuși cronicarul de la curtea domnească, vel logofătul Radu Grecianu, care-l taxează pe brașovean: „Toderașcu brat David ceașul, neam foarte ciocoiu, skeau, varvar și plin de răutate”.⁸⁸

Multe documente inedite relative la cei doi frați Corbea se mai păstrează încă în arhivele principale din Moscova și Chiev. Ele au fost sem-nalate cu decenii înainte, în 1877, de Grigorie Tocilescu,⁸⁹ și mie personal, în 1913, cele din Chiev, de regretatul și învățatul profesor Ștefan Berechet.

ȘTEFAN METEȘ

86 Această constatare o face în studiul său și Scarlat *Struțeanu*, „Doi umaniști ardeleni, la curtea lui Brîncoveanu”, publicat în revista „Ramuri”, Craiova, 1941, p. 40—55.

87 *Panaiteșcu P. P.*, „Dimitrie Cantemir, Viața și opera”, București 1958, p. 113, 119 și urm.

88 *Grecianu Radu* vel logofăt, „Viața lui Constandin Brîncoveanu” București 1906, p. 200.

89 Cf. Revista „Transilvania”, Brașov 1878, p. 91, nr. 2, după An. Acad. Ro-mîne. XI.

DIN TRECUTUL UNITĂȚII ORTODOXE

(CU SPECIALĂ PRIVIRE ASUPRA BISERICII ARDELENE)

UNITATEA ORTODOXĂ ÎN GÎNDIREA MITROPOLITULUI NICOLAE BĂLAN

Dezvoltînd în chip creator tradiția pe linia înaintașilor săi, Mitropolitul Nicolae Bălan s-a preocupat în chip principal de unitatea ortodoxă, atît pe plan teoretic-doctrinal, cît și pe plan practic, de afirmare și făptuire în potrivire cu concepția pe care o profesa.

Pasionată de problemele dogmatice de adîncime și răzimată pe o dialectică de substanță realistă considerabil de pătrunzătoare, care se mișcă statornic pe temeiul principiilor veșnice ale Adevărului revelat; ancorată în perspectiva ce decurge firesc dintr-o atitudine creștină integrală, care merge pînă la fuziunea organică dintre gîndire și trăire și străbătută de fiorul puternic și cald al unei autentice vibrații de duh religios, gîndirea teologică a Mitropolitului Nicolae Bălan nu putea să nu cuprindă în sfera preocupărilor ei și problema unității ortodoxe în general și pe cea a unității Bisericii ardelene în special.

Această problemă a sesizat-o din perspectiva unei viziuni integrale și pure despre Ortodoxie. Ea i-a mijlocit vederea adîncă și adecvată asupra unității bisericești, pe care a turnat-o în formulări teoretice doctrinare deosebit de prețioase. Avînd la bază o clară, categorică și curată orientare ortodoxă, sesizările și precizările sale în problema unității bisericești prezintă o înaltă ținută și valoare teologică. Pătrunzînd adînc în partea intim spirituală a alcătuirilor dinăuntru ale Ortodoxiei, a dezvăluit în chip adecvat natura și sensul unității ortodoxe.

Pentru Mitropolitul Nicolae Bălan Ortodoxia este înainte de toate viața cea nouă și tainică în Hristos și duh din Hristos: „Ortodoxia este Hristos însuși și viața cea trăită împreună cu El”

(Biserica și Viața, p. 283). E duhul înviorător de suflet, care adie din Hristos și suflarea de viață sfințită prin mireazma credinței în El. E lumina și puterea mîntuitoare a lui Hristos și suflul primăvăritic ce aduce duhovniceștile mirezme de inimi sfințitoare și de nădejdi întăritoare celor ce cred cu adevărat în Hristos, care deschide orizonturile sufletului omenesc spre realitățile spirituale veșnice. E răsadul duhovnicesc ce se adapă din apa cea vie a credinței și puterii aduse de Hristos, precum și din duhul înviorător al Lui.

Ceea ce i-a deschis îndeosebi Mitropolitului Nicolae Bălan perspectiva spre înțelegerea adîncă și adecvată a unității ortodoxe este sesizarea caracterului hristocentric al Bisericii. Elementul constitutiv fundamental al Bisericii este de ordin divin-uman și rezidă ontologic în Hristos. Temeiurile ontologice ale Bisericii ancorează adînc în Dumnezeu-Omul Iisus Hristos. Acest adevăr îl exprimă prin cuvintele: „Biserica lui Hristos” este „clădită pe minunea întrupării” (Biserica și Viața, p. 259).

Avînd la temelie întruparea și fiind totodată o continuare a acesteia, Biserica este trupul tainic al Domnului. Căci modul de existență teandric-istoric al lui Hristos, realizat prin întrupare, se continuă de fapt în Biserică, care este trupul tainic al Domnului. Fără să-l dezvolte, ierarhul ardelean afirmă hotărît acest adevăr: „Sfîntul Apostol Pavel numește Biserica trupul tainic al Domnului și aceasta este ea pentru noi creștinii dreptmăritori” (Scrisorile Pastorale, 1920—1940, adunate de diaconul Ioan Circov, Sibiu 1940, p. 72; vezi și Biserica și Viața, p. 302; Pastorală de Crăciun 1954 în „Telegraful Român”, anul 102, p. 1).; „Biserica Ortodoxă este trupul tainic al lui Hristos-Domnul, rămîinînd El însuși capul ei, care El o luminează cu adevărul Lui, El o sfințește cu darul Lui, El o ocrotește cu iubirea Lui, El o conduce prin Duhul cel Sfînt al Lui” (Biserica și Viața, p. 283; vezi și Scrisorile Pastorale, p. 132). Deci „tăria ei este Domnul însuși” (Biserica și Viața, p. 304) ca unul ce este sufletul ei sau elementul pozitiv ce o animă. Căci „cu ea (cu Biserica) rămîne nedespărțit Domnul însuși ... pînă la sfîrșitul veacurilor” (Scris. Past., 72). „Biserica ... vine nu de la oameni, ci de la Hristos, care trăiește cu ea și în ea” (Biserica și Viața, p. 26).

În felul acesta, Mitropolitul Nicolae Bălan a sesizat întru totul faptul că Biserica este întruparea vie a lui Hristos, este Hristos cel pururea viu. Biserica este Hristos, Cel ce este cu noi și se prelungește peste veacuri. Ea are în centrul ei pe Hristos,

care este lumina și puterea fundamentală a ei, factorul ontologic și dinamic de prim ordin al ei. Izvorul de viață dinăuntru al Bisericii stă în legătură cu puterile dumnezeiești ce țîșnesc din Hristos, care îl înprosperăază și reconfortează mereu.

Cu acestea, ierarhul teolog și-a asigurat premisele necesare sesizării juste și adecvate a unității Bisericii. Pe baza lor și-a putut da seama că atributul de „UNA” al Bisericii, definit de al II-lea Sinod Ecumenic, însemnează că Biserica — ca trup tainic al Domnului — este **unică și unitară**, după cum și Hristos este unul singur și unitar.

Hristos Domnul „pentru aceasta a venit în lume, ca să adune pe toți fiii Tatălui Său la un loc, ca toți să fie una în dragoste, precum El și Tatăl una sînt” (Past. de Crăciun 1948; în „Telegraful Romn”, anul 96, nr. 38—52, p. 1). „Mîntuitorul n-a voit să întemeieze mai multe Biserici, ci a voit ca toți cei ce vor crede și se vor boteza, să formeze o **singură** Biserică, care să-i conducă la mîntuire”. De aceea, s-a rugat „ca toți să fie una” (In. 17, 21), iar Biserica Sa a înzestrat-o cu toate mijloacele necesare spre a-și păstra cea mai desăvîrșită unitate. I-a descoperit numai o doctrină, care conține adevărul religios-moral absolut, i-a încredințat aceleași Taine pentru împărtășirea Harului dumnezeiesc și a orînduit o ocîrmuire spirituală, care prin continuitatea Sacerdoțiului de la Apostoli, se va perpetua în Biserică pînă la sfîrșitul veacurilor. Capul suprem al Bisericii este și rămîne însuși Hristos, care însuflețind-o prin unul și acelaș Duh Sfînt, o conduce într-un mod nevăzut, prin mijlocirea organelor sale văzute, spre scopul ce i l-a dat. Toți credincioșii, inspirați de aceeași credință, dragoste și nădejde, au să se înfățișeze ca „un trup și un duh”, năzuind spre ținta înaltă a aceleiași chemări. Totul în Creștinism este menit să păstreze unitatea spirîtului prin legătura păcii și a iubirii, căci — cum zice Sf. Apostol Pavel — este „un Domn, o credință, un botez, un Dumnezeu și Tatăl tuturor, carele este peste toate și prin toate și între voi toți” (Efes. 4, 3—7). (Biserica și Viața, p. 34). De aceea, la unitatea dintru început a Creștinismului nu se poate ajunge decît prin refacerea unității de credință: „Unirea definitivă nu ne-o putem închipui în afară de unitatea credinței, precum într-un corp nu poate să existe mai mult decît un suflet” (Biserica și Viața, p. 38). Căci unitatea creștină presupune unitatea credinței.

Cum se realizează unitatea creștină? Unitatea creștină nu este ceva ce „se construiește”, ci este ceva ce se realizează prin

creștere” (Biserica și Viața, p. 42). Bazându-se pe Efes. 4, 13—16, Mitropolitul Nicolae Bălan arată că „împreunarea credinței” se realizează prin „progresul continuu al cugetării și vieții creștinești” pînă ce fiecare se face „om desăvîrșit” și ajunge la „măsura vîrstei plinirii lui Hristos” (Biserica și Viața, p. 43; vezi și p. 54).

„Unirea credinței și împărtășirea aceluiași Sf. Duh” se realizează prin „dragostea care ne încheagă într-un trup și un suflet” (Past. de Crăciun 1949, în „Telegraful Român”, anul 97, nr. 44—52, p. 1). Dragostea produce acel fenomen de intimitate și de coeziune familiară, realizează „marea și duhovniceasca familie”, în care „sufletul fiecăruia e un ecou în care răsună atît bucuriile și durerile ei ca întreg, cît și îngrijorările, izbînzile și bucuriile celor ce stau în prima linie a luptătorilor ei” (Cuvîntare rostită cu ocazia sărbătoririi Patriarhului Nicodim, în „Telegraful Român”, anul 94, nr. 21—22, p. 1). Ea luminează prin har și adevăr: „Stînd deasupra tuturor diferențelor între state și popoare, acest har și acest adevăr împreunează sufletele noastre și face ca din milioanele de piepturi să se înalțe cucernica rugăciune: „Tatăl nostru, carele ești în ceruri” (Biserica și Viața, p. 52; vezi și Cuvîntarea la Anul Nou 1945, în „Telegraful Român”, anul 93, nr. 2, p. 1).

Unitatea creștină se încheagă și prin puterea tainică a învierii Domnului, care „ne leagă într-o frățească viețuire” (Scriș. Past., p. 76). Din semnificația ei, ierarhul teolog desprinde porunca: „în bucuria marelui Praznic al Învierii Domnului, să ne aducem aminte de toți cei rătăciți din staulul ocrotitor al sfintei noastre Biserici și să ne rugăm lui Dumnezeu pentru întoarcerea lor. Ca toți una să fim (In. 17, 21), viețuind frățește la sînul cald al aceleiași Maice Biserici” (Ibidem, p. 87).

Creștinismul primar a trăit din plin unitatea ca pe o realitate vie și anume ca pe o „unitate în diversitate” (Biserica și Viața, p. 253): „în mijlocul aspectului variat al formelor vieții și culturii naționale, unitatea și ecumenicitatea Bisericii au existat și au fost simțite ca o realitate vie. Un părinte bisericesc impresionat de conștiința unitară care pulsa în organismul Bisericii vechi, se exprimase despre ea în cuvintele că toți creștinii parcă ar vorbi cu o gură și ar locui într-o singură casă” (Ibidem, p. 252 sq.).

Spre această unitate dintru început trebuie să tindem din toată ființa noastră. Mitropolitul Nicolae Bălan cheamă cu glas

de tunet spre această unitate: „Ne trebuie un front unic al sufletelor, al convingerilor, încheiat printr-o credință care să mute munții” (Biserica și Viața, p. 296; vezi și p. 25); „să fim toți una, să ne iubim unii pe alții și într-un gând să mărturisim aceeași credință” (Cuvîntare la festivitățile de la Alba Iulia din 21 octombrie 1949, în „Telegraful Român”, anul 97, nr. 42—43, p. 1). De aceea, se bucură că se încheagă unitatea ortodoxă. Referindu-se la ultimii ani și mai ales la „vizita atît de plăcută pe care ne-a făcut-o I. P. S. și Prea Fericitul Patriarh Alexei al Moscovei și al întregii Rusii”, mărturisește cu satisfacție: „Am văzut cum s-au încheiat legături mai strînse între Bisericele Ortodoxe surori, mai ales legătura Bisericii noastre cu Biserica rusă” (Cuvîntare la deschiderea Adunării eparhiale din 1950, în „Telegraful Român”, anul 98, nr. 16—19, p. 3 sq.).

Dorind din adîncul inimii unitatea creștină cea dintru-nceput, înaltul ierarh își pleca mereu genunchii în rugăciunea către Dumnezeu: „trimite Duhul Tău cel sfînt ... și ne întărește în credință, în nădejde și în dragoste și ne ajută să gîndim cu toții una, și una să rămînem în iubirea Fiului Tău” (Biserica și Viața, p. 312).

Strîns legată de unitatea Bisericii este sobornicitatea, care are la bază însușirea Bisericii de trup tainic al Domnului. Această idee se desprinde indirect din cuvintele: „Una în substanța ei divină, Biserica Ortodoxă se coboară cu toată comoara ecumenicității sale în mijlocul diferitelor neamuri” (Biserica și Viața, p. 266); iar direct și clar din felul în care înaltul ierarh apreciază vizita ce ne-a făcut-o Prea Fericitul Patriarh Alexei al întregii Rusii, în iunie 1947: „Actul acesta are o mare importanță pentru actualizarea comunității ecumenice, care face din Bisericele Autocefale Ortodoxe o unitate dogmatică și spirituală neîmpărțită în calitatea ei de trup tainic, unic și unitar al Domnului nostru Iisus Hristos” („Telegraful Român”, anul 105, nr. 23—24, p. 1).

Geneza sobornicității o vede înaltul ierarh în felul următor: „Din universalitatea voinței și iubirii izbăvitoare a lui Dumnezeu emană pecetea ecumenicității, pe care o poartă Biserica imprimată în ființa sa” (Biserica și Viața, p. 259). Ca și Ortodoxia însăși, sobornicitatea este în primul rînd duh: „Înainte de a fi organizație, această ecumenicitate este viață și duh. Ea strălucește și din cele mai mici părți și alcătuirii ale Bisericii, precum lumina soarelui se reflectează în fiecare picur de rouă” (Ibidem).

Sobornicitatea creștină s-a manifestat într-un chip admirabil în Creștinismul nedivizat. Mitropolitul Nicolae Bălan vorbește cu nostalgie despre „memorabilele concilii ale glorioaselor vremuri ale creștinătății încă nedivizate” (Biserica și Viața, p. 49), ca și despre „duhul puternic al ecumenicității clasice, acel duh, care — izvorînd din adîncurile conștiinței religioase — s-a revelat în rezolvirea marilor probleme ale cugetării și vieții creștinești de pe atunci” (Ibidem, p. 50).

Dorind cu ardoare refacerea unității spirituale a clasicei ecumenicități, înaltul ierarh preconizează o înviorare a ecumenicității ortodoxe: „Orientarea timpului impune o reactivare, o înviorare a ecumenicității ortodoxe și prin ea o înfrățire mai caldă a popoarelor ce aparțin acestei Biserici” (Cuvîntare la deschiderea Adunării eparhiale din 31 august 1947, în „Telegraful Român”, anul 95, nr. 31—32, p. 1). Căci „toți sîntem dornici ca Ortodoxia să se afirme ... în fața lumii întregi ca o forță respectată prin adevărul întreg ce-l posedă, prin unitatea și prin tăria credinței fiilor ei” („Telegraful Român”, anul 95, nr. 23—24, p. 1). De aceea, apreciază după cuviință pe mucenicii și mărturisitorii Ortodoxiei, care s-au ridicat din sânul Bisericii noastre: „Ei sînt pîrgă și prinos închinat lui Dumnezeu de sufletul acestui popor, ei au luptat ca în sufletul poporului să rămîna una credința ortodoxă” (Cuvîntare la deschiderea Adunării eparhiale din 1952, în „Telegraful Român”, anul 100, nr. 5—6, p. 1).

UNITATEA ORTODOXĂ ÎN ACȚIUNEA MITROPOLITULUI NICOLAE BĂLAN

Mitropolitul Nicolae Bălan n-a fost numai un teoretician sau doctrinar al unității ortodoxe, ci și un militant practic pe tărîmul acesteia. Odată perspectivele lămurite și țintele fixate în această privință, el a știut să transpună ideile în acțiune și să-și urmărească ținta în chip perseverent decenii de-a rîndul. Înaltul ierarh a făcut din unitatea ortodoxă una din țintele principale ale activității sale.

A. Acțiunea pe plan general creștin

Pornind de la ideea că nu este inimă de creștin autentic care să nu dorească restabilirea unității bisericești creștine, Mitropolitul Nicolae Bălan a acționat în direcția reunificării bisericești a întregii creștinătăți.

Ca exponent al Ortodoxiei, el trăiește intens nostalgia Creștinismului primar, unitar și nedivizat. Dînd expresie nereținută durerii ce i-o produce dezbinarea din sînul Creștinismului de pe vremea sa, înaltul ierarh exclamă: „Dar cît de departe stă azi creștinătatea de acest ideal (al unității)! Ea e separată într-o mulțime de biserici, dintre care nici una nu renunță la pretenția de a reprezenta adevărata Biserică a lui Hristos” (Biserica și Viața, p. 35).

Înlăturarea dezbinării creștine nu-i un ideal irealizabil. La întrebarea: „Mai putem spera că se vor uni vreodată bisericile creștine?”, înaltul ierarh răspunde cu un optimism senin și robust: „Fără îndoială ele se vor uni! Conștiința creștină neșovăitoare nu poate avea alt răspuns principiar la această întrebare... Căci cel ce crede în Hristos în mod consecvent trebuie să spere că se vor împlini pînă într-un cuvînt toate făgăduințele Lui. Deci, dacă Hristos a prezis că „va fi o turmă”,... atunci avem cel mai puternic motiv de a spera că așa va fi... Este necreștinesc lucru a presupune că scăderile și slăbiciunile oamenilor vor covîrși planurile înțelepte și de mintea omenească nepătrunse ale Providenței dumnezeiești” (Biserica și Viața, p. 37 sq.). Și mai convingător se exprimă în această chestiune, cînd zice: „Cu cît meditez mai mult, ... asupra deosebirilor dintre confesiunile creștine, cu atît mai mult mă conving că cu toții sîntem mai buni și mai tari în ceea ce ne unește, și în zarea unui viitor, mai apropiat sau mai îndepărtat, Dumnezeu știe, întrezăresc perspectiva luminoasă și îmbucurătoare a unirii tuturor cultelor în Biserica cea sfîntă a Mîntuitorului, în trupul cel tainic al Păstorului care viața și-a dat pentru răscumpărarea și izbăvirea tuturor. Suflul meu refuză gîndul sceptic că promisiunea Mîntuitorului, concretizată într-o rugăciune către Părintele ceresc: „Ca toți să fie una, precum Tu, Părinte, întru Mine și eu întru Tine, ca și aceștia întru noi una să fie” (In. 17, 21) — că această promisiune ar putea să rămîna pentru totdeauna o iluzie deșartă și o himeră înșelătoare” (Ibidem, p. 109).

Deplin încredințat că Ortodoxia reprezintă Biserica cea adevărată și deține plinătatea Adevărului mîntuitor, curat și neștricat, Mitropolitul Nicolae Bălan se conduce după principiul că acest adevăr este unul singur ca și Hristos care ni l-a descoperit. De aceea, în temeiul intransigenței dogmatice: adevărul nu suportă nici un compromis, calea reîntregirii unității ecumenice dintru început este una singură: revenirea la Hristos cel ade-

vărat, adecă la Ortodoxie. În acest sens, înaltul ierarh își însușește punctul de vedere al Sinodului Patriarhal din Constantinopol, exprimat în enciclica publicată în 1895 ca răspuns la invitația Papei Leon al XIII-lea către Biserica Ortodoxă de a se uni cu Scaunul Papal: „lumea ortodoxă ... dorește ... unirea bisericilor într-un singur canon al credinței și pe baza învățăturii apostolice și tradiționale, fiind piatra unghiulară a ei Iisus Hristos” (Biserica și Viața, p. 33).

După cum se desprinde din ultimele rînduri de mai sus, baza doctrinală a unirii Bisericilor este adevărul religios curat, mărturisit de vechea Biserică ecumenică. La întrebarea: „Care credință ecumenică va servi de bază la unirea Bisericilor?”, ierarhul teolog răspunde: „Fără îndoială acea credință care reprezintă adevărul revelat al Creștinismului — întreg și nefalsificat” (Biserica și Viața, p. 38). Căci „această unire nu poate să se realizeze decît pe temelia convingerilor legate de adevărul religios, integral și nefalsificat. Nu va putea să se înfăptuiască nicidecum prin supunere oarbă sub o autoritate de jurisdicție de pretinsă infailibilitate, ...ci se va realiza prin recunoașterea și primirea adevărului, reușind să se închege pe temelia lui diferitele comunități creștine în adevărata Biserică a lui Hristos (Ibidem, p. 110). Drept aceea, înaltul ierarh precizează: „unirea în credință a singuraticelor biserici de astăzi se poate realiza numai pe temelia neclintită” a doctrinei infailibile a Bisericii vechi ecumenice, care „reprezintă adevărul revelat al Creștinismului întreg și nefalsificat”. De aceea, „căutarea altei baze doctrinale pentru unirea bisericilor ar fi identică cu o încercare zadarnică de a pune Bisericii altă temelie decît cea care este pusă”. Tot din această pricină, „cel mai însemnat pas pentru unire s-ar face prin aceea că fiecare dintre Bisericile existente astăzi, și-ar revizui conștiințios fondul său de credință și l-ar aduce în perfectă consonanță cu doctrina Bisericii vechi ecumenice, eliminînd dintr-însul cele întrecătoare și adăugîndu-i cele ce-i lipsesc. Alt teren comun de înțelegere între Biserici nu putem afla” (Ibidem, p. 41 sq.). „Întoarcerea care nu are la bază unitatea de credință, nu mai e întoarcere” (Cuvîntare la Conferința preoțească a prot. Sibiu, în „Telegraful Român”, anul 98, nr. 1—2, p. 4).

Această cale trebuie s-o urmeze și Catolicismul: „Dacă Biserica romano-apuseană dorește cu sinceritate reunirea Bisericilor, atunci să-și supună crezul ei dogmatic unei temeinice revizui și să elimine dintr-însul tot ce nu stă în conformitate cu doc-

trina Bisericii vechi ecumenice" (In chestia reunirii Bisericilor, în „Revista Teologică” anul IV, 1910, nr. 11—12, p. 416). Căci ereziile papale sînt cauza dezbinării și totodată piedică împotriva reunirii: „Acele creațiuni omenești, prin care papismul a falsificat ființa și doctrina Bisericii lui Hristos, au produs în trecut dezbinarea și stau astăzi în calea reunirii Bisericilor. Pe cîtă vreme papismul ține la acele creațiuni omenești ale sale, o reunire între Biserica Ortodoxă și cea papistă e peste putință” (Ibidem).

Calea spre împlinirea idealului de unitate creștină este creșterea tuturor în Hristos, adecă progresul creștin: „Printr-un continuu progres în credința și viața creștinească, pe temeliile Evangheliei, vād apropiindu-se diferitele confesiuni din ce în ce mai mult întreolaltă” (Biserica și Viața, p. 109). Modul întruchipării acestui mare și sfînt ideal creștin este rezervat Providenței divine: „Cum se va întîmpla unirea Bisericilor și care anume împrejurări vor servi în mîna Providenței ca mijloace spre acel scop — noi nu putem ști mai deaproape, fiindcă nu ne este dat să pătrundem tainele ce le ascunde viitorul. Presupunem însă că se vor ivi anumiți factori interni și externi ai istoriei bisericești, care vor mijloci o tot mai mare apropiere a Bisericilor întreolaltă și vor îndrepta cursul dezvoltării lor către ținta unirii” (Ibidem, p. 38).

Principalul este să se lucreze în direcția reunirii creștinătății. Frumusețea morală a acțiunii în această direcție, este mai presus de orice îndoială: „trebuie să susținem că cei ce lucrează în bună credință și prin mijloace morale la împăcarea și unirea Bisericilor, contribuie în același timp la realizarea voinței lui Hristos și la promovarea cauzei sublime a Creștinismului în lume” (Biserica și Viața, p. 37).

Mitropolitul Nicolae Bălan a militat pentru reunirea bisericească nu numai prin scris, ci și prin participare la întrunirile interconfesionale și prin întreținerea de relații cu celelalte culte din țara noastră în spirit larg de dragoste și de înțelegere creștinească. Astfel, îl vedem la Conferința ecumenică de la Stockholm din anul 1925. Cu acest prilej, a rostit la 23 august 1925 o cuvîntare în biserica Engelbrekt din Stockholm, dînd glas dezideratului de a lucra pe tărîmul comun al credinței și al iubirii spre a reface unitatea creștină dintru început: „Contribuțiile diferitelor Biserici creștine adunîndu-le laolaltă printr-o cooperare frățească, vrem să reconstruim acea simfonie plină de armonie, care va arăta plenitudinea spirituală și bogăția Creștinismului

în minunata lui frumusețe. Lăsați-ne să ne pătrundem de îndemnul Apostolului Pavel, trimis comunității sale iubite din Efes: „Ci adevărați fiind întru dragoste, să creștem întru El toate, care este capul, Hristos. Din care tot trupul, potrivit alcătuindu-se și încheindu-se prin toată pipăirea dării, după lucrarea întru măsura fiecărui mădular, face creșterea trupului spre zidirea sa singur întru dragoste” (Efes. 4, 15—16) (Biserica și Viața, p. 52 sq.).

B. Acțiunea pe plan local-ardelenesc

Dezbinarea de la 1700, care a frânt în două catapeteasma Bisericii românești din Ardeal, l-a îndurerat adânc pe Mitropolitul Nicolae Bălan. Cu drept cuvânt subliniază Prea Fericitul Patriarh Justinian în această privință: „Spargerea unității sufletești a românilor, săvârșită prin odiosul act de la Alba Iulia al unirii cu Roma și dezbinarea acestora în tabere vrăjmașe, menită a dez-bina energiile neamului, apăsa greu sufletul Intâistătorului Bisericii din Transilvania”.

De aceea, ideea refacerii unității religioase ardeleni a constituit una din năzuințele esențiale ale sufletului Mitropolitului Nicolae Bălan și una dintre preocupările principale ale apostolatului său de ierarh. Dovadă grăitoare în acest sens este faptul că chiar în momentul urcării sale pe scaunul de căpetenie a Bisericii Ortodoxe din Ardeal, adresează chemarea la înlăturarea vrajbei și la unire. În cuvântarea rostită cu acel prilej (Rusaliile anului 1920), arată că dezbinarea bisericească a izvorât din uneltirile dușmanilor poporului român, care prin împărțirea noastră în două urmăreau să ne stăpânească mai ușor. Dar dezbinarea ce s-a făcut este numai formală, căci „dragostea dintre fiii ei (ai Bisericii), totuși nu s-a stricat, Hristos în mijlocul lor nu s-a împărțit”. Astfel: „Brațele mamei (ale Bisericii Ortodoxe), pururea pline de căldură, sînt și astăzi deschise pentru toți fiii ei cei înstrăinați și cu dinadinsul rugăm pe Dumnezeu milostivirii să coboare atîta văpaie a inspirației și iubirii peste noi, încît, precum piere fumul, să piară toată vrajba, precum se topește ceara de fața focului, așa să se topească toate deschilinirile dintre frați, ca iarăși una să fim în casa sufletelor noastre, în Biserica cea sfîntă a părinților noștri” (Biserica și Viața, p. 10 sq.).

Că dezbinarea de la 1700 a fost pur formală, fiindcă în fond s-a păstrat aceeași lege strămoșească în ambele Biserici, lucrul

acesta îl subliniază Mitropolitul Nicolae Bălan încă fiind profesor și anume în cadrul Congresului preoțimii unite din 19 mai 1919. Vorbind despre „aceeași tradiție de viață creștinească, care a continuat să se păstreze la unii ca și la ceilalți”, despre „acea veche tradiție de viață comună”, afirmă categoric: „**nu s-a împărțit Hristos în mijlocul poporului românesc**, ci a rămas ierî și azi și rămîne deapururi același. Și dacă ar sta cineva să asculte bătăile inimilor noastre, ar găsi că acelea bat la fel și se încălzesc pentru aceleași idealuri: pentru același ideal de viață creștinească coborîtă din înălțimea cerului. Noi sîntem adînc convinși că apropiindu-ne din ce în ce mai mult de culmile acestor idealuri, pătrunzîndu-ne în toată ființa noastră de sfințenia lor și interpretîndu-ne tot mai mult datoriile în spiritul lor, ne vom găsi unii lîngă alții închegați în rînduri tot mai puternice și ne vom ști una în cugetele și în acțiunile noastre” (Ibidem, p. 40 sq.).

Acest fapt a făcut să se aștearnă în inima înaltului ierarh convingerea, că va veni cu certitudine vremea, în care fiii săi zmulși de amăgirea Romei papale se vor întoarce acasă. Această convingere nu s-a zdruncinat nici în ceasul încheierii concordatului cu Vaticanul. Din contră, ea i-a însuflețit lupta necurmată pentru împlinirea idealului atît de scump inimii sale: refacerea unității Bisericii strămoșești din Ardeal.

O puternică dovadă în acest sens este atitudinea înaltului ierarh, care se desprinde din următoarele spuse ale sale în cadrul Congresului biblic al preoțimii ortodoxe romîne din Ardeal: „Avem nădejdea neclintită, că acest neam pe care l-au împărțit vrăjmașii în două Biserici, ca să-l poată stăpîni mai ușor, va reveni, dîndu-și seama că în credința lui, în viața lui religioasă și creștinească, în ființa lui de bun creștin și bun român, n-a lăsat nici o urmă în cei peste 200 de ani catolicismul cu caracterul său internațional. Catolicismul la romîni este o plantă exotică, ale cărei rădăcini n-au ajuns să atingă pămîntul sufletului nostru... Poporul ne este unul și același, ca și tăiat din o singură bucată. Fondul e același și la frații noștri care se zic „uniți” și numai firma trebuie înlăturată. Și o spunem tare, cu ferestrele deschise, ca să se audă pînă la cele mai îndepărtate colțuri locuite de credincioși: „**Nu vom da odihnă oaselor noastre pînă ce nu vom fi iarăși una**, pînă ce nu se va înlătura răul hărăzit de vitregia vremurilor și fiii aceleiași maice bune nu se vor întoarce la sînul ei, cald, dornic de a-i îmbrățișa pe toți.

Acesta este cuvîntul nostru de chemare, purces din cea mai curată dragoste de fii ai maicii noastre bune a tuturoră pînă la 1700 și de frate iubitor către frate înstrăinat. Știm că pentru acest lucru mare trebuiește, mai presus de îndemnuri omenești, și darul lui Dumnezeu". De aceea, înaltul ierarh dă îndemnul: „neîncetat vă rugați pentru unitatea credinței, pentru împreunarea Sfintelor lui Dumnezeu Biserici, doară ruga voastră va fi auzită și această Biserică a Domnului, coborîta în mijlocul poporului, va fi iarăși una, în veci nedespărțită" („Telegraful Român", 1921, nr. 31—32, p. 4).

Avem aici angajamentul solemn, a cărui întru totul împlinire a constituit programul întregii vieți a ierarhului, a cărui înfăptuire a fost urmărită cu o stăruință vrednică de remarcat.

Prima dovadă mai grăitoare în acest sens o constituie cuvîntarea ținută de Mitropolitul Nicolae Bălan în cadrul discuției generale cu privire la Constituție (12 martie 1923). Unitatea sufletească a credincioșilor romîni — accentuiază înaltul ierarh — făurită de Biserica Ortodoxă Romîna pînă la 1700 și păstrată întreagă constituie temelia refacerii unității bisericești în Ardeal: „Și astăzi ... acest suflet este unul în credințele și în toate aspirațiile lui. Hristos nu s-a împărțit niciodată în mijlocul neamului romînesc; și acest neam se închină și astăzi, la fel, și aici și dincolo, în Ardeal ... fiindcă Biserica noastră ortodoxă a înfăptuit în vremurile cele mai grele ... unitatea sufletească și unitatea de credință, care nu a putut fi zdrobită de nici un dușman". (Biserica și Viața, p. 64). De fapt, „poporul credincios a refuzat categoric și sistematic toate încercările de a se atinge de ortodoxia credințelor lui..., a refuzat în toate vremurile catolicismul" (Ibidem, p. 65 sq.). Nici unirea cu Roma n-a putut face să pătrundă catolicismul în sufletul poporului nostru. Dovadă este faptul că „acest popor, trecut la biserica papistașe, trăiește și astăzi exact în aceleași tradiții de viață religioasă și bisericească, în care a fost crescut pînă la 1700 și în care trăiește marea majoritate a fraților săi, care a rămas credincioasă Bisericii Ortodoxe". Acest lucru se datorește faptului că uniația n-a izvorît din convingere religioasă, ci din amăgire și forță. „Operă politică a fost ... actul de la 1700, nu operă religioasă". Dezbinarea „s-a făcut ... fără voia poporului nostru". Ceea ce o dovedește faptul, că acesta „în adîncul sufletului său a rezistat și a rămas același pînă astăzi". Această stare de lucruri dă înaltului ierarh nădejdea refacerii unității bisericești din Ardeal: „am convingerea, ... că opera aceasta

artificială (uniația), făcută cu sila, se va desființa. Credința noastră și sufletul neamului nostru a rămas neîmpărțit pe lângă toată sila, ca și cămașa necusută a Mîntuitorului, și nimeni nu va fi în stare s-o despartă și s-o strice. Eu am nădejdea tare că acest popor care și-a înfăptuit cu atîtea jertfe unitatea sa națională, nu va tolera să-i dezbine fiii tocmai Biserica, ci își va restatornici și vechea sa unitate bisericească” (Ibidem, p. 65—72).

Mai amplu tratează Mitropolitul Nicolae Bălan problema dezbinării de la 1700 și a reîntregirii Bisericii ortodoxe din Ardeal, în Cuvîntarea ținută în cadrul discuției cu privire la proiectul de Lege a Cultelor (27 martie 1928).

Unirea de la 1700 n-a fost făcută de clerul și credincioșii ardeleni, ci de Habsburgii catolici, care prin unire urmăreau să-și satisfacă interesele lor în Ardeal. Dovadă despre acest lucru este faptul că protopopii care au iscălit actul unirii, au cerut ca „toată legea să stea pe loc”, adică nu numai cultul ci întreg fondul credinței din moși strămoși să nu se schimbe. De unde rezultă că cei ce au făcut primul pas spre unire ca și poporul erau legați cu tot sufletul de Biserica strămoșească. De aceea, „numai cu lacrimi în ochi, sub presiuni externe și slăbiciuni dinlăuntru lor, s-au despărțit de formă numai de dînsa, fără a o fi abandonat cu sufletul lor”.

După cum observă foarte just istoricul N. Iorga, „Biserica unită era o creație artificială”, pentru că „nu pornise dintr-o convingere”. Aducînd argumente în sprijinul acestui fapt, pune între altele următoarele două întrebări: „de 228 de ani Patriarhul Romei ce caută în turma mea din Ardeal?”; „astăzi ... după 228 de ani, nu este ... această unire o statornică pricină de dezbinare, de ceartă și neliniște în mijlocul poporului românesc?”.

Că dezbinarea este numai formală o dovedește și faptul că „poporul nici nu știe de deosebiri: el nu a primit nici o deosebire în credință atunci cînd a fost trecut la unire”. Intr-adevăr, cele patru puncte deosebitoare „nu au intrat în conștiința religioasă a fraților noștri uniți”. Bazat pe acest fapt, trage concluzia: nimic nu desparte acest popor de Biserica strămoșească... Poporul aparținător Bisericii unite trăiește și astăzi în aceleași tradiții de viață religioasă și bisericească, în care a fost crescut pînă la 1700 și în care trăiește majoritatea fraților săi, rămași credincioși Bisericii Ortodoxe. Mai mult, „nici în cei 228 ani, cu toate mijloacele de propagandă ale iezuiților..., credincioșii romîni nu au fost capabili să se abată o iotă de la credința strămoșilor lor, ci

au păstrat unitatea de credință cu frații lor ortodocși". În consecință, credincioșii Bisericii unite sînt „uniți cu numele, ortodocși în credință”.

Astfel stînd lucrurile, credincioșii uniți se întorc „acasă”, lucru pe care îl fac „cu bucurie și entuziasm”. Uniții din Drăguș, întorcîndu-se la Biserica Ortodoxă împreună cu preotul lor, mărturisesc: „Avem nădejde în Dumnezeu că ceea ce facem noi astăzi, vor face toți frații noștri, care zic că sînt uniți cu papa, adică se vor întoarce și ei pînă la unul la Biserica Ortodoxă Romînă”. Această mișcare de trecere de la Biserica Unită la Biserica Ortodoxă dovedește că credincioșii doresc refacerea unității bisericești, spartă la 1700. „Am nădejdea de la Dumnezeu — mărturisește înaltul ierarh — că se va realiza și acest frumos vis al neamului nostru”, și acest „ideal” de care „mi-am legat sufletul”.

Această nădejde capătă glas și mai puternic cînd zice: „Am nădejdea de la Dumnezeu că ... vom putea să sfărîmăm ... aceste granițe artificiale, pe care dușmanii au vrut să le tragă în sufletele noastre, dar pe care poporul, în conștiința unității sale, nu le-a răbdut nici o singură dată... Am nădejdea de la Dumnezeu că ceea ce s-a făcut la 1700 ... nu a fost decît un **incident** ... un incident trecător în lunga istorie a poporului romînesc. Dumnezeu ne va ajuta să închidem și acest incident”.

Această magistrală pledoarie închinată refacerii unității Bisericii strămoșești din Ardeal (vezi „Biserica și Viața”, p. 162—188) se încheie astfel: „cu simțămîntul de a fi săvîrșit la altarul neamului o sfîntă liturghie a înfrățirii, îmi închei cuvîntarea mea prin cuvintele: „Să ne iubim unii pe alții, ca într-un gînd să mărturisim!”. Ea poate fi socotită într-adevăr ca un document însemnat în istoria refacerii unității Bisericii strămoșești din Ardeal.

Cu ocazia discuției pentru ratificarea Concordatului dintre Statul romîn și Vatican (23 mai 1929), Mitropolitul Nicolae Bălan arată că între neajunsurile Concordatului este și acela al consfințirii dezbinării de la 1700: „Noi episcopatul ortodox romîn nu ne putem suprima durerea sufletească, văzînd că Statul romîn a luat act și oarecum confirmă prin Concordat, dacă s-ar ratifica, volnicia săvîrșită de scaunul papal cu concursul monarhiei austro-ungare la anul 1700, prin ruperea unei părți a credincioșilor Mitropoliei ortodoxe din Ardeal de la sînul Bisericii lor strămoșești și prin trecerea lor forțată la așa zisa unire cu Roma.

Dar reîntregirea vechii noastre unități sufletești la sînul Bisericii noastre ortodoxe, cum a fost înainte de anul 1700, ...va

trebui să rămînă ... pînă la deplina ei realizare, una din aspirațiile mari ale neamului românesc” (Biserica și Viața, p. 218 sq.).

Cu alt prilej, Mitropolitul Nicolae Bălan arată că în sînul catolicismului care exclude Bisericele naționale, Biserica unită — ca Biserică națională — „este numai **tolerată**... Ea trăiește din grația unui **compromis oportunist** pe care scaunul papal îl face cu împrejurările pe care nu le poate schimba”. Pe de altă parte, „propaganda de două sute de ani și mai bine de cînd s-a inițiat „unirea”, purtată cu tot felul de mijloace, n-a putut introduce nicidecum catolicismul roman în sufletul romînilor care se zic „uniți”. El este și astăzi o **firmă externă**, în dosul căreia trăiește ortodoxia”. După ce constată această situație, înaltul ierarh trage concluzia următoare: Din situația jenantă și nefirească de Biserică tolerată și din contradicția flagrantă între firma catolică și fondul ortodox, pentru Biserica unită „nu există decît o singură ieșire: să se întoarcă acasă!” (Biserica și Viața, p. 176 sq.).

Spiritul său adînc pătrunzător i-a îngăduit Mitropolitului Nicolae Bălan sesizarea adecvată și justă a adevăratei fețe a „unirii” de la 1700: ea a fost de fapt o dezbinare impusă de sus și din interese cu totul străine de popor, care a păstrat tot timpul neștirbită unitatea de credință. De unde rezultă că dezbinarea era menținută de sus împotriva voinței și intereselor poporului, care — avînd unitatea de credință — dorea și restabilirea unității bisericești. De aceea, trebuia așteptat momentul cînd poporul are posibilitatea să-și spună în mod liber cuvîntul pentru ca lupta de patru decenii a Mitropolitului Nicolae Bălan pentru restaurarea unității bisericești în Ardeal să fie încununată cu succes.

Momentul acesta s-a ivit abia în cadrul libertăților populare inaugurate de marea cotitură politică de la 23 August 1944, care a transformat fundamental viața economică, politică, socială și culturală din țara noastră. Implinidu-se un veac de la marea „Adunare Națională” de pe Cîmpia Libertății de la Blaj, regimul nostru democrat popular a comemorat acest eveniment în ziua de 15 mai 1948, cînd s-au adunat pe același loc istoric cînturari din toate provinciile patriei noastre și mulțime de popor din toate părțile Ardealului.

Cu acest prilej, Mitropolitul Nicolae Bălan a adresat fraților uniți un apel plin de dragoste părintească de a se întoarce acasă: „Și totuși, iubiți frați, mai este o parte din visul înaintașilor noștri, neînfăptuită încă. Mai lipsește unirii noastre naționale ceva ca să fie deplină. Mai avem de realizat unitatea noastră

bisericească, în Biserica strămoșilor noștri dinaintea de 1700, în Biserica și credința de totdeauna a neamului nostru, în credința neștirbită a lui Hristos Domnul și a Bisericii vechi. Habsburgii au rupt nația noastră din Ardeal în două, ca să ne slăbească și să ne poată mai ușor stăpîni. Azi ei nu mai au putere asupra noastră, deci nu ne mai pot împiedica de a ne readuce iarăși toți la un loc. Ca urmaș al vechilor Mitropoliți ai Bălgradului, care aveau sub oblăduirea lor toată nația romînească din Ardeal, îndrept acum ca și altădată, către voi cei pe care interese străine v-au amăgit despărțindu-vă de maica voastră cea bună, de Biserica Ortodoxă, o chemare caldă de părinte ca să vă întoarceți acasă.

Aceea va fi ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim într-însa. Aceea va fi ziua celei mai mari biruințe a Bisericii noastre. Va fi ziua în care ne vom îmbrățișa și ne vom zice cu toții: fraților! Veniți, căci noi vă așteptăm cu brațele deschise ... în jurul altarului Bisericii Ortodoxe, ne vor binecuvînta strămoșii pentru împlinirea unui vis al lor și ne vor mulțumi urmașii pentru moștenirea neștirbită ce le vom lăsa în păstrare.

Rupeți pecetea cu care v-au încătușat străinii, veniți acasă și faceți deplină unitatea și solidaritatea sufletească a neamului!”.

Acest apel a avut un puternic răsunet în sufletul credincioșilor și clerului greco-catolic. Intrunit în adunare solemnă la 1 octombrie 1948 în sala Gheorghe Barițiu de la Cluj, clerul greco-catolic din Ardeal a răspuns cu însuflețire la acest apel, hotărînd să rupă pecetea de pe actul „unirii” de la 1700. Astfel, la 3 octombrie 1948 Biserica Ortodoxă Romînă primea la sînul său cald de mamă bună pe aceia care se întorceau acasă.

Cu acest prilej, și anume în sala de ședințe a Sf. Sinod unde a fost primită delegația preoților greco-catolici veniți la Sfînta Patriarhie cu hotărîrea de la Cluj, Mitropolitul Nicolae Bălan a ținut o impresionantă cuvîntare, în care a spus printre altele: „Vă primim cu dragostea cea mai duiosă a sufletelor noastre. Să fiți asigurați de toată caldă noastră iubire frățească și să vă simțiți în sînul Bisericii Ortodoxe ca la voi acasă. Să ne unim puterile ca să facem împreună educația religioasă a credincioșilor.

Domnul să binecuvînteze neamul nostru înfrățit pentru totdeauna în credința lui cea una și nedespărțită și să ne ajute să răzbatem prin toate greutățile la o viață tot mai bună, tot mai fericită”.

La 21 octombrie 1948, cînd s-au împlinit 250 de ani de la săvîrșirea actului „unirii” cu Roma papală, s-a desfășurat la Alba Iulia, și anume în catedrala devenită de atunci „Catedrala Reîntregirii Bisericești”, marea sărbătoare a restaurării unității Bisericii din Ardeal. A fost un prilej nimerit ca Mitropolitul Nicolae Bălan să-și mărturisească nereținut bucuria împlinirii unui vis, pentru a cărui întruchipare a depus atîtea străduințe: „Fericit sînt eu, urmașul acelor vechi mitropoliți, că mi-a fost dat ca în vremea arhipăstoririi mele să se reîntregească Biserica cea una a tuturor romînilor din Ardeal. Sîntem iarăși în Ardeal un singur popor romîn cu o singură Biserică strămoșească. Bunul Dumnezeu ne-a ajutat să înodăm firul vechii noastre istorii religioase unitare. Dumnezeu ne-a redat unitatea bisericească, pentru ca prin ea să întărim unitatea noastră morală în toate și să facem aici o țară mîndră și fericită, un colț de rai pămîntesc”.

Odată reîntregirea bisericească înfăptuită, Mitropolitul Nicolae Bălan a procedat la consolidarea ei. Cu puterile reîmprospătate de bucuria împlinirii unui vis pe care l-a purtat atîta timp în suflet, înaltul ierarh a străbătut punctele mai principale ale Arhiepiscopiei sale, luînd contact personal cu preoțimea revenită, pe care a lămurit-o îndeosebi cu privire la cele patru puncte de diferențiere: săvîrșirea Sf. Cuminecături cu azimă, Filioque, purgatorul și primatul papal. Aceeași muncă de lămurire a desfășurat-o și în cadrul Cursurilor de îndrumare preoțească, precum și în cadrul Conferințelor de orientare protopopești. La toate acestea, a adăugat arondarea parohiilor de așa manieră, ca să se poată face cît mai ușor sudarea sufletească între credincioșii vechi ortodocși și cei reveniți.

Cînd și-a încheiat curgerea vieții pămîntești, Mitropolitul Nicolae Bălan a putut închide ochii liniștit și mulțumit că a lăsat urmașilor împlinită restaurarea unității Bisericii strămoșești din Ardeal.

INCHEIERE

Ajunși la capătul expunerilor noastre, putem face încheierea că în acțiunea de refacere a unității bisericești din Ardeal, Mitropolitul Nicolae Bălan a deținut un rol principal. De aceea, nimeni nu va putea scrie obiectiv și complet istoria restaurării unității dintru început a Bisericii Ortodoxe din Ardeal fără a închina un

capitol însemnat acțiunii desfășurate în această direcție de către Mitropolitul Nicolae Bălan, care a trăit și a luptat intens pentru împlinirea acestui ideal.

Sarcinile pe care și le-a asumat înaltul ierarh pe linia acestei lupte, au la origine un act de conștiință a unității ortodoxe, care i-a luminat sensul major al acțiunii în această direcție, i-a dat tărie spirituală, curaj și iscusință și — prin toate acestea — rodnicie inițiativelor sale pe acest drum.

Pr. Dr. CORNELIU SIRBU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ÎN LEGĂTURĂ CU PREGĂTIREA ȘI MIJLOACELE OMILE- TICE ALE PREOȚILOR ORTODOCȘI DIN ARDEAL ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX

Predica, atât sub raportul elaborării, cât și sub acela al practicării ei, este condiționată în primul rînd de nivelul de pregătire a preoților predicatori. Iar pregătirea acestora e condiționată la rîndu-i, de existența unor școli corespunzătoare.

În veacul al XVIII-lea nu întîlnim, în Ardeal, școli pentru pregătirea preoților ortodocși. Adică de existat existau, ele, oareșcare școli pe undeva prin unele mănăstiri, unde cei ce voiau sau erau solicitați să se facă preoți mergeau pentru a deprinde, cum se putea, cele trebuitoare în vederea săvîrșirii slujbelor bisericești.¹ Dar școli teologice în înțelesul strict al cuvîntului, adică în înțelesul de instituții în care pe lîngă ucenicie să se predea un învățămînt teologic sistematic, într-un număr oarecare de ani și după o programă precisă, nu întîlnim în Biserica Ortodoxă ardeleană din sec. al XVIII-lea. Incercările făcute de episcopul Ghedeon Nichitici († 1788) de a obține un seminar pe seama neuniților n-au dat rezultate.² Abia la începutul veacului următor și anume la 1811 luă ființă, la Sibiu, un seminar sau mai corect un început de seminar, pentru pregătirea preoților ortodocși.

Cele dintîi cursuri la această școală le-a făcut Gheorghe Lazăr care, chiar înainte de 1811 „ținea instrucție cu candidații de preoți într-o casă închiriată”. Lucrul început de Lazăr ia forma „unui curs clerical sistematic numai din anul 1811, cînd episcopul Moga a luat cîrmuirea eparhiei”.³

1 D. Furtună: Preoțimea romînească în sec. al XVIII-lea, Vălenii de Munte, 1915, p. 132.

2 Dr. Eusebiu R. Roșca: Monografia institutului seminarial teologic pedagogic „Andreian”, Sibiu, 1911, p. 2.

3 Idem, ibidem, p. 5—6.

Cumulînd în persoana sa calitățile unui om de vastă cultură cu acelea ale unui om energic, bun cuvîntător și însuflețit de o caldă iubire de popor, Gheorghe Lazăr aduce la școala clericală din Sibiu un spirit clarvăzător și un dinamism tinzînd să trezească și să orienteze puterile rusticilor săi școlari, într-o singură direcție: aceea a ridicării iobăgimii prin cultură în limba maternă și prin luptă organizată pentru o viață liberă alături de celelalte naționalități conlocuitoare.

Deși avea de biruit greutăți imense, căci elevii săi erau lipsiți pînă și de cele mai elementare cunoștințe, Lazăr nu s-a lăsat descurajat, ci a pornit bărbătește la lucru hotărît să dea viitorilor preoți „o pregătire cît mai bună pentru rolul de educatori ai poporului fie chiar și numai de pe amvon”.⁴

Inzestrat cu o inteligență ageră și cu „o mare receptivitate pentru ideile înaintate”, Lazăr „înțelege marele curs al istoriei” și voia că lucrul acesta să-l înțeleagă cît mai mulți dintre conaționali pentru a-i mobiliza apoi la lupta de eliberare de sub crunta apăsare sub care erau ținuți de veacuri. În acest scop el căuta și alte căi pentru a-și difuza ideile sale. Pus în situația de a dezvolta și o activitate predicatorială, Lazăr folosi amvonul nu numai pentru predica religioasă, dar și pentru cea politică, vestind cu îndrăzneală de la înălțimea lui, zorile unor vremuri noi și pentru poporul român. Adînc convins de dreptatea cauzei pentru care milita, marele dascăl și „predicator a transformat amvonul într-o adevărată tribună, vorbind credincioșilor despre marile evenimente și probleme ale timpului și arătîndu-le ce trebuie să facă pentru a le rezolva”.⁵

Nu ni s-au păstrat de la Lazăr nici lecțiile ținute la cursul clerical, nici predicile rostite din amvonul bisericii. Dar cunoscînd noi pregătirea, temperamentul și activitatea ce a dezvoltat după plecarea din Sibiu, ne putem face o idee de cît de substanțiale trebuie să fi fost și lecțiile, și predicile lui. Insuflețirea și puterea de convingere cu care își va fi rostit atît prelegerile cît și cuvîntările, vor fi influențat adînc măcar asupra celor mai răsăriți dintre școlarii lui, care, resfirați apoi ca preoți, prin satele Ardealului vor fi încercat să înfiripeze o fărîmă de propovăduire pentru explicarea dreptei credințe și pentru ridicarea poporului.

4 Traian Chelariu: Gheorghe Lazăr 1779—1823, în: Din Istoria pedagogiei romînești, Editura de Stat didactică și pedagogică, 1957, p. 110.

5 Idem, ibidem, p. 112.

Drept aceea sîntem încredințați că nu exagerăm spunînd că primul impuls puternic spre propovăduire dat preoțimii ortodoxe ardelenе, la începutul veacului al XIX-lea a venit din partea lui Gheorghe Lazăr, dascăl al cursului clerical de la Sibiu.

Din pricina unor neînțelegeri cu episcopul Vasile Moga, Gheorghe Lazăr, dascăl al cursului clerical de la Sibiu.

În locul lui episcopul a numit ca profesor la cursul clerical, pe nepotul său Ioan Moga care tocmai își terminase studiile teologice la Viena. Profesorul Moga predă timp de trei luni un scurt tratat de teologie dogmatică, iar alte trei luni un curs de teologie morală. Cîntările bisericești și tipicul, scrierea, citirea, aritmetica și regulile privind purtarea registrelor matricole, le propunea gratuit Moise Fulea care, încă din 1814 împlinea funcția de director al școlilor din cuprinsul diecezei.⁶

E adevărat că „rescriptul preaînalt din 10 mai 1816” prevedea ca la seminarul din Sibiu să se primească numai tineri cu studiile gimnaziale terminate, iar la seminar să se propună „studiile filozofice în doi, iar cele teologice în trei”.⁷ Prescripții bune, dar sortite să rămîină încă multă vreme un fel de pia desideria. Căci în realitate cursurile seminariale au continuat să rămîină cu o durată de șase luni, iar școlarii care se înscriau să le urmeze uneori nu știau nici măcar să scrie și să citească.⁸

În asemenea condiții cu greu s-ar fi putut da seminariștilor și o pregătire omiletică. În programa școalei figura, cum am văzut, doar dogmatica, morală, tipicul, cîntările bisericești și îndrumări privind mînuirea registrelor parohiale. Nici o altă materie teologică nu mai era luată în considerare. Cu toate acestea nu este exclus ca cei doi dascăli, Fulea și Ioan Moga, să nu fi atras atenția școlarilor asupra obligației ce-și asumă cei ce se hirotonesc de a propovădui credincioșilor învățătura creștină.

Ocazii de a le vorbi despre această datorie a putut avea des-tul. De exemplu, la lecția în care va fi făcut aprecieri asupra necesității învățăturilor dogmatice pentru mîntuire, profesorul Moga va fi vorbit și despre necesitatea propovăduirii ca mijloc ordinar de transmitere de către preot a învățăturilor de credință.

6 Cf. Ioan Hannia: *Seminariul teologic și pedagogic „Andreian” al arhidiecezei ortodoxe romîne din Transilvania în: I Programă a Institutului pedagogic-teologic al arhidiecezei ortodoxe romîne din Transilvania în Sibiu pentru anul școlastic 1884/5 publicată de Ioan Hannia, profesor și director, Sibiu 1885, p. 15.*

7 Dr. Eus. Roșca: *Op. cit.*, p. 8—9.

8 Idem, *ibidem*, p. 12.

De asemenea la capitolul despre condițiile mîntuirii, despre Sf. Taine, despre Har, despre ierarhia Bisericii, dascălul de dogmatică va fi vorbit și despre datoria preotului de a se folosi de predică pentru a pune la-ndemîna tuturor credincioșilor cît mai multe dintre aceste învățături izbăvitoare.

Nu mai puține prilejuri de a atrage școlarilor atenția asupra datoriei preotului de a propovădui, îi vor fi oferit și lecțiile de morală. Pentru ca credincioșii să se călăuzească în viața lor practică după normele morale creștine trebuie să le cunoască; dar pentru a le cunoaște e necesar ca mai întîi să li se aducă la cunoștință. Adică e necesar să li se predice despre aceste norme.

Atît lecțiile despre învățătura de credință, cît și cele de morală putem spune că prin însuși rostul lor au obligat pe profesorul respectiv să dea seminariștilor explicații și cu privire la viitoarea lor misiune de propovăduitori ai învățăturii creștine.

O logică elementară ne obligă să admitem că în timpul celor șase luni cît durau cursurile la școala clericală, seminariștii au putut învăța cîte ceva și în materie de întocmire și rostire a unei predici. Cuvîntările răscolitoare ale lui Lazăr mai întîi, apoi predicile lui Vasile Moga, ale lui Ioan Moga și eventual ale altor preoți din Sibiu, au putut fi pentru seminariști, cel puțin pentru unii dintre ei, și lecții binevenite de felul cum trebuie alcătuită și rostită o cuvîntare bisericească.

Incît, ținînd seama de toate aceste lucruri, putem spune că elevii cursului clerical de la Sibiu își terminau școala avînd oarecare orientare și în ce privește activitatea predicatorială. Ca urmare ar fi fost de așteptat ca preoții ieșiți din școala teologică de la Sibiu să determine un reviriment, o înviorare a predicii. Ar fi fost de așteptat ca ei să dea dovadă de o mai mare inițiativă și îndrăzneală în direcția alcătuirii și rostirii de predici personale, proprii. Din păcate însă nu se cunosc prea multe nume de preoți, care să se fi remarcat printr-o trudă susținută de a o întocmi și rosti cuvîntări originale. Faptul că elevii veneau la seminar cu un fond aperceptiv scăzut, pe de o parte; iar pe de altă parte împrejurarea că la școală nu erau inițiați sistematic în studiul Omileticii și nici nu erau puși să facă exerciții practice de predici, explică în oarecare măsură absența din istoria predicii ardeleni a unor nume de predicatori mai vestiți în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Aceasta nu înseamnă însă, că în perioada de care vorbim nu s-a predicat. Nu se poate ca oamenii aceștia maturizați de greu-

tățile vieții și care ajungeau ca la seminar să învețe câte ceva din tezaurul învățăturii creștine, să nu fi încercat, măcar unii din ei și măcar la ocazii mai importante (o înmormântare, o cununie, la Crăciun, Paști, etc.) a întocmi și rosti scurte cuvântări.

E în afară de orice îndoială însă că în mod obișnuit, absolvenții cursului clerical de la Sibiu și-au împlinit misiunea lor de propovăduitori folosindu-se ca și înaintașii lor de predicile altora și-n primul rând de tradiționalele cazanii. Menționăm aci câteva din colecțiile de predici retipărite în prima jumătate a secolului al XIX-lea și care au slujit de îndrumător omiletic practic pentru preoții din Biserica Ortodoxă a Ardealului în răstimpul de care vorbim.

Incepem cu propovedaniile lui Samuil Clain de Sad. Retipărirea acestor cuvântări s-a făcut la Sibiu în 1842, „cu binecuvântarea episcopului neuniților din Ardeal Vasile Moga”. Față de ediția din 1784, ediția acum amintită: cea din 1842, prezintă o deosebire în sensul că e sporită cu șase predici, dar fără să se indice autorul lor. Două dintre acestea vorbesc despre unele obligații ale celor ce vor să se facă preoți, precum și ale celor ce au și intrat în „statul” preoției. Prima dintre aceste cuvântări este intitulată: „Despre treaptele pre care să cade a se sui oricine voiește a pîși la Preoție”. A doua: „Despre învățătura și pilda cea bună, care trebuie să o dea Preotul oilor lui Hristos”. În ambele cuvântări dar mai ales în cea de a doua, autorul își expune concepția sa înaltă despre preoție și mai ales despre preot ca predicator. Cel ce vrea să se facă preot „să se deprindă întru înfrînare și întru toată sfințenia, precum și întru înțelepciune și întru destoinicia de a învăța poporul și a-l povățui pe calea spăseniei”.⁹ Preotul să fie mereu cu purtare de grijă față de trebuințele turmei sale. Credincioșii au nevoie de pîine, dar au trebuință și de cuvîntul lui Dumnezeu. De aceea „cu învățătura și cu propovăduirea cuvîntului lui Dumnezeu cu cea mai mare nevoință sînt datori preoții a-și paște poporenii săi”. Preotul să fie ca trîmbița care vestește norodului abaterile, îl cheamă „la pocăienie” și-l învață a ținea toate câte a poruncit Dumnezeu”.

Dar a propovădui numai cu cuvîntul nu-i destul. La predica pe calea cuvîntului viu, preotul are a adăuga predica prin faptele, prin purtarea, prin viața sa personală. Ba, datoria preotului e să

⁹ Samoil Klain: Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți, Sibiu 1842. Propovedania XIII, p. 196.

predice mai întâi cu fapta și apoi cu vorba. Să pună propria sa pildă bună înaintea cuvintelor celor bune. „Ci bună va fi învățătura, când mai mult cu pilda cea bună va fi învățătura; că Mîntuitorul a făcut întâi, apoi a învățat”.¹⁰ Un preot cu viață necorespunzătoare nu va putea propovădui convingător, nu va putea cere altora fapele bune pe care el însuși nu se arată dispus a le săvîrși. Apucăturile rele sînt urîte chiar și la cel mai din urmă mirean, „dară apoi într-un preot carele este pus de sus lumină lumii și sare pămîntului”. Între învățătura preotului și viața lui să fie cel mai deplin acord. „Faptele tale, preote, să nu-ți rușineze cuvîntul tău, ca nu cînd grăiești în biserică să răspundă cineva întru sine: pentru ce dară cele ce zici, tu nu le faci?”.

Insuccesele nu pot îndreptăți pe nimeni să renunțe la propovăduire. Uneori roadele vin tîrziu, alteori sînt ascunse. Preotul să continue a propovădui „cu de adins”, „cu toată răbdarea”. „Să semene mereu, lăsînd pe seama lui Dumnezeu” a face creșterea, carea ca să o facă, se cade ție, preoate, a te ruga lui Dumnezeu”. Chiar și numai un suflet de-ai cîștiga cu predicile tale și ai făcut mult. „Și cu o sută de căzării de ai dobîndi numai un suflet au nu ar fi mult, de vreme ce un suflet atîta plătește, cît sîngele lui Hristos cel vărsat pentru dînsul?”.¹¹

Așadar, preoția e un lucru greu. Cel ce-ndrăznește să accepte hirotonia își asumă și covîrșitoarea răspundere pentru propovăduirea învățăturii creștine. Propovăduirea creștinismului însă nu se poate face numai prin cuvînt. La cuvînt să se adauge neapărat și fapta. Cuvîntul lui Dumnezeu și fapta corespunzătoare a preotului, aceasta e predica.

Asemenea idei înalte despre preotul predicator cuprinse într-o carte de „Propovedanii” de largă circulație în cercurile preoțimii ortodoxe din Ardeal, nu se poate să fi rămas fără ecou. Ele vor fi înviorat și întregit cunoștințele primite în vremea uceniciei la seminarul din Sibiu, vor fi trezit și stimulat, măcar la unii preoți, rîvna de a fi cu mai multă grijă și cu mai multă tragere de inimă întru împlinirea misiunii lor de propovăduitori.

Faptul că lucrarea apare cu binecuvîntarea lui Vasile Moga, ne îndreptățește să conchidem că, acceptînd tipărirea cărții, episcopul însuși va fi fost purtat și de gîndul ca prin răspîndirea unei asemenea tipăriri să înlăture măcar în parte, golul lăsat

10 Idem, ibidem, Propovedania XIV, p. 203—204.

11 Idem, ibidem, p. 205.

în pregătirea absolvenților cursului clerical, datorită lipsei studiului omiletic din programa școlii.

Nu de mai mică utilitate le-a putut fi preoților din prima jumătate a sec. al XIX-lea, lucrarea: „Țîlcuirea Evangheliilor în Duminicile Invierii și ale sărbătorilor din cea slavono-serbească întoarsă, pentru întrebuințarea în școale...”, Buda 1835. Cartea seamănă mult cu lucrarea: „Dezvoaltele și țîlcuitele Evanghelii a Duminicilor, a sărbătorilor și a oareșcăroră zile spre trebuința cateheților și a dascălilor neuniți ce să află în mare prințipatul Ardealului. Prin Dimitrie Eustatiovici Directorul Școalelor Neunite Naționalicești în limba rumînească puse, și întocmite. Cu blagoslovenia Preaosfințitului Domnului Gherasim Adamovici Episcop Neuniților în Ardeal” Sibii 1790.

„Țîlcuiala” de la 1835 seamănă cu lucrarea aceasta a lui Eustatiovici, dar e de conținut mai bogat. Astfel în timp ce cartea: Dezvoaltele ... Evanghelii e de format mic 8°, și cuprinde X+178 p., „Țîlcuiala” e de format mai mare și are peste 200 p.

Metoda folosită de Eustatiovici e următoarea:

a) Se arată mai întâi pericopa Duminicii, sărbătorii sau zilei indicîndu-se Evanghelistul, capitolul și versetele respective.

b) Se dă pe scurt „cuprinderea”.

c) Se arată ideile principale cuprinse în pericopă, indicîndu-se la fiecare idee versetele din care rezultă.

d) Se dă o „țîlcuire”, o exegeză scurtă a pericopei.

e) Urmează „învățătura de credință” cuprinsă în pericopă.

f) În sfîrșit, se arată „învățătura năravurilor bune”, învățătura morală decurgînd din pericopa respectivă.

„Țîlcuirea” de la 1835, urmează aceeași metodă, cu deosebirea că în ce privește pericopa evanghelică, nu se limitează la indicarea locului scripturistic de unde poate fi luată — cum face Eustatiovici — ci o redă în întregime. O altă deosebire între cele două lucrări constă în aceea că, în vreme ce „Țîlcuiala” se orientează după rînduiala pericopelor duminicale și ale celorlalte sărbători, cartea lui Eustatiovici se oprește și asupra unor pericope ce „nu se aud”, adică asupra unor pericope rînduite pentru zile cînd obișnuit nu se face slujbă și deci credincioșii n-au cum să le audă. Motivul care l-a determinat pe autor să procedeze așa e că și din asemenea pericope se poate scoate învățătură adîncă. „Unele Evanghelii, care nici la Duminici, nici la alte sărbători a să ceti nu sînt rînduite, și aicea s-au pus și

s-au tîlcuit, aceasta este pricina, că foarte mare și adîncă învățătură întru credință și întru obiceiurile ceale bune dintr-însele putem cîștiga...”.

Deosebirea acum menționată constituie o inovație care, din punct de vedere omiletic, ridică valoarea cărții lui Eustatiovici, prin aceea că, îndemnînd pe preot să-și extindă preocupările predicatoriale și asupra altor pericope decît cele din zilele cu slujbe, dă în mai mare măsură satisfacție regulei potrivit căreia propovăduitorii canonicește rînduiți sînt obligați să tîlcuiască credincioșilor întreaga Scriptură, nu numai unele părți ale ei

„Tîlcuiala” de la 1835, însă, prezintă și ea avantajele ei. Astfel, faptul că lucrarea aceasta redă pericopa în extenso putea scuti de dibuiri și căutări, care cereau timp, prin Evanghelistar sau Sf. Scriptură, cărți, care pe atunci nu puteau fi procurate chiar așa de ușor. Pe de altă parte explicațiile practicate în „Tîlcuială” par mai dezvoltate și mai adecvate scopului urmărit.

Avantajele acestea au putut determina o mai largă folosire și circulație a lucrării de cum se prevăzuse inițial. Căci deși cu caracter didactic și destinată în primul rînd învățătorilor, cartea în chestiune a putut fi folosită atît de elevii cursului clerical cît și de preoți care, cu greu se vor fi sustras ispitei de a înfățișa, măcar din cînd în cînd, în scurte cuvinte, cîte ceva din învățăturile de credință și viață puse de-a gata la-ndemîna lor de către această „Tîlcuială a Evangheliilor”.

Un indiciu despre prețuirea de care s-a bucurat această lucrare în cercurile preoțești ortodoxe de dincoace de munți, ni-l oferă faptul că ea a fost retipărită de două ori la scurte intervale: în 1857 și 1860, la Sibiu, fiind folosită ca manual de Exegeză la cursul clerical din localitate.

Se poate spune așadar, că Tîlcuirea Evangheliilor a împlinit și funcția unui bun dascăl de Omiletică pentru preoțimea din Ardeal de după 1835.

Alte scrieri care, la vremea lor, au împlinit rol de buni sfătuitori ai preoțimii în materie de propovăduire, au fost: „Cuvîntare despre posturile bisericii grecești a răsăritului”, tipărită la Buda în 1828. Cartea tratează numai despre trei dintre posturile mari ale Bisericii Ortodoxe și anume: despre postul Crăciunului, al Sf. Petru și Pavel și al Adormirii Maicii Domnului. Expunerea nu-i în formă de predică, ci în forma unui tratat despre

post. Materialul însă, poate fi folosit foarte bine la alcătuirea unor predici despre post.¹²

O altă colecție de predici care merită să fie amintită e intitulată: „Cuvîntări bisericești pe sărbători, duminici și deosebite înîmplări. Pentru folosul tuturor preoților, păstorilor sufletești și mirenilor romîni de prin cetăți și de prin sate; parte scoasă, parte culeasă prin Sigismund Pap. Tomul I. Cu binecuvîntarea Arhiepiscopului de la Carloviț. In Peșta 1847”.

În prefață autorul relevă că se simte mult „lipsa cuvîntărilor bisericești” tipărite din care pricini „mulți preoți în biserici tac; învățăturile creștine amuțesc, bisericile sînt dezbrăcate de frumusețea sie-și cuviincioasă, și oile cele cuvîntătoare rămîn fără mîngîiere șezînd în umbra morții”. Prin tipărirea colecției lui de predici, spune autorul, a voit să acopere cît de cît lipsa viu simțită a unor asemenea scrieri.

Tomul prim cuprinde trei părți. În prima parte sînt 12 cuvîntări la sărbători; în partea a II-a: 12 cuvîntări la Duminici; și în partea III-a: 2 cuvîntări: una despre căsătorie și a doua la îngropăciunea maicii unui profesor.¹³

Preoții din perioada de care vorbim au putut primi îndemn de a nu neglija predica, și din citirea cărțiceii întitulate: „Cuvîntări bisericești despre cele șapte păcate ale căpeteniei pe duminicile Păresimilor. Prelucrate de Teodor Aaron. Buda 1847”. Cuvîntările combat fiecare din ele, cîte unul din cele șapte păcate capitale: Cea dintîi, vorbind despre smerenie, combate păcatul trufiei; celelalte tratează despre scumpete (filarghirie), necurătenie, pizmă, lăcomie, mînie și trîndăvie.

Deși nu țin seama de regula omiletică a proporționării părților predicii, — tratarea propriu zisă a temei începe cam de pe la mijlocul cuvîntării —, ele dau totuși un conținut bun care poate fi utilizat *mutatis mutandis* și astăzi.¹⁴

O carte de predici care merită, desigur, să fie amintită înaintea multora din cele indicate mai sus, este aceea a preotului Ioan Pap, purtînd titlul: „Învățăături morale” cu învoirea și binecuvîntarea excelenței sale Înalt Preasfințitului Domnului Domn

12 Diac. Dr. Gheorghe Comșa: *Istoria predicei la romîni*, București 1921, p. 154—155.

13 Idem, *ibidem*, p. 155—156.

14 Comșa: *Op. cit.*, p. 158—159.

Iosif Raiacici, Arhiepiscop și Metropolit a Karlovițiului...". În Buda 1847.

Predicile au fost publicate pentru a servi credincioșilor care știu ceti; pentru „a servi învățătorilor, cărora le e dată creșterea fiilor noștri întru simțirile cele frumoase din cruda copilărie”; „dar mai ales pentru a folosi fraților mei”, „păstorilor sufletești ca celor ce s-au încredințat descoperirea cuvîntului”.¹⁵

Conștient că unii dintre frați, dintre preoți, sînt lipsiți de pregătirea corespunzătoare, autorul și-a întocmit cuvîntările așa ca „și celor mai neumblați întru științe încă să nu le pună greomînt întru cuprinderea lor”.¹⁶ Predicile într-adevăr nu sînt greu de „cuprins”, de înțeles, dar nu pentru că autorul ar rămîne la suprafața lucrurilor, complăcîndu-se în înșirarea de locuri comune, ci pentru că, stăpîn pe temele ce-și propune să dezvolte, știe să expună învățături adînci într-un mod personal și limpede. Ocolind cu prudență abstracțiile și generalitățile, predicile de care vorbim, țin cel mai strîns contact cu nevoile vieții de fiecare zi a credincioșilor, indicînd în același timp mijloace practice și căi menite să ducă la mai multă omenie, la mai multă noblețe, la mai multă putere de luptă împotriva relelor și greutăților vieții.

Se poate spune că dintre predicile folosite pînă la această dată (1847) în Biserica din Ardeal, Invățăturile morale ale lui Ioan Pap sînt cele mai apropiate de om, de puterile lui, de aspirațiile lui omenești. Prețuind după cuviință elementul religios, predicile de care vorbim marchează în același timp, o adîncă încredere în om, în puterile lui firești, în năzuințele lui native spre ceea ce e înalt și frumos, spre ceea ce e bine și adevăr, spre omenie în toată plenitudinea ei.

Autorul e încredințat că pentru ridicarea credincioșilor care nu sînt niciodată numai credincioși, ci totdeauna rămîn și oameni —, nu-i suficientă credința religioasă. Nu-i suficient să crezi în Dumnezeu ca să te ridici. Mai e necesar să crezi și în tine. Să crezi în puterile tale. Să crezi în capacitatea ta de muncă și de luptă, să crezi în vrednicia, în demnitatea ta de om.

Omul e înzestrat cu minte și mintea e cel dintîi izvor „din care își poate cîștiga cunoștința datorințelor sale”. Omul e chemat să ducă o viață înaltă, curată, liberă de răutate, de păcat, tocmai pentru că e om. „Omului i se cuvine să petreacă viață ne-

¹⁵ Ioan Pap: Invățăături morale. Înainte Cuvîntarel p. VII—VIII.

¹⁶ Idem, ibidem, p. VIII.

vinovată, pentru aceea că e om”.¹⁷ Spre deosebire de celelalte viețuitoare omul nu se mulțumește cu starea în care se află, ci crează mereu lucruri noi. „Nu mai scade din înoini”. „Nu înceată ... lucruri nouă a afla și aceale a țe duce la mai mare desăvîrșire”.¹⁸ E datorie elementară a oricui „ca vrednicia omenească să o prețuiască” și „pre sine însuși să se cinstească”. Fiecare e dator să trezească și să cultive în el „simțirea omeniei cea sfîntă”.¹⁹

Predicatorul Ioan Pap are în vedere pe țăranul și poporul român ardelean. Acestui popor apăsător, nedreptățit și ținut în întunecare vrea el, autorul nostru, să-i vină în ajutor. Nu dispune de prea multe mijloace, dar acelea puține pe care le are la îndemînă vrea să le pună în slujba ridicării poporului. „Căci eu nu voiesc alta decît a folosi neamului meu celui tare rămas (în urmă): precum în cunoașterea datoriilor omenești, așa și a celor creștinești... Eu numai atîta am făcut cît am putut pînă cînd: spre bucuria mea va face altul și mai mult decît mine”. Singura răsplată așteptată de autor ca rezultat al răspîndirii cărții sale e „folosul — deși puțințel — carele va cîștiga neamul meu printr-însa”.²⁰

Făcînd comparație între nivelul de viață al celorlalte naționalități din Ardeal și între acela al năpăstuitului popor român, autorul de care vorbim și-a format în adîncul sufletului său convingerea că în situația dată, predica nu se poate limita la funcția ei religios-morală, ci trebuie să-și extindă preocupările, să-și asume o misiune în plus și anume aceea de a participa la ridicarea poporului în toate compartimentele lui de viață. Poporul român nu e inferior celorlalte, dar trebuie adus în condiția de a-și cunoaște drepturile sale; de a-și birui slăbiciunile prin puterile cele bune care sînt mai mari decît cele rele; de a întemeia familii sănătoase; de a-și crește mai bine copiii; de a se feri de avorturi. Nu e îngăduit avortul nici atunci cînd ar fi vorba de o naștere „afară de căsătorie”. „Au doară vă temeți de batjocura carea v-ar ajunge pentru că nașteți în afară de căsătorie” — apoi nu e mai mare batjocură a omorî decît a naște om? ... De e rușine a naște afară de căsătorie; a nu e mai rușine pentru mamă a fi ucigașă? — De este în mumele ceale afară de căsătorie ceva vred-

17 Idem, ibidem, p. 4.

18 Idem, ibidem, p. 5.

19 Idem, ibidem, p. 9—11.

20 Idem, ibidem, p. VIII.

nic de batjocură aceasta se șterge din pricina că dau societății omenеști un mădulariu”.²¹ Iată idei în slujba cărora preotul Ioan Pap nu s-a sfiit să ceară a fi pus amvonul. Predica în slujba poporului; predica înțeleasă ca instrument de promovare a încrederii nu numai în Dumnezeu dar și în puterile pozitive ale poporului; predica în slujba unui patriotism luminat, iată o concepție pe care predicatorul în chestiune a ținut s-o împărtășească și colegilor săi întru preoție în scopul de a-i determina să se înregistreze în marea luptă la capătul căreia începeau a se întrezări, învăluite încă în ceața depărtării, zorile unei alte vieți pentru poporul român.

Nu știm dacă Ioan Pap a fost elevul lui Gheorghe Lazăr la cursul clerical de la Sibiu. Dar în cuvîntările lui vibrează ceva din patosul iluminist pe care marele dascăl a știut să-l imprime, de la început, seminarului sibian și am putea zice, întregii Biserici ortodoxe ardelenе.

Reflectînd asupra celor spuse putem constata rezumativ următoarele:

1. Față de trecut pregătirea omiletică a preoțimii ortodoxe ardelenе din prima jumătate a secolului al XIX-lea, reprezintă un pas înainte. Pe cînd în veacul al XVIII-lea candidații la preoție nu primeau decît o sumară pregătire în materie de tipic și cîntări bisericești, acum pe lîngă rînduiala slujbelor ei primesc și o inițiere sistematică în cele ale credinței și moralei. În timp ce în veacul al XVIII-lea preoții ortodocși nu se puteau pregăti decît pe cale de **ucenicie**, în prima jumătate a secolului al XIX-lea ei încep a se pregăti sistematic în seminarul clerical de la Sibiu, adică într-o școală cu un început de programă precisă, cu cadre didactice calificate și cu elevi constituind cît de cît un colectiv omogen.

2. Lipsa Omileticii din programă ne obligă să conchidem că absolvenții cursului clerical se vor fi simțit stingheriți în activitatea lor predicatorială. Terminînd școala fără să fi fost inițiați în tehnica întocmirii și rostirii cuvîntărilor bisericești, absolvenții seminarului de la Sibiu nu se vor fi prea îmbulzit să dezvolte o activitate predicatorială personală, originală. Datoria de a propovădui ei și-au împlinit-o desigur, cetînd în cadrul slujbei din vechile cazanii.

3. Totuși faptul că plecau de la școală inițiați într-o oarecare măsură, în cunoașterea doctrinei ortodoxe, îi va fi îndemnat pe

²¹ Idem, ibidem, p. 313.

tinerii clerici ca măcar la unele ocazii să alcătuiască și rostească scurte predici personale. O conștiință mai vie a obligației de a propovădui pe de o parte, iar pe de alta sentimentul stăpînirii măcar a unora dintre învățăturile creștinești va fi fost dat măcar unora dintre absolvenții școlii lui Vasile Moga îndrăzneala de a urca în amvon și a rosti, măcar la ocazii importante cîte o cuvîntare.

4. O încurajare în direcția aceasta le-au putut da tipăririle și reeditările unor colecții de predici dintre care unele, cum au fost de pildă **Propovedaniile** lui Clain cuprindeau și adevărate lecții de omiletică, iar altele ca, de exemplu, *Învățăturile morale* ale lui Ioan Pap includeau în tematica lor și probleme de vie actualitate privind îndrumarea poporului nu numai în cele religioase-morale, dar și în alte compartimente ale vieții.

5. Faptul că mai multe serii de absolvenți ai cursului clerical de la Sibiu l-au avut ca dascăl pe Gheorghe Lazăr n-a putut rămîne fără urmări în ce privește activitatea predicatorială a preoțimii ortodoxe din prima jumătate a sec. al XIX-lea. Imaginea marelui învățător și răscolitor cuvîntător îi va fi însoțit toată viața pe foștii seminariști, influențîndu-le puternic voința de a-i călca pe urme. Trebuie să admitem că măcar unii dintre elevii lui Lazăr plecau în parohii cu o stare de spirit care, cel puțin în anumite împrejurări îi silea să urce în amvon spre a rosti cuvînt de învățătură. Trebuie să admitem de asemenea că prin activitatea sa — deși de scurtă durată — în cadrul seminarului de la Sibiu, puternica personalitate a patriotului Gheorghe Lazăr a știut să imprime acestui așezămînt de cultură al Bisericii ortodoxe ardelenice o orientare democratică de înflăcărată iubire față de popor, și de luptă pentru ridicarea celor de jos, orientare care avea să rămîna una din constantele lui de-a lungul tuturor fazelor lui de dezvoltare.

Pr. Dr. DUMITRU BELU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

„UNDE ESTE PIZMĂ ... ACOLO ESTE NEORÎNDUIALĂ ȘI ORICE LUCRU RĂU”

Ne istorisește Sf. Scriptură că doi frați, Cain și Abel, trăiau în bună înțelegere, muncind și bucurându-se de roadele muncii lor. După un timp au hotărât s-aducă jertfă de mulțumire lui Dumnezeu. Avel a adus din cele întii născute ale oilor sale, adică din ce-a avut mai bun. A adus și Cain daruri, din rodurile pământului. Dar nu din ce avea mai bun. „Și a căutat Dumnezeu spre Abel și spre darurile lui. Iar spre Cain și spre darurile lui n-a căutat”. Atunci Cain a căzut pe gânduri. Și-a dat seama că Abel are însușiri pe care el nu le are. Ca un fier roșu i-a trecut prin inimă. Pentru prima dată, într-un suflet omenesc pătrundea un păcat nou: păcatul invidiei.

Când fiii lui Iacob au băgat de seamă că părinții arată o iubire mai mare lui Iosif ca față de ei și-au dat seama că fratele lor acesta are vrednicii pe care ei nu le au. Și și-au lăsat inima să fie împunsă de boldul invidiei.

Când unii din ucenicii lui Ioan Botezătorul au venit la el și i-au spus: „Rabi, Acela (Iisus Hristos) căruia tu i-ai dat mărturia ta, botează și toți se duc după el” (Ioan III, 26), cei care vorbeau așa erau cuprinși de o întunecată pornire indivioasă.

Nu este însă nevoie să ne depărtăm prea mult în timp ca să vedem ce este invidia sau pizma. E destul să ne uităm în jurul nostru. Și în apropierea noastră trăiesc oameni care sînt mereu cu ochii asupra celorlalți. Se uită mereu peste gard la vecini și se simt cuprinși de o mare bucurie cînd bagă de seamă că acestora le merge rău, și invers se simt cuprinși de o mare amărăciune și mîhnire cînd constată că aceia au calități în plus și obțin mai multe și mai frumoase succese.

Așa este omul stăpînit de boala invidiei: în loc să se bucure de binele vecinilor, al semenilor, și să se întristeze cînd văd că le merge rău, ei fac tocmai invers: se bucură de necazul celorlalți și se întristează de binele și bucuria lor.

Acum, nu este rău că ne punem în asemănare viața noastră cu a celorlalți. Din alăturarea aceasta putem scoate bun folos pentru noi. O cale de lucru mai bună, un îndemn bun, o pildă frumoasă ne pot încuraja și pe noi să fim mai cu băgare de seamă și mai cu tragere de inimă la lucrul nostru. Dar cînd sîntem mereu cu ochii pe ceilalți, nu ca să luăm îndemn bun de la ei, nu ca să ne bucurăm de bucuria lor, nu ca să-nvățăm de la ei, ci ca să-i bîrfim, să-i calomniem, să le minimalizăm vredniciile și să le exagerăm slăbiciunile, aceasta înseamnă să ne lăsăm antrenați pe panta unuia din cele mai înjositoare păcate: păcatul invidiei.

Darurile sînt împărțite. Mîntuitorul ne învață și experiența confirmă,

că nu toți au același număr de talanți. Unul are cinci, altul trei, altul unu. Vezi pe celălalt că are cinci talanți, că e mai bine înzestrat decît ție? Nu te întrista. Nu te mînia pe el. Nu-l invidia. Gîndește-te că ai și tu darurile tale, ai talantul tău. Străduiește-te să fii cît mai aproape de celălalt, de cel care e în frunte cu rezultatele strădaniilor lui. Dacă totuși celălalt e mereu în frunte cu înfăptuirile lui, bucură-te. Bucură-te că ai un frate care sporește în mai mare măsură decît tine, binele pentru toți, pentru el, pentru tine.

Dacă e să te întristezi cînd vezi binele altuia, apoi fă-o, întristează-te, nu pentru că-i merge bine fratelui, ci pentru că tu n-ai făcut și nu faci tot ce-ți stă în putere ca și tu să progresezi, să dai un randament mai mare, să săvîrșești mai mult bine, să ai o bucurie mai plină. Invidia începe nu atunci cînd ești nemulțumit de tine, ci cînd ești nemulțumit pentru că semenul e mai altfel, mai cu multe calități și realizează mai mult ca tine.

Invidia începe atunci cînd însușirile alese și binele celui alt încep a le socoti ca pe o nedreptate care ți s-ar face.

Invidia începe atunci cînd binele și succesele celorlalți, te bate gîndul să le socotești ca pricină a stării tale de inferioritate, de rămînere în urmă.

Sfînta Scriptură trece invidia printre păcatele săvîrșite de păgîni și de omul trupesc adică de aceia care n-au trecut prin baia Botezului (Rom. I, 29) s-au dată au primit Harul Botezului, practic continuă, să se comporte ca și cum nimic nu s-ar fi petrecut cu ei (Gal. V, 21; I Petru II, 1).

Cine a primit Botezul și celelalte taine a primit puterea de a birui, împreună cu celelalte păcate, și pizma, oricît de învechită ar fi asemenea urîță deprindere. Ce mare putere zace ascunsă în adîncul sufletului nostru al celor ce am primit dumnezeieștile Taine... Și totuși adeseori ne purtăm ca și omul din poveste care, avînd la sine multe pietre de mare preț, se plîngea de lipsuri necunoscînd el valoarea pietrelor ce poseda. Ne plîngem că sîntem slabi față de atîtea apucături rele ignorînd acel tezaur de energie revărsată în ființa noastră prin primirea Sf. Taine. Sîntem posesorii atîtor puteri ascunse în ființa noastră și ne lăsăm biruiți atît de ușor de atîtea urîte năravuri. Primim prin Sfintele Taine puterea de a birui orice păcat și orice deprindere rea. Dacă totuși ne lăsăm stăpîniți de vrajbă, necurăție, mînie, dezbinare, pizmă, de vină sîntem numai noi și nimeni altul. De vină sîntem numai noi că nu voim să folosim cu tot dinadinsul puterea de care dispunem, nu voim să luptăm cu dinadinsul împotriva păcatului și deci și împotriva pizmei.

Învățătura creștinească trece invidia, pizma, între păcatele de moarte sau grele. Într-adevăr invidia e păcat greu pentru că în fond el ia ființă printr-o cîrtire împotriva lui Dumnezeu. Nu te împaci cu felul cum a împărțit Dumnezeu darurile. De ce a dat altuia mai mult ca ție? Sau de ce nu ți-a dat și ție ca celui alt? Dîndu-ți cît ți-a dat ți se pare că te-a nedreptățit. Ți se pare că ceea ce are altul ți s-ar fi cuvenit ție. Socotești că la-mpărțirea darurilor Dumnezeu s-ar fi cuvenit să țină seama nu de înțelepciunea Lui, ci de dorința ta. Socotești că cei cinci talanți s-ar fi cuvenit să ți-i dea ție, nu altuia.

Pizmuindu-l pe semen te ridici împotriva lui Dumnezeu și săvîrșești astfel păcat greu.

Invidia este păcat greu pentru că lovește în legea dragostei cu care sîntem datori față de semenii. „Iubește pe aproapele tău” spurie porunca.

În locul iubirii pizmătărețul pune birfirea, defăimarea, înjosirea celui alt. Invidia e păcat greu pentru că cultivă în suflet răutatea, mânia, egoismul trufaș. Invidiosul nu poate îngădui să fie altul mai bine înzestrat ca el, să aibă calități mai alese, să obțină succese mai multe și mai bune.

„Unde este pizmă ... acolo este neorînduială și orice lucru rău” (Iac. III, 16).

Ce orînduială a mai putut fi în casa lui Iacob după ce în atîția dintre fiii lui pătrunsese otrava invidiei împotriva fratelui lor, Iosif? Ce orînduială a mai putut fi în familia în care viețuiau Cain și Abel, cînd primul, Cain, pizmuia de moarte pe fratele său Abel? Invidia împinge la tot felul de rele. La crimă chiar. Descumpănit de boala invidiei, Cain momi pe Abel să vină cu el la cîmp. Acolo se aruncă asupra lui și-l ucise. Cea dintîi crimă săvîrșită pe pămîntul acesta a fost o crimă determinată de invidie.

Vorbînd despre pizma lui Cain asupra fratelui său Abel, Sf. Grigorie Nisanul spune: „Așa a fost Cain care turba de mînie pentru că Abel găsisese bună primire (la Dumnezeu). Invidia din inimă îl îndemna la crimă și fățarnicia lui a fost călăul fratelui. Căci luînd o înfățișare prietenească și binevoitoare, îl duse (pe Abel) afară, la cîmp, departe de părinții ocrotitori, și așa, prin crimă, își dădea la iveală invidia.

Așadar, cine stirpește o asemenea boală (invidia) din viața omenească, îi leagă pe oameni prin bunăvoință și pace și-i duce la prietenească înțelegere, nu săvîrșește oare unul ca acesta o faptă de putere cu adevărat dumnezeiască...?”.

V-am spus lucrurile acestea pentru că știm că și printre voi sînt unii atinși de boala invidiei. Și printre voi sînt unii care în loc să se bucure de izbînzile fratelui, se întristează, și întors, în loc să se întristeze de necazul și insuccesele lui, se bucură.

Cei care suferiți de păcatul acesta, treceți-l în fruntea listei cu care mergeți înaintea duhovnicului. Treceți-l în frunte și mărturisiți-l duhovnicului. Mărturisiți-l cu hotărîrea fermă de a-l elimina definitiv din viața voastră.

Vă obligă la aceasta Biserica ai cărei fii sînteți și care vrea ca fiii ei să fie promovatori ai frăției și dragostei nu ai urii și invidiei.

Vă obligă la aceasta conștiința de creștini care v-aduce mereu aminte că menirea voastră în lume e de a răspîndi în jur frăția și dragostea, nu ura și invidia.

Vă obligă la aceasta însuși Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, care ne-a poruncit nu să ne pizmuim, ci să ne iubim unii pe alții. „Poruncă nouă vă dau vouă ca să vă iubiți unii pe alții precum și eu v-am iubit” (Ioan XIII, 34).

Pr. Prof. DUMITRU BELU

CE ESTE SFÎNTA LITURGHIE ?

Acum mai bine de 1900 de ani, un mare dregător al împărătesei din Etiopia călătorea din Ierusalim spre Gaza. Fericit că văzuse „orașul sfînt”, desfăcu sulul cu profeția lui Isaia și începu să citească cu glas tare: „Ca o oaie spre junghiere s-a adus și ca un miel fără de glas înaintea celui ce-l tunde, așa nu-și deschide gura sa...” (Is. 58, 7).

Diaconul Filip, îndrumat de îngerul Domnului pe același drum, au-

zindu-l, îl întrebă: „Înțelegi, oare ce citești?”. „Cum aş putea să înțeleg, de nu mă va călăuzi cineva?” — răspunse etiopianul.

Sf. Filip s-a urcat în căruță și „începînd de la scriptura aceasta, i-a binevestit lui pe Iisus” (F. Ap. VIII, 27—35) și l-a și botezat. Etiopianul, astfel luminat, a răspîndit credința creștină în țara lui.

Această întîmplare biblică îmi vine în minte, iubiți creștini, cînd vă văd cu cîtă rîvnă alergați la Sf. Liturghie și cu cîtă dragoste și răbdare o urmăriți pînă la sfîrșit. Imi vine și mie să vă întreb: Înțelegeți toate cîte vedeți și auziți în decursul săvîrșirii acestei lucrări sfînte? Înțelegeți ce este sfînta și dumnezeiasca Liturghie? Vă dați seama cît de însemnată este ea, pentru viața noastră vremelnică și veșnică? Cîte cîștiguri duhovnicești dobîndiți cei ce luați parte cu vrîdnicie la ea?

Sînt sigur că mulți sînteți gata să-mi răspundeți ca și acel etiopian, diaconului Filip: Cum am putea să înțelegem de nu ne va călăuzi cineva?

Iată pentru ce m-am urcat în acest anvon, ca prin harul lui Dumnezeu ce mi s-a dat să vă fiu călăuză pentru înțelegerea Sfînteii și dumnezeieștii Liturghii. Împlinirea întîiei porunci bisericești: „Să ascultăm cu evlavie Sf. Liturghie în fiecare Duminică și sărbătoare”, o facem cu mai mult folos sufletească dacă pe lîngă „rîvna pentru lucrurile bune” (Gal. IV, 18) adăugăm și „priceperea” (Rom. X, 2).

De data aceasta doresc să vă dau răspuns la o singură întrebare: Ce este Liturghia? Dar cum aş putea să vă dau un răspuns, care să fie scurt și cuprinzător?

În pildele sale, Solomon spune că: „Înțelepciunea și-a zidit casă și și-a tăiat șapte stîlpi” (Pilde IX, 1). Cine nu vede că aici se vorbește de Biserică, iar cei „șapte stîlpi” ai înțelepciunii divine închipuie cele șapte Sfînte Taine?

Din șapte puncte de vedere vom căuta să privim și noi Sfînta Liturghie.

1. Un prim răspuns la această întrebare îl aflăm în însuși numele ei. Liturghia e un cuvînt grecesc și înseamnă „oficiu public”, „lucru obștesc”. Cu acest cuvînt numeau grecii vechi serviciile publice. El a trecut și în graiul creștinilor, care l-au folosit cu un al doilea cuvînt, „sfîntă”, spre a numi cea mai însemnată „slujbă obștească” creștină, care se săvîrșește „pentru toți” și în mod public. Slujirea arhierească a Mîntuitorului s-a numit cu acest cuvînt (Evr. 8, 6). Asemenea s-a numit serviciul divin creștin pe timpul Sfinților Apostoli (F. Ap. 13, 2).

Este adevărat că la început creștinii aveau și alte denumiri pentru Sf. Liturghie. Ei îi mai spuneau: „Cina” „Cina Domnului” (I Cor. 11, 29), „Frîngerea pîinii” (F. Ap. 2, 42, 46), „împărtășanie”, „Euharistie”, adică „mulțumire” (Lc. 12, 19), „adunare sfîntă” (F. Ap. 14, 27), „paharul binecuvîntării” (I Cor. 10, 16). Din toate acestea numiri rezultă că Sf. Liturghie e cel mai însemnat serviciu divin al Bisericii Ortodoxe. Ceea ce e luna între stele, aceea e Sf. Liturghie între celelalte sfînte slujbe bisericești. După cum Paștile creștin, e numit „praznicul praznicelor și sărbătoarea sărbătorilor”, tot astfel putem spune că Sf. Liturghie e „slujba slujbelor” bisericești, fiind singura întemeiată direct de Mîntuitorul însuși. Vecernia și Utrenia sînt doar o pregătire a ei.

2. Cea mai înaltă formă de cinstire și preamărire a lui Dumnezeu este jertfa. Sf. Liturghie e mai presus de toate o jertfă — și încă cea mai desăvârșită — fiindcă Cel ce se jertfește este însuși Mîntuitorul Hristos, „sfînt, fără de răutate, fără de pată, osebit de cei păcătoși și mai presus decît cerurile” (Evr. 7, 26). Arhierul nostru Hristos s-a jertfit odată singeros pe crucea Golgotei. În Sf. Liturghie, El se jertfește din nou, însă nesingeros, sub chipul pîinii și al vinului. Lucrarea mîntuirii noastre, împlinită de Mîntuitorul prin jertfa de pe cruce, se continuă într-un chip viu și tainic în jertfa liturgică. Prin aceasta se dă lui Dumnezeu cinstirea ce i-o datorăm, iar credincioșilor li se împărtășesc binefacerile mîntuirii.

O! Cît de negrăită este iubirea Mîntuitorului, care s-a jertfit odată singeros pe Golgota și se jertfește nesingeros pe altarele creștine pînă la sfîrșitul veacurilor, pentru ca toți cei care cred în El și-l primesc „să nu moară, ci să aibă viață veșnică”. Pe bună dreptate primii creștini numeau Sf. Liturghie și „frîngerea pîinii”, iar Tertullian o numește chiar „sacrificiu”.

3. Dar Sf. Liturghie nu este numai jertfa cea mai mare, ci și taină — și încă „marea Taină a creștinătății”. Prin rugăciunea preotului și prin puterea Sf. Duh, la Sf. Liturghie, pîinea și vinul se prefac în trupul și sîngele Domnului. Astfel, noi ne împărtășim chiar cu trupul și sîngele Mîntuitorului care a pătimit, care a înviat și s-a înălțat la cer. Dar aceasta este cea mai mare minune și cea mai adîncă taină. Cum se împlinește ea, nu e minte să priceapă, nici limbă s-o grăiască. Taina Sf. Liturghii noi n-o putem înțelege cu mintea, o cuprindem numai cu credința, căci e minunea minunilor. De aceea Sf. Iustin Martirul și Filozoful, ca și Sf. Ioan Gură de Aur, au numit Sf. Liturghie și „mister”, sau „taină”.

4. Sf. Liturghie mai este și cea mai mare rugăciune. Diferitele rugăciuni pe care fiecare le facem acasă, nu se pot asemăna în putere și mărime cu rugăciunea liturgică. Și cu atît mai puțin pot ele s-o înlocuiască. După cum toate luminile din lume nu pot înlocui lumina soarelui, tot astfel nici rugăciunile noastre singuratic și particulare nu pot înlocui rugăciunea liturgică. Dacă însă rugăciunea noastră ne-o legăm de rugăciunea Bisericii, care e Liturgia, atunci ea capătă o tărie deosebită. În Sf. Liturghie, însuși Mîntuitorul mijlocește pentru noi în fața Tatălui ceresc (Ioan 16, 23, 26). Și, odată cu El, se roagă pentru noi și toți Sfînții. Deci contopindu-ne rugăciunea noastră în rugăciunea liturgică, ea primește o deosebită valoare, precum un ban de aramă aruncat într-un vas cu aur topit, dobîndește un preț deosebit de mare.

5. Cine urmărește cu luare-aminte desfășurarea Sf. Liturghii se încrezîntă cu ușurință că ea este și o minunată școală a dreptei credințe. La ea se mărturisește „crezul” Bisericii, adică „Simbolul Credinței”, se citește „cuvîntul Domnului” din Sf. Evanghelie, se citește cuvîntul Sf. Apostoli din „Apostol” și se rostește cuvîntul de învățătură al slujitorului, adică predica.

6. De asemenea, în Sf. Liturghie aflăm o mulțime de îndemnuri și pilde alese, cuprinse în rugăciuni și cîntări, de felul cum trebuie să viețuim. Ea ne îndeamnă la pace, la iubire frățească, la blîndețe, la curăție, la milostenie, la jertfă, etc. Sf. Liturghie e și o aleasă școală de viețuire creștinească.

7. În sfîrșit, cine participă la dumnezeiasca slujbă cu toată credința, nădejdea și dragostea, acela nu poate să nu simtă că trăiește într-o altă

lume, mai înaltă și mai frumoasă. Priveliștea ce i se desfășoară înaintea ochilor credinței nu mai este una pămîntească, ci cerească. Se pare că însuși „cerul se coboară pe pămînt” la Sf. Liturghie.

Iată ce este Sf. Liturghie! Am dat șapte răspunsuri la întrebarea: Ce este Liturghia? Cu această n-am voit să spun că sînt șapte liturghii... Liturghia e una singură în esența ei, deși după formă sînt mai multe: a Sf. Ioan Gură de Aur, a Sf. Vasile cel Mare, etc.... Sf. Liturghie fiind una singură, cele șapte răspunsuri pe care le-am dat se înțelege că reprezintă șapte înfățișări deosebite sub care ne apare una și aceeași slujbă, care întruchipează în același timp șapte înțelesuri deosebite, cuprinse într-o singură lucrare sfîntă. Adevărul, vechimea, bogăția și frumusețea liturghiilor ortodoxe sînt mult prețuite chiar și de străini. Principele Maximilian de Saxonia, profesor vestit, deși de credință catolică, a spus că liturghiile ortodoxe „sînt cel mai mare și mai scump tezaur”. Dacă astfel se rostește despre Sf. noastre Liturghii un străin de credința noastră, atunci ce am mai putea spune noi, dreptcredincioșii creștini? Nouă nu ne rămîne decît datoria sfîntă de a le prețui și de a le înțelege.

Sînt încredințat că acum, după ce vă veți întoarce acasă de la Sf. Liturghie, dacă cineva v-ar întreba că ați înțelesce este aceea „Liturghie”. la care ați luat parte, fiecare ați fi în stare să răspundeți că ea e cea mai perfectă jertfă, cea mai adîncă taină, cea mai înaltă rugăciune, cea mai aleasă școală a credinței și viețuirii creștine, „cerul pe pămînt” și „cel mai mare și mai prețios tezaur”. Amin!

Prot. A. RADU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

TREISPREZECE ANI DE LA PROCLAMAREA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

În fiecare an poporul nostru aniversează la data de 30 decembrie un eveniment istoric de o importanță excepțională și anume proclamarea Republicii Populare Romîne. Se împlinesc anul acesta treisprezece ani de cînd poporul român, în iureșul revoluției atofinnoitoare, a înlăturat pentru totdeauna monarhia, care era o piedecă uriașă în calea progresului economic, social și cultural al întregului popor.

La această sărbătoare participăm și noi cu tot sufletul, cu toată inima, cu toată bucuria și mîndria pe care o are în clipa de față fiecare fiu al poporului nostru pentru toate victoriile obținute de Republica Populară Romînă în cursul celor treisprezece ani care s-au scurs.

După numai trei ani de revoluție (1944—1947) stadiul de dezvoltare al poporului român a ajuns la punctul de a nu mai putea să suporte sistemul de guvernare existent pînă atunci. Monarhia — fie ea chiar constituțională — a fost prețutindeni și totdeauna o instituție care a servit nelimitat interesele capitaliștilor, ale moșierilor și ale burgheziei. De aceea, într-o lume nouă, într-o lume în care clasa muncitoare a pus prin luptă dîrză mina pe putere, monarhia a devenit inutilă, anacronică și chiar supărătoare pentru demnitatea și interesele poporului. De aceea haina aceasta învechită, perimată, supărătoare și nepotrivită pentru noul făt frumos, a fost aruncată la coșul istoriei. În locul monarhiei constituționale s-a rînduit republica populară, o formă de guvernămînt superioară din toate punctele de vedere tuturor formelor de guvernămînt cunoscute pînă astăzi în viața poporului nostru și a celor mai multe popoare de pe glob. În republica populară nu mai stăpînește în mod despotic un singur om, ca în monarhia absolută, nici o singură clasă socială, ca în republica sclavagistă și burgheză. În republica populară stăpînește poporul. „Clasa exploatare este desființată, poporul muncitor devine stăpin pe munca sa, pe soarta sa și își făurește prin muncă o viață mai bună, liberă și fericită”.¹ Republica populară este forma de guvernămînt care corespunde unei societăți avansate, unui popor înaintat pe treapta istoriei, unui popor în stare să se conducă singur și să-și făurească o viață fericită. Deci, principial, monarhia nu mai corespunde din nici-un punct de vedere stadiului înaintat al societății progresiste, treptei superioare pe care se găsesc popoarele înălțate pe culmi de lumină de către revoluția socialistă a secolului XX.

¹ Prof. Nicolae Mladin, Revista „Mitropolia Ardealului”. Sibiu 1959, nr. 11—12, p. 808.

Pe lângă toate acestea, la noi în țară a fost — după cum bine se știe — o monarhie străină, o monarhie importată de peste hotare. Ea n-avea nici un fel de contingent, nici un fel de afinități sufletești cu poporul pe care îl stăpânea și îl exploata. Faptul acesta a ieșit la iveală de atâtea ori în cursul istoriei și mai ales cu prilejul singeroasei reprimări a răscoalei țărănești din anul 1907. Atunci, 11.000 de țărani flămânzi și goți au fost împușcați din ordinul regelui Carol I, fiindcă ei au îndrăznit să ceară pîine, posibilități de muncă și câștig și drepturi la o viață omenească. Regele era cel dintîi și cel mai mare moșier din țară. Latifundiile multe și pămîntul cel mai bun, păduri nesfîrșite, fabrici, palate, castele și conace erau proprietatea regelui. Mii și mii de oameni munceau din greu și trăiau în cea mai neagră mizerie ca să poată să huzurească regele și familia regală. Țăranii și muncitorii erau crud exploatați în favorul casei domnitoare. De aceea, regele a fost totdeauna alături de moșieri și împotriva poporului muncitor, alături de bancheri și împotriva proletariatului exploatat pînă la sînge. Monarhia a fost în mod sistematic împotriva oricărui progres economic, social și cultural al maselor populare. Monarhia a fost totdeauna și pretutindenea pentru menținerea situațiilor existente, pentru menținerea maselor în mizerie, în robie, în întunec. În aceste condiții poporul era crîncen exploatat de către monarhie, întovărășită cu un mînuichi de moșieri și capitaliști, lipsiți de orice scrupule morale.

La fel de potrivnică a fost această monarhie a noastră și față de religia și Biserica Ortodoxă Romînă. Înfeudată cu totul Vaticanului monarhia noastră a lucrat în mod sistematic împotriva intereselor poporului și împotriva Bisericii Ortodoxe Romîne. Din ordinul regelui Ferdinand I s-a încheiat în anul 1927 faimosul Concordat cu Vaticanul. Monarhia a fost factorul esențial „prin care cercurile ostile Ortodoxiei căutaseră să lovească în Biserica Ortodoxă Romînă, să-i știrbească drepturile legitime de Biserică a majorității cetățenilor statului romîn, să-i diminueze prestigiul și să-i stînjenească activitatea, încurajînd un excesiv prozelitism catolic. Nu mai este astăzi un secret pentru nimeni că — prin acel înrobitor concordat — frații noștri greco-catolici fuseseră reduși de la situația de Biserică unită, la aceea de simplu rit al Bisericii Catolice, întărindu-se astfel cătușele care îi ținuseră subjugati mai bine de două veacuri și sugrumindu-se cu autoritatea legilor și tratatelor orice tendință îndreptătită a clerului și credincioșilor uniți de a se reîntoarce în sinul Bisericii mame”,² Deci monarhia a fost o piedecă uriașă, o frînă puternică în calea progresului economic, social și cultural al poporului, precum și un factor puternic de oprimare și nedreptate pentru Biserica Ortodoxă Romînă. Datorită monarhiei, România veche era o țară înapoiată, o țară în care stăpînea mizeria, exploatarea și analfabetismul. Insuși președintele Consiliului de Miniștri, Dl Chivu Stoica, în expunerea prezentată la ședința festivă a Marii Adunări Naționale din 29 decembrie 1957, a zugrăvit starea de mizerie a poporului romîn din timpul monarhiei în următoarele culori: „Ne-am născut într-o țară bogată în care domnea sărăcia. Imensa majoritate a poporului trăia o viață de mizerie și privațiuni din cele mai grele. În adîncul munților și

2 Revista „Biserica Ortodoxă Romînă“. București 1957, nr. 10, octombrie 1957, p. 919—920.

șesurilor dormitau mari avuții naturale care, valorificate, ar fi putut situa țara noastră printre țările industriale înaintate. Dar stăpînii imperialiști hărăzise Romîniei de ieri să lincezească în înapoiere, să nu-și dezvolte industria — temelia independenței economice și a progresului. Pămîntul țării era mînos, dar celor care îl munceau și-l stropiseră de veacuri cu sudoarea și singele lor nu le era îngăduit să se bucure de roadele lui. Poporul nostru harnic, plin de energie și iubitor de viață era secerat de molime și boli, copiii mureau cu zile”.

Lumea veche, lumea regilor, a moșierilor, a capitaliștilor și exploata-torilor, lumea mizeriei, a nedreptăților sociale și a întunerecului a apus pentru totdeauna. Ea s-a prăbușit sub loviturile de tirnăcop ale clasei muncitoare. În locul ei au apărut zorile și a răsărit soarele unei lumi noi: lumea progresului economic, lumea dreptăților sociale, lumea culturii, a științei și a luminii.

Nu s-au scurs decît treisprezece ani, o perioadă de timp relativ foarte scurtă, raportată la viața unui popor, și totuși, în acești treisprezece ani s-au schimbat din temelii toate în cuprinsul scumpei noastre patrii. Dezvoltarea economică a țării a luat un avînt necunoscut pînă acum în istoria țării noastre. Sub voința de fier și elanul nemaîntîlnit al clasei noastre muncitoare și datorită sprijinului acordat cu mărinimie de Marea Țară a Socialismului victorios, industria Republicii Populare Romîne s-a dezvoltat, a crescut și s-a perfecționat, depășind și cele mai optimiste așteptări. Țara întreagă este astăzi un șantier vast de lucrări gigantice. Din măruntaiile pămîntului se scot la lumină bogății imense. Solul patriei este cultivat după cele mai avansate reguli și metode agro-tehnice și aurul celor mai îmbelșugate recolte umple hambarele țării. Pretutindeni se înalță clădiri noi. Uzine, fabrici, școli, spitale, dispensare, teatre, cinematografe, locuințe pentru muncitori, etc., înfrumusețează toate colțurile țării. Orașe cu totul noi iau ființă și se dezvoltă uimitor de repede. Termocentralele și hidrocentralele cele mai moderne produc și transmit energia electrică pînă în cele mai îndepărtate locuri ale țării. Bunurile de larg consum se înmulțesc cu fiecare zi ce trece și schimbul acestor bunuri între sate și orașe devine tot mai perfect. Nivelul de trai al clasei muncitoare crește neconținut și în casele în care pînă ieri-alaltăieri stăpînea sărăcia, durerea și întunerecul pătrunde lumina electrică, radio-ul, televizorul și belșugul.

Pe plan social au fost înlăturate clasele asupritoare, clasele privilegiate și a dispărut pentru totdeauna nedreapta exploatare a omului de către om. Milioane de țărani au fost împroprietăriți și au dobîndit dreptul de a se bucura de roadele pămîntului, muncit de străbunii lor, veacuri de-a rîndul, pentru huzurul unor trîndavi. S-a asigurat cea mai deplină egalitate în drepturi între toți cetățenii țării. O întrecere dreaptă și frumoasă în muncă și în realizări pozitive pentru binele obștesc a luat locul urii și desconsiderării de odinioară a muncitorilor. Astăzi oamenii muncii participă masiv la conducerea și gospodărirea țării și se bucură de o viață fericită.

Asistența socială se acordă din plin tuturor celor ce muncesc. Spitalizarea, tratamentul medical, trimerile în stațiunile balneare și climaterice pentru cură, pentru odihnă și fortificare se fac fără nici un fel de discriminări. Atît drepturile cit și obligațiile sînt deopotrivă pentru toți cetățenii Republicii Populare Romîne.

Pe plan cultural s-a înfăptuit cea mai uriașă operă din istoria țării noastre. Lumina cărții a pătruns și pătrunde neconținut în cele mai îndepărtate sate și cătune. Dureroasa moștenire a trecutului, neștiința de carte, analfabetismul a fost înlăturat. S-au creat clasele muncitoare și în special tineretului nenumărate posibilități pentru învățătură. S-au înființat școli medii și de specializare pretutindeni. Cursurile serale dau posibilitate nelimitată tuturor, celor ce muncesc și doresc, să-și completeze cu ușurință cunoștințele. În orașele mari ale țării funcționează tot felul de institute superioare de învățămînt, facultăți pentru toate specialitățile. Porțile învățămîntului universitar sînt deschise tuturor cetățenilor Republicii Populare Romîne.

Artele înfloresc și numărul artiștilor de talent crește neconținut sub oblăduirea și purtarea de grijă a regimului nostru de democrație populară.

Pe tărîm internațional prestigiul țării noastre a crescut ca niciodată în trecut. Faima științei, culturii și artei romînești a străbătut departe peste hotarele țării, fiind astăzi cunoscută și admirată în toate continentele lumii. Politica noastră de pace, de colaborare și bună înțelegere cu toate popoarele lumii este cunoscută pretutindeni și apreciată de toți. Redăm în cele ce urmează și constatările Dlui Chivu Stoica, președintele Consiliului de Miniștri, cu privire la aceste realități pozitive din cuprinsul țării noastre: „...țara noastră este un vast șantier al muncii neobosite pentru făurirea unei vieți de bună stare în folosul tuturor celor ce muncesc. Ca din pămînt a crescut o pădure de sonde și coșuri de fabrici, pretutindeni se înalță uzine noi, echipe cu tehnică modernă, — imagine a forței industriale crescînde a țării. Regiuni ținute ca împietrite în inapoiere de regimul burghezo-moșieresc au fost trezite la viață. Oltenia marilor moșieri, de unde oamenii jureau de sărăcie și pribegeau la orașe cu cobilița în spinare, devine o nouă bază industrială petroliferă a țării. Unități industriale moderne însuflă o nouă viață Moldovei, menținută în inapoiere economică. Dobrogea, țara de lut și de scaieți, pășește în frunte pe calea agriculturii îmbelșugate, socialiste. Privim în jurul nostru și vedem centrale electrice transformînd iureșul apelor și cărbunele din întunericul pămîntului în lumină, căldură și putere pentru cei ce muncesc. Miile de tractoare și mașini agricole reprezintă o puternică bază materială pentru dezvoltarea agriculturii; s-au ridicat nenumărate școli de toate gradele, așezăminte culturale și sanitare din cele mai înaintate, satele au devenit de neconceput fără cămin cultural, bibliotecă, casă de nașteri. De la vechea Romînie a plugului de lemn, la Republica Populară Romînă de azi — în plin avînt al economiei și culturii, una din primele țări din lume care dispune de un reăctor atomic și aplică în scopuri pașnice geniala descoperire a minții omenești — este un salt care reflectă profunde schimbări innoitoare ce au avut loc în țara noastră în acest domeniu”.

Pe plan religios întîlnim aceeași obiectivitate, aceeași atitudine și aceeași prețuire acordată tuturor cultelor din țara noastră. În Republica Populară Romînă nu mai sînt culte religioase privilegiate în detrimentul altora. În Republica Populară Romînă toate cultele religioase au aceleași drepturi și îndatoriri. De aceea, una dintre primele măsuri luate la noi în țară după îndepărtarea monarhiei a fost aceea a încetării privilegiilor,

a încetării favorurilor, „a fost aceea a denunțării Concordatului cu Vaticanul, spre a se înlătura cea mai grea stavilă în calea realizării deplinei egalități între culte. Ne mai existind nici un cult protejat efectiv de stat, în dauna altora, ci toate fiind tratate în același fel de către stat, a apărut de îndată posibilitatea înlăturării din viața noastră religioasă a acelor stări de lucruri nefirești, a tuturor actelor neîntemeiate pe voința liber exprimată a clerului și credincioșilor. Așa s-a putut produce acea însuflețită și impresionantă acțiune a fraților greco-catolici, care — văzându-se eliberați de sub imperiul clauzelor înrobitoare din Concordatul încheiat cu slugărnice și aplicat cu o consecvență demnă de o cauză mai bună, de către vechile regimuri — au trecut la împlinirea năzuințelor lor de două veacuri și jumătate: reîntoarcerea sub bolta ocrotitoare a Bisericii străbune. Așa a fost cu puțință să se realizeze reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal, — vis al altor generații de ardeleni și rod al egalității reale între culte, proclamată și înfăptuită de regimul democrat popular”.³

Pentru toate aceste realizări pozitive, pentru toate perspectivele largi și luminoase deschise fiecărui cetățean al patriei noastre și pentru toate posibilitățile viitoare de progres, prosperitate și fericire ale întregului popor român, noi sărbătorim astăzi cu toată căldura inimii actul proclamării Republicii Populare Române și împreună cu întregul nostru popor cîntăm:

Puternică, liberă,
Pe soartă stăpină,
Trăiască Republica
Populară Română.

Pr. Prof. SP. CÂNDEA

³ Idem, ibidem.

DOCUMENTE DIN ARHIVA OFICIULUI PROTOPOPESC
ORTODOX AL BRAȘOVULUI
(1824—1850)

Acest protopopiat a fost unul din cele mai importante din arhidieceză, atît prin luptele pe care credincioșii de aici le-au dus contra unirii cu Roma, sprijiniți și sfătuiți fiind de ierarhii și domnii din Țările Romîne, cît și prin mișcarea culturală care a început aici înainte de sosirea diaconului Coresi, care în 1556 se refugiază la Brașov de frica lui Mircea Ciobanul și care în acest oraș a scos de sub teasc 9 din cele 22 cărți de cult, ajutat fiind de protopopii de la biserica Sf. Nicolae, Iane și Miha.¹

Documentele pe care le publicăm mai jos le-am aflat prin anul 1941, cînd eram preot deservent la biserica Sf. Nicolae, răvășite, într-o ladă mare de la parterul școlii vechi. Cine avea nevoie de hirtie, lua din ele, iar unul din slujbașii mici ai bisericii vindea din ele precupețelor pentru ambalarea mărfurilor lor.

Ce am găsit atunci, am copiat, cu gîndul că vor servi la eventualele monografii ale bisericilor, iar altele le-am păstrat pentru un eventual muzeu. Cînd apoi, la îndemnul I. P. S. Mitropolit Nicolae Colan, de a se aranja muzeul de mult proiectat, le-am predat profesorului Ion Colan, care sperăm că va publica și documentele care se vor mai afla ulterior.

Partea cea mai mare a documentelor vechi ale acestei bogate arhive — scrisori și adrese de la Domni, ierarhi, protopopi și parohi — au fost publicate în anii 1901—1906 de Sterie Stinghe, în cele cinci volume din „Documente privitoare la trecutul romînilor din Șchei”, conținînd evenimente petrecute între anii 1700 și 1868.

Cele pe care le publicăm noi acum sînt din anii 1824—1885, cîteva de la episcopul Vasile Moga, mai puțin interesante, cu stilul lor greoi și ortografia obișnuită la începutul și în primele decenii ale secolului XIX. În epoca șaguniană ortografia este mai apropiată — și totuși încă mult depărtată — de cea din zilele noastre. În parte, am înlocuit-o și în parte am păstrat-o, ca o amintire din acele vremuri. Multe din greșelile de lexic și de ortografie trebuie atribuite fără doar și poate scriitorilor din cancelaria episcopoească. În schimb, stilul protopopului Ion Popazu e mai bogat în felul lui, dar scrisul, cu caractere mixte, credem că era o problemă grea de descîrnat, chiar și pentru secretarul oficiului protopopesc.

Cele mai multe acte emană din cancelaria lui Șaguna, cu un stil vi-guros, concis și colorat, cu toate că nu cunoștea încă perfect limba romî-

¹ Vezi mai pe larg: Nicolae Sulică: Preoții de la biserica Sf. Nicolae din Brașov ca, precursori ai lui Coresi, în revista „Athenaeum” București 1939, p. 345—350.

nească (ca și ale lui Popazu). In anii mai îndepărtați de zilele noastre aflăm, însă, la preoții mai bătrini atunci, o limbă încărcată de arhaisme și o expunere greoaie a faptelor.

No. 2083/1824.

Copia 270/1824.

Protopopul Brașovului, Radu Verzea, comunică Magistratului următoarea adresă, primită de la Consistoriul din Sibiu:

Cinstite Părinte Protopoape!

Pricepînd înălțatul Cr. Gubernium, din înștiințări cătră același din dregătorie făcute, precumcă primejdioasa ciumă ce s-au fost scornit în vecinătățile țări de peste munți, tot mai tare se lățește și se întinde la locurile care sînt mai aproape de țara noastră, marele prințipat al Ardealului, spre împiedecarea acelor primejdioase boale, ca să nu se vîrască sau să se tragă în oarece chip și în țara noastră, înălțatul Cr. Gubernium s-au înțeles împreună cu crăiesc General-Comando, ca să facă și despre partea sa la iurisdicțiile cătănești cuviincioasele orînduieli, și acele așa să se ducă în vig precum poruncesc preamilstivele porunci de mai înainte în treaba aceasta ieșite.

Precum aceea dară au allat același înălțat a fi foarte de lipsă ca acel fel de orînduieli și preamilstive patentaturi (sic!) spre îndreptarea norodului a se feri mai din vreme de primejdioasa boală aceea a ciumii și de pedepsile ce ar veni pre călcătorii acelor patentaturi, de nou să se vestească și să se tîlcuiască, și prin preoți cuviincioși norodului în toate bisericile acestui prințipat prin milostivul decret din 9 iunie a. c. N-o Gubernii 5694 ieșit, și aicea sub No. 270 a. c. așezat, poruncește acestui Scaun Episcopesc ca preamilstivele patentaturi Nr. 21 mai 1824 afară date și prin orîndueala gubernalicească din 29 dec. 1813 N-o Gubernii 10741 prelingă trimiteria poftitelor exemplaturi (sic!) spre a se publicălui din nou cu toate iurisdicțiile împărțite, precum și altă orîndueală gubernalicească sub 16 iunie 1814 N-o Gubernii 6278 oarece reguli îndreptătoare ce cuprind în sine pedeapsa, care de loc să se și îplinească, măcar de ar fi și de moarte, cu cei ce voar greși și voar călca aceste orînduieli, care mai din vreme grijesc de sănătate, așijderea prin țirculari publicăluite, cerîndu-se de la tistirea locurilor prin subordinații preoți, de unde se spune Cazană să se publicăluiească poporeanilor și la înțeles să se tîlcuească. Așa întru împlinirea aceștii porunci Guberniale strîns se poruncește Frății Tale ca atît aceale preamilstive patentaturi d. 21 mai 1805 afară date și prin milostiva orîndueală Gubernială sub 29 dec. 1813 N-o 10.741 cu toate tistiile spre a se publicălui de nou împărțite, cît și aceeaaltă orîndueală gubernalicească sub 16 iunie 1814 N-o 6278 oarece reguli îndreptătoare despre pedeapsa celor ce voar greși împotriva ac(el)or preamilstive porunci, prin sine cuprinzătoare, așijderea prin țirculari vestite, însuși Frăția Ta în persoană să le duci la tistia locului și să cei acele preamilstive orînduieli în treaba ciumii ieșite, și apoi strîngînd preoții sie-și subordinați la un loc, să le dai înainte

cu tărie, ca acele 2 preamilostive porunci, în toată luna de 2 ori de unde se spune Cazania, cetind mai întâi acest țirculari, să le vestească poporeanilor săi, și la înțeles să le spuie precum și în anul 1813 sub 24 dec. N-o Episc. 1355 de aici s-au fost poruncit. Sub răspunderea Frăției Tale să porți grijă ca subordinații preoți negreșit să împlinească această poruncă. Al Frăției Tale

De bine voitor

Fiind M. D. Ep(is)cop dus în canonicească vizitație,

ss. Moise Fulia

Inter. prezesch.

Sibiu 15 iunie 824.

*

1838

No. 600/1838 (No. arh. prot. No. 23/1838).

Episcopul Vasile Moga către protopopul II al Brașovului, Alexie Verzea:

Cinstite protopoape!

La relația Fr(ăției) Tale dto 10 noembrie a. c. încoace trimisă, prin care arăți că parohul nostru neunit de la orașul *Feldioara*, Iordachē Ștefan, are lipsă de ajutor în slujbele sale parohialicești de acolo, și dimpreună cu satul bucuros primeaște întru ajutor în slujbele parohialicești pe preotul Ioan Morariu, parohul de la Vlădeni, *Scaonul* Episcopesc cu atîta mai virtos află a se îngădui numitul preot a trece la Biserica de la *Feldioara* în chipul mai sus zis, cu cît Parohul de al doilea de la Vlădeni, Iacob Bălcăși, s'au declarăluit în scris la Sc. Episcopesc, că dînsul singur poate să săvârșească toate slujbele parohialicești lingă Biserica neunită de la Vlădeni fără de a se restaurălui ștația aceea a doua de la Vlădeni. Aceasta F(răția) Ta vei avea a face cunoscut la obștea noastră de la *Feldioară*, de sine înțelegîndu-se aceea că, cînd n-ar mai putea sluji singur preotul de la Vlădeni, atuncea cea să se întoarcă iară la ștația sa. Sibiiu, 27 noembrie 1838.

Al F(răției) Tale

De bine voitoriu

ss. E. Vasile Moga.

Tot de acest act se mai țin și următoarele:

Prea Osfințite și Prea Luminat Măria Ta!

După cererea Preotului Iordache Ișfan, ieșind eu la 4 martie în fața locului în *Feldioara*, am cercetat voința obștii de acolo pentru al 2-lea Preot Ioan Morariu, precum și scăderile în cele sufletești (ale) aceluia popor care de către un Preot singur nu este cu putință a se plini la așa mare număr, șare relația dto 9/21 nov. 1838 am fost așternut Prea Luminatului Scaun Episcopesc, Atestatul Dregătorilor aceluia oraș din tabela contribuției sub Litera C., iară de atuncea până acuma s-au mai înmulțit poporul.

Așa dară cu prilejul aceștii cercetări avînd de față pe D. Prota Petru Gherman și pe Parohul Brașovului-Vechi Iacob Bălcăși, la cuvîntarea mea ce am făcut poporenilor adunați în casa Ecleejii, cu toți s-au bucurat și mulțumit, ca Preotul Ioan Morariu din Vlădeni să se transfereluească în pa-

rohia Feldiorii de al 2-lea Preot, de care au mare lipsă și deodată au poțit vreo 3—4 din oameni, ca amîndoi Preoții să le dea un contract că nu-i va îngroia cu mai multă plată ca ce au dat până acum, și după vechiul obicei, tot aceeași simbrie sau plată să dea și în viitorime, care contract umilit se așterne sub Lit. A., Prea Luminatului Scaun Episcopesc atît despre partea Preoților amîndoi, cît și despre partea Obștii, iscălit cu toată voința.

Măria Ta! Smerita mea rugare este ca părintește a Te milostivi spre obștea Feldiorii însetată a le întări cererea voinții lor cu transferăluirea Preotului Ioan Moraru din Vlădeni în parohia Feldiorii, ca să poată în ceale sufletești mîngăia ca un bărbat vrednic ce au fost și este.

Despre care avînd toată nădejdea că voi fi ascultat, așteptînd părinteasca povățuire, cu toată fiasca supunere până la moarte rămii Al Prea Luminat Mării Tale

Prea plecată și umilită slugă

(ss) Verzea, protopop.

Satulung 3/15 april. (1839).

*
1839

No. 47 1839 (Arh. prot.)

Formular. Informația despre școala trivială a ritușului grecesc neunit de la protopopiatul 1-lea al Brașovului pre anul scolastic 1838/39.

Bolgarsegul de jos. Casă de școală este. Simbria dascălului se plătește de la părinții copiilor, și ce nu se ajunge, de la Biserică. Dascălii cu plata sa: Vasile Nergheș 300 fl. W.W.,¹ Andrei Androne 400 fl., Toma Vasiliu (dascăl) de prunce! *Talantul* dascălului: ad. 1) slab, 2) de mijloc, 3) bun. *Strădania*: ad. 1—3 puțină. *Darul de a învăța*: în clasa I, a ceti, a scrie; de rost: porîncile, tainele, rugăciunile, istoria biblicească, aritmetica, Catehism, gramatica romînească și nemțească, versie² din nemțește în românește, geografia, a scrie cu litere latine, aritmetica. Clasa de prunce: a ceti, a scrie românește, Catehism, aritmetica. *Numărul pruncilor harnici de școală*: prunci 204, prunce: 168. *Numărul pruncilor în școală umblători*: prunci: 47, 26, prunce 21. *Sporul*: în cl. I. slab, II-a: de mijloc, la prunce: bun.

La rubrica: „*Vizităluiu-s-au școala și prin cine?*”. SE răspunde: „Prin Protopopul locului câte odată”. La „*reflexii*”, Popazu iscălește următorul text: „Luînd afară școalele din satul Turcheș, Cernat, Satulung, Tărlungeni, care merg foarte bine înainte, atît în privirea sporiului cît și a moralului pruncilor și pruncelor care umblă tot (?) la școală, toate celelalte școale stau foarte rău, și sînt mai¹ goale de copii și de copile (luînd în socotință numărul cel însemnat al pruncilor și pruncelor de școală) și de rodurile poțite, fiindcă deoparte talanturile, strădania și darurile dascălilor de a învăța sînt foarte slabe, așa încît îndărătnicia și răceala părinților în trimiterea copiilor la școală, mai tot de la dascăli se trage, de vrîme ce și pă-

¹ Wiener Währung — valută vieneză.

² Traducere.

¹ Aproape.

rinții cei ce dau copiii la școală, încă pierd toată rîvna și iau copiii de la școală, văzînd că mai nici un sporiu și folos nu cîștigă copiii acolo. Dovada vie *a contrario* la acestea, pot fi școalele excepte mai sus lăudate, care de cînd s-au înzestrat cu dascăli vrednici, iscușiți și silitori; gem de copii și aduc sporiu și rîvnă la toți cei ce le cunosc și le cercetează. Iar despre altă parte îndărătnicia, prostia și sărăcia încă sînt foarte mari piedici la întemeierea și creșterea școalelor".

II. *Bolgarsegul de sus (Tocile)*. Casă de școală este. Rubrica 2-a: la fel ca la Bolgarsegul de jos. Nu este dascăl acum. Plata lui: după numărul școlarilor se plătește fieștecă 2 fl. 30 cr. W. W. Materia: aceeași ca în Bolgarsegul de jos. Prunci 105, prunce 45.

III. *Brașovul-Vechi*. Casă de școală este. Dascăl e Gheorghe Irimie, care primește de la fiecare școlar 1 fl. 20 cr. W. W. „Talantul: foarte slab. Strădania: puțină. Darul de a învăța: mai nici decum. Materia: a ceti și rugăciunile de rost. Prunci 112, prunce 33. Cercetează școala: 29 și 8. Sporul: foarte puțin. Școala e vizitată prin protopop și preoții locului, cîte odată.

IV. *Stupini*. Casă de școală este. Învățător: Georgie Irimie, diacon. Fiecare copil plătește cîte 1,20 fl. Talantul și strădania: de mijloc. Darul: bun. Materia: a ceti și a scrie cu litere române și latine, și aritmetica. Prunci 46, prunce 23. Cercetează școala: 18 și 2. Sporul: de mijloc".

V. *Dirste*. Casă de școală nu este (Restul lipsește!).

VI. *Bacișalu*.¹ Casă este. Învățătorul: Ioan Manole, plătit după numărul elevilor, dintre care cei avuți plătesc 4 fl., cei de mijloc 3 și cei săraci 2 fl. 30 cr. „Talantul lui: de mijloc, strădania: destulă, darul: aproape de bun” Materia: ca mai sus. „În plus Catehismul, istoria biblică și cîntări bisericești”. Prunci de școală 134, prunce 41. Frecventează școala 53 și 10. „Școala e vizitată: prin nimenea”.

VII. *Turcheș*. Casă este, învățător: Oprea Odor. Elevii plătesc cîte 2,30 fl. „Talantul: bun, strădania: mare, darul: bun”. Materia: ca mai sus. Prunci 128, prunce 32, din care frecventează 104 și 20. „Sporul: deschilinit² de bun. Școala e vizitată: prin parohii locului, arareori”.

VIII. *Cernatșalu*.³ Casă este. Biserica contribuie și ea la plata dascălului Nicolae Preda, plătit cu 300 fl., fiecare elev plătind 4 fl. „Talantul: foarte bun, strădania: de tot mare, darul: prea bun”. Între materiile făcute se află și „versia”, apoi „caligrafie, ortografie și vocabule”. Copii de școală 98 și 28. Frecventează: 68 și 4. „Sporul: bun în treapta cea mai de sus”.

IX. *Satulung, Biserica Nouă*. Casă este. Învățătorul Georgie Manole e plătit cu cîte 4 fl. de elev. „Talantul: de mijloc, strădania: cam de bună. darul: de mijloc”. Prunci: 145, prunce 48. Frecventează: 81 și 7. „Sporul de mijloc”.

X. *Satulung, Biserica Veche*. Casă este. Învățători sînt doi: Nicolae Martinovici și Procopie Deac, primind fiecare cîte 4 fl. de elev. „Talantul ambilor e bun, strădania multă, darul la cel dintîi bun, la al doilea foarte bun. În clasa a doua, între altele, se predă și: gramatica nemțească și a

1 Baci.

2 Deosebit.

3 Cernatu.

ceti și scrie cu litere de tipar". Prunci sînt 121⁴, prunce 36. Din aceștia cercetează școala 102 în cl. I și 52 în a II-a. Prunce în cl. I și în a II-a 2. „Sporul în clasa I este „deschilinit de bun”, iar în a doua: „însemnat de bun”.

XI. *Tărlungeni*. Casă de școală este. Invățătorul Irimie Popescu primește de la fiecare elev cîte 1 fl. 40 cr. „Talantul lui e bun, strădania mare și darul bun. Se predă: a ceti și a scrie românește, Catehism și aritmetică. Prunci sînt 84, prunce 20. Din aceștia frecventează școala 71 și 4. Sporul e bun”.

XII. *Purcăreni*. Casă este. Invățătorul Nicolae Bogdan primește de fiecare elev 1,40 fl. „Talantul lui e slab, strădania puțină și darul slab. Tot ce predă este: a ceti și a scrie românește. Prunci sînt 46 și prunce 12. Din aceștia cercetează școala 19 și 1. Sporul este „de tot puțin”.

1844

Vasile Moga către protopopul Verzea:

Cinstite Protopoape!

Spre a se putea mai cu temei rugare către I. C. Gubernium pentru așezarea și al 2-lea Preot lîngă Biserica neunită din *Feldioara*, unde prin regulatie, dimpreună cu filia lui *Rodbav*, numai un Paroh și un capelan au fost lăsată, de lipsă este ca cuviinciosul Protopop cearerea funghenșului¹ de acum Parohului Iordachie, pentru așezarea lîngă dînsul întru a 2-lea Preot Popii Ioan Morariu de la *Vlădeni*, precum și cearerea poporeanilor din *Feldioara* precum (că) voiesc și primesc pe zisu Ioan Morariu și despre numărul fame(li)ilor cari se află acum atît în *Feldioara* cît și în *Rodbav* atestat autentic scos din Tabela contribuții pe lîngă deosebită relație să ne trimiți încoace toate cu arătarea lipsii, ca din socotința acelor să se facă de către Scaunu Episcopesc rugare către C. Gubernium pentru statornica așezare întru a 2-lea poftoritului² Ioan Morariu la *Feldioara*. Sibii, 12-a aprilie 1844.

Al F(răției) Tale

binevoitoriu,
(ss) E(piscop) Vasile Moga

Protopopul Verzea către Episcopul Vasile Moga:

Prea Sfințite și Prea Luminate Măria Ta!

Cererea Parohului din *Feldioara* Iordache. Ișfan, pentru a mijloci ca să se mai așeze încă lîngă dînsul Preot și anumit Ioan Marcu, care slujește acum în satul *Vlădeni*, cu de-amănuntul cercetîndu-o în fața locului, am aflat-o de toată luarea în samă vrednică, despre o parte aceea că Preotul din Filialu *Rothbah*, Ioan Dumitru, ajutoru care ar trebui după tîmplarea lipselor parohialicești nu poate da Parohului din *matera Feldioara*, fiind

4 Cifră greșită.

1 Care funcționează.

2 Amintit, pomenit.

necurmat cuprins cu isprăvirea trebilor sufletești a poporenilor săi care s-au înmulțit pînă la 115 famelii, iară despre altă parte pentru că și suplicanșul Paroh din materia Feldioara pe lîngă toată sîrguința îi este cu neputință 277 de famelii care se țin de Biserica materă după cădere a le mîngăia cu cele duhovnicești,

Din socotința dară (a) celor mai sus cercetate întru adevăr descoperite, ca să nu mi se tîmple a cădea în vreo răspundere pentru neplinirea slujbii mie încredințate, îndrăznesc cu toată smerenia cererea pomenitului Paroh Iordache Ișfan, împreună cu 2 atestaturi scoase din Tabela Contribuției, despre numărul fameliilor mai sus pomenite precum și reversul Preotului din filie, prin care se declară a-i fi cu neputință să dea vreun ajutor Parohului de lîngă Biserica materă, cu aceea umilită rugare, ca fiind îngăduit prin înalte normal rînduiri, așadară Preotului de a 3-lea pe sama mai a 400 famelii fără de 8, cari în doao locuri dela o altă deosebite și cîțva depărtate, să Te milostivești Măria Ta părintește a mijloci la I. Crăiescul Gubern aplatidația transferelurii pomenitului Preot Ioan Morar din Vlădeni întru al 2-lea Preot lîngă Biserica din Feldioara după voia și dorerea acestor poporeni, fiindcă prin această translație și poftoritul Preot s-ar pune în mai bună stare, de a putea după cuviință subzista, avînd la Feldioara casă și moșie, și poporenilor încă nu s-ar pricinui vreo greutate pentru că nu sînt datori a da Preotului de a 2-lea ori cu ce titulă simbrie deosebită, și numai atît cît au dat pînă acuma la un Preot au de a da și spre viitoarea vreme la 2 Preoți spre a o împărți între sine, încredințîndu-i despre aceasta poftoriții Preoți, și prin scrisoarea care au poftit-o poporeni din Feldioara și ca să fie de credință precum dinșii sînt îndestulați cu legătura ce s-au făcut între numiții 2 Preoți că nu vor pofti mai mare simbrie de la dinșii decum au plătit pînă acum unui Preot, întăresc acea declarație a zișilor Preoți și mădulările¹ poporului (din) Feldioara cu iscăliturile numelor lor, cum se arată din documentul cu smerenie sub A. alăturat, și cu atît mai tare nădăjduesc, precum așezarea pomenitului Preot Ioan Morar întru al 2-lea Preot pentru încunjurarea lipselor sufletești și pînă atunci întirimal s-au rînduit acolo slujitor, va fi primită și de locurile mai înalte, cu cît așezarea aceluia statornicește acolo, poporul (din) Feldioara mai de multe ori după măsura numărului fameliilor aflătoare cerut la mine ca la Protopopul locului a se mijloci.

Pe lîngă care a mea umilită, și în adevăr întemeiată relație cu toată supunerea sînt

Al Prea Luminat Măriei Tale umilit fiu
Alexie Verzea, protopop

*

1848

Nr. 77 1848 (Arh. prot.).

Parohienii, 42 la număr, de la Sf. Nicolae, au contribuit cu 855 fl. c.m.² pentru Comitetul Național, pe lista de colectă lansată din Sibiu la 10/22 oct. 1848, semnată de A. Treboniu Laurian, Simeon Bărnățiu, Nicolau Bălă-

1 Membri.

2 Convențională monedă.

șescu, Timotei Țipariu și Ioanne Bran. În fruntea listei este Popăzu cu 120 fl., apoi Nicolae Ciurcu junior cu 200 și alții cu sume mai mici

(Circulara din 11/23 nov. 1848 a lui Șaguna ca episcop, pentru ajutorarea celor rămași în urma revoluției „fără masă, fără casă, împinși în ghiarele ticăloșiei și a temerii de a se lupta între chinuri Măine-poimîine cu foamea...” e publicată în „Mitropolitul Șaguna” al lui Gheorghe Tulbure, Sibiu, 1939, p. 398—400).

1849

Nr. 4/850 al Arh. Prot.

Șaguna către Popăzu la 9 dec. 1849:

Prea Cinstite D. Protopoape!

De ce mare lipsă este la poporul nostru creșterea cea bună, e de obște simțită. Deci spre înaintarea acestia, rechemăm Prea Cinstitei Tale o cărtică în privința aceasta foarte folositoare: *Icoana creșterii cei reale*,¹ intitulată de Domnul Andrei Murășanu foarte bine prelucrată, prietel este 1 fl. c.m., adică trei sfanți, cu acel adaus ca Prea C. Ta, publicînd aceasta în tot tractul său, să mijlocești ca cel (mai) curînd fieștecare Păreot și învățătoriu să-și cîștige această cărtică, și făcînd o listă a tuturor acelor care din tractul P. C. Tale (se) vor prenumăra la acea cărtică, pre lîngă depunerea prețului arătat, să mi-o trimeti încoace fără întîrziere, ca să Ți se poată trimite numărul cărților de lipsă. Mai încolo să faci tuturora cunoscut că Gazeta Transilvaniei iară au început a ieși și să îndemni pre toți la prenumărarea și cîetirea ei.

Sibiu 9 dec. 1849.

(ss) Andreiu Șaguna, Episcop

1850

Nr. arh. prot. 195/ 1850.

Protopopii Petru Gherman și Ioan Petric către Căpitănia Cetății Brașovului, la 6 ianuarie 1850:

Noi Romanii de legea răsăriteană avem astăzi un praznic foarte mare, al Botezului Domnului nostru Iisus Hristos, la care luminată zi fieștecare creștini (sic!) de-ai noștri sînt îndatorați a veni la Biserică și a nu lucra nimic. Înțelegînd noi că unii dintre poporenii noștri astăzi s-au dus în lucru și pîrlesc porci, din datoria noastră cea preotească poftim pe Inclyta K. K. Căpitănie ca să binevoiască a da o asistență militară la toți aceia cari se vor găsi în lucru oriunde, să se aducă înaintea noastră aicia la Biserica noastră...

Fără număr.

Șaguna către Alexie Verzea, la 10 mai 1850:

Din raportul protopopului a înțeles că biserica din *Feldioara* „prin mîini răpitoare, carii pre fereastră au intrat întrînsa, s-ar fi păgubit în

sumă de 100 fl. W.W. și că din urmele ce ați văzut, furii ar fi fost dintre militarii ce se află acolo staționați în oraș în urma căroră ați și făcut arătare la Domnul Căpitan Novac, care ar fi și arestat pre oarecîiva feciori cu prepus; la care se descrie Prea Cinstirii Tale că de vreme ce ați făcut pasuri la tistia militărească, cu toate că cu anevoie crez că acei furi să fie fost militari de vreme de acuma curele militărești și cipici¹ se află și pe la alți contribuenși. — Să vă țineți de îndreptarea ce vă va da aceeași înălțată Dregătorie militară”.

*

Nr. 657/1850 (No. arh. prot. 153/1850).

Șaguna către Alexe Verzea, protopopul al doilea al Brașovului, la 17 iulie 1850:

Cu cea mai mare durere de inimă îȚi fac cunoscut că Protopopul nostru Zaharie Mate s-a înarestuit prin comisariul de subcerc, pentru că ar fi chemat pre Prestimea districtuală de a face cu dînsa socoteală despre taxa chirurgicală.

Eu am făcut (numai) decît arătarea cea cuvenită către Inaltul nostru Guberniu, dar totdeodată aflu cu cale a Te înștiința despre această tristă înțimplare și pre Prea Cinstia Ta cu acel adaus ca lucrurile ofițioase așa să le întocmești, ca să nu vii în aceeași ispită.

*

No. 647/1850 (No. arh. prot. 118/1850).

Șaguna către Popazu, la 19 iulie 1850:

Preotul de la Tărlungeni, Gheorghie Bratovici, năzuiește din nou, ca din privința bătrănețelor sale celor adînci să se hirotonească clericul Avram Comșa întru Preot, și să i se deie capelan ajutătoriu. — Fiind însă în satul Tărlungeni încă un competent pentru această stație, anume Ioan Bogdanu, Prea Cinstia Ta vei avea pe amîndoi competenții într-acolo a-i îndrepta, ca pe 3 august să se afle aci în Sibiiu spre a sta față înaintea acestui Consistoriu, și a da ecsamen din științele teologice, în urma căruia cel mai vrednic se va hirotoni. Iară Preotului Gheorghie Bratovici i vei spune, că din privința bătrănețelor sale se dispensează de la venirea la Sibiu — spre a-și poftori cererea sa și cu gura...

Nr. 774/1850 (în arh. prot. act nenumerotat).

Șaguna către Popazu, la 24 august 1850:

Am înțeles cum că Preotul nostru cel bătrîn din Cernatu, Oprea Verzea, ar fi fost dus dăunăzi sub escortă de jandarmi la Brașov. Deci prin aceasta Te provoc ca îndată ce vei primi această rîndueală, să trimiți pe numitul Preot încoace la Sibii, slujindu-Ți pe viitor de îndreptar la asemenea înțimplări precum este cea sus atinsă...

1 Ghete, bocanci.

Nr. 775 | 1850 consist. (fără număr la arh. prot.).

Către iubitul meu cler și popor diețezan!

Binecuvîntat să fie Domnul Dumnezeuul nostru, care au binevoit ca pe vremea înălțatului nostru împărat *Francisc Iosif I.* și a prea înalt Ace-luiasi părintești Stăpîniri, să ne putem bucura de înființarea unei Tipografii eparhiale, de unde vom putea căpăta cărțile noastre bisericești și școlare.

De mult timp încoace, văzînd eu lipsa cea mare de cărți bisericești și școlare în Eparhia noastră, văzînd totodată și scăderile cele mari sufletești ce se nasc de aci, am hrănit în inima-mi fierbîntea dorință de a înființa pe sama Eparhiei acesteia o Tipografie cu spesele mele. Și iată, Iubiților! Do-rința mi se împlini. De la înaltul nostru Guvern civil și militar am do-bîndit sub 31 august a. c. No. 19572, învoirea pentru ridicarea unei Tipo-grafii eparhiale, în urma cărei îndurate Ordinăciuni n-am pregetat a ținea astăzi Duminecă Sfințirea apei, după rînduiala C. Maicei noastre Biserici, și totodată a deschide și a pune în lucrare zisa Tipografie, cu care ocaziune s-au și tipărit acest țirculariu înștiințătoriu.¹

Scopul Tipografiei acesteia este, ca să se tipărească într-însa cărți bisericești și școlare, și apoi să se vînză cu prețiu cît se poate de ușor.

Despre care vă înștiințez cu acel adaos că mai întîiu de toate se vor tipări Protocoale matriculare, căci cu durere am înțeles, că sub timpul re-voluțiunei, arzîndu-se de mîna vrăjmașului 41 de Biserici, iară 319 prădîndu-se, cu acea ocaziune s-au prăpădit și multe Protocoale matriculare.

Impărtășindu-vă arhiereasca mea binecuvîntare, rămîi Al Vostru

de tot binele voitoriu Arhiereu

Andrei m.p.

Sibiu în 27 august 1850.

Jos este imprimat: „Sibiu”.

„In Tipografia diecezană”

Fără număr.

Șaguna către Popazu, la 29 aug. 1850.

Înțelegînd din izvor sigur că Înălția Sa Principele Serviei, Miloș Obrenovici, în zilele acestea întorcîndu-se de la *Elöpatak*¹ au tras la Brașov și va zăbovi acolo vreo cîteva zile, Te poftesc ca luînd lîngă sine încă pe un Preot de acolo, să mergi la Înălția Sa, și să-l binecuvîntezi în numele meu, și pînă cînd îi voi putea mulțami și eu în persoană, să-i mulțumesci pentru noua generoasă facere de bine, ce au făcut cu biserica și parohia noastră din *Elöpatak*, dăruind pentru gătirea zidirei casei parohiale de acolo una mie fiorini argint, prin care de nou s-au făcut ctitor Bisericei noastre din *Elöpatak*; — Această făcînd, să mă înștiințezi despre timpul cînd cugetă a pleca la Sibiu.

Mai jos, Șaguna adaugă: „De-Ți este cu putință, caută să vii încoace”.

(ss) A. Ș.

¹ Circulară imprimată, cu caractere mixte. O publicăm pentru a arăta marea satisfacție a arhiereului că i-a reușit înființarea tipografiei

¹ Vâlcele, băi.

La 1 septembrie Popazu răspunde că încă la 28 august principele a plecat prin Timișul-de-Sus la București. „Astfel, n'am putut — mai zice el — să-i fac curtenie...”.

Act neînregistrat.

Ioan Popazu, Iosif Barac, Nicolae Dima și Gheorghe Bariț semnează la 20/8 sept. 1850 „contractul prin care Grigorie Gheorghiades, epitropul copiilor răposatului Dimitrie Gheorghiade, dă cu chirie pe trei ani de zile, epitropiei interimale a fiitoriului Gimnaziu Național românesc, în casele din Groaveri, proprietate a numiților prunci, următoarele odăi, întru carele să se deschiză cursul de învățături: în catul de sus două odăi de către uliță cu 7 ferestri; îndărătul lor o boltiță întunec(ată) numai cu o fereastră; pe gălărie o casă mare cu 4 ferestri; dindărăt spre grădină două boltițe și o casă mare dimpreună cu casa din pod; jos către uliță, de către Teodor Mincu, o casă cu 3 ferestri împreună cu grădina, slonul și șoprul cel mare de lemne...”.

No. arh. prot. 224/1850.

Obștea din Măieruș anunță oficiul protopresbiteral că preotul ei, Gheorghe Ștefan, a răposat la 11 nov. 1850. Ea cere să i se dea alt preot. Jalba scrisă de învățătorul lor, Nicolae Crizbășan, e semnată, prin punerea degetului, de către: Alexandru Negrea, gociman, Toader Bolîndet, Ioan Cirică, Gheorghie Șerban, Ioan Irimie, Gheorghie Taus și Ioan Din, pîrgari.

No. Preș. 25/1850.

Șaguna către Popazu, din Viena, la 14/26 nov. 1850:

Prea Cinstite Domnule Protopresbitar!

La scrisoarea Prea Cinstiei Tale din 9 ale trecutei vin a-Ți răspunde, că bine ai făcut, căci în jurstările de față, Țiindu-Te de proverbiul: Qui bene latet, optime vivit,¹ Te-ai abătut de la propusul de a veni la Vienna. Fii încredințat însă, că eu, încît înaintarea Prea Cinstiei Tale va fi de folos pentru binele Bisericii și al năciunei noastre, o voiu sprijini, și voiu avea grijă de dinsa. Numai de ar da Dumnezeu, ca să se îndrepte și să se îmbunătățească odată scartea Bisericii și a năciunei în genere, și apoi celelalte mai bine vor urma. Eu aci nu lipsesc a-mi face datoria în privința aceasta, măcar că duhul mi-e foarte apăsător și pătimaș din cauza luptelor și a năcazurilor celor multe, cărora necurmat sîntem expuși. D. Maiorescu încă nu mi-au împărtășit hîrțile în privința Ghimnaziului din cauză că nu i se pare a fi sosit momentul favorabil de a putea face cu bun succes la Înaltul Ministeriu pașii cuviincioși în obiectul acesta.

Bine mi-ar părea, deacă — iertîndu-Te împrejurările — cînd și cînd Te-ai repezi pînă la Sibiiu, ai asista ședințelor consistoriale, Te-ai informa despre curgerea trebilor diecezane și apoi m-ai înștiința despre cele iscusite — scriîndu-mi totodată ceva și despre cursul lucrurilor în părțile Brașovului.

1 Cine se ascunde bine (cine se retrage din contactul cu lumea!) trăiește foarte bine. (Traducere liberă din limba latină). — Nu știm la ce făcea aluzie Șaguna.

Sederea mea aici în Vienna, precum însuși vei ști, este împreună cu mari cheltuieli, a căror purtare este pentru mine foarte grea, mai cu seamă acum, după ce în anul acesta m-am cheltuit foarte mult prin cumpărarea grădinei și ridicarea Tipografiei pe seama Eparhiei: Din care cauză Te poftesc ca — puindu-Te în conșlegere cu Protopopii Gherman și Verzea — să-mi trimiteți cât mai curînd taxele, care le veți fi adunat din dispensațiile, la care V-am fost împuternicit la plecarea mea de acasă. Banilor să alăturați și consignațiile părechilor dispensate. Eu îndată ce voi primi banii, Vă voi trimite cvitențiile cuviincioase. — Lăcuința mea este Kärthnerstrasse, Bürgespal, 1-ter Stock, ober der Apotheke.

Cu aceste rămiu

Al Prea Cinstiei Tale

de tot binele voitoriu

(ss) Andreiu Șaguna

Ep(is)cop.

No. arh. prot. 115/1850.

*

Autoritățile cer să li se raporteze „despre stătătoarele încă sub evenimintele revoluționare întreruptele școale populare”.

Din *Dirste* se raportează: „Numărul tinerimii harnice de școală este 73”.

Stupini 53. „Fund, avere, au ceva de acest feliu, n-avem, simbria dascălului se dă de la părinții copiilor; dacă se dă. Lemne asemenea. Timpul începerii școalei după sugrumarea Revoluției s-au urmat de la 1 nov. 1849. Studiile se predau amăsurat școalelor elementale (sic!), de lingva Romana și Germana; Doctrina Religii s-au dus (în) îndeplinire prin învățător. (28 ianuarie 1850)”.

În Șchei, la Sf. Nicolae, „la școala normală s-au ținut praelecții peste tot anul. Învățători sînt: 1) Iosif Barac, protodiacon, profesor primariu. Au absolvat drepturile; știe românește, nemțește, latinește, ungurește. 2) Andronic Andronie au absolvat gimnaziul, știe românește, nemțește, latinește și ceva ungurește. 3) Vasile Oroianu, a absolvat filozofia; știe românește, latinește, ungurește și ceva nemțește. 4) Nicolae Nicolau, absolut normalist; știe românește, nemțește, grecește și ceva ungurește. Școala are 117 elevi și 22 eleve. Învățătorii sînt plătiți de părinții elevilor, iar ce nu se ajunge, din casa Bisericii: Nu cercetează școala: 127 prunci și 148 prunce; aceasta, parte din sărăcie, parte din îndărătnicie”.

În *Tocile* „numărul tinerimii harnice de școală” este 140. Cursurile au început la 6/18 nov. 1849. „Științele” se predau în limba romînă, dar se învață și limba germană. Catichet este preotul Dimitrie Orghidan.

În *Cetate* nu există local de școală. Elevi sînt 34 și eleve 43. Învățătorul are salariu de 200 fl., bani de chirie 60 și doi stînji de lemne. Cursurile au început la 23 nov.

*

Nr. 894/850 (Nr. arh. prot. nu e).

Şaguna către Popazu. Obştea se plînge de schimbarea cîntăreţilor. Popazu să cerceteze şi să raporteze în 8 zile.

*

Nr. 321/1849 (No. arh. prot. 2/1850).

Şaguna către A. Verzea, la 22 dec. st. v.: Preoţii din Feldioara şi din Măgheruş: Iordachie Ştefan şi Gheorghie Ştefan, nevenind la Sibîu după cum li s-a ordonat, să fie oprit de la epitrafir.

*

Nr. 46/1850 Consist.

Şaguna către Popazu, din Viena, la 23 dec. 1850:

Cînd a fost anul trecut în Braşov, s-a declarat şi el nemulţumit cu felul de a cînta al călugărilor cîntăreţi, Varlaam şi Domeţian, ca şi de felul lor de a-şi împlini datoria, şi despre a căror purtare morală „se auzeau multe veşti urite. Deci bine au făcut reprezentanţii cînd au hotărît să-i scoată din serviciu, cu toate că o parte din obşte a cerut reangajarea lor”. Cînd se va întoarce acasă, va hirotesi pe noii cîntăreţi şi le va da binecuvîntarea arhierească, iar pînă atunci le dă voie a fi cîntăreţi după contractul încheiat.¹

Prot. stavr. CANDID MUŞLEA
prof. pens.

¹ Vezi cele ce au urmat, în St Stinghe: Documente privitoare la trecutul Romînilor din Schei, Braşov, 1903, vol. IV, No. XLVII, p. 84—85, No. XLIX, p. 87, No. L şi LI, p. 88—89 şi No. LII—LIII, p. 90—93.

Pompiliu Teodor: DESPRE „ISTORIA ROMINILOR CU ÎNTREBĂRI ȘI RĂSPUNSURI” a lui Samuil Micu Clain; în: „Studii”, revistă de istorie, anul XIII, nr. 2, 1960, p. 197—205.

Asupra luminatului reprezentant al Școalei ardelenne, Samuil Micu Clain, s-au scris în ultima vreme mai multe lucrări — unele și în revistele noastre bisericești — dar cu toate acestea, opera sa a rămas pînă acum prea puțin cunoscută.

În acest articol, DI Pompiliu Teodor, cercetător la Biblioteca Academiei R. P. R., Filiala Cluj, face o prezentare a celor mai însemnate probleme din lucrarea lui Samuil Micu, intitulată: „Istoria rominilor cu întrebări și răspunsuri”, punînd în lumină cîteva chestiuni deosebit de importante.

Istoria a fost scrisă în 1791, dată stabilită de Nicolae Iorga. A fost publicată fragmentar în broșura: „Istoria scurtă a rominilor de la Alm povățuitorul ungurilor încoace, scrisă din un fragment de a părintelui Clain și cu însemnări însemnate, de Gavrilă Pop Laslo...” Sibiu, în privilegiata tipografie a lui Gheorghe de Clozius, 1848, iar mai tîrziu de același G. Pop Laslo sub titlul: „Fragment istoric bisericesc” (decopiat din manuscrise de ale lui Samuil Micu), în revista: „Sionul romînesc”, nr. 10 și 11 din 1867.

Cercetînd locul Istoriei cu întrebări și răspunsuri în cadrul operei istorice a lui Samuil Micu, autorul constată că Istoria a apărut după Historia dacorum sive valachorum, bazîndu-se pe materialul acesteia. Iar în 1796 a apărut „Scurtă cunoștință a istoriei rominilor”, în redacția căreia a intrat materialul din Istoria analizată, suprimîndu-se însă întrebările și răspunsurile.

Cercetînd cuprinsul „Istoriei cu întrebări și răspunsuri”, pe baza fragmentelor publicate de G. Pop Laslo, autorul arată că Samuil Micu vrea să facă o istorie a rominilor din cele mai vechi timpuri, așa cum făcuse și în alte lucrări. Ideea fundamentală susținută de Micu este aceea a continuității rominilor pe pămîntul Daciei după retragerea lui Aurelian, afirmînd că în momentul venirii ungurilor, rominii aveau o veche organizație politică. „Bine dar dintr-acestea se vede că în suta noua de la Hristos cînd au venit ungurii în Panonia, unde și astăzi sînt, rominii cei din Ardeal au avut domnul său” (p. 202). Scoate în relief și ideea unității poporului romîn, Micu dovedindu-se în felul acesta un continuator al cronicarilor și al lui Dimitrie Cantemir. Iată o întrebare și un răspuns care întărește această idee: — „Preste cît pămînt se întind de locuiesc rominii?”. — „Pămîntul în care astăzi locuiesc rominii este Țara Romînească. Țara Moldovei și în Țara Ardealului cu mulți mai mulți sînt rominii decît toate alte neamuri;

aşa sînt şi-n Ţara Ungurească de către Ardeal pînă la Tisa... ..Banatul, Maramureşul ... şi peste Dunăre în Bulgaria..." (p. 203). Românii dintr-o parte şi din alta a Carpaţilor sînt socotiţi ca făcînd parte din acelaşi popor, avînd aceleaşi aspiraţii şi idealuri. De aceea Micu are tendinţa de a scrie istoria romînilor din cele trei provincii fără a ţine seama de graniţele care-i separau pe atunci.

„Istoria cu întrebări şi răspunsuri” se ocupă şi de Biserică, prezentînd începuturile creştinismului la romîni, condiţiile în care s-a desfăşurat viaţa noastră bisericească şi încercînd să stabilească şirul ierarhilor din Ardeal şi celelalte ţări romîneşti. Vorbînd de reforma religioasă în Ardeal, Micu subliniază rezistenţa ortodoxă faţă de prozelitismul calvin, precum şi persecuţiile pe care le-a îndurat Biserica Ortodoxă. „Biserica romînilor din Ardeal — zice el — a stat ca şi corabia în mijlocul valurilor, asuprită şi necăjită, mai virtos pe vremurile cînd Ardealul-l stăpîneau crai de eresul calvinesc, care tipăresc cărţi romîneşti pline de eresul calvinesc...” (p. 203). Amintesc şi de rolul mitropolitului Varlaam al Moldovei în combaterea propagandei calvine, arătînd că „a grăit cu domnii Ţării Romîneşti şi a Moldovei, care au adunat săbor ... în care au alcătuit carte care o au şi tipărit în anul 1645” (p. 204).

Cercetînd ideile politice şi sociale ale „Istoriei cu întrebări şi răspunsuri”, autorul constată că Micu are vederi foarte înaintate faţă de alţi istorici ai vremii. El caută să dovedească egala îndreptăţire a romînilor cu celelalte naţiuni din Ardeal, arătînd că şi ei trebuie să se bucure de toate libertăţile politice şi sociale acordate celorlalte naţiuni. În ce priveşte atitudinea sa faţă de mişcările sociale ale ţărănimii, Micu arată, printre altele, că răscoala de la Bobilna a izbucnit datorită exploatarei ţărănimii iobage. „Prostimea apăsată (din romîni şi unguri) au rebelit împotriva lui Gheorghe Lapeş, episcopul Transilvaniei” (p. 201).

Nicolae Iorga arată că această lucrare a lui Samuil Micu fusese destinată ca manual şcolar, dar fără să aducă dovezi. Dl. P. Teodor susţine că pe lîngă această destinaţie, Istoria lui Micu a putut avea şi rolul unei publicaţii de răspîndire a ideologiei înaintate din acea vreme. Acest lucru se făcea în multe ţări — chiar şi în Transilvania — sub forma unor „catehisme” revoluţionare după model francez. Ori care ar fi fost scopul cu care s-a scris, „Istoria romînilor cu întrebări şi răspunsuri” alături de celelalte lucrări istorice ale lui Samuil Micu Clain, a avut un rol însemnat în luminarea poporului şi în formarea culturii noastre moderne.

Ar fi de dorit ca lucrările marelui corifeu al Şcoalei ardelenе, păstrate în cea mai mare parte în Biblioteca Academiei R. P. R., Filiala Cluj, să fie cercetate şi de teologi, spre a scoate în lumină numeroasele probleme de ordin teologic-bisericesc pe care le ridică aceste lucrări.

MIRCEA PĂCURARIU

Pr. Prof. Dr. Grigorie Marcu: PATERNITATEA IOANEICĂ A EVANGHELIEI A IV-A, CU SPECIALĂ PRIVIRE LA PROBA ARHEOLOGICĂ ŞI PALEOGRAFICĂ; în rev. „Studii Teologice”, seria II, anul XII, nr. 3—4, martie—aprilie 1960, p. 139—160.

Că Evanghelia a IV-a are paternitate ioaneică este un lucru clar şi de sine-nţeles pentru noi. În favoarea acestei afirmaţii este nu numai autoritatea infailibilă a Sinoadelor Ecumenice, menţinută în Biserică, ci şi bo-

gatul număr de studii de specialitate ale unor personalități cu reputație în domeniul teologic, care prin argumente convingătoare au zdrobit scepticismul teologic raționalist protestant, potrivit acestei evidențe.

Fie-ne îngăduit a menționa aici pe cei care au îndeplinit cu succes această misiune, în limba română: 1. Dr. V. Gheorghiu: „Tradiția despre presbiterul Ioan pînă la Eusebie de Cezareea”, 1926. Idem: „Introducere în Sfintele Cărți ale Testamentului Nou”, 1929. 2. Dr. H. Roventă: „Originea și valoarea istorică a Evangheliei de la Ioan”; teză de doctorat, Buc. 1928. 3. Dr. S. Vlad: „Prologul Evangheliei a IV-a”, teză de doctorat, Cluj 1937.

Mai nou, problema este studiată de P. C. Prof. Dr. Gr. Marcu, cu deosebire în studiul asupra căruia încercăm să aruncăm o privire sumară.

S-ar părea, deci, că studiul vine să expună și el (pentru a cîta oară?), lucruri bine cunoscute oricărui teolog cu pregătire superioară. Și totuși, nu aceasta este realitatea. Citind cu atenție partea a doua a titlului acestui studiu: „cu specială privire la proba arheologică și paleografică”, ne dăm seama că el vine cu argumente noi, extrase din Arheologie și Paleografie.

Intr-adevăr, după cum însuși autorul mărturisește (p. 139), studiul apare ca urmare a substanțialelor materiale descoperite recent și asupra cărora ne informase, cu cîțiva ani în urmă, în două contribuții („Material documentar de papyri pentru critica textului original al N. T.”, în rev. „St. Teol.”, seria II, anul VIII, nr. 3—4, martie—aprilie 1956, p. 255—259 și „Noi materiale documentare de papyri pentru critica textului original al N. T.”, în rev. „St. Teol.”, seria II, anul X, nr. 5—6, mai—iunie 1958, p. 394—399).

Partea întâia a studiului prezintă, în general, istoria canonului Noului Testament, cu etapele sau perioadele sale: perioada formării colecției cărților Noului Testament (anii 44—100), perioada conservării intacte a canonului Noului Testament (pînă-n sec. XVIII), perioada destrămării (sec. XVIII—XIX) și perioada reabilitării canonului cărților Noului Testament, ultimele două apărînd pentru Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică numai ca fenomene exterioare, perioada conservării continuîndu-se, pentru ele, pînă-n ziua de astăzi.

Autorul trece apoi la prezentarea discuțiilor iscate în jurul autenticității Evangheliei a IV-a în special. Fiind atacată încă din sec. II de către alogi (al căror reprezentant mai de seamă este Caius din Roma), paternitatea ioaneică a Evangheliei a IV-a este apărută și dovedită de Sf. Ipolit din Roma, într-o serie de scrieri care, din păcate, s-au pierdut. Odată cu dispariția timpurie a alogilor, vreme de 15 veacuri nimeni nu se va mai îndoi de autenticitatea acestei Evanghelii.

În sec. XVIII lupta e reluată de teologul englez Eduard Evanson și continuată fără succes de cîțiva teologi protestanți germani. Dar abia în sec. XIX este contestată mai înverșunat și cu mai multe și, aparent, mai periculoase argumente paternitatea ioaneică a Evangheliei a IV-a. Pe cînd ea e atacată de C. G. Bretschneider, E. Lützelberger, David Friedrich Strauss — și aceasta ca urmare firească a introducerii filozofiei spinoziene (prin I. S. Semler, „părintele raționalismului biblic”, 1721—1791) și hegeliene prin Ferdinand Christian Baur (1792—1860) în teologia protestantă extremistă a vremii.

Dacă Bretschneider, combătut de Friedrich Schleiermacher, va retracta complet (în 1828) atitudinea sa negativă față de Evanghelia a IV-a, nu tot

„aşa stau lucrurile cu D. Fr. Strauss. Elev al lui F. Chr. Baur, corifeul „Școalei tübingiene”, Strauss învață, de la acest înflăcărat adept al lui Hegel, metoda dialectică, pe care o va aplica în curînd (1835) într-o operă de mare răsunet: „Viața lui Iisus” („Das Leben Jesu”, Tübingen 1835).

Hegel, în a sa „Viață a lui Iisus”, se mărginește la contestarea minunilor evanghelice, fără a tăgădui realitatea istorică a Celui ce le-a săvîrșit. Strauss, însă, merge cu dialectica raționalistă și mai departe, ajungînd la a-l contesta pe Hristos drept simplu „mit”. Ce trebuie să înțelegem prin acest „mit al lui Hristos” (Christus-Mythe), definește P. C. Prof. Gr. Marcu (urmînd pe Maurice Goguel: „L'orientation de la science du Nouveau Testament”, Paris, 1927, p. 19), astfel: „ceea ce îl domină nu este ideea de irealitate, ci aceea de adevăr idealizat” (p. 147). Adică: „Strauss nu neagă existența istorică a Mîntuitorului nostru, dar îi reduce dimensiunile evanghelice prin amputări personale, subiective. El nu afirmă și nu susține că Iisus n-ar fi existat, ci că tot ce se știe despre El se limitează cam la atît: Personalitatea Lui a făcut asupra Sfinților Apostoli și învățăcei o impresie atît de covîrșitoare, încît au proiectat asupra Lui, odată cu titlul, predicatele, funcțiunile și imaginea mult așteptatului Mesia” (p. 147). De aici și urmarea firească: atitudinea negativă a lui Strauss, față de Evanghelia Sf. Ioan.

Dar împotriva lui Strauss se ridică însuși profesorul său, Baur. El combate punctul de vedere prin care Strauss respinge mesianitatea Mîntuitorului, arătînd că Iisus era conștient de rolul Său mîntuitor. Însă și Baur respinge paternitatea ioaneică a Evangheliei a IV-a, punînd ca dată a scrierii ei, cu aproximație, anul 170, iar ca autor — „un mare necunoscut”.

Această tendință este continuată de corifeul „Școalei olandeze”, Bruno Bauer, care contestă istoricitatea Domnului nostru Iisus Hristos și, deci, și autenticitatea Evangheliei a IV-a.

Urmează diferite grupări de critici liberali, care resping — în parte sau total — paternitatea ioaneică a Evangheliei a IV-a, atribuind-o unor scriitori diferiți.

Odată cu acuzatorii, apar însă și apărătorii autenticității acestui însemnat document mesianic, argumentarea acesteia nefiind necesară pentru creștinii de bună credință, ci împotriva acelor care — din diferite pricini — au negat-o.

„Cum se demonstrează paternitatea ioaneică a Evangheliei a IV-a?”. Sub acest subtitlu, studiul P. C. Prof. Gr. Marcu ne oferă metoda „clasică” de argumentare a autenticității Evangheliei a IV-a. Nu este cazul a o mai expune aici, ea fiind cunoscută de cei pe care îi privește. Această metodă „clasică” a fost expusă, cum menționam mai sus, și în alte lucrări de specialitate.

Atunci, în ce constă contribuția studiului P. C. Prof. Gr. Marcu? Tocmai în noutatea probelor menționate în partea a doua a titlului: arheologică și paleografică.

Proba arheologică aduce ca mărturii în favoarea autenticității Evangheliei a IV-a următoarele fapte: În capela grecească din catacombele Sf. Priscila și din catacombele lui Praetextatus, din Roma, s-au găsit fresce reprezentînd — printre alte scene — învierea lui Lazăr din Vitania, Samariteanca la fîntîna lui Iacov din Sihar și alegoria Păstorului celui Bun.

Aceste picturi, după mărturiile specialiștilor, datează de la începutul sec. II. Intrucît ele reprezintă scene istorisite numai în Evanghelia după Ioan, rezultă că aceasta trebuie să fi existat pe atunci (începutul sec. II). În acest caz, afirmația Bisericii este încă odată întărită prin probe științifice.

Numărul probelor arheologice este — cum ne informează autorul — mult mai mare, încît ar necesita un studiu special. De aceea, P. C. Sa se rezumă numai la aceste date, punînd accent pe ultima și cea mai concludentă probă: proba paleografică. Ca și precedentă, proba paleografică face parte din categoria „*argumentelor externe*” pentru dovedirea autenticității Evangheliei a IV-a.

De unde, pînă nu de mult, cel mai vechi manuscris ioaneic, papyrusul Chester-Beatty, data de la începutul sec. III, recente descoperiri au scos la iveală noi documente: Papyrusul Bodmer II și Papyrusul Ryland, care se apropie mult mai mult de data reală a scrierii Evangheliei a IV-a.

Papyrusul Bodmer II (numit și „Codex Bodmerianus”, cu sigla convențională P⁶⁶) este un papyrus ioaneic, cuprinzînd — în cele 108 pagini ale sale — textul Evangheliei de la Ioan 1, 1—14, 26 din care lipsesc paginile 35—38 cu textul Ioan 6, 11—35. (Descrierea și analiza amănunțită a papyrusului se află în studiul la care ne referim).

Manuscrisul, păstrat în condiții excelente, a fost cotate de specialiști ca datînd din jurul anului 200, putînd avea „chiar o dată anterioară” (p. 157) acestui an.

Dar o importanță și mai mare prezintă papyrusul cunoscut sub numele de *Papyrus Ryland*, însemnat cu sigla P⁵². Acesta este tot un manuscris ioaneic, însă cu un volum mai redus decît precedentul: cuprinde numai cîteva versete din cap. 18 al Evangheliei a IV-a. Cît despre vechimea sa — și în aceasta constă importanța lui — este considerabilă, specialiștii — teologi sau laici — fixîndu-i data scrierii în jurul anului 125.

Descoperirea acestui manuscris este încă un argument puternic în favoarea autenticității Evangheliei a IV-a. El se apropie de data reală a scrierii Evangheliei ioaneice cu aproximativ un veac față de data scrierii papyrusului Chester-Beatty.

În concluzie, importanța studiului P. C. Prof. Gr. Marcu este deosebită, dacă luăm în considerare noutatea și valoarea argumentelor expuse aici în favoarea autenticității Evangheliei a IV-a. Aceasta, cu atît mai mult cu cît competența autorului în materie e recunoscută pînă și în lucrări editate de suprema noastră instituție de știință și cultură, care i-a înregistrat recent două titluri de contribuții în materie, la repertoriul de „Bibliografie clasică romînească” pe anii 1958—59. (Să se vadă: „Studii Clasice” II. Volum magistral dedicat Dlui Acad. Prof. Alexandru Graur. Editura Academiei R. P. Romîne, 1960, p. 416).

COSMIN MIHALACHE

Erasmus din Rotterdam: DESPRE RĂZBOI ȘI PACE. Pagini alese. Traducere, studiu introductiv și note de Iorgu Stoian. București, Editura științifică, 1960, p. 153.

De loc din Rotterdam (Olanda), Erasmus (1467—1536) ne este cunoscut cu deosebire din Istoria bisericească universală, Patrologie și Studiul biblic, căci el n-a fost numai un mare și erudit literat — bun cunoscător

al autorilor antici, greci și latini — ci a fost și un pasionat cercetător al Sfintei Scripturi și al Sfinților Părinți, în 1506 primind la Turin (Italia) chiar bōneta de doctor în Teologie. Așa, de pildă, Noul Testament publicat de el (1516) face parte dintre primele ediții ale Noului Testament în limba greacă. Are apoi o seamă de cercetări și publicații din Sfintii Părinți și scriitori bisericești: Ieronim întreg și alții, purtându-se cu gândul să publice operele complete ale lui Origen.

Erasmus a fost cu deosebire însă un mare literat al timpului său, fiind numit adesea „Voltaire al sec. XVI-lea”. Încă de tînar a întreprins multe călătorii (la Paris, Roma, Veneția, Londra, Basel, ș. a.) — ceea ce i-a ajutat să cunoască bine viața și oamenii, avînd întinse legături cu oameni din diferite pături sociale, ba chiar și cu capete încoronate ale vremii. Așa se face că este chemat la curtea lui Carol de Austria, viitorul Carol Quintul, care-l numește consilier regal, Francisc I îi oferă la Paris conducerea școlii: Collège de France, arhiducele Ferdinand de Austria, fratele lui Carol Quintul, îi promitea mari avantagii pentru a-l atrage la Viena, Henric VIII îi scria personal ca să se stabilească în Anglia, Sigismund, regele Poloniei, îi făgăduia mare cinste, etc. Printre umaniștii vremii cu care Erasmus întreținea relații se numără și transilvăneanul Nicolae Olahus. Și pe împărați însă și pe principii îi îndeamnă la pace, pacea fiind cuvîntul său de ordine. Trăind în perioada marilor reforme religioase, Erasmus îndeamnă și pe papă și pe reformatori la pace, căci el dorea cu deosebire ca pacea să se instaureze în chip desăvîrșit în Biserică.

Erasmus din Rotterdam a trăit într-o vreme cînd zăngănitul armelor se auzea foarte des, ceea ce l-a determinat să ducă o neobosită muncă — izvorită mai ales din convingerile sale creștinești și din constatările făcute pe viu — de propovăduire a păcii și o aprigă luptă împotriva războiului. Pentru a combate această mare plagă care este războiul, Erasmus pune să vorbească chiar și nebunia, în lucrarea: „Elogiul nebuniei”, apărută la noi în anul care s-a scurs. Pe aceeași linie de combatere a războiului și de propovăduire a binelacerilor păcii merge cu deosebire noul volum al lui Erasmus din Rotterdam, dat la lumină de Editura științifică sub titlul: „Despre război și pace”, volum care constituie o colecție de texte din cîteva lucrări mai reprezentative în acest sens ale lui Erasmus.

La început ne întîmpină un documentat studiu introductiv (p. 5—38) intitulat: *Erasmus — umanist și luptător pentru pace*, din care desprindem că aproape nu există lucrare de a lui Erasmus, și mai întinse și mai restrînse — și ele nu-s puține (aproape 4.000), și de unele și de altele — în care să nu fie atinsă sub o formă sau alta problema păcii și a războiului. Sînt citate 14 lucrări „consacrate în bună parte sau exclusiv” acestei probleme ca: Panegiricul lui Filip cel Frumos; Antipolemus; Apel în favoarea păcii; Scrisoare către Papa Leon X; Educația principelui creștin și, cu deosebire, „Dulce bellum inexpertis, Querela pacis și Charon, asupra cărora se și oprește traducătorul.

Dulce bellum inexpertis = Pentru cei care nu l-au încercat războiul este plăcut, sau Războiul place neîncercaților (p. 39—78) este — după cum citim în studiul introductiv — „cea mai sistematică dintre lucrările lui Erasmus asupra păcii și războiului”.

În tratarea acestei lucrări, Erasmus pleacă de la o zicală întâlnită la unii scriitori vechi (Vegetius, Pîndar, ș. a.), după care pentru cel ce nu l-a încercat războiul este plăcut. Există într-adevăr printre lucrurile omenești unele pe care nu le înțelegem decît numai după ce le-am încercat sau experimentat pe propria noastră piele. „Pare frumos și plin de strălucire să te învîrți printre nobilii de la curte sau să fi prins în treburile regilor. Bătrîni însă care cunosc prea bine, din experiență, toate acestea se țin bucuros departe de o astfel de fericire. Dacă există însă lucruri care pot fi experimentate pe piele proprie fără să dăuneze prea mult, este unul, de care trebuie să ne apropiem cu șovăială, mai mult, de care trebuie să fugim cu orice chip, blestemîndu-l și respingîndu-l cu oroare, acela este, fără îndoială, războiul, decît care nu există nimic mai nelegiuit, mai dezastruos, mai plin de primejdii și cu urmări mai durabile, mai monstruos și mai total nedemn de om ca să nu spunem de creștin”.

Această monstruozitate a războiului se conturează mai mult cu cît vedem că omul este singura ființă creiată pentru prietenie, pentru pace, voie bună și servicii reciproce; nu pentru a distruge, ci pentru a păstra, nu pentru a face rău ci pentru a face binele. „Căci pe fiecare dintre celelalte viețuitoare le-a prevăzut (Dumnezeu) cu arme proprii. Furia taurilor a înarmat-o cu coarne, mînia leilor cu ghiare; mustreților le-a dat colți înfiorători ... sînt și viețuitoare cărora natura le-a dat, pentru apărare, iuteala, ca de pildă porumbeilor ... unora le-a dat, pe deasupra, o înfățișare hidoasă și sălbatică, ochi înfiorători și glas înspăimîntător”. Numai omul a fost făcut „gol, slab, plătînd, neînarmat, cu carne foarte delicată, cu pielea netedă ... el nu are o înfățișare hidoasă și înspăimîntătoare ca celelalte viețuitoare, ci blîndă și senină, purtînd pe ea semnele iubirii și ale afecțiunii ... numai lui i-a acordat risul, dovadă a voioșiei. Numai lui i-a dăruit la crimile, simbol al îndurării și al milei”. Numai omul se bucură de „folosința vorbirii și a rațiunii, ceea ce contribuie cel mai mult la crearea și întreținerea dispoziției de a nu se rezolva absolut nimic între oameni prin forță”. Totul a fost creat pe acest pămînt pentru ca viața să se desfășoare pașnic, spre binele și bucuria tuturor.

În cîteva pagini apoi, Erasmus dă unele imagini ale războiului care nu înseamnă numai „grămezi de cadavre, cîmpuri scăldate în sînge, rîuri pătate de sînge omenesc”, ci și „semănături călcate pretutindeni în picioare, ferme arse, sate incendiate, turme răpite, fete necinstite, bătrîni duși în captivitate, sanctuare jefuite, poporul sărăcit, soții văduve, alțiia copii orfani, atîtea case îndoliate”, fără să se mai vorbească de coruperea moravurilor, căci, după cum subliniază autorul, „întreaga perversiune a vieții își are originea în război”. Din acest motiv unii poeți din vechime au atribuit originea războiului zeilor infernului, acele negre forțe care aduc în lume pîrjolul și tot felul de nenorociri.

Printre capitole ca: *Războiul — o omucidere colectivă; Război și pace; Războiul — cea mai mare nenorocire; Foloasele păcii și dezastrele războiului; Viața în timp de război; Războiul este împotriva firii; etc.*, găsim și capitole ca: *Creștinii și războiul*, în care se arată că „într-o treabă atît de drăcească”, cum este războiul, amestecăm pe Iisus Hristos. „Căci unde mai este împărăția diavolului, dacă ea nu este în război?” — se întreabă pe bună dreptate autorul. Sf. Apostol Pavel se indigna de neînțelegerile

mai mărunte care făceau pe unii creștini să meargă înaintea tribunalelor păgîne. Ce va zice de războaiele purtate între creștini? Cu atît mai mult cu cît Erasmus socoate „războaiele dintre creștini mai crude decît războaiele dintre păgîni”, explicînd acest lucru mai întîi prin pervertirea învățăturii evanghelice, pentru a se putea astfel alimenta lăcomia, capriciile și ambițiile regilor și principilor, porniri care au constituit de cele mai multe ori cauzele războaielor. Numai denaturînd învățăturile Sale, Iisus Hristos poate fi făcut „garantul unor astfel de porniri”. Războiul este dezaprobat de asemenea și de scriitorii și Părinții bisericești „cu sfințenie recunoscută”. *Credința nu se impune cu sabia* este unul dintre ultimele capitole ale lucrării lui Erasmus: Războiul place neîncercaților, în care combate pe cei ce cred că demnitatea Bisericii ar sta în averile preoților și socot că ea „s-ar fi născut, dezvoltat și consolidat din războaie și măceluri și nu din sacrificii”. Cîntea și slava Bisericii se apără nu cu sabia ci prin frumusețea vieții creștinilor.

Querela pacis = Jeluirea păcii este a doua lucrare a lui Erasmus din volumul pe care-l prezentăm (p. 79—114). Ideile despre pace, Erasmus le pune de data aceasta în însăși gura păcii, alungată — după cum spune subtitlul — și lovită din toate părțile. Jeluirea păcii este premeară de o scrisoare către Filip de Burgundia, episcop de Utrecht, căruia i-o și dedică.

Lucrarea începe cu un capitol intitulat: *Trista soartă a oamenilor care fug de pace*. „Dacă oamenii — se jeluiește pacea — ar fugi de mine, m-ar alunga și m-ar lovi, fie și pe nedrept, dar spre folosul lor, m-aș plînge numai de jignirea ce mi se aduce și de purtarea lor nedreaptă; dar pentru că, alungîndu-mă pe mine, ei se lipsesc de izvorul întregii fericiri omenesti și atrag asupra lor suvoiul tuturor nenorocirilor, trebuie să deplîng mai degrabă nefericirea lor decît jignirea mea și, deși aș fi preferat să mă supăr pe ei, sînt silită să sufăr împreună cu ei și să-mi fie milă de ei.

Căci a respinge de la tine pe cel care, oricum, te iubește este o lipsă de omînie, a fugi de cel care îți face bine este ingrătitudine, iar a lovi pe mama și ocrotitoarea tuturor — o nelegiuire. Mai mult, a respinge atîtea foloase alese, pe care le aduc cu mine numai și numai pentru ei, și a căuta în locul lor, în mod deliberat, Lerna înșoritoare a tuturor nenorocirilor, nu vi se pare de domeniul celei mai mari nebulii?”

După capitole ca: *Armonia din natură*, unde găsim pînă și la ierburi „legături de prietenie”; *Foloasele bunei înțelegeri și ale cooperării*; *Răvagiile războiului*, urmează capitolul: *Pacea, în căutarea unui adăpost*. „Cînd aud cuvîntul om — grăiește pacea — alerg imediat la el, ca la o ființă făcută special pentru mine, plină de încredere că acolo voi putea găsi liniște. Cînd aud pe acela de creștin, zbor și mai mult spre acest blazon, cu speranța că la el cu siguranță voi trîni ca la mine acasă”.

Din nefericire pacea nu-și găsește adăpost nici la preoți, nici la călugări, Erasmus făcînd aluzie la disensiunile care erau între diferitele ordine călugărești romano-catolice (dominicani, minoriti, benedictini, bernardini, etc.) nici chiar la cele mai retrase schituri și acest lucru este cu atît mai dureros cu cît „toată literatura creștină, fie că citești Vechiul sau Noul Testament, nu proclamă nimic altceva decît pace și armonie”. De aceea „creștinii sau să înceteze a se lăuda cu acest nume sau să traducă în viață învățătura lui Christos”. Creștinii au de dus într-adevăr un mare război și

anume acela „împotriva viciilor”. Ei însă să nu se „împace cu viciile și să ducă război împotriva oamenilor”. Este cu neputință — declară plin de revoltă Erasmus prin gura păcii — ca cu aceeași gură cu care predici pe Iisus Hristos, făcătorul de pace, să lauzi războiul, cu aceeași trîmbiță să cînti și pe Dumnezeu și pe Satana. Este inadmisibil ca preotul, care ocupă locul Apostolilor, să propovăduiască „învățăături opuse percepțelor apostolilor”. De aceea: „Ce mîrșavă este limba preoților care îndeamnă la război, care ațîță la rele, care îndeamnă la dezastre”, sînt cuvinte cu care se încheie capitolul: *Biserica și războiul*.

„O pace solidă — citim mai departe în capitolul: *Cum se poate obține pacea* — nu constă în înrudiri, nici în tratate de alianță dintre oameni, ci trebuie curățate izvoarele înseși de unde țîșnește acest rău, adică patimile perverse care dau naștere acestor învrăjbiri”. De aceea „cele mai multe onoruri să fie acordate acelor care împiedecă războiul, care, prin comportarea și sfatul lor, restabilesc pacea; în sfîrșit, acei care se străduiesc, prin toate mijloacele, nu să adune cea mai mare forță de soldați și de mașini de război, ci tocmai ca să nu mai fie nevoie de ele”.

În continuare mai întîlnim capitole ca: *Datoria conducătorilor; Datoria slujitorilor bisericii*, care trebuie să „propovăduiască ceea ce este demn de Hristos ... să ridice glasurile împotriva războiului și să proclame, să popularizeze, să impună pacea, în public și în particular”; *Dezavantagiile războiului, chiar victorios; Apel la unirea tuturor pentru apărarea păcii*, din care reținem: „Cu forțe unite, toți să conlucreze la ceea ce interesează, deopotrivă, fericirea tuturor”, căci „numai cîțiva, a căror nelegiuire atîrnă de nefericirea publică, doresc războiul”.

Pînă la aceeași temă a păcii și războiului, „a practicării nevinovăției”, sînt brodate și cele două dialoguri ale lui Erasmus din Rotterdam, care sînt reproduse, în continuare, în volumul de față și anume: *Convorbire între un soldat și un călugăr carthusian* (p. 115—124) și *Charon* (p. 125—133) nume din mitologia greacă, reprezentînd pe celebrul barcagiu al infernului, care trecea, în schimbul unei monede, sufletele morților peste apele Styx, Cocytos, Acheron și Phlegethon.

Cartea se încheie cu mai multe pagini (134—153) de note, lucrate de traducător pentru o mai bună înțelegere a anumitor pasagii și termeni din cuprinsul cărții.

Avînd în vedere materialul bogat pe care această carte îl cuprinde și din care am reprodus doar foarte puțin, o recomandăm credincioșilor și mai ales preoților noștri, care o pot întrebuița cu mult folos în predicile și cuvîntările lor de propovăduire și apărare a păcii.

Diacon GH. PAPUC

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA BAHNEA

Duminică, 9 octombrie a. c., a fost o zi însemnată pentru parohia Bahnea (raionul Tîrnăveni), căci atunci a fost încununată munca stăruitoare și pricepută a preotului și credincioșilor de acolo.

La sosirea în parohie, Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul *Nicolae* al Ardealului a fost primit cu însulețire și cu multe flori.

Protopopul raional, P. C. Asachie Marcovici, în cuvinte simțite, a exprimat bucuria preoțimii și a credincioșilor, iar Înaltul Ierarh binecuvîntînd pe toți, a purces la rugăciune. Cerul s-a înseninat și sfințele slujbe au putut fi îndeplinite după toată rînduiala tipicului. Credincioșii, plini de mulțumire sufletească, au luat parte cu evlavie la tîrnosirea bisericii și la Sf. Liturghie arhierească, în cadrele căreia I. P. S. nostru Mitropolit *Nicolae* a săvîrșit și o horotonie întru diacon.

La priceastă au predicat P. C. Prof. Dr. Milan Șesan și P. C. Prot. Gheorghe Secaș. Ambii au interpretat pilda Semănătorului.

La sfîrșitul Liturghiei, parohul locului, C. preot Radu Constantinescu, arătînd pe scurt cum s-a lucrat în parohia Bahnea, a adus călduroase mulțumiri, în numele său și al credincioșilor, I. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, pentru osteneala ce și-a luat venind să le sfințească biserica, ridicată acum 84 de ani și care abia acum a fost tîrnosită de arhiereu.

La rîndul său, Înalt Prea Sfințitul nostru Mitropolit *Nicolae* și-a arătat toată bucuria de părinte duhovnicesc pentru cele văzute în parohia Bahnea.

Noi, preoții, din pîine, rodul semănăturii plugarilor, slujim sfînta jertfă a Euharistiei. Iar din semănătura duhovnicească a preoților, credincioșii se hrănesc sufletește și se împărtășesc de cuvîntul lui Dumnezeu.

Dă îndemn tuturor să asculte de mai-marii țării, să-și facă datoria de cetățeni cu cinste, să iubească pacea și să lupte pentru ea.

Urează delegației noastre de peste ocean izbîndă în misiunea sa la O.N.U., ca să triumfe pacea în toată lumea.

Felicită pe credincioșii din Bahnea pentru preotul pe care-l au și pe tînrul preot pentru bunii credincioși. Incheind, I. P. S. Sa a împărtășit tuturor arhierești binecuvîntări.

PE MARGINEA CONFERINTELOR PREOTEȘTI DE ORIENTARE

Sfântul Sinod al Bisericii noastre — prin adresa nr. 13114/1960 — a dispus ca în cadrele Conferințelor de orientare din noiembrie a. c., întreaga preoțime ortodoxă să prelucreză și dezbată ca temă oficială subiectul: „*Realizările acțiunii pentru apărarea păcii în cursul anului 1960*”. (Privire generală asupra acțiunii de apărare a păcii dusă de partizanii păcii și de guvernele diferitelor state. — Momente de seamă de activitate a partizanilor păcii și a guvernelor diferitelor state în cursul anului 1960. — Contribuția slujitorilor cultelor în această acțiune. — Sarcini pentru viitor ale clerului și credincioșilor).

În Arhiepiscopia Sibiului, organizarea acestor Conferințe s-a făcut minuțios și atent, ca și altădată, de către P. V. Consiliu Arhiepiscopesc, sub directa îndrumare a I. P. S. nostru Mitropolit *Nicolae*. Pentru prezidarea și conducerea lucrărilor au fost designați delegați chiriarhali de la centrul eparhial. Astfel, la protopopiatul ort. rom. din Sf. Gheorghe a dirijat această lucrare însuși I. P. S. nostru Mitropolit *Nicolae*. La protopopiatul din Toplița lucrarea a fost împlinită de către P. S. Arhiepiscop *Emilian Antal*.

Conferințele de orientare ale protopopiilor raionale îi ajută pe păstori de suflete să-și lărgescă perspectiva creștinească și patriotică din care se cuvine să fie privite problemele de actualitate. Poziția lor față de aceste probleme este aceea a unor slujitori bisericești devotați misiunii lor spirituale și a unor cetățeni luminați, alipiți puternic de patria noastră iubită, Republica Populară Română. La rîndul lor, cu înțelepciune și cu zel sporit de fiecare din aceste conferințe de orientare, preoții noștri îi povățuiesc pe păstoriții lor să fie pilde vii în purtarea sarcinilor obștești, spre binele nostru al tuturor.

În cele ce urmează prezentăm cîteva dări de seamă asupra unora din aceste conferințe.

R.

CONFERINȚELE DE ORIENTARE DIN PROTOPOPIATELE LUDUȘ ȘI SĂRMAȘ

În cursul lunii noiembrie a avut loc cea de a IV-a conferință de orientare misionară și socială din anul acesta (1960).

La Luduș, conferința s-a ținut în ziua de 3 noiembrie 1960. După îndătinată rugăciune, a urmat cuvîntul președintelui, P. C. Pr. Prof. D. Belu, care aduce preoțimii binecuvîntarea I. P. S. nostru Mitropolit *Nicolae*.

Urmează conferința: *Realizările acțiunii pentru apărarea păcii în cursul anului 1960*, rostită de C. Pr. Popa Aurel din Sălcud.

Conferențiarul a arătat că în cursul anului 1960 s-a desfășurat o intensă acțiune pentru pace. O serie de organizații naționale și internaționale, precum și bărbați de răspundere în conducerea statelor, au intervenit cu toată autoritatea lor pentru a frîna tendința unor cercuri militariste de a intensifica războiul rece. Cea mai importantă contribuție în lupta pentru pace a anului 1960 a adus-o U.R.S.S. în frunte cu premierul N. S. Hrușciov. Mai ales în cadrul celei de a XV-a sesiuni a ONU Dl Hrușciov a demon-

strat că singura cale care poate duce la instaurarea păcii în lume este aceea a dezarmării generale și totale și a desființării colonialismului.

O contribuție importantă la rezolvarea problemei păcii au adus și reprezentanții celorlalte țări socialiste. Autorul relevă însemnătatea deosebită a propunerilor Dlui Gheorghe Gheorghiu-Dej: încheierea unor pacte regionale de coexistență pașnică, măsuri privind educația generațiilor tinere în spiritul păcii și al bune înțelegeri între oameni.

Vrednică de subliniat e și contribuția clerului în problema păcii. O pastorație mai intensă, o mai vie participare la inițiativele comitetelor de luptă pentru pace, aplanarea neînțelegerilor dintre păstoriți, popularizarea documentelor privind lupta pentru pace, iată câteva din mijloacele folosite de preoțime în lupta pentru pace.

În ce privește sarcinile de viitor ale clerului, în această problemă autorul propune ca la intensificarea rugăciunii pentru pace preoțimea să adauge mereu și fapte menite să promoveze pacea. Preoții să fie ei înșiși exemple puternice de oameni ai păcii, să-și sporească activitatea în direcția înlăturării neînțelegerilor dintre păstoriți, să-i îndrume cu tact și fermitate pe făgașul vieții gospodărești noi, să combată zvonurile răuvoitoare, etc.

Au urmat discuții interesante și rodnice.

În continuare, președintele face unele comunicări din partea P. V. Consiliu Arhiepiscopesc, iar P. C. Protopop Iulian Macavei a dat unele lămuriri privind problemele de administrație parohială.

În încheiere, președintele face un rezumat al felului cum s-a desfășurat conferința, îndemnând pe participanți să continue a fi mereu prezenți cu aportul lor în lupta pentru pace și pentru promovarea binelui comun.

La *Sârmaș* conferința cu același subiect a fost rostită de C. Pr. Nicolae Diaconescu din Mîlaș.

În legătură cu lupta pentru pace a clerului, autorul recomandă: să se intensifice acțiunea de înrîurire asupra omului celui dinăuntru; preoții să-și treacă problema păcii ca punct principal în programul pastoral; să nu încalce domeniul altor factori, ci să colaboreze cu ei; să adâncească temeiurile religioase ale luptei pentru pace, etc.

Discuțiile care au urmat au adus întregiri interesante. S-a arătat de exemplu că Prea Fericitul Patriarh Justinian a trimis la ONU o telegramă prin care salută eforturile pentru pace ale acestui for internațional și-i urează deplin succes; s-a arătat de asemenea că Pastoralele Înălților noștri Ierarhi cuprind importante elemente privitoare la lupta pentru pace. Unii dintre vorbitori au recomandat ca, în lupta lor pentru pace, preoții să folosească și literatura. P. C. Protopop Ion Șarlea luînd cuvîntul, cere ca preoții, în acțiunea lor pentru pace, să folosească nu numai literatura, dar și presa. În continuare, arată că preoții sînt datori să lupte contra misticismului bolnăvicios și să cultive încrederea ascultătorilor în puterile lor pozitive.

După unele completări, președintele încheie conferința, urînd preoților spor în activitatea lor pentru pace, pentru binele credincioșilor și al Patriei.

Impresia de ansamblu e că preoții din protopopiatele Ludaș și Sârmaș se străduiesc să vină, de pe poziția lor, cu aportul propriu la lupta pentru pace.

CONFERINȚA PREOȚILOR DIN PROT. SF. GHEORGHE

La 5 noiembrie a. c. a avut loc conferința preoților din prot. Sf. Gheorghe sub președinția I. P. S. nostru Mitropolit *Nicolae*. După ce P. C. Prot. N. Belea exprimă bucuria preoților din protoșopiat de a avea în mijlocul lor pe I. P. S. Mitropolit *Nicolae*, I. P. S. Sa mărturisește bucuria de a fi la această conferință, când e încheierea Lunii Prieteniei Romîno-Sovietice.

Noi ne întrunim ca să ne dăm seama de lupta întregii lumi iubitoare de pace și de lupta noastră pentru pace, de eforturile ce le-a făcut țara și poporul, în frunte cu conducătorii iubiți, pentru propășirea tuturor și de eforturile noastre — alături de popor — pentru aceeași cauză scumpă.

Din discuțiile noastre vom ajunge la concluzii folositoare și pentru patria noastră scumpă, Republica Populară Romînă, și pentru Biserică.

Referatul despre „Realizările luptei pentru pace în anul 1960” este susținut de Pr. Em. Berbescu din Micfalău. E un referat amplu (28 p.), în care realizările luptei pentru pace sînt prezentate sub toate aspectele: în relațiile multilaterale dintre state, la ONU și alte organizații internaționale, în țara noastră și alte țări socialiste — în avangarda cărora se află Uniunea Sovietică — acțiunea pentru dezarmarea generală și completă și pentru lichidarea colonialismului, contribuția cultelor și a Bisericii noastre, etc. Anul 1960 a fost bogat în rezultate pe linia păcii și destinderii internaționale. Referatul se încheie cu „sarcini de viitor” ale preoților, ca prin predică, cuvîntări, pildă să angajeze „pe toți credincioșii în lupta pentru pace, făcînd din fiecare un stegar al acestei lupte, să le amintim că aceasta este o îndatorire cetățenească, patriotică-socială, dar și o îndatorire creștinească”.

Preoții care iau cuvîntul la discuții aduc unele completări și precizări. C. Pr. I. Rauca (Vilcele) expune ideile dezvoltate de Dl Gheorghe Gheorghiu-Dej, șeful delegației romîne la ONU: dezarmarea generală și completă, lichidarea colonialismului, reorganizarea Secretariatului ONU, coexistența pașnică și propunerile delegației romîne de educare a tineretului în spiritul păcii și de apropiere între țări vecine cu orînduiri sociale diferite. Arată sarcinile preoților în popularizarea activității delegației romîne la ONU.

C. Pr. Mircea (Lisnău) prezintă realizările din parohie, mai ales în Luna Prieteniei Romîno-Sovietice, contribuția lui la lupta pentru pace.

C. Pr. Rățulea (Zagon) arată că preotul, ca slujitor al altarului, trebuie să sprijinească lucrările de folos obștesc și să cultive bune legături cu slujitorii și credincioșii celorlalte culte.

C. Pr. Ion Rafiroiu (Tg. Săcuiesc) expune activitatea în comitetele comunal și raional de luptă pentru pace și colaborare cu deservenții altor culte pentru înfrățirea între poporul romîn și naționalitățile conlocuitoare.

C. Pr. Olteanu (Covasna) prezintă cuvîntarea premierului sovietic N. S. Hrușciiov, la sesiunea XV-a ONU, insistînd asupra lichidării colonialismului. Cei mulți făuresc pacea, cercurile agresive dau înapoi. Să ne angajăm cu toată ființa în lupta pentru dezarmare, pentru libertatea popoarelor, pentru fericirea lumii.

C. Pr. S. Solovăstru (Doboli de jos) vorbește despre colaborarea dintre el și preotul reformat și despre înfrățirea dintre romîni și mîghiyari. A lupta pentru pace este o cinste, pentru că luptă pentru o cauză nobilă, sfîntă.

C. Pr. Soroceanu (Miercurea Ciuc) amintește de pastoralele Ierarhilor, care îndeamnă la luptă pentru pace, de telegrama P. F. Patriarh Justinian către delegația română la ONU prin care Biserica noastră își exprimă adeziunea totală la lupta pentru dezarmarea generală și completă și pentru eliberarea popoarelor coloniale. Îndeamnă la disciplină, la ascultare de hotărârile autorităților superioare bisericești și civile.

P. C. Pr. Prof. N. Mladin (Sibiu) vorbește despre contribuția Bisericii la lupta împotriva experiențelor cu arme atomice și a înarmării atomice. În privința păcii nu există neutralitate: trebuie să fim cu toții alături de luptătorii pentru pace și împotriva ațîțătorilor la război.

P. C. Prof. N. Belea (Sf. Gheorghe) prezintă „Mișcarea creștină pentru pace” și realizările preoților din protopopiat în lupta pentru pace: contribuția la Fondul păcii, abonamente la revistele păcii, predici și cuvîntări, sprijinirea lucrărilor de folos obștesc, înrățirea cu cultele celelalte și cu naționalitățile conlocuitoare, etc. Pacea e cerința firii și porunca Domnului. Ea e vrerea tuturor oamenilor cinstiți. De aceea ea va birui. Preoții să nu se limiteze la rugăciune pentru pace, ci să și acționeze pentru pace, căci „fericiți sînt făcătorii de pace”.

I. P. S. nostru Mitropolit *Nicolae* își exprimă satisfacția pentru felul cum s-a desfășurat conferința. Legea noastră slintă nu admite ca slujitorul Bisericii să fie călduț (nici cald, nici rece), ci ea îi cere să fie aprins de dragostea pentru Hristos, de dragostea pentru patrie, de dragostea pentru pace.

Problema la conferințele preoțești este: ce aducem noi, preoții, din parohiile noastre pentru pacea lumii?

Pe plan statal își fac datoria conducătorii patriei noastre iubite. Sub conducerea conducătorului iubit Dl Gheorghe Gheorghiu-Dej, delegația română la ONU a dat expresie voinței de pace a poporului nostru.

Pe plan mare bisericesc își face datoria Sf. Sinod, precum și ostenitorii scrisului teologic. Sîntem bucuroși că își fac datoria și conducătorii parohiilor noastre de la orașe și sate. Acolo în parohii preoții sînt oameni ai păcii, apostoli ai păcii. Lupta pentru pace ne onorează. Ea este lucrare a dragostei creștine, arătată în prietenia și colaborarea noastră cu frații de altă „lege” și altă limbă. Fiind preoți ai „legii” ortodoxe, îmbrățișăm frățeste și pe slujitorii și credincioșii altor culte și muncim împreună cu ei la înflorirea patriei și la întărirea păcii. Să trăim în pace cu toată lumea și să mergem braț la braț cu toții în problemele îmbunătățirii vieții pămîntești. Așa vom fi cinstiți și de Dumnezeu, că împlinim porunca iubirii și păcii, și de statul nostru, că sîntem folositori poporului și patriei.

Sînt mulțumit că și aici, ca și în alte protopopiate, avem preoți conștienți de datoriile lor ca slujitori ai Bisericii și cetățeni ai patriei. Dumnezeu să vă ajute ca în fiecare parohie să continuați lupta pentru pace, începînd cu pacea din familie, din parohie, din protopopiat, pînă la pacea din țara întreagă și din toată lumea. Să se reverse astfel pacea pînă la marginile lumii. Atunci abia, cînd pacea va stăpîni peste tot, vom considera că ne-am făcut deplin datoria și ne putem înfățișa cu obrazul curat în fața oamenilor și în fața lui Dumnezeu.

VIZITAȚIE CANONICĂ

Duminică, 6 noiembrie 1960, I. P. S. nostru Mitropolit *Nicolae* a făcut o vizitație canonică în parohia Țințari (prot. Codlea).

În fața bisericii I. P. S. Sa a fost întâmpinat de credincioși și de un sobor de preoți în frunte cu P. C. Prot. V. Coman. C. Pr. paroh I. Merișescu exprimă bucuria credincioșilor pentru această vizită arhierească într-o parohie care din 1867 n-a mai fost vizitată de nici un arhiereu.

I. P. S. nostru Mitropolit *Nicolae* mulțumește pentru cuvintele de bun sosie și spune că bucuria sa este bucuria părintelui care se întâlnește cu fiii săi duhovnicești și se roagă împreună cu ei. Toate lucrurile sînt mai bune și mai folositoare cînd le facem împreună. Așa e în trebile obștești, așa e și în cele duhovnicești. Bunul Dumnezeu va primi rugăciunea noastră frățească de azi și ne va binecuvînta pe noi și tot poporul de la o margine la alta a țării cu belșug, bucurie și pace. Dea Domnul ca pacea și bucuria să cuprindă toată lumea.

Răspunsurile la Sf. Liturghie au fost date de corul bisericesc local, condus de un cîntăreț al bisericii.

La priceastă a predicat P. C. Pr. prof. *N. Mladin*.

La sfîrșitul Sf. Liturghii a predicat P. C. Prot. Vasile Coman despre darurile Bisericii, care este mama cea bună a credincioșilor. Ea ne naște în taina Botezului, ne hrănește cu învățătura cea dreaptă și cu Sf. Împărtașanie, ne călăuzește pașii pe calea faptelor bune, mîntuitoare.

Luînd cuvîntul, I. P. S. nostru Mitropolit *Nicolae*, pornește de la zisa cîntării bisericești: „În biserica mării Tale stînd, în cer a sta ni se pare”. Ne-am îndulcit sufletele cu cîntări sfînte, corul cîntînd foarte frumos și noi ascultînd, ne-am rugat împreună Domnului. Eu m-am bucurat și pentru că aici am văzut un iconostas lucrat de pictorul Mișu Pop, care a lucrat și iconostasul din biserica părinților mei și a copilăriei mele. De aceea m-am simțit înălțat sufletește ca în anii aceia ai copilăriei mele. Sf. Liturghie a fost foarte mișcătoare în această biserică monumentală. Ne-am luminat mintea cu învățăturile predicilor ascultate. Să puneți cuvîntul Domnului la inimă și el să vă fie pilduitor, căci nu e cuvîntul preotului, ci cuvîntul lui Dumnezeu.

Trăim vremuri de mari progrese. Omul ajunge să zboare și dincolo de limitele pămîntului. Dumnezeu să-i ajute omului să facă lucruri mari și minunate! Noi sîntem bucuroși să mergem înainte și să folosim tot ce ne poate da știința și tehnică omenească. Știința ne dă unelte ca să trăim mai bine, mai ușor, pe pămînt. Aceasta ne bucură.

Noi muncim — împreună cu întreg poporul — pentru ca viața să fie tot mai frumoasă, dar avem grijă să dobîndim și fericirea cea veșnică. Iar viața cea veșnică o avem dacă urmăm învățătura lui Hristos, așa cum o propovăduiește Sf. noastră Biserică. Dreapta învățătură creștinească noi am moștenit-o de la înaintașii noștri, aceștia au primit-o de la Sf. Părinți, iar Sf. Părinți de la Sf. Apostoli și Sf. Apostoli de la Mîntuitorul însuși. De aceea noi sîntem convinși că nu rătăcim de la adevărul dat de Dumnezeu ci avem credința cea adevărată.

Rămîneți întru dragoste frățească. Dragostea adună la un loc, nu risipește, te învață să dai mîna de ajutor fratelui tău, nu să-l îmbrîncești în

prăpastie. Unde sînt doi sau trei la un loc pentru o treabă bună, acolo e și Domnul cu ei, acolo e și dragostea cu ei. Și mult bine pot face mai mulți împreună. Dar și pe fratele care greșeste trebuie să-l îndreptăm cu duhul dragostei. Și așa, cu toții, să preamărim pe Dumnezeu în biserici, unde împreună cu noi se roagă îngerii și sfinții.

Dacă avem dragoste sîntem de folos unii altora și sîntem de folos patriei noastre iubite, Republica Populară Romînă.

Domnul să ne ajute la tot lucrul bun, ca binele, pacea și bucuria să se reverse asupra țării noastre, asupra lumii întregi.

După agapa din casa parohială, unde I. P. S. Sa a mulțumit preotului paroh și credincioșilor, I. P. S. nostru Mitropolit Nicolae s-a întors la Sibiu cu mulțumirea semănătorului care a revărsat în ogorul fiilor duhovnicești sămînța dragostei și a păcii.

N. MLADIN

CONFERINȚA PROTOPOPEASCA DE ORIENTARE DE LA AGNITA

Îndeplinind dispozițiile Statutului de organizare a Bisericii noastre, preoțimea din protopopiatul raionului Agnita s-a întrunit în conferință de orientare în 9 noiembrie a. c. Conferința s-a ținut în sala de ședințe a Oficiului protopopesc. Lucrările au început la ora 10, cu o rugăciune. Luînd cuvîntul P. C. Protopop Vitalie Zare a salutat pe delegatul chiriarhal, P. C. Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga, predîndu-i președinția ședinței.

În calitate de îndrumător al conferinței, P. C. Sa arată că vine la Agnita pe linia unei misiuni care trebuie să fie una dintre cele mai nobile aspirații pentru fiecare slujitor al Bisericii, idealul acela mare care împacă toate urile și unește într-o perfectă și dumnezeiască armonie pe toți. Idealul acesta e pacea, pacea cu noi și pacea cu alții, pacea cu oamenii și pacea cu Dumnezeu. Preotul totdeauna are ceva de spus în această mare problemă a lumii. Pacea este prima condiție a existenței și preotul trebuie să se afirme ca factor activ în epoca în care popoarele s-au hotărît să înainteze pe drumul luminat de soarele păcii.

C. Preot Leon Moldovan citește conferința: „Realizările acțiunii pentru apărarea păcii în cursul anului 1960”. Tema aceasta a mai fost lucrată cu deplin succes de C. Pr. Traian Grecu și Liviu Opreș, care au adus contribuții prețioase la discuția pe marginea conferinței. Au mai luat cuvîntul C. Preoți: Liviu Cioca, V. Cinezan, V. Bînda, Andrei Eftimie, Gh. Opreș, Grigore Cernea și Filaret Costea. Îndrumări practice au dat: Dl. împuternicit raional al Cultelor Ștefan Motreanu și P. C. Prot. Vitalie Zare. P. C. Prof. N. Neăga trage concluziile în legătură cu tema discutată, subliniind marele rol pe care-l are preotul în lupta pentru pace și dă îndrumări cu privire la modul de a activa pe linia păcii.

CONFERINȚA DE ORIENTARE PREOTEASCA DIN PROT. CODLEA

În 10 noiembrie a. c. a avut loc conferința de orientare a preoțimii din protopopiatul raionului Codlea. Ea s-a ținut în biserica Sf. Nicolae-Schei din Brașov și a avut următorul program: 1. Rugăciune pentru preoții morți;

2. Cuvîntul P. C. Protopop; 3. Cuvîntul delegatului chiriarhal; 4. Conferința: „Realizările acțiunii pentru apărarea păcii în cursul anului 1960”; 5. Discuții și 6. Concluzii.

Tema a fost lucrată și susținută de C. Pr. Șt. Tascianu din Brașov. Discuțiile purtate pe marginea conferinței au fost rodnice. Au adus contribuții prețioase P. C. Prot. Alexandru Popa, C. Preoți Gh. Grama, Gh. Șerb, Nic. Coman și Valeriu Voineag.

P. C. Prot. Dr. Vasile Coman îndrumă preoțimea să-și îndeplinească și pe mai departe datoria, așa cum se așteaptă de la preoțimea raionului Codlea.

Rezumînd lucrările conferinței de orientare, delegatul chiriarhal, P. C. Prof. Dr. N. Neaga, spune în rezumat, următoarele:

„...Ne-am întîlnit aici cu doriri de pace care merg de-a dreptul la inimă. Ne-am întîlnit cu proorocii, care priveau pacea ca pe un temei al așezării lumii. Sf. Isaia credea că va veni o vreme cînd nu se va mai auzi de silnicie, de prăpăd și de pustiere (60, 17—18), popoarele vor preface săbiile în fiare de plug și sulitele în seceri, nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altui neam (Is. 2, 4). Despre distrugerea armelor de luptă vorbesc cu aceeași însuflețire profeții Ezechiel (39, 9): „Atunci locuitorii cetăților vor ieși și vor aprinde foc, vor arde armele, scuturile și pavezele, arcurile, săgețile, lăncile și sulitele”...

Cuvîntul profeților n-a fost zadarnic, dovadă lucrările de azi, izvorîte din participarea Bisericii noastre la lupta pentru pace.

Preoțimea tractului Codlea s-a achitat mulțumitor de îndatorirea ce și-a luat, a urmărit cu amănunte cernute prin sita veacului problema păcii și n-a uitat că slujitorii altarelor pot contribui la apărarea păcii.

PARTICIPANT

CONFERINȚA DE ORIENTARE DE LA REGHIN ȘI TG. MUREȘ

La Reghin, conferința de orientare a avut loc în 10 noiembrie a. c.

Dimineața, în biserica de la sediul Oficiului protopopesc, s-a săvîrșit o Doxologie, iar la orele 10 a avut loc deschiderea conferinței după programul stabilit. La masa prezidiului au luat loc: P. C. consilier arhiepiscopesc Ioan Vlad, delegat chiriarhal, P. C. prot. Mihai Ciobanu, P. C. prot. Ioan Circov, revizor I al Consiliului Arhiepiscopesc și P. C. Pr. Gheorghe Pop, secretar protopopesc.

Tema conferinței a fost prelucrată de C. preoți Ioan Pădureanu (Gurghiu) și Vasile Pop (Gledin). Referatele s-au întregit reciproc, iar discuțiile purtate pe marginea lor — la care a luat parte C. preoți: Vsevolod Pereatecu (Hodac-Toaça), Aurel Aldea (Băla), Gheorghe Cunesco (Luieriu), Gheorghe Antonescu (Iernuțeni), Ifrim Bordea (Hodac), Polieuct Porumbiu (Solovăstru) și P. C. Mihai Ciobanu, protopopul raionului Reghin — au adus contribuții prețioase la limpezirea și adîncirea acestui subiect de actualitate.

Luînd cuvîntul pentru concluzii, delegatul chiriarhal a scos în evidență partea pozitivă a lucrării săvîrșite cu acest prilej, îndemnînd pe C.

preoți din protopopiat să-și continue lucrarea și în viitor, în îndoita lor calitate de preot și cetățean, spre binele Bisericii și Patriei.

La Tg. Mureș, conferința a avut loc în 11 noiembrie a. c. Ea a fost prezidată de P. C. consilier arhiepiscopesc Ioan Vlad și a avut loc în biserica parohială din Tg. Mureș II. A participat întreaga preoțime din protopopiatul raionului Tg. Mureș, în frunte cu P. C. protopop David Lazăr, precum și dl împuternicit regional de culte Arpad Tanco.

Tema conferinței a fost susținută de C. preoți: Gheorghe Covrig (Mureșeni) și Teodor Constantin (Moșuni). C. preot Ioan Olteanu (Berghia) a prezentat coreferatul. Subiectul a fost bine tratat. La discuție au luat cuvântul: C. Pr. Octavian Maximilian (Voiniceni), Iuliu Moldovan (Sovata), P. C. Arhim. Bonifatie Podoreanu (Morești), C. Pr. Aurel Sămărghițan (Tirimia), Ioan Pogăceanu (Sîntandrei), Gheorghe Stoica (Ivănești) și protopopul raional, P. C. David Lazăr, precum și dl împuternicit regional de culte Arpad Tanco, care a adus conferinței salutul colectivului de împuterniciți pentru culte ai regiunii, subliniind contribuția preoțimii ortodoxe în problema păcii.

Delegatul chiriarhal a subliniat cu bucurie frumoasa lucrare ce s-a desfășurat cu acel prilej, a răspuns fiecărui participant la discuții și a adus prețioase clarificări la problema tratată, dînd lămuririle cerute de situație.

Conferințele de orientare din protopopiatele Reghin și Tg. Mureș au dovedit că preoțimea cunoaște problemele de actualitate și este pătrunsă de rîvna de a le adînci din ce în ce mai bine. Ea este orientată tot atît de bine și în problemele cu caracter teologic și social-pastoral.

Colaborarea preoțimii din aceste protopopiate cu organele puterii de stat este sinceră, loială și activă, desfășurîndu-se în făgășul trasat de ocîrmuirea noastră bisericească și dovedind devotament față de credincioși și față de poporul nostru muncitor peste tot.

PARTICIPANT

MIHAIL SADOVEANU, OCTOGENAR. Oamenii de seamă aparțin întregului popor din coapsa căruia au răsărit pe bolta istoriei. De aceea, popasurile sărbătorești care se întîlnesc pe parcursul vieții și activității lor iau proporții de prăznuire obștească.

Mihail Sadoveanu a fost sărbătorit la 5 noiembrie a. c. de toată sullarea Patriei noastre prospere, cu prilejul împlinirii venerabilei vîrste de 80 de ani, pentru binecuvîntata pricină că maestrul e o glorie națională, iar opera lui amplă și de calitate artistică superioară a devenit demult o avuție de seamă a patrimoniului literar universal.

Nu încapе îndoială că Mihail Sadoveanu este cel mai mare scriitor în viață al poporului nostru harnic și pașnic. De la Ion Creangă încoace, nici un alt alintat al muzelor n-a mai povestit atît de fermecător, în graiul miezos și expresiv al poporului, despre necazurile, năzuințele și bucuriile neomenos drămuite în trecut ale celor mulți și simpli, despre întîmplări de altă dată vrednice de pomenire cinstită sau de neprecupețită urgisire și despre așezămintele noastre străvechi de cultură și viață spirituală, cinstite astăzi îndeobște ca monumente istorice.

S-a născut la 5 noiembrie 1880, în Pașcani, ca fiu al avocatului Alexandru Sadoveanu și al soției sale, Profira Ursachi. După tată se trage din Oltenia, iar mama era strănepoată de baci din nordul Moldovei.

A făcut școala primară cu „domnul Busuioc”, pe care-l va aminti cu plăcere netăinuită în scrierile sale. A trecut apoi la gimnaziul din Fălticeni și a continuat la Liceul Național din Iași.

S-a căsătorit în anul 1901 și a avut mai mulți copii, pe care i-a crescut cu dragoste și atenție.

Moldovean din creștet pînă-n tălpi, bun și atent față de semenii săi, maestrul Mihail Sadoveanu a simțit trebuința firească, toată viața, de-a se apropia de oamenii din popor, la oraș și la sat, la vînătoare și la pescuit, în drumetrie și acasă.

Scrie de mai bine de-o jumătate de veac. Opera sa de creație artistică literară numără sute de cărți de povestiri — romane, nuvele și schițe. Productivitatea sa, de cînd a intrat triumfal în Parnasul muzelor și pînă astăzi — cînd îi apar în reviste literare fragmente dintr-un roman inedit — este fecundă și din ce în ce mai măestrită. Multe din lucrările sale sînt traduse astăzi în zeci de limbi străine.

Literatura populară, poporul peste tot, cu inepuizabilele lui zăcăminte de înțelepciune, cu nedesmințita sa dragoste de frumos și cu atîtea pătanii tot atît de instructive pe cît sînt de interesante, constituie izvorul său de inspirație. „Găseam în literatura populară și în popor — mărturisește DSA — o perspectivă de noutate la care se adăuga dragostea profundă pentru umiliți, ofensați și nedreptățiți”.

Poezia populară i-a fost dascăl de căpetenie în materie de creație artistică literară. Clasicii literaturii române și ruse i-au fost sfătuitori fideli și iscusiți.

Avînd mereu ațintită privirea la suferințele și năzuințele poporului nostru, maestrul Mihail Sadoveanu s-a ținut departe de curente decedente care s-au infiltrat într-o vreme în literatura noastră cultă, desfigurînd-o și scoțînd-o din făgașul ei firesc.

Față de clasa muncitoare a dovedit dintru tot începutul o alipire caldă și statornică. A avut curajul moral de-a se ridica față și cu energie împotriva defăimării celor de alt „neam”. Din aceste pricini, Mihail Sadoveanu a fost persecutat de regimurile politice reacționare de dinainte de 23 August 1944, iar cărțile sale au devenit obiect al unor jalnice manifestări și excese huli-ganice. Acestea, însă, n-au putut să le sfîșie mantia de lumină cu care le-a împodobit geniul marelui lor făuritor.

Eroii cărților lui Mihail Sadoveanu sînt fie țărani, oameni simpli, împovărați vreme îndelungată de orînduiri sociale ostile năzuințelor lor finești spre o viață liberă și fericită, fie figuri de țigoveți din orășelele în care altă dată „nu se întîmpla nimic” fiindcă erau cufundate într-o viață monotonă, stătută, fie personaje ale trecutului nostru istoric.

O bună parte din creația sa literară este dedicată evocării măestrite a trecutului de luptă și de jertfă al poporului nostru. Romanele sale: „Zodia Cancerului”, „Nicoară Potcoavă” și mai ales incomparabilul „Frații Jderi” (în 3 volume: „Ucenicia lui Ionuț”, „Izvorul Alb” și „Oamenii Măriei Sale”) înfățișează cu un meșteșug literar de mare maestru al condeiului episoade ample și emoționante din lupta pentru libertate națională a înaintașilor noștri, care combăteau și înfruntau cu arma în mînă atît pe

cotropitorii vremelnici ai țării, cît și pe boierii împilatori și trădători.

Frumusețile și bogățiile Patriei noastre se bucură de deosebită atenție și dragoste din partea marelui scriitor.

După Eliberare, Mihail Sadoveanu a sprijinit dintru început, cu exemplară tragere de inimă și cu devotament, lupta poporului nostru muncitor pentru făurirea unei orînduiri sociale nouă, fără exploatați și fără exploataitori. Prin romanul „Mitrea Cocor”, cel mai de seamă clasic în viața al literaturii noastre devine cap de coloană al creatorilor de literatură realist-socialistă. Ajuns în contact cu învățătura partidului clasei muncitoare și cu epocalele realizări ale Uniunii Sovietice, Mitrea Cocor nu-și mai înnăbușe durerile de om asuprit, nu se răzvrătește anarhic de unul singur și nici nu apucă calea codrului ca atîția dintre eroii literaturii lui Mihail Sadoveanu de dinainte de 23 August 1944. Conștient de faptul că asupriții de altă dată au ajuns la capătul suferințelor lor seculare prin preluarea puterii de Stat de către clasa muncitoare, Mitrea Cocor pășește pe calea adevărată de luptă pentru înlăturarea exploatării și pentru făurirea unei vieți tihnite, îmbelșugată și fericită pentru toți cei ce muncesc.

Scriitor patriot de înaltă talie, Mihail Sadoveanu este în egală măsură un mare cetățean patriot. Munca de zidire nouă care se desfășoară cu zel pilduitor în Republica Populară Romînă l-a avut tot timpul în fruntea ostenitorilor celor mai devotați și mai înzestrați. La conducerea Uniunii Scriitorilor din R. P. Romînă, ca deputat în Marea Adunare Națională, ca președinte al Comitetului Național pentru Apărarea Păcii și pretutindeni unde era trebuință de pricepere și înțelepciunea sa, maestrul Mihail Sadoveanu și-a adus cu însuflețire și competență unanim recunoscute aportul

său de muncă spornică. Prieten convins al Uniunii Sovietice și prețuitor sincer al realizărilor ei fără pereche, în cadrele ARLUS-ului a desfășurat o activitate excepțională.

Deosebit de activ în tărîmul luptei pentru pace, la nivel patriotic și internațional totodată, rămîne de neuitat în această direcție mai ales părtaşia sa substanțială la lucrările congreselor mondiale pentru pace și la sesiunile Consiliului Mondial al Păcii. Acum 11 ani, la primul Congres Mondial al Partizanilor Păcii — care și-a început lucrările în 20 aprilie 1949, la Paris și Praga, sîmîltan — maestrul Mihail Sadoveanu, în calitate de șef al delegației romîne, a avut fericita inspirație de-a lansa cunoscuta lozincă de luptă a partizanilor păcii: „Oameni ai păcii din toate țările, uniți-vă”!

Pentru creația sa artistică excepțională și pentru devotamentul pilduitor pe care l-a dovedit față de Patria și poporul nostru, acum 5 ani maestrul Mihail Sadoveanu a fost distins de o cîrmuirea noastră de Stat cu înaltul titlu de Erou al Muncii Socialiste.

*

Spune Scriptura de Dumnezeu inspirată, prin graiul dreptului Solomon, că „bătrînețele cinstite nu sînt cele aduse de o viață îndelungată, nici nu le măsoară după numărul anilor. Înțelepciunea este la om adevărata căruntețe și vîrsta bătrînețelor însemnează o viață neprihănită” (Înțelepciunea lui Solomon 4, 8—9). Cînd nu lipsește nici una, nici alta, atunci — tot după cuvîntul Scripturii — „înaîntea celui cărunț să te scolii, să cinstești fața bătrînului” (Levitic 19, 32).

Sîntem mîndri că avem între noi pe acest uriaș în făptura împunătoare a căruia se întîlnește un mare martor al trecutului cu un stîlp tare al prezențului făuritor de lume și viață nouă. De aceea la șuvoiul de mărturie ale

admirației și recunoștinței pe care întregul nostru popor — și prieteni buni de peste hotare — le poartă maestrului Mihail Sadoveanu și i le mărturisesc festiv cu prilejul împlinirii vîrstei de 80 de ani, adăugăm cu simțăminte de prețuire și iubire omagiul nostru respectuos.

La mulți ani, cu pace, sănătate și bucurii!

REDACȚIA

„RUSIA ȘI PAPALITATEA” este noua lucrare a prof. Dr. Ed. Winter, directorul Institutului de istorie al Academiei germane din Berlinul răsăritean, secția relațiilor germano-slave. Prof. Winter redactează și colecția: Izvoare și studii pentru istoria Europei răsăritene, publicînd pînă acum 5 volume, iar lucrarea prezentă: „Russland und das Papsttum”, partea I: De la încreștinare și pînă la începuturile iluminismului, Berlin 1960, p. 375, constituie volumul 6. Este o lucrare care atinge marea problemă a relațiilor dintre Rusia și papalitate, pînă acum încă necercetată în totalitatea ei. Ea subliniază efortul politic neconținut al Vaticanului de a lega de el pe cel mai mare stat slav de la Răsărit și de a-i impune, pe orice cale posibilă și chiar puțin creștină, învățătura catolică, îndeosebi pe baza pretenției uniri de la Florența din 1439. Aceste relații ating totodată și marelui triumf social-politic al vremii, exprimat prin cele trei mari centre politico-bisericești: Roma, Bizanț și Kiev-Moscova. Autorul își va continua apoi cercetările în partea a II-a cu privire la relațiile dintre Rusia și Curia romană în timpul iluminismului, a capitalismului și imperialismului, iar în partea a III-a va expune tema: Uniunea Sovietică și Vaticanul.

Partea I cuprinde, după o introducere, indicarea literaturii și a izvoarelor, cu deosebită atenție asupra celor ruse și sovietice moderne (p. 1—

16), patru epoci distincte, fiecare subdivizată în capitole corespunzătoare și anume: Epoca I tratează despre: Vechea Rusie și papalitatea (p. 19—88) și cuprinde: cap. 1: Lupta dintre Bizanț și Roma pentru autonomia bisericească rusă (p. 19—44), arătând că încreștinarea a venit de la Bizanț și că Roma a încercat apoi și ea să trateze, cu ajutorul imperiului german, dar fără reușită, pentru că încreștinarea lui Vladimir din 988 i-a aliniat pe credincioșii ruși, chiar prin tradiție, alături de ceilalți ortodocși răsăriteni, în cadrul Ortodoxiei ecumenice; în ciocnirea Romei de Bizanț, pînă în 1054, rușii ortodocși caută prilej ca să-și realizeze autonomia deplină a Mitropoliei de la Kiev, reușind apoi compromisul din timpul lui Iaroslav cel Mare, ca pînă la obținerea deplinei autocefalii scaunul mitropolitan să fie ocupat alternativ de către un vlădică grec și unul rus. Cap. 2 se ocupă cu: Fărămițarea feudală a Rusiei și papalitatea (p. 45—68), care expune insistențele papale de a atrage pe cneazul Kievului și apoi pe cel al Haliciului, ca și pe cei baltici, sub jurisdicția sa, întrebuițind pentru aceasta pînă și forța cruciadelor. Cap. 3 se ocupă cu: Atacul general al papalității asupra Rusiei (p. 69—87), care pornește după înființarea imperiului latin de la Constantinopol, în 1204, și mai ales prin țările baltice, cu ajutorul ordinului teutonicilor germani. — Epoca II cuprinde răstimpul: Subjugarea Rusiei sudice de către tătari (Hoardă de aur-Kipceak) și silințele papale de a profita de pe urma slăbirii Rusiei și a cîștiga cel puțin Haliciul prin intermediul Poloniei feudale (p. 89—143). Astfel cap. 1 arată cum tratează papii cu tătarii pentru a-și ajunge scopul și cum se duce atacul dinspre nord (p. 95—110). Cap. 2 cuprinde: Adresarea papilor către Lituania (p. 111—132) și în cap. 3 se

arată: exploatarea tezilor latine unioniste de la Florența, pentru a pretinde supunerea unionistă a rușilor (p. 133—143). — Epoca III tratează despre relațiile dintre Moscova și Roma în vremea Renașterii (p. 145—201) după realizarea autocefaliei Mitropoliei ruse în 1448 (p. 147—170). Cap. 2 expune: Revenirea Rusiei la politica europeană și diplomația papală (p. 171—201). — Epoca IV este cea mai vastă, prezentînd: Rusia în fața atacului dezlănțuit de Contrareforma papală din veacurile XVI și XVII (p. 203—356). După pregătirea forțelor, expusă în cap. 1 (p. 205—219), cap. 2 arată cum e susținut atacul înversunat al iezuiților asupra conștiinței ortodoxe ruse cu ajutorul Poloniei feudale (p. 220—252), care va duce apoi la falsa unire de la Brest, din 1595-1596, expusă în cap. 3 (p. 253—273). În cap. 4 este arătată politica papală profitoare de frămîntările social-politice după stingerea dinastiei Rurik (p. 274—290), iar în cap. 5 este expusă situația acestor relații în timpul războiului dezastruos confesional de 30 de ani, pînă în 1648 (p. 291—316). În cap. 6 este prezentată: Rezistența ucraineană (p. 317—332), care pînă la urmă, ca să înlăture dubla suzeranitate polonă și papală, duce la cruntul război de eliberare dus de hatmanul Bogdan Hmelnițki și pînă la înglobarea Ucrainei în Rusia, în 1667. Pentru aceste motive, se arată în încheiere, Rusia lui Petru cel Mare caută legături cu țările protestante pentru opoziție comună contra Vaticanului (p. 359). Registrul de nume încheie volumul.

Lucrarea prezintă o vastă erudiție, precizie critică, cunoașterea bibliografiei vechi și noi și urmărirea atentă a problemelor pînă în amănunte. Ea contribuie la lămurirea și a refățiilor de actualitate și la respingerea categorică a petrinismului papal din partea Patriarhiei ruse.

BISERICA CEHOSLOVACĂ își serbează a 40-a aniversare de existență. Cu această ocazie patriarhul Fr. Kovar a arătat în prelegerea sa festivă, intitulată „Credincioșii misiunii”, că cei opt sute de mii de credincioși care au urmat în 1920 chemării lui K. Farsky de a părăsi catolicismul papal din cauza caracterului său imperialist, au făcut de fapt un pas revoluționar corect, pe care prezentul îl confirmă. Inceputurile au fost însă grele și unii au voit să împingă direcția noii confesiuni spre un unitarism liberalist, crezând că astfel va fi satisfăcut Dumnezeu. Dar timpul și adunările generale din 1946, 1950 și 1956 au arătat cu drumul cel corespunzător este de a fi urmată Biblia după sensul ei și nu după arbitrarul subiectiv personal. Deși teologia Bisericii cehoslovace nu se leagă de dogme, totuși dogmă principală este cuvântul Mântuitorului din Evanghelie, împreună cu răspunderea comună creștină pentru bunul mers în lume, după cuvântul dat de însuși Mântuitorul cel înviat. Astfel prezența creștinului în lume se manifestă prin faptele lui concrete pentru viață și pace și prin grija lui pentru bunăstarea semenilor. Aceste principii sînt exprimate apoi și în articolele publicate în „Revista religioasă”, care apare de 30 de ani. Astfel se discută în ea despre: Chemarea biblică pentru pace și liniște, Sfîntenia vieții, Dați roadă bună, Pentru unitate între cuvînt și faptă, Sfîntenia Botezului și copiii (Nr. 1 pe 1960), Dascălul bisericii Atanasie cel Mare, Liturghia și cuvîntul ei, Sfîntirea clerului (Nr. 2 pe 1960), Biserica și răspunderea creștină, Colectivitatea creștină, Chemarea unui paroh și altele (Nr. 3 pe 1960). Este analizată și teologia lui K. Barth cu privire la personalitate, Treime, om și Hristos. Apoi s-au mai publicat și unele ediții speciale despre prereformatorul ceh

Matei din Ianov, de la finea veacului XIV, despre Ioan Hus și slavistul J. Dobrovsky.

Biserica cehoslovacă are în frunte un patriarh și un sinod compus din mai mulți episcopi, după tipul preoției universale, precum și o Facultate teologică „Ioan Hus” la Praga. Participarea ei la Mișcarea creștină pentru pace, precum și la întrunirile Consiliului mondial al păcii, ca și la alte conferințe cu scop social-creștin, este substanțială, iar educarea credincioșilor ei spre această cale este permanentă, precum o exprimă manifestul din 1952, intitulat: Eforturile spre pace ale Bisericii cehoslovace.

M. ȘESAN

FILOZOFII, RĂZBOIUL ȘI PA-CEA. Problema centrală a vremii noastre, care angajează pe toți oamenii de pe suprafața globului pămîntesc, este problema păcii și a desființării definitive a războiului din viața statelor. De aceea, cu toată dorința unor filozofi de a evada în „stratosfera” abstracțiunilor fără conținut, și filozofii trebuie să privească în jur — cel puțin cîteodată și să ia cunoștință despre ceea ce preocupă pe toată lumea și să ia atitudine într-un sens sau altul.

E interesantă în această privință cartea filozofului american Irving Louis Horowitz: „Ideea războiului și păcii în filozofia contemporană”, în care se expun concepțiile cîtorva filozofi burghezi despre război și pace (Cf. P. Cîmpeanu: „Politica războiului nu poate genera o filozofie a păcii”, în rev. „Cercetări filozofice”, nr. 5/959, p. 289—294). Deși între ele există unele deosebiri, totuși toate se caracterizează prin evitarea cauzelor obiective, cauzelor sociale ale războiului și păcii și se rezumă la elemente subiective sau se pun în slujba imperialismului american.

Whitehead caută o explicație pur psihologică. El susține că „în relațiile internaționale lumea alternează între faze opuse, rezultând din variația emoției între fazele de dragoste și de tensiune înaltă”. Cum variația aceasta a emoției este inevitabilă vom avea după o fază de pace (dragoste) una de război (tensiune înaltă). În felul acesta războiul pare justificat și nimeni nu-i vinovat de declanșarea lui, ci ... emoția.

Filozoful neotomist Jacques Maritain pornește de la alte premize. Cauza războiului ar consta în vremea noastră în contradicția dintre progresul material al omenirii și „stagnarea rațională”. La aceasta mai adăugă și suveranitatea națională ca pricinuitoare de războaie. Existența statelor suverane duce la concurență, la luptă, deci la război. Care ar fi soluția? Realizarea unei comunități internaționale politicește organizată, adică un guvern mondial. Cu alte cuvinte: extinderea dominației imperialismului american asupra tuturor țărilor. Aceasta duce la justificarea războiului imperialist de agresiune.

Filozoful existențialist Karl Jaspers ridică osanale bombeii atomice și optează „pentru distrugerea atomică a omenirii”, sprijinind politica agresivă a cercurilor capitaliste occidentale a paneuropeismului „sub conducerea S.U.A.”. El are „rolul de prim-filozof al politicii agresive nord-atlantice și al isteriei nucleare” (cf. Enescu Radu: Karl Jaspers și bomba atomică, în „Tribuna”, nr. 22/960, p. 5—6).

George Santayana, sub haina unei „pax romana aristocratică” propovăduiește războiul de jaf și cotropire pentru a asigura dominația mondială a monopolurilor americane. Pacea — susține el — se poate obține numai prin ridicarea peste „nevoile materiale brute” la gândirea purificată. Cum „gloatele” nu se pot ridica peste a-

ceste nevoi materiale, cu cât ele au o influență mai mare politică, cu atât pacea este mai primejduită. E necesar dar ca „gloatele” să fie conduse de o „aristocrație intelectuală”, care singură poate salvagarda pacea. Această „aristocrație” trebuie să-și impună dominația întâi în S.U.A. și apoi asupra lumii întregi. Cine formează „aristocrația intelectuală?”. Marii monopolisti. Sistemul lui Santayana e un totalitarism nazist adaptat pentru S.U.A. Ca și nazismul, el nu garantează pacea, ci este agresiv și declanșator de războaie. De fapt Santayana face apologia tiraniei și a agresiunii. El afirmă că „pacea generală” se va realiza numai prin cucerirea tuturor popoarelor „de către un anumit popor imperialist”. S.U.A. trebuie să impună tuturor „modul american de viață și gândire” sau cel puțin să „comande” celorlalte popoare. E clar: „Santayana e profetul cinic al războiului, apologetul unui imperiu mondial al monopolurilor americane”.

Horowitz critică toate aceste concepții filozofice și ajunge la concluzia că „singura cale rezonabilă pentru menținerea păcii” în actualele „condiții istorice este o politică de coexistență pașnică”, de cooperare și coexistență între „diferite economii și ideologii”. El însă greșeste când susține că această coexistență pașnică cere ștergerea deosebirilor ideologice. Între state cu ideologii opuse însăși necesitatea situației istorice cere coexistență pașnică, colaborare economic-culturală, dar nu și renunțarea la diferența și lupta ideologică.

Din cele de mai sus rezultă că filozofii burghezi caută să justifice războiul și în special războiul de cucerire, de instaurare a dominației mondiale imperialiste americane. Pacea lor e o pace bazată pe forță, pe înrobirea tuturor popoarelor de către monopolurile americane. Pentru realiza-

rea acestui scop masele populare sînt invitate la pasivitate, pentru că razboiul e o fatalitate, se prosl  ve  te tirania „aristocra  iei intelectuale”   i se sprijine  te ideea unui război atomic. O pozi  ie deosebită ocupă filozoful Horowitz, care recunoa  te necesitatea coexisten  ei pașnice pentru menținerea păcii. Dealtfel, procesul de clarificare se ad  nce  te   i între intelectuali din Apus, ideea coexisten  ei pașnice c  stig  nd din ce în ce mai mult teren.

Spre deosebire de filozofii infeoda  i imperialismului, masele populare sînt împotriva războiului   i luptă pentru pace. Ele sus  in coexisten  a pașnică între state cu sisteme sociale   i ideologii deosebite. Mișcarea mondială pentru pace, care cuprinde sute de milioane de oameni din toate   rile, de felurite convingeri politice   i credin  e religioase, este o f  r  a internațională care poate impune pacea, mai ales că în fruntea luptei pentru dezarmare   i pace se află puternicul lagăr al socialismului. Uniunea Sovietică, din primul moment al existen  ei sale   i p  n   astăzi,   si bazează politica externă pe principiul coexisten  ei pașnice, formulat de V. I. Lenin. Coexisten  a pașnică e singura cale de evitare a războiului   i de consolidare a păcii. Ea e cerută de realita  ile actuale, de faptul că există state capitaliste   i state socialiste   i că războiul cu mijloacele tehnice moderne ar aduce distrugeri prea mari.   ntre coexisten  a pașnică   i un război catastrofal popoarele aleg prima alternativă. A  i  torii la război sînt tot mai izola  i   i masele luptă cu succes pentru pace.

Biserica Ortodoxă este alături de lupta popoarelor pentru coexisten  a pașnică, pentru dezarmare, pentru pace. Ea nu   mp  rt    te concep  iile filozofilor neotomi  ti sau existen  ia  li  ti, nici ale unor teologi occidentali care justifică în anumite cazuri folo-

sirea armelor atomice. Ea crede că voia lui Dumnezeu este pacea   i nu războiul. Ea cheamă pe slujitorii altarelor   i pe credincioși să fie cu adevărat „făcători de pace”, să lupte pentru ca să se   mpline  c   proorocia „  mp  r   iei păcii ve  nice”, c  nd armele se vor prefice în unelte de muncă pașnică, popoarele nu vor mai   nv  a pravila războiului   i toți vor trăi în pace, bucur  ndu-se de roadele muncii lor. Războiul va dispărea   i pacea ca un soare neapus va lumina via  a omenirii de la un capăt la altul al p  m  ntului. E visul, pe care lupta popoarelor îl transformă în realitate.

N. MLADIN

BIZANTINOLOGIA   N REPUBLICA DEMOCRATĂ GERMANĂ. Profesorul Dr. Iohannes Irmscher din Berlin publică în revista istorică *Studii* un articol intitulat: „Bizantinologia în cei zece ani de existen  a a Republicii Democrate Germane” (Studii, anul XIII, nr. 2, 1960, p. 236—241).   n acest articol profesorul Irmscher informează pe cetitorii rom  ni de progresele făcute în domeniul Bizantinologiei în anii 1949—1959, în Republica Democrată Germană.

Înainte de al doilea război mondial Bizantinologia ca ramură   tiin  ific   independentă se cultiva numai la München în   coala lui Karl Krumbacher, pe c  nd în alte centre era socotită doar ca o disciplină auxiliară   i întregitoare.   n Academia de   tiin  e din Berlin problemele de Bizantinologie erau cercetate în cadrul „Comisiei pentru istoria religiei antice t  rzii” (Kommission f  r spatantike Religionsgeschichte), care edita două serii de publica  ii: „Scriitori creștini   i greci ai primelor secole” (Griechischen Christlichen Schriftsteller der ersten Jahrhunderte)   i „Texte   i cercetări din istoria literaturii vechi cre  -

ține" (Texten und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur).

În anii regimului democrat-popular, Bizantinologia în R.D.G. a luat un avânt îmbucurător. În toamna anului 1955 s-a înființat în cadrul Academiei de Științe din Berlin „Institutul pentru cercetarea antichității greco-romane” (Institut für griechisch-römische Altertumskunde), în care s-a încorporat și „Comisia pentru istoria religiei antice târzii”. Acest Institut publică lucrările de Bizantinologie în două serii (colecții): „Lucrări de bizantinistică din Berlin” (Berliner byzantinische Arbeiten) și „Texte bizantine berlineze” (Berliner byzantinische Texte). În prima serie au apărut în 1955—1959 un număr de 20 de lucrări din toate ramurile Bizantinologiei. Dintre acestea, unele interesează îndeaproape studiul Istoriei bisericești: Peter Kawerau, Biserica iacobită în epoca renașterii siriene, Idee și realitate, Berlin 1955; Ernst Hamerschmidt, Anaforaua coptă a lui Gregorius. Influența siriacă și greacă asupra Liturghiei egiptene, Berlin 1957 și altele. În aceeași serie a apărut și lucrarea lui Heinz F. Wendt, Elemente turcești în limba română, Berlin 1959. Seria a doua de lucrări are ca scop tipărirea de texte în ediții bilingve.

În partea doua a articolului, profesorul Irmscher ne prezintă câteva nume de bizantinologi din R.D.G., precum și ramurile Bizantinologiei dezvoltate în perioada 1949—1959. Istoria bizantină are ca reprezentanți pe *Ernst Werner* din Leipzig, care se ocupă îndeosebi cu mișcările eretice din Evul mediu, mai ales cu bogomilismul, *Heinz Herz* din Jena și *Hans-Loachim Diesner* din Halle, care se ocupă cu problemele sociale din Bizanț și alții. Filologia bizantină are ca reprezentanți pe *Franz Dornseiff* din Leipzig,

Werner Peeke din Halle, *Fr. Zucker* din Jena, *Werner Hartke* și alții. Filologia și istoria Orientului creștin este reprezentată de *Alexander Böhling* din Halle, care a publicat în ultimii ani mai multe lucrări, îndeosebi asupra maniheismului.

Cercetările în domeniul Istoriei religiilor și Bisericilor se fac și acum în cadrul „Comisiei pentru istoria religiei antice târzii”, care-și publică în continuare cele două serii (colecții) de lucrări, amintite mai sus. În anii 1955—1959 în seria „Scriitori creștini și greci ai primelor secole” s-au editat nouă lucrări din scriitorii patristici și anume: Comentariul Evangheliei de la Matei al lui Origen, editat de *Erich Klosterman* și *Ludwig Fruchtel* în 1955; Omiliile pseudoclementine, editate de *Bernhard Rehm*; Pregătirea evanghelică a lui *Eusebiu* din Cezareea, editată de *Karl Mras* în 1954 și 1956 (în două părți); Istoria bisericească a lui *Teodoret*, editată de *Felix Scheidweiler* în 1954; *Pistis Sofia*, operă gnostică editată de *Karl Schmidt*, ed. III în 1959; *Cronica* lui *Ipolit*, editată de *Rudolf Helm* în 1955; *Cronica* lui *Eusebiu* din Cezareea în traducerea lui *Ieronim*, editată de *Rudolf Helm* în 1956; *Păstorul* lui *Herma*, editat de *Molly Wittaker* în 1956; Omiliile la *Evanghelia* de la *Luca* ale lui *Origen* în traducerea lui *Ieronim*, editate de *Max Rauerm* în 1959. Toate aceste ediții au apărut în Berlin.

În seria „Texte și cercetări din istoria literaturii vechi creștine”, au apărut șase lucrări și anume: *Albert Ehrhard*, Tradiția și structura literaturii hagiografice și omiletice a Bisericii grecești de la început și până la sfârșitul secolului XVI, Berlin 1952; Istoria de *Iosif* din *Arimateia*, editată de *Siegfried Morenz*, Berlin 1951; *Walter Völker*, Adevăratul gnostic după *Clement* de *Alexandria*, Berlin 1952; Textul rînduielilor bisericești ale lui *Ipolit* în limba coptă, editat și

tradus de Walter Till și Iohannes Leipoldt, Berlin 1954; Walter Iacob, Tradiția manuscrisă a așa numitei Historia tripartita a lui Epifaniu-Casiodor, Berlin 1954; Scrierile gnostice ale papirusurilor 8502; editate, traduse și prelucrate de Walter Till, Berlin 1955.

În 1952 s-a înființat un Institut pentru cercetarea confesiunii ortodoxe, din inițiativa profesorului Konrad Onasch de la Universitatea din Halle. Acest institut scoate o colecție cu titlul: „Izvoare și cercetări asupra științei confesiunii ortodoxe” (Quellen und Untersuchungen zur Konfessionskunde der Orthodoxie), în care

au apărut două volume: Rudolf Müller, Sistemul religios-filozofic al lui Vladimir Soloviev, Berlin 1956 și Konrad Onasch, Sărbătoarea Crăciunului în anul bisericesc ortodox, în Liturghie și iconografie, Berlin 1958.

Din articolul profesorului Irmscher constatăm că Bizantinologia din R.D.G. a făcut în ultimii zece ani progrese remarcabile, ca de altfel în toate țările socialiste. Articolul său pune în lumină și preocupările bizantinologilor din R.D.G. asupra scrisului patristic și asupra Bisericii Ortodoxe, preocupări care pentru noi constituie un fapt deosebit de îmbucurător.

M. PĂCURARIU

INCETAREA VACANȚEI EPISCOPALE DE LA ARAD

Vacanța episcopală de la Arad — pricinuită de săvârșirea din viață, la 13 mai a. c., a pururea pomenitului Episcop Dr. Andrei Magieru, a luat sfârșit.

Marele Colegiu Electoral Bisericesc, întrunit joi 15 decembrie a. c. la București, în palatul Sfintei Patriarhii, sub președinția Înalt Prea Sfințitului Mitropolit VASILE AL BANATULUI, cu unanimitatea voturilor exprimate, a ales Episcop al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului pe Prea Cucernicul Preot Profesor Dr. NICOLAE CORNEANU, conferențiar la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu.

Vineri 16 decembrie a. c., Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întrunit în ședință sub președinția Prea Fericitului PATRIARH JUSTINIAN, a săvârșit cercetarea canonică a alegerii și a întărit-o.

Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române a confirmat această alegere.

Hirotonirea întru arhiereu, investitura și instalarea noului Episcop al Aradului sînt programate să se săvârșească în cursul lunii ianuarie 1961.

Revista „Mitropolia Ardealului” — al cărei colaborator destoinic și osîrduitor este nou alesul Episcop al Aradului — va reveni cu amănunte în numărul viitor.

REDACȚIA

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ

S I B I U

Biblioteca Mitropolitană Sibiu